

**NOORTESEIRE
AASTARAAMAT**

2014
—
2015

**ERIVAJADUSTEGA
NOORED**

Koostanud ja toimetanud:

SA Poliitikauuringute Keskus Praxis

Tornimäe 5, 10145 Tallinn

www.praxis.ee

Keeletoimetamine: OÜ Päevakera

Kujundus ja küljendus: Aide Eendra

Trükk: Ecoprint AS

Autoriõigus:

SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2016

Eesti Noorsootöö Keskus, 2016

peatükkide autorid, 2016

Käesolev kogumik on valminud noorte eluolu seiresüsteemi raames. Kogumiku elektrooniline versioon on kättesaadav noorteseire kodulehel www.noorteseire.ee.

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Noorteseire aastaraamatu väljaandmist toetavad Haridus- ja Teadusministeerium koos Eesti Noorsootöö Keskusega

ISBN 978-9949-507-63-4 (trükis)

ISBN 978-9949-507-64-1 (pdf)

HEA LUGEJA!

Valminud on järjekordne noorteseire aastaraamat, mille keskne teema on sel korral erivajadustega noored – nii nende kaasamine noorsootöösse kui ka õppimine formaalharidussüsteemis ja pärast õpingute lõpetamist tööturule suundumine. Palju räägitakse kaasavast haridusest ja võrdsete võimaluste loomisest kõikidele noortele, see on seatud ühtlasi prioriteediks riiklikes ja piirkondlikes strateegiadokumentides. Seda, milline on erivajadustega noorte tegelik olukord, on seni vähe uuritud, ning valminud aastaraamatuga on astutud üks samm sellele infole lähemale.

Käesolev aastaraamat on jagatud kahte ossa. Esimeses osas antakse ülevaade noorte eluolus 2013. ja 2014. aastal toimunud muutustest erinevates valdkondades (nt noorte arv, tervis, noorsootöö, turvalisus, kodanikuaktiivsus, puuetega ja hariduslike erivajadustega noored). Teine osa koosneb kolmest peatükist, milles analüüsitakse erivajadustega noorte olukorda Eestis, tuginedes mitmetele uuringutele.

Teise osa esimene peatükk põhineb 2015. aasta sügisel tehtud uuringul „Erivajadustega noorte ja nende noorsootöös osalemise võimaluste kaardistamine kohalikes omavalitsustes“, kust selgub erivajadustega noortele mõeldud noorsootöteenuste kättesaadavus maakonniti ning seda mõjutavad tegurid kohaliku omavalitsuse pilgu läbi; juurde on toodud iga maakonna strateegilised suundumused erivajadustega noorte kaasamisel. Teises peatükis antakse

ülevaade erivajadustega noorte osalemisest eri haridusastmetel, vaadeldakse neile pakutavaid õppimisvõimalusi ning ettevalmistust ja toetust tööturule siirdumiseks pärast õpingute lõppu. See peatükk tugineb statistilistel andmetel ja Eesti Töötukassa tellitud uuringul „Terviseseisundist või puudest tingitud erivajadusega noorte siirdumine koolist tööle“. Kolmanda sisupeatüki keskmes on programm „Riskilapsed ja -noored“ ja „Huvikoolide kaasamise ja arengu-programm“, mille eesmärk oli luua tingimused riskinoorte süsteemseks kaasamiseks ja osalemiseks, tekitada uusi meetodeid ning arendada juhendajate oskusi. Peatükis antakse ülevaade toimunud tegevustest, erivajadustega noorte kaasamisvõimalustest ja ilmnenu kitsaskohtadest. Samuti jagatakse vahetut kogemust erivajadustega noorte paremaks kaasamiseks noorsootöösse.

Loodame, et see aastaraamat avardab Sinu teadmisi erivajadustega noorte olukorrast, innustab sel teemal mõtlema ja sellest rääkima ning võtma ette ka konkreetseid samme erivajadustega noorte paremaks kaasamiseks, et tagada kõikidele võrdsed võimalused nii haridussüsteemis kui ka tööturul.

Head lugemist soovides
noorteseire meeskond

1. ÜLEVADE MUUTUSTEST NOORTE ELUOLUS

Sissejuhatus	7
1.1. Noorte arv ja selle muutus	7
1.2. Noorte seisund ühiskonnas	12
1.2.1. Noored haridussüsteemis	12
1.2.2. Hariduslike erivajadustega noored haridussüsteemis	14
1.2.3. Noored tööturul	16
1.3. Noorte sotsiaalne staatus ja majanduslik toimetulek	18
1.4. Noorte tervis	21
1.4.1. Noorte hinnang enda tervisele	21
1.4.2. Puuetega ja töövõimetusega noored	22
1.5. Noorsootöö	24
1.5.1. Huvihariduses osalemine	24
1.5.2. Noorte osalemine laagrites ja malevates	25
1.5.3. Programmi Erasmus + mõju noorsootööle	27
1.5.4. Noorsootöö kättesaadavus	27
1.6. Õigus ja turvalisus	30
1.7. Kaitsetahe ja hoiakud	32
Kokkuvõte	34
Kasutatud allikad	35

2. ERIVAJADUSTEGA NOORTE VÕIMALUSED OSALEDA NOORSOOTÖÖS

Sissejuhatus	39
2.1. Riiklikud strateegiad	39
2.2. Metoodika ja valim	41
2.3. Uuringu tulemused	44

2.3.1. Harjumaa	44
2.3.2. Hiiumaa	47
2.3.3. Ida-Virumaa	50
2.3.4. Jõgevamaa	53
2.3.5. Järva maakond	56
2.3.6. Lääne maakond	59
2.3.7. Lääne-Viru maakond	62
2.3.8. Põlvamaa	64
2.3.9. Pärnu maakond	67
2.3.10. Raplamaa	70
2.3.11. Saaremaa	73
2.3.12. Tartumaa	76
2.3.13. Valgamaa	79
2.3.14. Viljandimaa	81
2.3.15. Võrumaa	84
Kokkuvõte	87
Kasutatud allikad	88

3. ERIVAJADUSTEGA NOORTE VÕIMALUSED OSALEDA EESTI HARIDUSSÜSTEEMIS

3.1. Erivajadustega õppijad õigusaktides	94
3.2. Erivajadustega õppijad Eestis arvudes	96
3.3. Erivajadustega õppijad Eesti hariduspoliitilistes suundumustes	104
3.4. Erivajadustega noorte üleminek koolist tööturule	107
Kokkuvõtteks	109
Info ja juhendmaterjalid	109
Kasutatud allikad	110

4. RISKINOORTE KAASAMINE NOORSOOTÖÖSSE

Sissejuhatus	115
4.1. Programm „Riskilapsed ja -noored“	116
4.2. Projekt „Huvikoolide kaasamise ja arenguprogramm“	117
4.2.1. Pärnu HUKK-AP kogemus	118
4.2.2. Kehtna HUKK-AP kogemus	120
4.2.3. Tartu HUKK-AP kogemus	121
Kokkuvõte	122
Kasutatud allikad	123

JÄRELDUSED JA SOOVITUSED

127

NOORTESEIRE AASTARAAMATU AUTORID

132

**VALIK 2014–2015. A VALMINUD NOORTE ELUOLUSSE
PUUTUVAID UURINGUID JA ANALÜÜSE**

134

ÜLEVAADE MUUTUSTEST NOORTE ELUOLUS

ÜLEVAADE MUUTUSTEST NOORTE ELUOLUS

Valentina Batueva

Poliitikauuringute Keskus Praxis

Sissejuhatus

Teie ees on juba kuues noorteseire aastaraamat. Sel aastal oleme valinud keskseks teemaks erivajadustega noored ja noorsootöö.

Traditsiooni jätkates alustame aastaraamatut noorte eluolus toimunud muutuste kajastamisega. Vaatleme valdkondade kaupa, kuidas on nende elu muutunud võrreldes eelmise ajavahemikuga. Andmete kogumise viitaega arvestades saame näitajad esitada kas 2013. või 2014. aasta seisuga, v.a noorte arv, mille kohta on olemas ka 2015. aasta andmed. Ülevaates kasutatud noorteseire indikaatorid tuginevad Statistikaameti, Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS), Eesti Noorsootöö Keskuse (ENTK), Eesti Töötukassa, SA Archimedese noorteagentuuri (SANA) ja Justiitsministeeriumi andmetele. Kuna analüüs põhineb erinevate asutuste andmetel, mis on esitatud eri ajavahemike ja vanuserühmade kohta, ei ole andmed kohati võrreldavad.

1.1. Noorte arv ja selle muutus

Statistikaameti andmetel oli 2015. aasta 1. jaanuaril Eesti arvestuslik rahvaarv 1 313 271, mis on 2548 võrra väiksem kui aasta varem. Loomulik iive oli 2014. aastal negatiivne:

surmasid oli 1933 võrra rohkem kui sündide. Välisrände tõttu vähenes rahvaarv 733 võrra (Statistikaamet 2015a). Seega on rahvaarvu vähenemisel peamine roll negatiivsel loomulikul iibel, välisrände mõju on tunduvalt kahanenud (Statistikaamet 2015b). Kokku kahanes Eesti rahvaarv 2015. aastaks eelmise aastaga võrreldes 0,2%, mis on väiksem langus kui 2014. aastal.

Üldise rahvaarvu vähenemise trendi taustal näitab vähenemistendentsi ka noorte arv. Kõige värskemate andmete kohaselt ehk 2015. aasta 1. jaanuari seisuga elas Eestis 285 155 noort vanuses 7–26 eluaastat, mis on 2% (5400 noort) võrra vähem kui eelmisel aastal samal ajal. Noorte osakaal rahvastikus kahanes 22,1%lt 21,7%ni, see näitaja kahaneb kiiremini kui rahvastiku koguhulk vt joonis 1).

2014. aastal sündis 13 595 ja suri 15 528 inimest. Sündide arv jäi eelmise aasta tasemele. See on positiivne näitaja, kuna sünnitusealisi naisi on iga aastaga vähem. Veel neli aastat varem sündis aastas 2000 last rohkem (2010. aastal oli 15 825 sündi). Surmade arv on 1990. aastate keskpaigast alates vähenenud ja viimasel viiel aastal on aastane surmade arv olnud 15 000 ja 16 000 vahel (Statistikaamet 2015a).

Eestist lahkus 2014. aastal rohkem inimesi, kui siia elama saabus: sisserändajaid oli 3904 ja väljarändajaid 4637.

Väljaränne on võrreldes eelneva kolme aastaga ligikaudu 30% vähenenud, kuid sisseränne on jäänud samaks. Sisserändest moodustab enamuse tagasiränne, mis toimub peamiselt 1–2 aastat pärast väljarännet, seega on aktiivsema väljarändeperioodi järel oodatav, et suurem sisseränne jätkub (Statistikaamet 2015b).

2015. aasta alguses oli 7–26aastaste noormeeste osakaal kõigi Eesti meeste hulgas 23,9% ja noorte naiste osakaal kõigi naiste seas 19,8%. Nii meeste kui ka naiste arv vähenes 2014. aasta jooksul absoluutnäitajates 2% võrra. 2015. aastaks oli Eestis 146 963 noort meest ja 138 192 noort naist. Noored mehed moodustavad kõikidest 7–26aastastest noortest 52% ja noored naised 48%. Noorte meeste suremuse kõrgest tasemest hoolimata on mehi 6,3% võrra rohkem kui naisi.

2040. aastaks suuri muutusi meeste ja naiste näitajate suhtes ette näha ei ole. Sooline jaotus jääb oodatavalt praegusega samale tasemele: meeste osakaal on 51% ja naiste oma 49%.

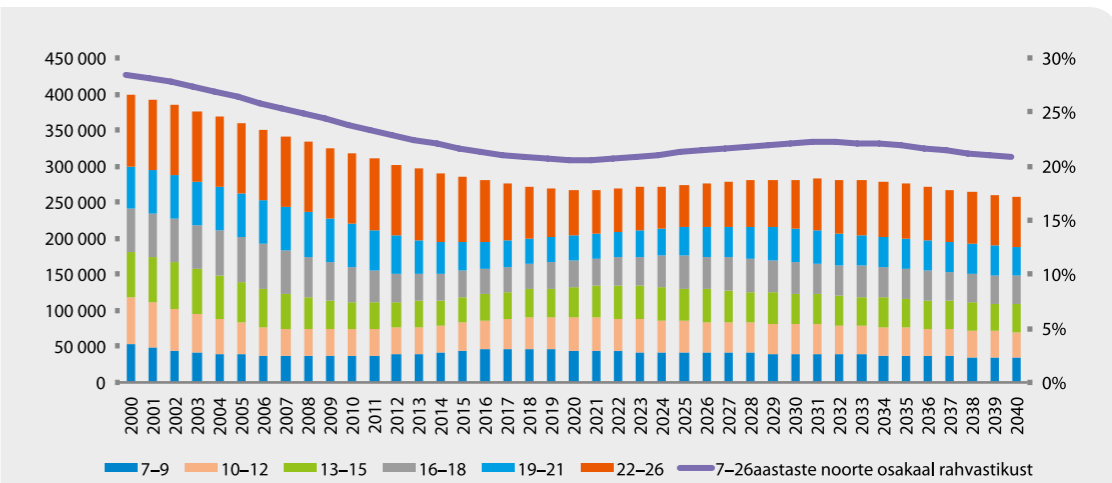
Rahvaarv suurenes 2015. aastaks ainsana Harju maakonnas, peamiselt Tallinna elanike arvu kasvu tõttu (Statistikaamet 2015a). Samas vähenes maakonnas 7–26aastaste noorte arv, kuigi võrreldes teiste maakondadega väiksemal määral – 0,9% võrra. Sama palju kahanes noorte arv Rapla maakonnas. Ida-Viru maakonnas vähenes nii kogu elanike arv kui ka noorte elanike arv märkimisväärselt: 1,3% võrra vähenes elanike arv ja 3,3% 7–26aastaste noorte elanike arv. Veelgi suuremal määral vähenes noorte arv Tartu maakonnas (3,8%). Üle 2% kahanes noorte arv veel Viljandi, Järva, Lääne ja Hiiu maakonnas, ülejäänud maakondades vähenes see alla 2%.

Koos noorte arvu vähenemisega kahanes noorte osakaal maakondades. Hoolimata noorte arvu vähenemisest on maakondade võrdluses nende osakaal endiselt kõige suurem Tartumaal (24,9%). Maakonna kogurahvastikust moodustavad noored jätkuvalt väikseima osa Ida-Virumaal (18,8%, vt joonis 2). Üldisest Eesti keskmisest (21,7%) väiksem on noorte osakaal veel Harju, Lääne, Saare ja Hiiu maakonnas, teistes maakondades on noorte osakaal keskmisest suurem.

2013. aastal suri 186 noort vanuses 5–29¹ eluaastat, mis moodustab 1,2% kõikidest surmadest; seda on 29% vähem kui 2012. aastal (vt joonis 3). Vaadeldes muutusi vanuserühmade kaupa, nähtub, et võrreldes 2012. aastaga suurenes 2013. aastal 5–9aastaste noorte surmade arv 7-lt 12ni ning 10–14aastaste noorte surmade arv 6-lt 9ni. Vanemate noorte hulgas vähenes surmade arv võrreldes 2012. aastaga, seda eelkõige 25–29aastaste hulgas (43% ehk 81-lt 60ni). Kõikidest noorte surmadest 44% moodustavad 25–29aastaste ja kolmandiku (32%) 20–24aastaste surmad.

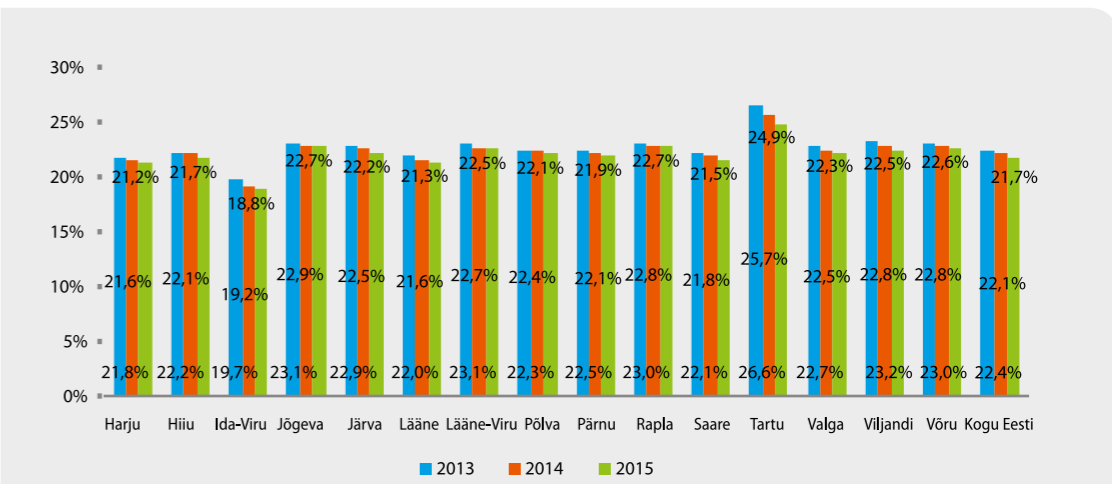
Soolise jaotuse järgi sureb noormehi palju rohkem (73%, 135 juhtumit) kui noori naisi. Mehed hukuvad peamiselt õnnetuste, mürgistuste ja traumade tõttu, kuid suhteliselt suur on ka enesetappude arv (24 enesetappu 2013. aastal, mis moodustab 18% kõikidest surmapõhjustest). Kui meeste puhul põhjustavad õnnetusjuhtumid 51% surmadest, siis naiste puhul on 49% surmade põhjuseks peamiselt haigused (vt joonis 4). 5–29aastaste surmadest põhjustasid kokku 47% õnnetusjuhtumid, nagu näiteks juhuslik mürgistus (23%), sõidukiõnnetus (12%), juhuslik kukumine (4%) ja uppumine (4%). 31% noortest suri haiguse tõttu, mille seas olid ülekaalus pahaloomulised kasvajad (9%), vereringeelundite haigused (6%), HIV (4%) ning närvisüsteemi- ja tundeelundite haigused (4%).

¹ Surmade statistika surmapõhjuste alusel on arvatud viie aasta suuruste vanuserühmade kaupa. Noorte vanuserühmad on järgmised: 5–9, 10–14, 15–19, 20–24, 25–29 aastat.

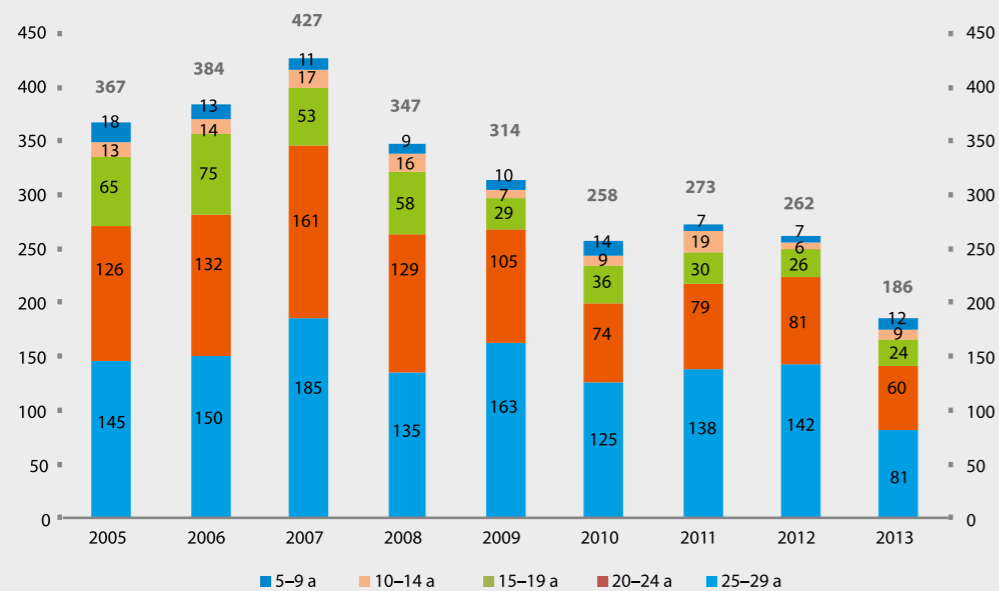
Joonis 1. 7–26aastaste noorte arv ja selle muutus aastatel 2000–2040

Allikas: Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

Joonis 2. 7–26aastaste noorte osakaal maakondade kogurahvastikus aastatel 2013–2015

Allikas: Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

Joonis 3. Noorte suurem aastatel 2005–2013

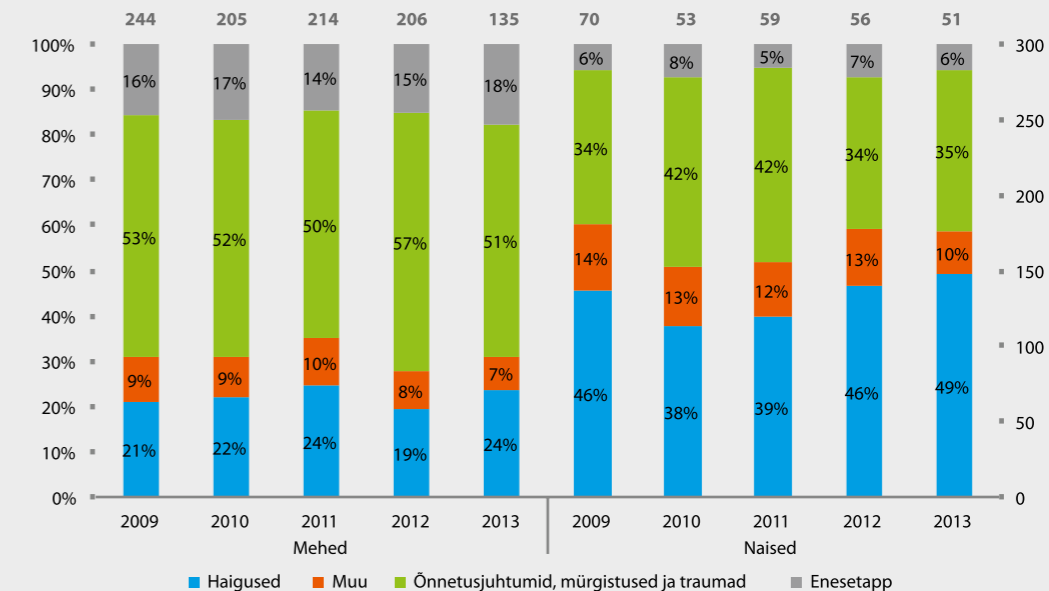
Allikas: Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

2013. aastal sooritas enesetapu 27 noort, 2012. aastal oli selliseid juhtumeid 35. Enesetapud moodustavad noorte surmade põhjustest 15%, meeste seas on see osakaal 18% ja naiste seas 6% (vt joonis 4).

2013. aastal kasvas 5–29aastaste noorte hulgas väljaränne võrreldes 2012. aastaga 2703-lt 3019ni (11,7%). Samal ajal suurenes sisseandajate arv 71,1% võrra 999-lt 1710ni, mille tulemusena vähenes negatiivne rändesaldo 23% võrra (1704-lt 1309ni). Niisiis lahkus 2013. aastal Eestist 1309 noort rohkem, kui siia saabus (vt joonis 5). Üle kahe korra kasvas aastaga 15–19- ja 20–24aastaste noorte sisseandajate

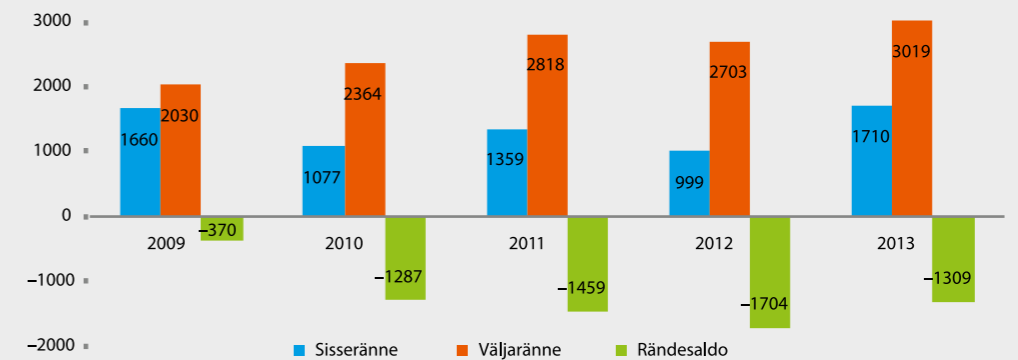
Eestisse ning 25–29aastaste sisseandajate suurenes 63%. Nooremate seas kasv nii ulatuslik ei olnud: 10–14aastaste sisseandajate suurenes 38% võrra ja 5–9aastastel 10% võrra.

Noortest väljarändajatest 35% moodustavad 25–29aastased noored, kelle väljaränne Eestist kasvas aastaga 16,4% võrra. 26% moodustavad 20–24aastased väljarändajad ja nende väljaränne suurenes aastaga 14,6% võrra. Nooremates vanuserühmades kasvas väljaränne 2013. aastal alla 10%. Sisseandajate kasvuga koos vähenes negatiivne rändesaldo kõikides vanuserühmades peale 5–9aastaste noorte, kelle negatiivne rändesaldo suurenes –384-lt –414ni.

Joonis 4. Meeste ja naiste surmapõhjused aastatel 2009–2013

Allikas: Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

Joonis 5. 5–29aastaste noorte välisränne aastatel 2009–2013

Allikas: Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

Kokkuvõtvalt kasvas 0–14aastaste noorte väljaränne aastaga 8,7% võrra 1339-lt 1456ni ning 15–29aastaste noorte seas 14,5% võrra 1828-lt 2093ni. Kõikidest väljarändajatest Eestis kokku moodustavad 0–14aastased 15,4% ja 15–29aastased noored 36,2%. Seega on kõigist väljarändajatest Eestis veidi üle poole (51,7%) kas lapsed või noored. 2013. aastal lahkus 5–29aastaseid naisi Eestist veidi rohkem kui mehi (1668 vs. 1351), samas kui Eestisse elama asujaid on rohkem pigem meeste seas (860 vs. 850).

0–14aastaste hulgas on endiselt kõige populaarsem sihtriik Soome, kuhu 2013. aastal suundus 1110 noort (5% rohkem kui 2012. aastal), mis moodustab 79% noortest väljarändajatest. Saksamaale ja Suurbritanniasse suurenes väljaränne aastaga 13% ja 15,2% võrra, samas moodustavad nendesse riikidesse rändajad kokku ainult vastavalt 4% ja 5%. Noorte väljaränne Venemaale kahanes 11% (27 isikult 24ni). 15–29aastastest väljarändajatest moodustavad Soome väljarändajad 75% ning Soome väljaränne suurenes selles vanuserühmas aastaga rohkem kui 0–14aastastel: 1282-lt 1515ni (18,2%). Saksamaale ja Suurbritanniasse vähenes väljaränne 10,8% ja 1%. Venemaale läks 2013. aastal 37 noort ehk 13 inimese võrra rohkem kui 2012. aastal.

1.2. Noorte seisund ühiskonnas

2014. aastal oli Eesti tööjõu-uuringu andmetel õppimisega seotud 103 500 noort vanuses 15–26 aastat ehk 56% selle vanuserühma noortest. 43% õppivatest noortest on mitteaktiivsed², 11% tööga hõivatud³ ja 1% töötud⁴. 44%

² Mitteaktiivne rahvastik (majanduslikult passiivne rahvastik) – isikud, kes ei soovi töötada või ei ole selleks võimelised (Statistikaamet, „Mõisted ja metoodika“).

³ (Tööga) hõivatud – isik, kes uuritava ajavahemikul töötas ja sai selle eest tasu kas palgatöötaja, ettevõtja või vabakutselisena, töötas pereettevõttes või oma talus otsese tasuta või ajutiselt ei töötanud (Statistikaamet, „Mõisted ja metoodika“).

⁴ Töötud – isik, kelle puhul on korraga täidetud kolm tingimust: on ilma tööta (ei tööta mitte kusagil ega puudu ajutiselt töölt); on töö leidmisel valmis kohe (kahe nädala jooksul) tööd alustama; otsib aktiivselt tööd (Statistikaamet, „Mõisted ja metoodika“).

mitteõppivatest noortest 9% on mitteaktiivsed, 5% töötud ja 30% töötavad (vt joonis 6). Seega töötas 15–26aastastest noortest 2014. aastal 41% ehk 76 500 inimest, mitteaktiivseid oli 52% ehk 97 300 ja töötuid 7% ehk 12 400.

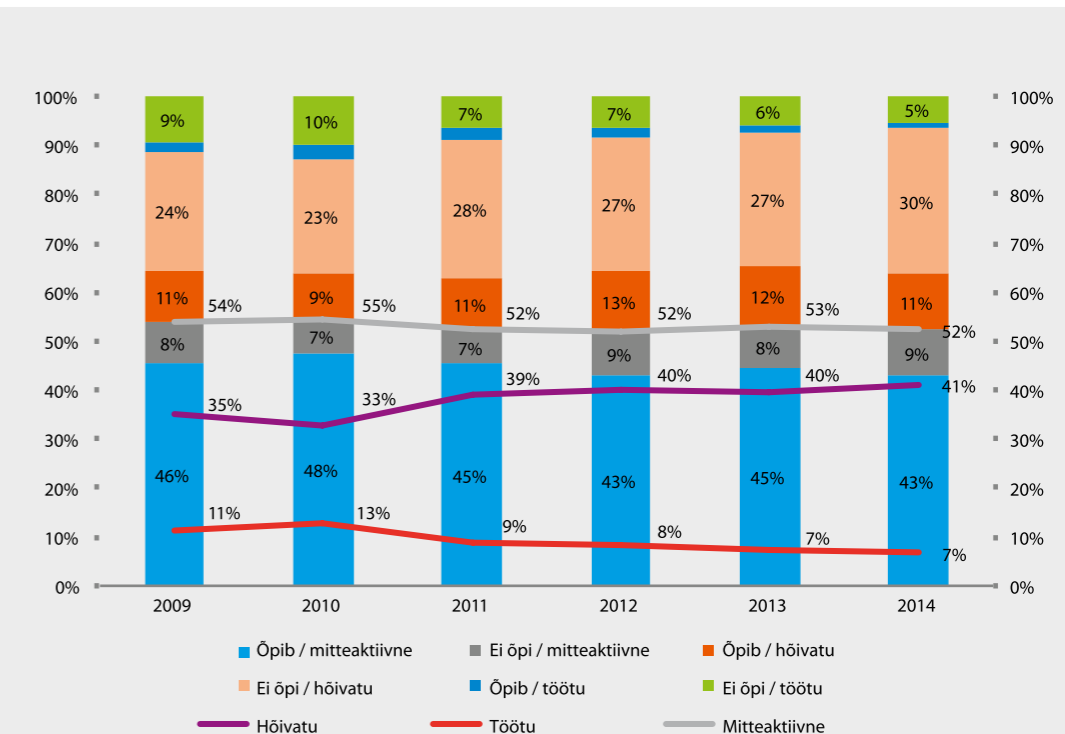
Võrreldes 2013. aastaga vähenes õppivate noorte arv 8,4% võrra, samas kui mitteõppivate noorte arv suurenes 4% võrra. Kõige rohkem kasvas mitteaktiivsete ja mitteõppivate noorte arv (16 000-lt 17 500ni ehk 9%). Mitteõppivate töötavate noorte arv suurenes 6% võrra (52 100-lt 55 300ni) ning õppivate ja töötavate arv kahanes 12% võrra (24 000-lt 21 200ni). Mitteõppivate töötute arv vähenes aga 15% võrra (11 500-lt 9800ni). Töötute hulgas kahanes õppivate noorte arv 15% (2900-lt 2500ni), seega vähenes töötute arv 14 400-lt 12 400ni ehk võrreldes 2013. aastaga 14%.

Selliste muutuste tulemusena noorte struktuuris toimusid muutused ka mitteõppivate hõivatute osakaalus, mis kasvas 3 protsendipunkti ning õppivate mitteaktiivsete osakaalus, mis vähenes 2 protsendipunkti. (vt joonis 6). Protsendipunkti võrra kasvas hõivatud noorte osakaal (40%-lt 41%ni) ja vähenes mitteaktiivsete noorte osakaal (53%lt 52%ni). Töötute osakaal jäi eelmise aastaga võrreldes samaks.

Nii 15–26aastaste noorte meeste kui ka noorte naiste arv vähenes aastaga 3%. Naiste hulgas kahanes õppivate noorte arv aastaga 10% ja meeste hulgas 7%, ent naiste seas kasvas mitteõppivate arv 8% ja meeste seas 1%. Arvulistest muutustest hoolimata on 15–26aastaste hulgas endiselt õppimisega seotud rohkem naisi kui mehi (vastavalt 52 ja 48%). Sooline erinevus on eriti märgatav hõivatute hulgas: 33% meestest töötab ja ei õpi ning ainult 9% töötavatest meestest õpib. Naiste vastavad osakaalunäitajad on 26% ja 14%. Mitte-eestlaste seas on mitteõppivaid noori 50% ja eestlaste seas 43%.

1.2.1. Noored haridussüsteemis

2014/2015. õppeaastaks vähenes üld-, kutse- ja kõrghariduses osalevate inimeste arv Eestis 1,4% võrra

Joonis 6. 15–26aastaste noorte jagunemine tööturul ja haridussüsteemis aastatel 2009–2014 (aktiivsuse põhjal, aasta keskmine)

Allikas: Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

226 164-lt 222 966ni. Kõige rohkem kahanes tasemehariduses osalejate hulk 20–24aastaste hulgas (35 879-lt 31 933ni ehk 11%). Teistes vanuserühmades jäid muutused alla 1%: kuni 19aastaste tasemehariduses osalevate noorte arv kasvas 0,6% (155 726-lt 156 617ni) ja üle 25aastaste hulgas vähenes 0,4% (34 559-lt 34 416ni) (vt joonis 7).

Samal õppeaastal õppis kuni 19aastastest noortest 88% üldhariduskoolide päevases ja 1% õhtuses õppes, 8% kutsehariduskoolides ja 3% kõrgharidusasutuses. 20–24aastastest noortest omandas enamik (78%) kõrgharidust, 17% jätkas kooliteed kutsehariduskoolis ja 4% üldhariduskoolide õhtuses õppes. Vanemad kui 25aastased omandavad enamjaolt (74%) kõrgharidust, kutseharidusasutuses õpib neist viiendik (20%).

Erinevate vanuserühmade jaotuses tasemeharidussüsteemis toimus mitu väiksemat muutust. Üldhariduse päevases õppes kasvas kuni 19aastaste õpilaste arv 1,4% võrra, kuid kutsehariduses ja kõrghariduses osalejate arv kahanes vastavalt 4,4 ja 10,7%. 20–24aastaste puhul vähenes õppijate arv igal tasemel ja seda eriti kõrghariduses. Üle 25aastaste puhul on tähelepanuväärne see, et kutsehariduses osalejate arv kasvas aastaga 8,8% ja kõrghariduses osalejate arv kahanes 3,5%.

Kokkuvõtvalt vähenes kutsehariduse omandajate arv ühe õppeaasta jooksul 2% ja kõrghariduse õppurite arv 8%. Õhtuse õppe õpilaste arv kasvas 4% võrra – esmajoonel alla 19aastaste ja üle 25aastaste õpilaste arvu suurenemise arvelt.

2014. aastal oli 18–26aastaste esimese taseme või madalama haridusega õpinguid mittejätkavate noorte osakaal 11,6%, mis on võrreldes 2013. aastaga 1,1 protsendipunkti rohkem. Meeste puhul on see neli protsendipunkti suurem kui naiste puhul (vastavalt 11,6 ja 7,4%), eelnenud aasta osakaalud olid vastavalt 14,4 ja 6,5%. Õpinguid mittejätkavate noorte osakaal kasvas aastaga eestlaste seas (2 protsendipunkti, 10,8%-lt 12,8%ni) ja vähenes mitte-eestlaste seas (9,9%-lt 7,9%ni).

1.2.2. Hariduslike erivajadustega noored haridussüsteemis

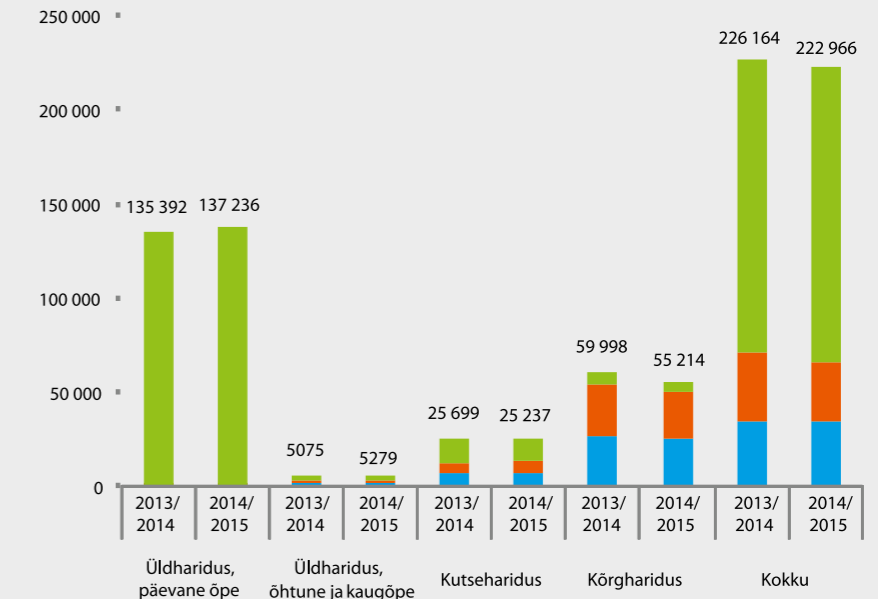
10. novembri 2014. aasta seisuga osales Eesti üldhariduskoolide statsionaarses õppes 25 716 õpilast, kellele oli EHI-Ses märgitud vähemalt üks hariduslik erivajadus (edaspidi HEV). Kõik hariduslike erivajadustega noored moodustavad üldhariduskoolide õpilastest 19%. Käesoleva aastaraamatu teemast lähtuvalt ei käsitleta siinkohal kõiki HEV õpilasi, vaid ainult neid 7–26aastaseid õpilasi, kellele oli märgitud vähemalt üks HEV₂⁵. Õpilastest, kellele on märgitud ainult HEV₁⁶, võetakse Haridus- ja Teadusministeeriumi ettepanekul arvesse need, kellega tegelev noorsootõtaja vajab eriteadmisi, et tuvastada noorel erivajadus (HEV₁)⁷. EHISe 2014/2015. õa andmete järgi õppis selliseid HEV noori üldhariduskoolide statsionaarses õppes 8980, nendest 3163 õpilasele oli märgitud ainult HEV₁ ja 5817 õpilasele vähemalt HEV₂.

8980st HEV noortest 69% (6189) on poisid ja 31% (2791) tüdrukud. Noortel, kellele on märgitud vähemalt üks käsitletav HEV₁, on enamikul juhtudel õpiraskusi ja käitumisprobleeme. Noortel, kellel on märgitud vähemalt üks HEV₂, on enim märgitud erivajadustest kerge intellektipuue,

⁵ HEV₂ õpilased – spetsiifilist õppekorraldust ja ressursimahukaid tugiteenuseid vajavad õpilased: õpilased, kes tulenevalt nende puudest või muust häirest vajavad spetsiifilist õppekorraldust ja väga ressursimahukaid täiendavaid tugiteenuseid (nägemispuuded, kõne- ja kuulmispuuded, intellektipuue, liikumispuue kaasuva puudega, tundeelu- ja käitumishäire, kasvatus-eritingimusi vajavad õpilased) (HTM 2013).

⁶ HEV₁ õpilased – täiendavaid tugiteenuseid ja tingimusi vajavad õpilased: õpilased, kes tulenevalt nende ajutistest või spetsiifilistest õpiraskustest vajavad õppekavas ettenähtud õpitulemuste saavutamiseks tavakoolis täiendavaid tugiteenuseid ja tingimusi (õpiraskus, düsleksia, düsgraafia, käitumisprobleemid jne) (HTM 2013).

⁷ Arvesse on võetud õpilased järgmiste hariduslike erivajadustega: HEV₁ – aktiivsus- ja tähelepanuhäire, käitumisprobleemid, raske krooniline somaatiline haigus, sõltuvushäire, õpiraskus; HEV₂ – kerge intellektipuue, kuulmis-, kõne-, liikumis- või liitpuue, mõõdukas intellektipuue, nägemispuue, raske või sügav intellektipuue, raske, krooniline või püsiv psüühikahäire.

Joonis 7. Õppurite arv tasemehariduses kategooriate kaupa 2013/2014. ja 2014/2015. õa algul

Allikas: EHIS www.noorteseire.ee vahendusel.

kõnepuue või raske, krooniline või püsiv psüühikahäire. Enamik HEV₂ noortest õpib erikoolis. Eestis on 2014/2015. õppeaasta seisuga 38 hariduslike erivajadustega õpilaste koole ehk erikoole (neist 20 riigikooli, 13 KOV kooli ja 5 erakooli), kus õpib 3211 õpilast.

EHISe andmetel omandas 2014/2015. õppeaastal kõrgharidust 111 ja kutseharidust 756 hariduslike erivajadustega ja alla 26aastast noort. Kutsehariduse omandajatest moodustavad erivajadustega noored 3% ja kõrghariduse omandajatest 0,2%. Kutsehariduses on 62%-l HEV noortel kerge intellektipuue, 25%-l õpiraskus, 10%-l psüühilised erivajadused ja 8%-l mõõdukas intellektipuue. Kõrgharidust omandavatest HEV noortest on 38% liikumispuudega, 26% muu puudega (sh psüühilise erivajadustega), 24% kuulmis- ja 14% nägemispuudega.

1.2.3. Noored tööturul

Eesti tööjõu-uuringu andmetel oli 2014. aastal tööjõu hulka kuuluvaid (töötavaid või aktiivselt tööd otsivaid) noori vanuses 15–26 eluaastat 88 900, mis moodustab kogu samaealisest tööealisest rahvastikust 47,7% (vt joonis 8). Võrreldes 2013. aastaga suurenes 15–26aastaste noorte tööjõus osalemise määr 0,7 protsendipunkti, ehkki tööjõu hulka kuuluvate noorte arv kahanes viimasel aastal 1,8% võrra 90 500-lt 88 900ni. Tööjõus osalemine suurenes vähesel määral ka 15–19aastaste noorte hulgas (0,2 protsendipunkti): 2014. aastal töötas või otsis neist tööd 9,6% ehk 5900 noort. 20–24aastaste noorte osalemine tööjõus on seevastu vähenenud 0,6 protsendipunkti, neid on 59% ehk 50 500 noort. 25–29aastaste noorte osalemine tööjõus kasvas 82,3%-lt 83,9%ni, st kokku osales tööjõus 81 800 noort (vt joonis 8).

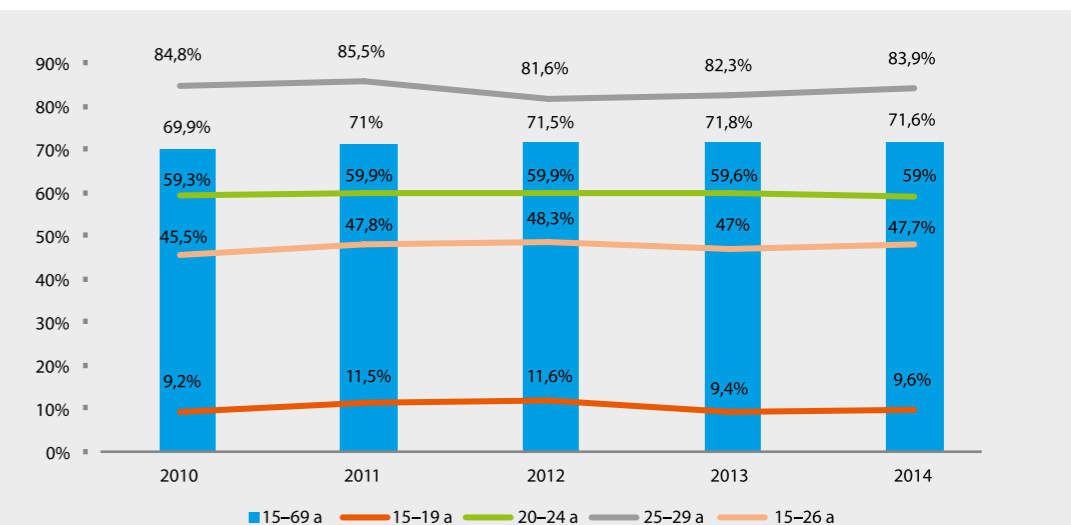
Viimaste aastate tendentsina suurenes ka 2014. aastal naiste tööjõus osalemise määr (44,5%-lt 45,1%ni) ja noorte meeste sama näitaja jätkas langustendentsi, vähenedes 49,2%-lt 48,3%ni. Eestlaste tööjõus osalemise määr tõusis 2014. aastal 1,8 protsendipunkti (45,2%-lt 47,1%ni), samas kui mitte-eestlaste puhul vähenes see näitaja 51,7%-lt 49,6%ni.

2014. aastal suurenes 15–26aastaste noorte tööga hõivatute osakaal samaealise tööealise rahvastiku seas, st nende tööhõive määr tõusis 39,5%lt 41,1%le. Natuke suurenes ka noorte hõivatute arv (76 100-lt 76 500ni). Tunduvalt kasvas naiste tööhõive määr (37,2%-lt 40,5%ni), samal ajal kui meeste sama näitaja langes veidi (41,7%-lt 41,6%ni, vt joonis 10). Noorte meeste seas vähenes hõivatute arv aastaga 3,6% ja naiste seas kasvas see 5,2%, seega oli 2014. aastaks 15–26aastaseid hõivatuid naisi 36 400 ja mehi 40 100. Eestlastest noorte hõivatute arv suurenes aastaga 3,8%, moodustades 2014. aastaks 57 400, tänu sellele suurenes ka tööhõivemäär eestlaste hulgas 39,2%-lt 41,4%ni. Mitteeestlaste seas kahanes hõivatute arv 20 800-lt 19 100ni, ent tööhõivemäär nende hulgas aastaga muutunud ei ole, püsides 40,2% juures.

2014. aastaks vähenes Eestis 14% võrra 15–26aastaste töötute arv (12 400ni), töötuse määr langes seega 15,9%lt 13,9%ni. Noorte seas oli kõige kõrgem töötuse määr 15–19aastaste puhul (27,4%), kuigi just selle vanuserühma näitaja paranes võrreldes 2013. aastaga kõige rohkem: 4,4 protsendipunkti. 3,7 protsendipunkti vähenes 20–24aastaste noorte arv (tasemeni 13,5%) ja 25–29aastaste noorte töötuse määr vähenes 0,8 protsendipunkti ehk 9,2%ni (vt joonis 9).

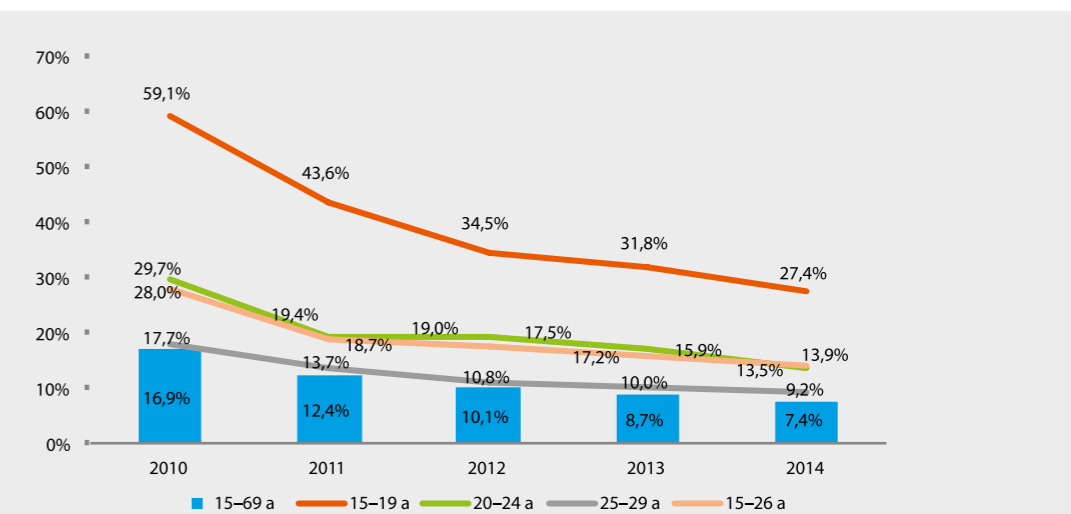
Koos hõivatute kasvuga kahanes noorte naiste hulgas ka töötute arv 37,3%: 2014. aastaks oli Eestis 4200 töötut noort naist. Töötuid mehi oli peaaegu kaks korda rohkem ehk 8200, nende arv kasvas aastaga 7,9%. Selle tõttu tõusis noorte meeste töötuse määr 15,5%-lt 17%ni ja naiste sama näitaja langes 16,3%-lt 10,3%ni (vt joonis 10).

Noorte pikaajaline töötuse määr ehk nende noorte osakaal, kes on töötud olnud aasta või kauem, on vähenenud aastaga 5,7%-lt 4,8%ni. Naiste seas langes see määr järsult (5,2%-lt 2,1%ni), meeste puhul aga natuke kasvas (6,2%-lt 7%ni). Mitteeesti noorte hulgas on näitaja endiselt kolm korda suurem kui eestlaste hulgas (9,4% vs. 3,1%), kuid positiivne on see, et aastaga vähenes see 2,2 protsendipunkti.

Joonis 8. Noorte tööjõus osalemise määr vanuserühmade kaupa aastatel 2010–2014

Allikas: Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

Joonis 9. Töötuse määr vanuserühmade kaupa aastatel 2010–2014

Allikas: Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

Aasta jooksul kasvas noorte tööhõive määr rohkem Pärnu (37,5%-lt 45,5%ni), Tartu (38,2%-lt 45,9%ni), Lääne (25,9%-lt 33,1%ni) ja Põlva (25,2%-lt 31,7%ni) maakonnas. Suurel määral alanes tööhõive määr Saare (45,2%-lt 32%ni) ja Valga (33,1%-lt 25,4%ni) maakonnas. 50% Tallinna noortest vanuses 15–26 aastat on hõivatud, järgnevad 48%ga Järva, 45,9%ga Tartu ja 45,5%ga Pärnu maakond. Kõige madalam tööhõivemäär on Valga (25,4%) ja Hiiu (28,3%) maakonna noorte seas.

Noorte tööturuolukorra paranemist kinnitavad ka Eesti Töötukassa andmed. 2015. aasta I kvartali seisuga oli töötukassas arvel 4131 noort vanuses 16–24 eluaastat, mis on 11% vähem kui 2014. aasta I kvartalis, ent 21% rohkem kui 2014. aasta IV kvartalis. 2014. aastal oli töötukassas arvel umbes 14 403 töötut noort vanuses 16–24 eluaastat (16–26aastaseid töötuid noori oli 17 552).

2014. aastal kahanes karjäärinõustamisel käinud 16–26aastaste töötute arv 492 noore võrra 4237ni. Kõikide Eesti Töötukassas arvel olevate noorte töötute seas moodustas see 24,1%, aasta varem oli sama näitaja olnud 22,8%. 2014. aasta jooksul töötukassas arvel olnud noortest naistest kasutas karjäärinõustamisteenust 29,7% (2013. aastal 28,4%) ja noormeestest 18,9% (2013. a 17,7%). Karjäärinõustamisel käinud noortest oli naise 59% (eelmise aasta sama näitaja oli 60%). Selle languse taga oli karjäärinõustamises osalenud meeste arvu aeglasem kahanemine võrreldes naiste näitajaga.

Tööturukoolitust saanute hulgas oli mehi rohkem kui naisi (vastavalt 61 ja 49%), aastatagune osakaal oli vastavalt 64 ja 36%. Kokku sai 2014. aastal tööalast koolitust 2767 noort, mis on 1135 võrra vähem kui eelnenud aastal. Seega on kahanenud ka koolitusel osalenute osakaal kõikide töötukassas arvel olevate noorte seas (18,8%-lt 15,8%ni). Maakonniti vähenes tööalast koolitust saanud noorte arv aastaga kõikjal, kõige rohkem Viljandi (46%) ja Võru (42%) maakonnas. Osakaaluna maakonna Eesti Töötukassas arvel

olevate noorte hulgast oli kõige suurem tagasimineku samuti Võru (30,7%-lt 21,3%ni), Viljandi (20,3%-lt 13%ni) ja Hiiu (35,1%-lt 26,4%ni) maakonnas.

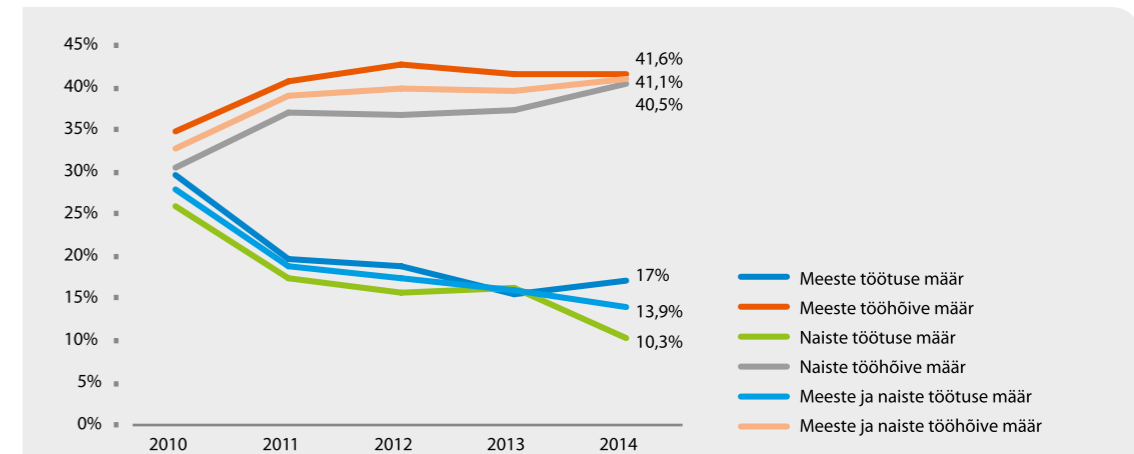
15–26aastaste mitteaktiivsete noorte arv vähenes aastaga 4,7%, seega oli 2014. aastaks Eestis 97 300 mitteaktiivset noort, neist 49 300 naist ja 48 000 meest. Noorte peamine mitteaktiivsuse põhjus on õpingud, mille osakaal natuke suurenes võrreldes 2013. aastaga (81,9%-lt 82,1%ni). Haiguste või vigastuste osakaal mitteaktiivsuse põhjusena kasvas aastaga 2,8%-lt 2,9%ni. Rasedus-, sünnitus- või lapsehoolduspuhkus oli mitteaktiivsuse põhjus 8,6% noortel, samas kui aasta tagasi oli sama osakaal 9,6%. 6,5%-l noortel olid mitteaktiivsuseks muud põhjused ja aastaga suurenes see osakaal 0,8 protsendipunkti (vt joonis 11).

1.3. Noorte sotsiaalne staatus ja majanduslik toimetulek

2013. aasta jooksul kasvas alla 25aastaste palgatöötajate kuu keskmine brutotulu 569,3 eurolt 607,3 euroni (6,7% võrra) ja selle osakaal Eesti keskmisest moodustas 2013. aastal 67,5%. Noorte naiste kuu keskmine brutotulu kasvas aastaga 6,5%, jõudes 522,8 euroni, ja meeste tulu kasvas 7,1%, jõudes 690,6 euroni. Seetõttu suurenes meeste ja naiste palgaerinevus veelgi. 2013. aastaks oli noormeeste kuu keskmine brutotulu 32% (168 euro võrra) suurem kui naistel, eelmisel aastal oli see näitaja 31%.

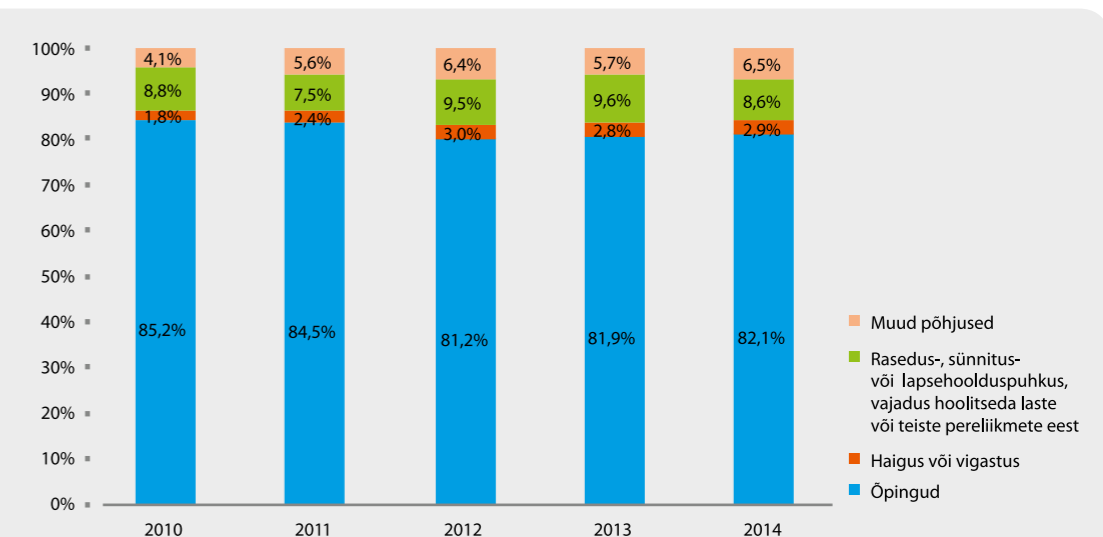
2013. aastal suurenes aasta ekvivalentsissetulek⁸ kõigis vanuserühmades (vt joonis 12), kõige rohkem 35–44aastastel (16,4%) ja 16–26aastastel (16%). 16–24aastaste noorte ekvivalentsissetulek kasvas 15,3% ja kuni 15aastastel 12,7%. Kõige suurem ekvivalentsissetulek oli Eestis 25–34aastastel ning kõige väiksem üle 55aastastel inimestel; 16–24aastaste noorte hulgas moodustas see näitaja Eesti keskmisest 97%, olles 8512 eurot.

⁸ Leibkonna sissetulek, mis on jagatud leibkonnaliikmete tarbimiskaalude summaga (Statistikaamet, „Mõisted ja meetodika“).

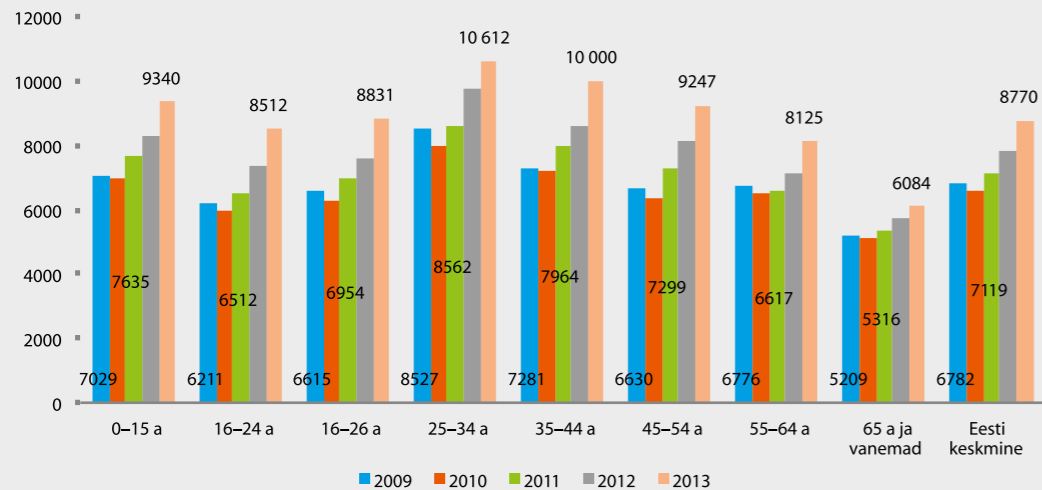
Joonis 10. 15–26aastaste noorte tööhõive ja töötuse määr aastatel 2010–2014

Allikas: Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

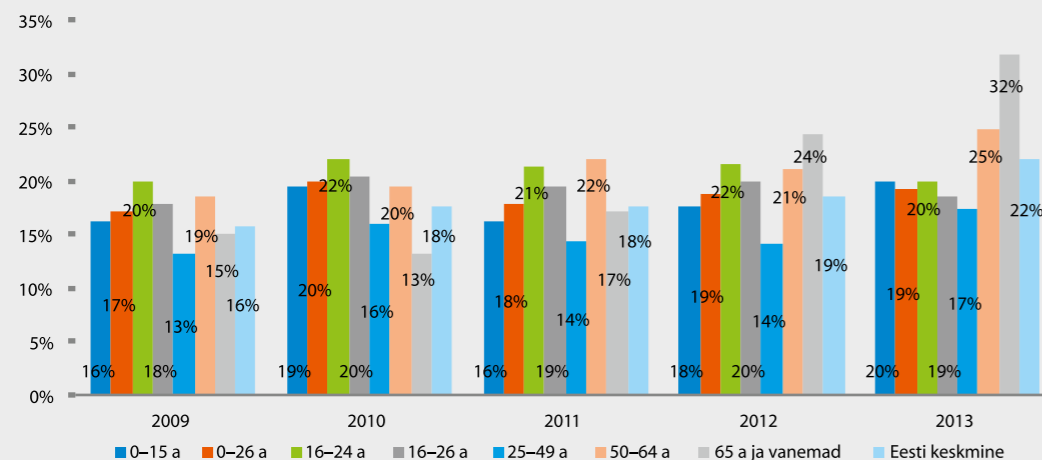
Joonis 11. Noorte mitteaktiivsuse põhjused aastatel 2010–2014

Allikas: Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

Joonis 12. Aasta ekvivalentsissetulek vanuserühmade kaupa aastatel 2009–2013

Allikas: Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

Joonis 13. Suhtelise vaesuse määr vanuserühmade kaupa aastatel 2009–2013

Allikas: Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

Sissetulekute jagunemist ühiskonnas hinnatakse suhtelise vaesuse määra põhjal. Võrreldes teiste vanuserühmadega oli pensioniealiste vaesuse määr kõige kõrgem: 2013. aastaks oli see üle 65aastaste inimeste hulgas kasvanud 24%-lt 32%ni (vt joonis 13). Seega oli rohkem kui kolmandiku 65aastaste inimeste ekvivalentnetosissetulek allpool suhtelise vaesuse piiri. Suhtelises vaesuses elavate noorte inimeste hulk vähenes natuke 2012. aastaga võrreldes: 16–24aastaste puhul 21,5%-lt 19,9%ni ja 16–26aastaste puhul 20%-lt 18,6%ni. Kuni 15aastastest noortest elas 2013. aastal suhtelises vaesuses 19,8% (aasta varem 17,6%).

Maakonni oli kuni 26aastaste noorte hulgas suhtelise vaesuse määr 2013. aastal kõige kõrgem Ida-Viru (33,4%), Valga (30,5%) ja Võru (28,6%) maakonnas. Kõige madalam oli noorte vaesuse määr Harjumaal (14,6%), seevastu Saaremaal oli see olnud 2012. aastal Eesti madalaim (9,4%), ent tõusis aastaga 18,9%ni. Lisaks kerkis noorte vaesuse määr aastaga tunduvalt Hiiu (11%-lt 18,8%ni) ning 2–3,5 protsendipunkti võrra ka Ida-Viru, Harju, Lääne ja Viljandi maakonnas. Märkimisväärselt on noorte vaesuse määr langenud Tartu maakonnas (21,7%-lt 17,4%ni) ning 2–3 protsendipunkti langus iseloomustas Jõgeva, Pärnu ja Rapla maakonda.

2013. aastaks tõusis suhtelise vaesuse määr kuni 26aastaste noorte hulgas ainult mitte-eestlastel (23,9%-lt 26,8%ni), seevastu eestlaste puhul see määr langes (17,2%-lt 17%ni). Kui naiste vaesuse määr on püsinud kolme aasta jooksul (2011–2013) umbes samal tasemel (18,2%), siis meeste vaesuse määr suurenes 17,3%-lt 2011. aastal 19,2%ni 2012. aastal ning 2013. aastaks jõudis näitaja 20,2%ni.

Üksikvanemate suhtelise vaesuse määr alanes aastaga 38,5%-lt 37,2%ni. Lasterikastest peredest elas 2013. aastal suhtelises vaesuses 21,4% peresid, mis on 4,1 protsendipunkti rohkem kui aastal 2012.

1.4. Noorte tervis

2013/2014. õppeaastal korraldas Tervise Arengu Instituut (TAI) järjekordse kooliõpilaste tervisekäitumise uuringu (HBSC) Eesti üldhariduskoolide 5., 7. ja 9. klassi õpilaste hulgas ning avalikustas selle tulemused 2015. aasta maikuu. Neid andmeid on 16–24aastaste vanuserühma puhul siinses ülevaates täiendatud 2014. aastal korraldatud Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringu (TKU) andmetega. Kahe uuringu tulemuste üldjoontes omavahel võrreldavad, kuigi küsimuste sisu ja küsitluse korralduse meetodika on erinev. Järgnevalt esitamegi nende uuringute andmetele tuginevalt põgusa ülevaate noorte tervisest ja tervisekäitumisest.

1.4.1. Noorte hinnang enda tervisele

HBSC järgi on Eesti 11–15aastaste koolinoorte hinnang oma tervisele mõne protsendi võrra paranenud (TAI 2015). Seevastu 16–24aastaste noorte enesehinnang oma tervisele on tunduvalt paranenud: 77,2% neist peab oma tervist heaks või väga heaks, 3,3% halvaks või väga halvaks ning 19,5% keskmiseks (2006. aasta tulemused olid vastavalt 64,5%; 5,2%; 30,3%). Võrreldes 2012. aastaga on 16–24aastaste noorte meeste hulgas märkimisväärselt kasvanud nende osakaal, kes hindavad oma tervist heaks või väga heaks (69,5%-lt 79,9%ni).

TKU andmetel ei ole viimase aasta jooksul alkoholi tarvitanud ainult 9,9% noortest vanuses 16–24 aastat. 3,9% noortest meestest tarbis viimase aasta jooksul alkoholi iga päev, naiste hulgas oli see osakaal 0,5%. Noored mehed tarbivad alkoholi ka sagedamini kui noored naised. Alates 2009/2010. õppeaastast on kasvanud koolinoorte seas alkoholi esmakordse proovimise vanus. Näiteks kui 2009/2010. õppeaastal proovis 62% 15aastastest noortest esimest korda alkoholi 13aastaselt või nooremalt, siis 2013/2014. õa oli nii vara alkoholi proovinud märksa vähem, 49% (TAI 2015).

16–24aastastest noortest meestest tarbis 21,4% korraga vähemalt kuus alkoholiannust vähemalt üks kord nädalas, naiste hulgas oli see osakaal 6,5%. Naistest ei ole 41,3% kunagi nii palju alkoholi tarvitanud, meeste hulgas vastas samamoodi 23,8%. Koolinoorte hulgas on olukord purjoojusega viimase nelja aasta jooksul märksa paremaks muutunud: kui 2009/2010. õppeaastal oli kaks ja rohkem korda end purju joonud 15aastaseid õpilasi 45%, siis 2013/2014. õppeaastaks oli neid 30% (TAI 2015). Tähelepanuväärne on, et selle näitaja juures soolisi erinevusi nüüdseks ei esine.

TKU tulemused näitavad, et positiivse tendentsina on alates 2006. aastast 16–24aastaste noorte hulgas vähenenud igapäevasuitsetajate osakaal 27%-lt 15,3%ni ja mittesuitsetajate osakaal suurenenud 42,3%-lt 51,5%ni. HBSC andmetel on mittesuitsetajate osakaal samamoodi 6% kasvanud ja igapäevasuitsetajate osakaal vähenenud. TKU andmetel ei ole endiste suitsetajate osakaal palju muutunud, kuid juhuseitsetajate osakaal on 12,1%-lt 15%ni suurenenud. Nende muutuste taga on eelkõige 16–24aastaste noorte meeste paranenud tervisekäitumine: igapäevasuitsetajate osakaal vähenes nende hulgas 38,7%-lt 20,6%ni ja mittesuitsetajate osakaal kasvas 31,5%-lt 45,8%ni. Noorte naiste seas olid toimunud samad muutused, kuid väiksema ulatusega: muutused koolitüdrukute suitsetamiskäitumises olid väiksemad kui koolipoiste omas, mille tulemusena on kadunud sooline erinevus. Seega on mittesuitsetavaid poisse ja tüdrukuid enam-vähem samas proportsioonis.

TKU andmetel on noorte naiste hulgas suurenenud kanepi tarvitajate osakaal. Nende naiste osakaal, kes mitte kordagi elu jooksul ei ole kanepit tarvitanud, kahanes 71,3%-lt (2006) 63,7%ni (2014). Naiste osakaal, kes on tarvitanud kanepit 1–5 korda elu jooksul, suurenes 24%-lt 30,4%ni. Meeste hulgas on muutused positiivsemad: kanepit mitte kunagi mittetarvitanud noorte meeste osakaal suurenes samal ajavahemikul kõigi noorte meeste seas 49,8%-lt 55,7%ni. Kui aga sõltumata soost võrrelda noorte käitumist viimase kuu ja aasta jooksul, ei ole muutused nii ulatuslikud: aasta jooksul tarvitab kanepit 22,1% ja kuu jooksul 6,3% noortest.

1.4.2. Puuetega ja töövõimetusega noored

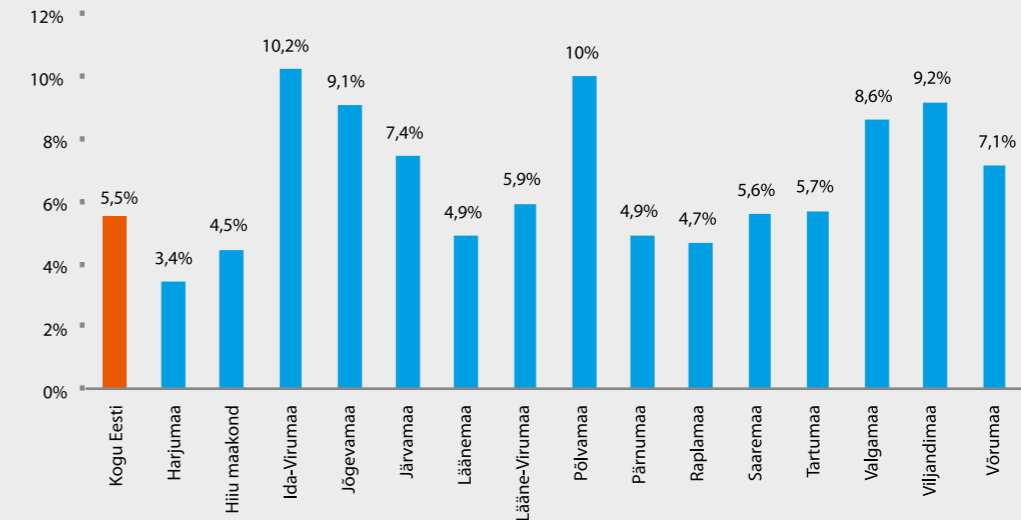
Sotsiaalkindlustusameti andmetel on Eestis aasta-aastalt suurenenud nende puuetega inimeste arv, kellele on määratud puude raskusaste, samal ajal kui rahvaarv väheneb. Alates 2006. aastast on puuetega inimeste arv 27% kasvanud ja 2015. aasta 1. jaanuari seisuga oli neid 10,9% rahvastikust (143 623 inimest). Aastail 2006–2015 suurenes 16–24aastaste puuetega noorte arv 12% (4164 inimest). 16–24aastaste puuetega noorte osakaal kõikidest samaealistest noortest kasvas 2,1%lt 3,3%ni. Alates 2006. aastast on kuni 15aastaste puuetega noorte arv suurenenud märkimisväärse 80% võrra, jõudes 2015. aasta 1. jaanuariks 10 469 inimeseni. Kuni 15aastaste puuetega noorte osakaal kõikide samaealiste noorte seas on kõnealusel ajavahemikul kasvanud 2,6%-lt 4,7%ni.

Sotsiaalkindlustusameti andmetel oli 2015. aasta 1. jaanuari seisuga Eestis 15 692 erivajadustega noort⁹ vanuses 7–26 eluaastat ning nendest oli puude raskusaste¹⁰ määratud 12 382 noorel ja töövõimetus¹¹ 8682 noorel. Kokku 5372 noorel oli määratud nii puude raskusaste kui ka töövõimetus. Erivajadustega noori on 6% kõikidest 7–26aastastest noortest ja 8% kõikidest erivajadustega inimestest.

⁹ Alapeatükis 1.4.2 käsitletakse erivajadustega noortena 7–26aastaseid noori, kellele oli Sotsiaalkindlustusameti andmetel 1. jaanuari 2015. a seisuga määratud puude raskusaste ja/või püsiv töövõimetus. Analüüsitavad andmed on saadud andmepäringu teel Sotsiaalkindlustusametist. Alapeatükis 1.2.2 käsitleti 7–26aastaseid noori, kellele on EHISes märgitud vähemalt üks hariduslik erivajadus, peatükis 1 käsitletakse erivajadusega noorena noort, kellele on määratud puude raskusaste ja/või püsiv töövõimetus. Kaks andmestikku võivad osaliselt kattuda: osa HEV õpilastest sisaldub Sotsiaalkindlustusameti andmetes, samas ei ole iga hariduslik erivajadus selline, mida kajastatakse Sotsiaalkindlustusameti andmetes.

¹⁰ Puue – inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalekalle. Puudel on kolm raskusastet: sügav, raske ja keskmine puue (Statistikaamet, „Mõisted ja meetodika“).

¹¹ Püsival töövõimetusel on kaks raskusastet: täielik ja osaline töövõimetus. Püsiva töövõimetusel ulatust väljendatakse töövõime kaotuse protsentides nulliga lõppeva arvuna (Statistikaamet, „Mõisted ja meetodika“).

Joonis 14. Erivajadustega noorte osakaal maakondades, 1. jaanuar 2015

Allikas: Sotsiaalkindlustusamet.

Kõige suurem on erivajadustega noorte osakaal Ida-Viru, Põlva, Viljandi, Jõgeva, Valga ja Järva maakonna noorte seas (vt joonis 14). Kuigi Harjumaal on erivajadustega noorte hulk absoluutarvudes kõige suurem, siis osakaaluna 7–26aastastest noortest, moodustavad erivajadustega noored seal kõigist noortest ainult 3,4%, mis on Eesti kõige väiksem näitaja. Eesti keskmisest väiksem erivajadustega noorte osakaal on Hiiu-, Lääne-, Pärnu- ja Raplamaal (vt joonis 14). KOVide tasandil on erivajadustega noorte osakaal kõigist noortest keskmisest märksa suurem Mäetaguse vallas (Ida-Virumaa), kus see näitaja on 17% ehk Eesti keskmisest 10 protsendipunkti kõrgem. Kasepää (Jõgevamaa) ja Halliste (Viljandimaa) vallas on see näitaja 14% juures.

60% erivajadustega noortest on mehed ja 40% naised. Erivajadustega meeste osakaal on suurem nooremas eas ning mida vanem on noor, seda rohkem suureneb erivajadustega naiste osakaal.

Erivajadustega noortest, kellele oli määratud puude raskusaste, on sügava puudega¹² 8%, raske puudega¹³ 50% ja

¹² Sügav puue – inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalekalle, millest tingituna vajab ta pidevat kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet kogu ööpäeva (Statistikaamet, „Mõisted ja meetodika“).

¹³ Raske puue – inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalekalle, millest tingituna vajab ta kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet iga ööpäev (Statistikaamet, „Mõisted ja meetodika“).

keskmise puudega¹⁴ 41%. Eestis oli 2015. aasta 1. jaanuari seisuga osalise töövõimetusega¹⁵ (10–90%) noori 89% ja täieliku töövõimetusega 11%¹⁶.

Eesti keskmisest tasemest (8,4%) on tunduvalt suurem sügava puudega noorte osakaal Lääne (15%), Saare (11,7%), Hiiu (11,3%), Pärnu (11,1%) ja Harju (10,9%) maakonnas. Märksa väiksem oli see näitaja Ida-Viru (5,9%), Valga (5,3%), Jõgeva (5%) ja Järva (4,9%) maakonnas. Täieliku töövõimetusega noorte osakaal kõigist noortest on suurim Lääne, Saare, Hiiu, Harju ja Lääne-Viru maakonnas. Osalise töövõimetusega noorte osakaal on suurem Ida-Viru, Valga ja Jõgeva maakonnas.

Keskmise puudega noori on Eestis 41%, sellest tasemest on märkimisväärselt suurem keskmise puudega noorte osakaal Ida-Viru, Põlva, Valga, Võru ja Tartu maakonnas. Raske puudega noori on Eestis 50%, samas kui Hiiu, Lääne, Harju, Järva ja Viljandi maakonnas on raske puudega noorte osakaal palju suurem.

Seega on noorte seas raske ja sügava puudega inimesi eriti palju Lääne-, Hiiu-, Harju- ja Pärnumaal. Tunduvalt suurem on keskmise puudega noorte osakaal Ida-Viru-, Põlva-, Valga- ja Võrumaa noorte seas.

39%-l erivajadustega noortel on põhidiagnoos psüühika- ja käitumishäired, 13%-l hingamiseldite haigused, 9%-l

närvisüsteemihäigused, 9%-l lihaskonna ja sidekoehaigused, 7%-l sisesekretsiooni-, toitumis- ja ainevahetushaigused ning 7%-l kaasasündinud väärendid, deformatsioonid ja kromosoomianomaaliad. Ida-Virumaa maakonna noorte seas on võrreldes teiste maakondadega märksa rohkem (29%) selliseid erivajadustega noori, kellel põhidiagnoos on hingamiseldite haigused (Eesti keskmine tase on 13%). Psüühika- ja käitumishäiretega erivajadustega noorte osakaal on kõikides maakondades suur. Eesti keskmisest (Eesti kõigist erivajadusega noortest on keskmiselt 39% psüühika- ja käitumishäiretega) on see näitaja palju suurem Jõgeva maakonnas, kus psüühika- ja käitumishäiretega puuetega noori on 52%. Järva- ja Viljandimaal on sellise põhidiagnoosiga puuetega noorte osakaal u 45–46%. Tähelepanuväärne on see, et Ida-Virumaal on selliste haigustega puuetega noorte osakaal kõigi erivajadusega noorte seas maakondade võrdluses kõige väiksem (27%).

Piirkondlikus võrdluses paistab seega silma Ida-Viru maakond, kus on märksa suurem hingamiseldite haigusid põdevate puuetega noorte osakaal. Arvestades, et nimetatud haigustega kaasneb tavaliselt osaline töövõimetuse (100% juhtudel) või keskmine puudeaste (93% juhtudel), on ka nende näitajate puhul erivajadustega noorte osakaal Ida-Virumaal suurem. Kuigi Lääne maakonnas on erivajadustega noorte osakaal Eestis keskmisest näitajast natuke väiksem, on seal märksa suurem sügava puudega ja täieliku töövõimetusega noorte osakaal. Selle põhjus on asjaolu, et Läänemaal on rohkem psüühika- ja käitumishäiretega ning kaasasündinud väärendite, deformatsioonide ja kromosoomianomaaliatega noori.

1.5. Noorsootöö

1.5.1. Huvihariduses osalemine

2014/2015. õppeaastaks suurenes huvikoolide arv Eestis 562-lt 591ni (vt tabel 2). Samamoodi nagu eelmisel õppeaastal oli kasv suurim Harjumaal (sh Tallinn), kus aastaga

loodi 29 huvikooli, seega oli 2014/2015. õppeaastaks neid 344. Rohkem kui pooled (58%) Eesti huvikoolid asuvadki suurimas maakonnas Harjumaal. 10% huvikoolidest asub Tartumaal, kuhu lisandus aastaga üks huvikool, ja 7% Pärnumaal, kus huvikoolide arv suurenes samuti ühe võrra. Üks huvikool rohkem on nii Lääne-Viru kui ka Saare maakonnas. Teistes maakondadeski on EHISesse uusi huvikoole registreeritud. Ida-Viru, Jõgeva, Järva ja Viljandi maakonnas jäi huvikoole aga ühe võrra vähemaks ning Hiiu, Lääne, Põlva, Rapla, Valga ja Võru maakonnas nende arv ei muutunud.

Huvikoolide arvu kasvuga kaasnes huvihariduses osalevate noorte arvu suurenemine. 2014/2015. õppeaastal käis huvikoolis 83 942 õppurit vanuses 7–26 eluaastat, mis on 4% rohkem kui eelnenud aastal. Huvikoolide arv kasvas rohkem (5%) kui sealses õppetöös osalejate arv (4%). Eesti keskmine õppurite arv huvikoolides vähenes 143-lt 142ni (vt tabel 2).

7–26aastaste huvikooli õppurite osakaal kasvas kõikide samaealiste noorte seas 2014/2015. õa 27,2%-lt 28,9%ni, kõige rohkem Harjumaal (34,8%-lt 37,4%ni), Võrumaal (21,3%-lt 25,7%ni), Ida-Virumaal (22,5%-lt 25%ni) ja Raplamaal (12,4%-lt 14,9%ni). Tartumaal kahanes huvikoolides käivate noorte osakaal 27,8%-lt 27,4%ni ja Jõgevamaal 9,6-lt 9,2%ni. Kõige rohkem oli huvikoolides käivaid noori kõikide noortega võrreldes Saaremaal (38,3%), järgnesid Harjumaal (37,4%), Pärnumaa (28,7%) ja Tartumaa (27,4%). Väikseim oli see osakaal Hiiumaal (9,8%) ja Jõgevamaal (9,2%).

Huvihariduses osalejate arv kasvas igas vanuserühmas, kuid kasv ei olnud nii märkimisväärne nagu eelnenud õppeaastal: 11–17aastaste noorte osalemismäär tõusis 1 protsendipunkti (69,3%-lt 70,5%ni), 12–17aastaste näitaja 41,6%-lt 43,3%ni ja 18–26aastaste näitaja 3,3%-lt 3,7%ni (2014/2015. vs. 2013/2014. õa). Kõige rohkem lisandus huvihariduses osalejate hulka 12–17aastaseid naisi (kasv 44,9%-lt 47%ni), kuid samaealiste noormeeste osalus huvihariduses suurenes ainult 1,2 protsendipunkti (kasv 38,6%-lt 39,8%ni). Huvi-haridusõppurite hulgas oli noori naisi 5 protsendipunkti rohkem kui noori mehi (52% vs. 48%).

Huvialavaldkondade võrdluses on sport endiselt kõige menukam, selle on valinud 52% õppuritest (aastakasv 5%). Muusika ja kunsti valdkonna õppurite arv suurenes samuti 5%. Neis valdkondades tegutseb 31% 7–26aastastest huvikoolide õppuritest. Üldkultuuri alal suurenes õppurite arv 6%, selles valdkonnas õpib 14% huvikooli õppuritest. Populaarsusedetabeli viimasel kohal on looduse ja tehnika valdkonnad, mõlemas osaleb alla 2% huvikoolide õppuritest. Nendes valdkondades osalevate õppurite arv vähenes vastavalt 13% (165 noore võrra) ja 4% (47 noore võrra).

1.5.2. Noorte osalemine laagrites ja malevates

2014. aastal käis noortelaagrites 27 269 noort, mida on 1145 võrra vähem kui 2013. aastal. Püsilaagrites kahanes osalejate arv 749 noore e 4,2% võrra ja projektilaagrites 523 noore e 5,9% võrra. Seevastu vähemate võimalustega noorte arv (kasutati sotsiaaltuusikut) suurenes 2250-lt 2377ni (vt joonis 15).

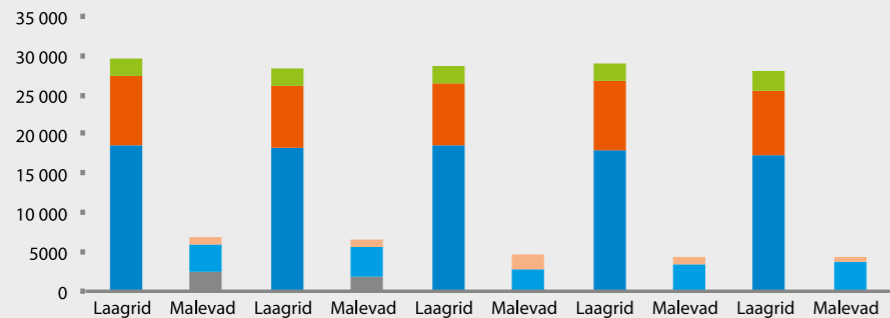
2014. aastal toetas Hasartmängumaksu Nõukogu (HMN) 4391 noore osalust malevategevuses. Ööbimisega malevates osalus vähenes 2013. aastaga võrreldes 19% (875-lt 710ni), aga samal ajal kasvas ööbimiseta malevas käinud noorte arv 3% (3562-lt 3681ni) (vt joonis 15).

Ööbimisega malevaid ei ole noortele HMNi toetuse abil 2014. aastal korraldatud Lääne, Pärnu ja Viljandi maakonnas, mis erineb olukorrast aasta tagasi. Lisaks vähenes ööbimisega malevates käinud noorte arv Harju (22%), Põlva (53%) ja Võru (12%) maakonnas. Tartu maakond on ainus maakond, kus ööbimisega malevates käinud noorte arv suurenes võrreldes eelmise aastaga (15% võrra, st 109-lt 125ni). Ööbimiseta malevates osalenud noorte arv kasvas peaaegu kõikides maakondades, v.a Ida-Viru ja Pärnu maakonnas, kus see näitaja vähenes vastavalt 23 ja 9%.

¹⁴ Keskmine puue – inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalekalle, millest tingituna vajab ta regulaarselt kõrvalabi või juhendamist väljaspool oma elukohta vähemalt korra nädalas (Statistikaamet, „Mõisted ja meetodika“).

¹⁵ Osaliselt töövõimetus – inimene, kes on võimeline tööga elatist teenima, kuid kes ei ole haigusest või vigastusest põhjustatud funktsioonihäire tõttu võimeline tegema talle sobivat tööd töötaja üldisele riiklikule normile vastavas matus. Osalisele töövõimetusele vastab 10–90protsendine töövõimekaotus. (Statistikaamet, „Mõisted ja meetodika“)

¹⁶ Täielikult töövõimetus – inimene, kellel on haigusest või vigastusest põhjustatud tugevasti väljendunud funktsioonihäire, mille tõttu ei ole ta võimeline tööga elatist teenima. Täielikule töövõimetusele vastab 100protsendine töövõimekaotus. (Statistikaamet, „Mõisted ja meetodika“)

	2010	2011	2012	2013	2014
Ööbimisega malev	921	932	1903	875	710
Päevane malev	3423	3702	2857	3562	3681
Malev-kokkutulek	2416	1888			
Sotsiaaltuusikud	2287	2164	2185	2250	2377
Projektilaagrid	8901	7962	7884	8792	8269
Püsilaagrid	18 432	18 267	18 732	18 018	17 269

Joonis 15. HMNi toetusel noortelaagrites ja malevates osalenud noorte arv aastatel 2010–2014

Allikas: ENTK www.noorteseire.ee vahendusel.

1.5.3. Programmi Erasmus + mõju noorsootööl

2013. aasta oli programmi Euroopa Noored perioodi 2007–2013 viimane aasta. Alates 2014. aastast kehtib uus Euroopa Liidu programm Erasmus+ 2014–2020, mille kaudu rahastatakse rahvusvahelisi projekte haridus-, spordi- ja noortevaldkonnas. Uus programm tugineb kolmele tegevussambale (SANA 2015):

- võtmetegevus 1 – noorte ja noorsootöötajate õpiränne (noortevahetused, Euroopa vabatahtlik teenistus, noorsootöötajate õpiränne);
- võtmetegevus 2 – uuendusele suunatud koostöö (strateegilise koostöö projektid, rahvusvahelised noortealgatused);
- võtmetegevus 3 – poliitikate kujundamine (noorte osalusprojektid).

2014. aastal esitati Erasmus+ noorteprogrammi raames 182 taotlust, millest toetust sai 121 taotlust. Taotlusi laekus kõikidest Eesti maakondadest peale Saaremaa.

Noortevahetuste raames esitati 66 taotlust. Neist toetati 47 taotlust, mille kaudu osales noortevahetustes 1678 noort, kellest 477 osales vähemate võimalustega noori toetavates projektides.

Euroopa vabatahtliku teenistuse raames esitati 39 taotlust ja nendest toetati 33 taotlust. Toetatud projektides osales 94 vabatahtlikku, kellest 8 käis välismaal ja 86 tegi vabatahtlikku

tööd Eestis. Kõige rohkem tehti vabatahtlikku tööd Harjumaal (31% kõikidest vabatahtlikest), Tartumaal (24%), Ida-Virumaal (8%) ja Võrumaal (7%). 25 nendest vabatahtlikest osales ka vähemate võimalustega noori toetavates projektides.

Võtmetegevuse „Strateegiline koostöö noortevaldkonnas“ raames esitati 19 taotlust, millest toetuse sai 8. Neist 3 olid strateegilise koostöö projektid ja 5 rahvusvahelised noortealgatused.

Noorte osalusprojektide raames esitati 14 taotlust, millest toetust sai 8. Nende raames osales projektides 1543 noort, sh 316 neist vähemate võimalustega noori toetanud projektides.

1.5.4. Noorsootöö kättesaadavus

Noorsootööasutuste arv kasvas Eestis 2014. aastal võrreldes eelneva aastaga, kuigi muutused olid maakonniti ebahühtlased. Teavitamis- ja nõustamiskeskuste arv ei muutunud. Osaluskogude arv suurenes 81-lt 85ni, peamiselt seoses Tartumaa osaluskogude arvu kasvuga 7-lt 11ni. Ida-Virumaal vähenes osaluskogude arv aastaga 2 võrra, samas kui Rapla- ja Järvamaal lisandus neid 2. Osaluskogude arv jäi samaks Hiiu, Jõgeva, Põlva, Pärnu ja Viljandi maakonnas, ülejäänud maakondades näitaja kasvas või kahanes ühe võrra (vt tabel 1 ja 2).

Eesti noortekeskuste arv suurenes 2014. aastal 237-lt 246ni (vt tabel 2). Kui kaheksasse maakonda lisandus neid ükskaks, siis Järvamaal jäi noortekeskusi kolme võrra vähemaks.

Tabel 1. Noorsootöösutuste ja noorsootöös osalevate noorte arv maakonniti 2014. aastal

MAAKOND	Teavitamis- ja nõustamiskeskused	Osaluskogud*	Huvikoolid	7–26aastaste noorte arv huvikoolides	Keskmine õppurite arv huvikoolides	Noorte arv huvikoolide kohta	KOVide hallatavad avatud noortekeskused	MTÜd/sihtasutused avatud noortekeskusena	Noorte arv noortekeskuse kohta	Alaealiste komisjonid (AEK)**	AEKi saadetud noorte osakaal kogu vanuserühmas	7–26aastaste noorte arv (korrigeeritud andmed)
Harju	3	9	344	46 174	134	359	42	9	2 420	24	0,8%	123 445
Hiiu	1	3	2	186	93	950	5	0	380	1	1,6%	1 899
Ida-Viru	2	4	32	7 171	224	898	10	6	1 796	5	1,3%	28 729
Jõgeva	1	4	7	652	93	1 017	1	13	509	2	2,0%	7 122
Järva	1	7	14	1 345	96	490	14	4	381	3	1,5%	6 857
Lääne	1	3	8	875	109	656	10	1	477	1	2,1%	5 251
Lääne-Viru	1	4	14	1 750	125	966	12	10	615	1	1,1%	13 523
Põlva	1	3	7	800	114	883	7	4	562	1	1,0%	6 178
Pärnu	1	6	44	5 262	120	417	8	4	1 528	10	1,4%	18 334
Rapla	1	5	11	1 177	107	718	14	0	564	4	1,2%	7 901
Saare	1	6	13	2 657	204	534	5	2	991	1	0,7%	6 938
Tartu	3	11	58	10 734	185	674	11	9	1 956	2	1,2%	39 119
Valga	1	6	7	1 014	145	969	9	4	522	2	1,5%	6 783
Viljandi	1	6	14	2 184	156	775	16	3	571	7	0,9%	10 848
Võru	1	8	16	1 961	123	477	8	5	587	1	1,1%	7 628
Kogu Eesti	20	85	591	83 942	142	492	172	74	1 181	65	1,1%	290 555

* Maakondlikud noortekogud (igas maakonnas üks) ja KOVide juures tegutsevad noortevolikogud.

** Maakondlikud (igas maakonnas üks) ja omavalitsuste komisjonid.

Allikas: ENTK, EHIS, Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

Noorte arv maakondlikes noortekogudes kasvas 258-lt 2013. aastal 271ni 2014. aastal. KOVide osaluskogudes oli 2014. aastal 619 noort, seega kokku ulatus maakondlike ja KOVide osaluskogude liikmete arv 2014. aastal 890ni. Noorte arv ühe noortekeskuse kohta vähenes 1250-lt 1181ni (vt tabel 2).

Huviharidusse oli kaasatud 83 942 noort, mis on 4% rohkem kui 2013. aastal. Tänu selle näitaja paranemisele ja noorte arvu üldisele vähenemisele tõi see kaasa kõigi 7–26aastaste huvihariduses osalevate noorte osakaalu kasvu 27,2%-lt 2013. aastal 28,9%-ni 2014. aastal.

Tabel 2. Noorsootöösutuste ja noorsootöös osalevate noorte arv aastatel 2009–2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Teavitamis- ja nõustamiskeskused	20	19	20	19	20	20
Osaluskogud*	31	60	77	85	81	85
Huvikoolid	313	410	416	527	562	591
7–26aastaste õppurite arv huvikoolides	52 202	53 660	57 534	69 740	80 441	83 942
Keskmine õppurite arv huvikoolides	167	131	138	132	143	142
Huvikoolides osalevate õppurite osakaal kogu vanuserühmas	16%	16,9%	18,6%	23%	27,2%	28,9%
Noorte arv huvikoolide kohta	1040	777	746	574	527	492
Avatud noortekeskused	217	244	210	227	237	246
Noorte arv noortekeskuse kohta	1500	1305	1477	1333	1250	1181
Alaealiste komisjonid (AEK)**	68	68	67	67	68	65
AEKi saadetud alaealiste arv (EHISe andmed)	andmed puuduvad	2062	2144	2029	1633	1514
AEKis arutatud õigusrikkumiste arv (EHISe andmed)	andmed puuduvad	2671	2608	2653	2156	2007
AEKi saadetud noorte osakaal kogu vanuserühmas	andmed puuduvad	1,4%	1,6%	1,5%	1,2%	1,1%
7–26aastaste noorte arv	325 490	318 440	310 130	302 586	296 173	290 555
7–17aastaste noorte arv	146 980	142 300	138 180	137 120	137 482	138 826

* Maakondlikud noortekogud (igas maakonnas üks) ja KOVide juures tegutsevad noortevolikogud.

** Maakondlikud (igas maakonnas üks) ja omavalitsuste komisjonid.

Allikas: ENTK, EHIS, Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

1.6. Õigus ja turvalisus

2014. aasta 1. jaanuari seisuga tegutses Eestis 65 alaealiste komisjoni (AEK). Võrreldes eelnenud aastaga on Harju maakonnas 25 AEKi asemel 24 ja Tartu maakonnas 4 asemel 2 komisjoni. 7–17aastaste noorte koguarv oli Statistikaameti andmetel 2014. aasta 1. jaanuari seisuga 138 826. Samal aastal saadeti sellest vanuserühmast AEKi 1,1% alaealistest. Kõige suurem oli see osakaal oma vanuserühmas Läänemaal (2,1%) ja Jõgevamaal (2%) ning kõige väiksem Saaremaal (0,7%) ja Harjumaal (0,8%; v.a Tallinn). Võrreldes 2013. aastaga vähenes AEKi suunatud 7–17aastaste noorte osakaal kõikides maakondades, v.a Läänemaal (kasv 1,7%-lt 2,1%ni), Põlvamaal (kasv 0,7%-lt 1%ni), Saaremaal (kasv 0,4%-lt 0,7%ni) ja Valgamaal (kasv 1,4%-lt 1,5%ni) (vt joonis 16).

Analüüsid ka 2012. aasta statistikat, on kaks maakonda, kus on ilmnenud vastupidine tendents, st viimase kolme aasta jooksul AEKi saadetud noorte osakaal on kasvanud, need on Läänemaa ja Valgamaa. Märgatavalt on neil aastail vähenenud AEKi saadetud laste osakaal Hiiumaal (3,4% vs. 2,6% vs. 1,6%), Ida-Virumaal (1,9% vs. 1,5% vs. 1,3%) ja Tartumaal (1,8% vs. 1,4% vs. 1,2%) (vt joonis 16).

Absoluutarvudes vähenes AEKi saadetute arv aastaga 1633-lt 1514ni (7%) ja alaealiste õigusrikkumiste arv samuti 7% (2156-lt 2007ni) (vt joonis 17). Kui võrrelda alaealiste 2014. aasta õigusrikkumiste statistikat 2012. aasta omaga, selgub, et nii õigusrikkumiste arv kui ka AEKi saadetud noorte arv kahanes 25%.

Justiitsministeeriumi andmetel vähenes 2014. aasta jooksul alaealiste toime pandud väärtegevuste arv 29% (15 533-lt 11 002ni). Kõige rohkem kahanes tubakaseaduse rikkumiste arv: 41% (4562-lt 2699ni). Alkoholiseaduse rikkumiste arv kahanes 28% (5246-lt 3756ni) ja liiklusseaduse rikkumiste arv 21% (3200-lt 2535ni). Karistusseadustiku rikkumiste arv kasvas 12% (1433-lt 1603ni). Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ning nende lähteainete seaduse (NPALS) rikkumiste hulk suurenes 3% võrra 265-lt 273ni (vt joonis 18).

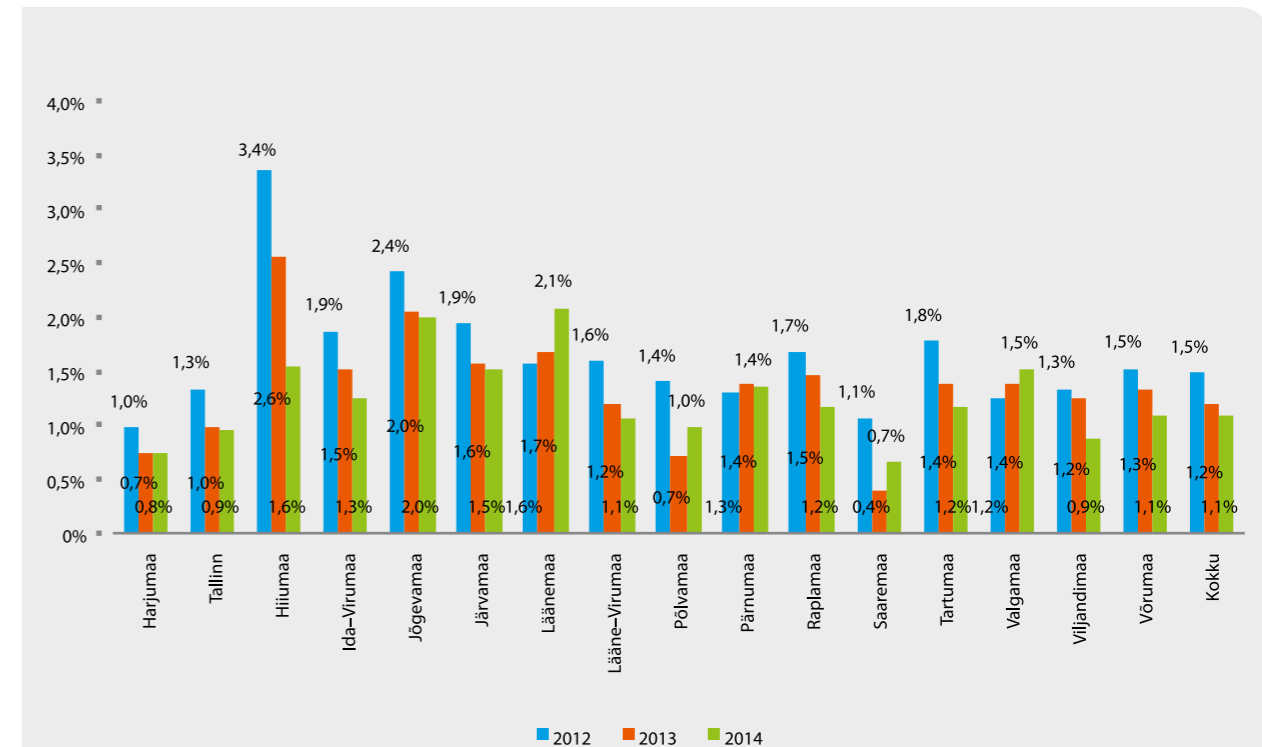
2014. aastal vähenes alaealiste kuritegevuste arv võrreldes 2013. aastaga 18% võrra ehk 1644-lt 1342ni. Esimese astme¹⁷ kuritegevuste arv moodustas noorte kuritegevustest 5%, st 14–17aastased noored panid 2014. aastal toime 65 kuritegu. 95% moodustasid teise astme¹⁸ kuriteod, mille arv kahanes eelmise aastaga võrreldes 19% (1580-lt 1277ni). Varavastaseid kuritegusid oli noorte kuritegevuste seas 46%, teisel kohal olid isikuvastased kuriteod (38%), järgnesid avaliku rahu vastased kuriteod (9%), avaliku usalduse vastased kuriteod (2%) ja liikluskuriteod (1%).

Nagu 2013. aastal nii moodustasid ka 2014. aastal alaealised kõikidest kinnipeetavatest 1,1%. Alaealiste kinnipeetavate arv (33 inimest) ei muutunud võrreldes 2013. aastaga. Veidi muutus alaealiste süüdimõistetute (2 võrra vähem) ja vahistatute arv (2 võrra rohkem). 18–26aastaste kinnipeetavate arv vähenes 13% võrra (673-lt 587ni). Noorte kinnipeetavate osakaal kõigi kinnipeetavate seas kahanes 21,5%-lt 19,4%ni. Kinnipeetavate mõlema rühma (süüdimõistetute ja vahistatute) arv vähenes (vastavalt 12% võrra 511-lt 451ni ja 16% võrra 162-lt 136ni).

Kriminaalhooldusel viibivate isikute puhul kahanes 2014. aastal nii alaealiste kui ka 18–26aastaste noorte arv. Alaealiste kriminaalhooldusel viibivate noorte arv vähenes 17% ja sellest tulenevalt kahanes nende osakaal kõikide kriminaalhooldusel viibijate seas 3,3%-lt 2,8%ni. 18–26aastaste noorte puhul vähenes see näitaja 6%, seega ei ole osakaalus suuri muutusi (kahanemine 19,7%-lt 19,1%ni).

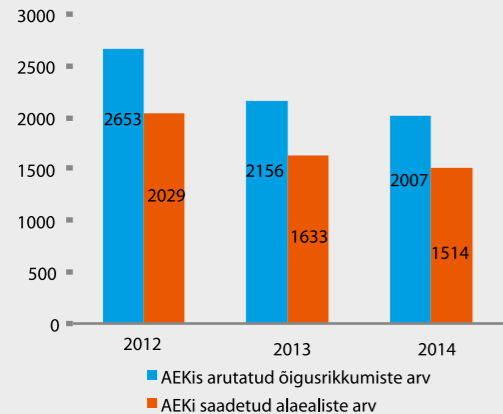
¹⁷ Esimese astme kuritegu – süütegu, mille eest on karistusseadustikus raskeima karistusena ette nähtud tähtajaline vangistus üle viie aasta, eluaegne vangistus või sundlõpetamine (kriminaalkoodeksis üle kaheksa aasta) (Statistikaamet, „Mõisted ja meetodika“).

¹⁸ Teise astme kuritegu – süütegu, mille eest on karistusseadustikus karistusena ette nähtud tähtajaline vangistus kuni viis aastat või rahaline karistus (kriminaalkoodeksis vabadusekaotus kuni kaheksa aastat) (Statistikaamet, „Mõisted ja meetodika“).

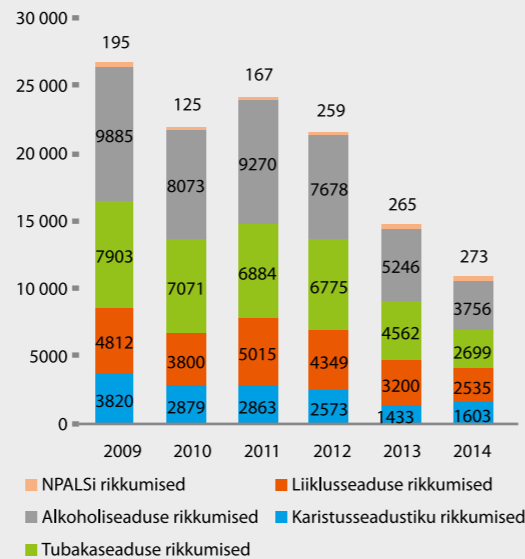
Joonis 16. Alaealiste komisjoni suunatud noorte osakaal kõigi sama vanuserühma noorte seas aastatel 2012–2014

Allikas: Alaealiste komisjonid Eestis 2014. aastal (statistiline ülevaade EHISE andmete põhjal).

Joonis 17. Alaealiste komisjonides arutatud õigusrikkumiste ja alaealiste komisjoni saadetud alaealiste arv aastatel 2012–2014

Allikas: Alaealiste komisjonid Eestis 2014. aastal (statistiline ülevaade EHIS-e andmete põhjal).

Joonis 18. Alaealiste sooritatud registreeritud väärtegude arv aastatel 2009–2014

Allikas: Justiitsministeerium www.noorteseire.ee vahendusel.

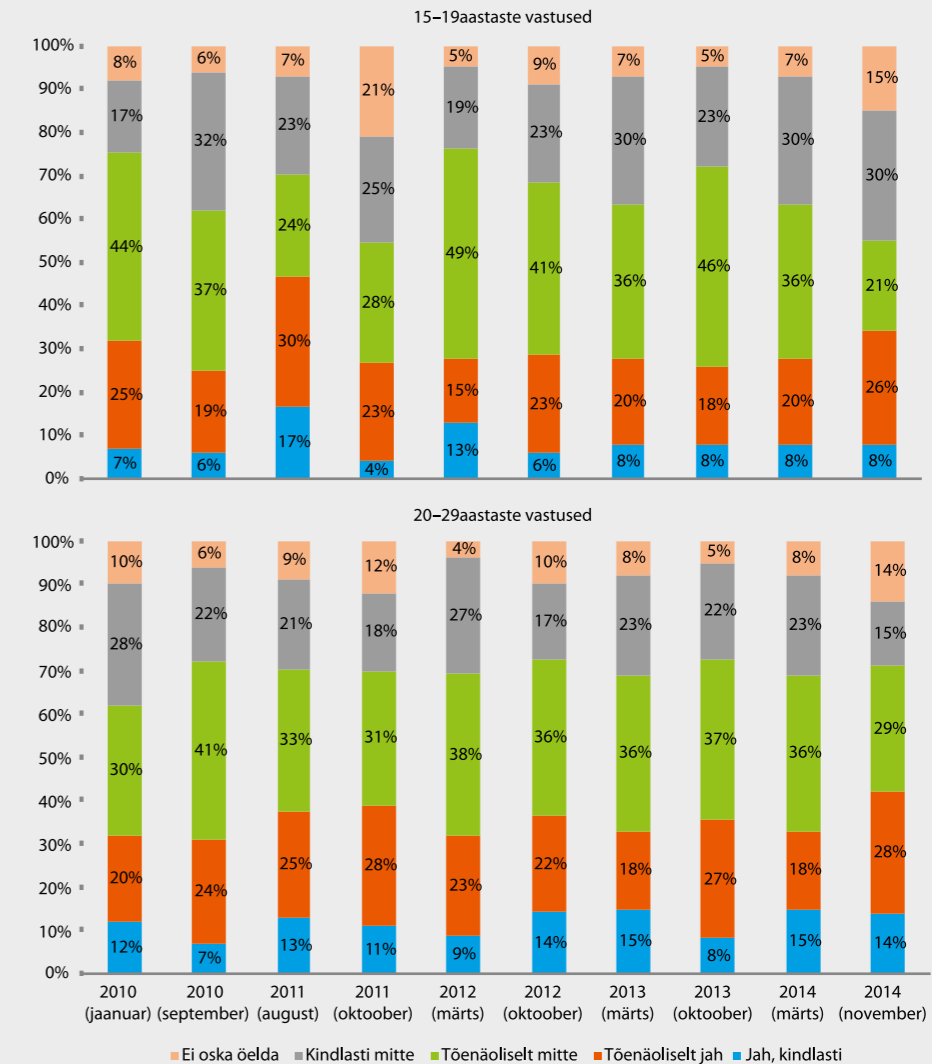
1.7. Kaitsetahe ja hoiakud

Vaadates oma riigi kaitse tahet Eesti noorte seas, ilmnes 2014. aasta novembrikuise küsitluse tulemusena, et rohkem kui pooled (51%) 15–19aastastest noortest ei plaani Eestile kallaletungi korral Eestist lahkuda (vt joonis 19). See osakaal on võrreldes 2013. aasta oktoobrikuise tulemusega väiksem, mis tähendab, et tegelikult suurenes noorte osakaal, kes püüaksid kallaletungi korral Eestist lahkuda.

Kui 2013. aasta oktoobri küsitluse andmetel oli võimalike lahkujate osakaal kõigi noorte seas 26%, siis 2014. aasta märtsi küsitluse andmetel suurenes see osakaal 28% ni ja

2014. aasta novembrikuu andmetel oleks selliseid noori juba 34%. Siiski tuleb märkida, et nende noorte osakaal, kes kindlasti Eestist lahkuvad, jäi samale tasemele (8%). Suurenenud on nende noorte osakaal, kes tõenäoliselt lahkuvad. Samas mõjutab osakaalude jaotust nende noorte osakaalu suuremine, kes ei osanud küsimusele vastata: 2013. a oktoobris oli neid 5%, 2014. a märtsis 7% ja 2014. a novembris 15% (vt joonis 19).

Vanemate noorte (20–29aastaste) hulgas on tõenäoliste lahkujate osakaal veelgi suurem. Noorema vanuserühmaga võrreldes kasvas tunduvalt ka nende 20–29aastaste noorte osakaal, kes kindlasti Eestist lahkuvad: 2013. a oktoobris

Joonis 19. Noorte vastused küsimusele „Kui Eestile tungitakse kallale, kas püüaksite siis Eestist lahkuda?“

Allikas: Kaitseministeeriumi uuring „Avalik arvamus ja riigikaitse“.

oli neid 8%, 2014. a märtsis 15% ja 2014. a novembris 14%. Samas ei ole selles vanuserühmas eriti muutunud tõenäoliste lahkujate osakaal, v.a 2014. a märtsi puhul, mil see osakaal oli 10% väiksem (18%) (vt joonis 19).

Analüüsid noorte vastuseid Kaitseministeeriumi riigi-kaitseteemaliste avaliku arvamuse uuringute küsimustele, näeme tendentsi, et viimase kolme aasta jooksul (2012–2014) oli sügiskuudel suurem osakaal neid, kes lahkuksid Eestist juhul, kui Eestile kallale tungitakse, samas kui märtsikuiste küsitluste alusel suurenes nende noorte osakaal, kes jääksid Eestisse. Tuleb arvestada ka neid noori, kes ei osanud küsimusele vastata – nende osakaal oli suurem just sügiskuudel.

2014. aasta novembriküsitluse andmetel kasvas nii nooremate kui ka vanemate noorte hulgas tunduvalt nende osakaal, kes ei osanud vastata küsimusele „Kuidas Teile tundub, kas võõrriigi relvastatud kallaletungi korral oleks võimalik Eestit kaitsta?“. 15–19aastaste puhul oli kasv 7%-lt 23%ni ja 20–29aastaste puhul 8%-lt 14%ni. 15–19aastaste hulgas vähenes nende osakaal, kes arvavad, et Eestit on võimalik kaitsta (64%-lt 52%ni), ent 20–29aastaste hulgas, vastupidi, kasvas sellisel arvamusel olevate noorte arv (45%-lt 54%ni).

Noorte kaitsevalmiduse puhul (vastused küsimusele „Kui Eestile tungitaks kallale, kas oleksite valmis oma võimete ja oskuste kohaselt osalema kaitsetegevuses?“) vähenes 15–19aastaste hulgas nende noorte osakaal, kes oleksid valmis oma võimete ja oskuste kohaselt kaitsetegevuses osalema, 70%-lt 61%ni ning 20–29aastaste puhul 62%-lt 56%ni.

Kokkuvõte

Üldise rahvaarvu vähenemise trendi taustal näitab vähenemistendentsi ka noorte arv. Kõige värskemate andmete kohaselt ehk 2015. aasta 1. jaanuari seisuga elas Eestis 285 155 noort vanuses 7–26 eluaastat, mis on 2% võrra vähem

kui eelmisel aastal. Noorte osakaal rahvastikus kahanes 22,1%-lt 21,7%ni, mis näitab, et nende arv kahaneb kiiremini kui rahvastiku koguhulk. Eesti rahvaarvu vähenemises on peamine osa negatiivsel loomulikul iibel; välisrände mõju on märgatavalt kahanenud, samad suundumused ise-loomustavad noorte arvu vähenemist.

Aastaga vähenes noorte suremus 29%, tulenedes eelkõige vanemate noorte surmade arvu tagasiminekest. 2013. aasta jooksul kasvas 15–24aastaste noorte sisseränne Eestisse kaks korda. Väljarändajate kasv ei ole olnud nii ulatuslik kui eelnenud aastal ning selle tulemusena vähenes tunduvalt ka noorte negatiivne rändesaldo.

2014/2015. õppeaastaks vähenes üld-, kutse- ja kõrghariduses osalevate inimeste arv Eestis 1,4% Kõige suuremal määral toimus tasemehariduse puhul vähenemine 20–24aastaste seas (11%), eelkõige kõrghariduses. Kõikides vanuserühmades vähenes kõrgharidusõppurite arv 8%. Kutseharidusõppurite arv kahanes 3%, kusjuures vähenes just alla 24aastaste osalus, kuid kasvas (8,8%) üle 25aastaste osalus. Õhtuse õppe õpilaste arv suurenes 4%, ennekõike seoses alla 19aastaste ja üle 25aastaste osakaalu kasvuga. Hariduslike erivajadustega noored moodustavad kõikide üldhariduskoolide õpilastest 19%. 2014/2015. õppeaasta seisuga õppis Eesti üldhariduskoolide statsionaarses õppes 25 716 sellist õpilast, kellele oli EHISes märgitud vähemalt üks hariduslik erivajadus. Kutseharidusõppurites seas moodustavad erivajadustega noored 3% ja kõrghariduse omandajate seas 0,2%.

Eesti töajõu-uuringu andmetel vähenes 2014. aastal 15–26aastaste õppivate noorte arv ja suurenes mitteõppivate 15–26aastaste noorte arv. Mitteaktiivsete noorte arv kahanes 4,7% võrra (102 100-lt 97 300ni). Noorte töajõuhulk vähenes 1,8% (90 500-lt 88 900ni), seda tänu töötute noorte arvu kahanemisele 13,9% (14 400-lt 12 400ni). Noorte hõivatute arv kasvas 0,5% (76 100-lt 76 500ni), selle tulemusena tõusis noorte tööhõivemäär

ja langes töötuse määr. Ühe olulise muutusena võib noorte 2014. aasta töajõustruktuuri puhul esile tuua töötute naiste arvu järsu kahanemise ja töötavate neidude kasvu. Noorte meeste hulgas oli olukord vastupidine: töötute määr tõusis ja tööhõive määr alanen.

2014. aastal kasvas alla 25aastaste palgatöötajate kuu keskmine brutotulu. Noorte meeste puhul oli kasv natuke kiirem kui naiste puhul, mille tõttu suurenes meeste ja naiste palgaerinevus veelgi. 16–26aastaste noorte suhtelise vaesuse määr langes 2014. aastaks 18,6%ni võrreldes 2013. aasta 20%ga.

Noorte tervisekäitumise värskeimad uuringud näitavad, et noorte enesehinnangud oma tervise kohta on paranenud, mittedeaktiivsete osakaal on kasvanud, esimest korda elus juuakse alkoholi hiljem ja purjujoomine on vähenenud. Puuetega ja töövõimetusega 7–26aastased noored moodustavad kõikidest samaealistest noortest 6%. Kõige suurem erivajadustega noorte osakaal on Ida-Viru, Põlva, Viljandi, Valga ja Järva maakonnas. Ida-Viru maakond paistab silma ka selle poolest, et seal on tunduvalt suurem selliste hingamiseldite haigusi põdevate puuetega noorte osakaal, kellel on peamiselt osaline töövõimetus või keskmine puue. Lääne maakonnas, kus erivajadustega noorte osakaal on Eesti keskmisest väiksem, on märksa rohkem sügava puudega ja täieliku töövõimetusega noori. Ülejäänud maakonnad, kus on märkimisväärselt suurem osakaal raske ja sügava puudega noori, on Hiiu, Harju ja Pärnu maakond. Tavalisest palju suurem on keskmise puudega noorte osakaal Põlva-, Valga- ja Võrumaal.

2014. aasta jooksul kasvas huvihariduses osalemine noorte hulgas 27,2%-lt 28,9%ni. Huvikoolide arv suurenes aastaga 5% ja huviharidusõppurite arv 4%. Kokku oli 2014. aastal Eestis 591 huvikooli, kus õppis 83 942 noort vanuses 7–26 eluaastat. Laagrites osaleti vähem, eelkõige projekti- ja püsilaagrites, seevastu suurenes vähemate võimalustega noorte osalemine. Malevates käinud noorte arv kasvas võrreldes

eelnenud aastaga. Õõbimisega malevates osaleti vähem, kuid õõbimiseta malevates rohkem.

EHISe andmetel vähenes 2014. aasta jooksul AEKide arv 65ni, AEKi saadetute arv 7% ja alaealiste õigusrikkumiste arv samuti 7%. AEKi suunatud noorte osakaal kõikide samaealiste noorte seas kahanes 1,2%-lt 1,1%ni. Justiitsministeeriumi andmetel vähenes 2014. aastal alaealiste poolt toime pandud väärtegude arv 29% (15 533-lt 11 002ni) ja kuritegude arv 18% (1644-lt 1342ni).

Kasutatud allikad

HTM 2013. Hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse kontseptsioon, https://www.hm.ee/sites/default/files/hev_kotseptsioon.pdf.

SANA 2015. Erasmus+ programmi tegevusvõimalused, <http://euroopa.noored.ee/rahastus/tegevusvoimalused/>.

Statistikaamet 2015a. Eesti statistika aastaraamat 2015, <http://www.stat.ee/90732>.

Statistikaamet 2015b. Rahvaarvu vähenemine aeglustub, <https://www.stat.ee/90642>.

TAI 2015. Uuring näitab olulisi positiivseid muutusi Eesti kooliõpilaste tervisekäitumises, <http://www.tai.ee/et/instituut/pressile/uudised/3590-uuring-naitab-olulisi-positiivseid-muutusi-eesti-kooliopilaste-tervisekaitumises>.

Alaealiste komisjonid Eestis 2014. aastal (statistiline ülevaade EHIS-e andmete põhjal).

Statistikaamet, „Mõisted ja meetodika“:

- puuetega inimesed, http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/13Tervishoid/03Puudega_inimesed/10Uldandmed/THV_01.htm;
- sotsiaalne tõrjutus ja vaesus, http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/12Sotsiaalne_terjutus_Laekeni_indikaatorid/01Vaesus_ja_ebaverdsus/LES_50.htm;

- tööturg, http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/15Tooturg/12Tooturu_uldandmed/02Aastastatistika/TT_047.htm; http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/15Tooturg/12Tooturu_uldandmed/02Aastastatistika/TT_51.htm;
- õigus ja turvalisus, http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/17Eigus_ja_turvalisus/02Kuritegevus/JS_001.htm.

ERIVAJADUSTEGA NOORTE VÕIMALUSED OSALEDA NOORSOOTÖÖS

ERIVAJADUSTEGA NOORTE VÕIMALUSED OSALEDA NOORSOOTÖÖS

Kersti Kõiv, Cenely Leppik, Valentina Batueva
Poliitikauuringute Keskus Praxis

Sissejuhatus

Hindamaks, millised on praegu Eestis erivajadustega noorte võimalused osaleda noorsootöös ja kuidas peaks edasi liikuma, tuleb põgusalt vaadata ajas tagasi. Nii saame teada, mis on viimaste aastate jooksul noorsootöös fookuses olnud, mida on eesmärkide täitmiseks tehtud ja millised on lähiaastate peamised riiklikud prioriteedid noortevaldkonnas.

Et saada teada, millised võimalused on erivajadustega (nii puudega kui ka haridusliku erivajadusega) noortel Eestis saada osa noorsootööst, otsustati 2015. aastal selgitada noorteseire raames välja nende võimalused osaleda kohalike omavalitsuste (edaspidi KOV) pakutavates noorsootööstes (vt tabel 1) ning tuvastada nii pakumist kui ka erivajadusega noorte osalust soosivad ja takistavad tegurid. Peale selle sooviti teada saada, kas ja millised on erivajadustega noorte võimalused osaleda noorsootöös, samuti seda, kas ja kuidas arvestatakse nende noortega noorsootööstes kujundades.

Peatükk põhineb 2015. aasta sügisel tehtud uuringul „Erivajadustega noorte ja nende noorsootöös osalemise võimaluste kaardistamine kohalikes omavalitsustes“, juurde on toodud iga maakonna strateegilised suundumused erivajadustega noorte kaasamisel ning statistilised näitajad maakonna noorte kohta.

2.1. Riiklikud strateegiad

Üldised suundumused ja mitmesuguste riiklike strateegiatega põhimõtted nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt lähtuvad erivajadustega noorte puhul kaasava hariduse põhimõttest. Selle kohaselt tuleb tagada võrdsed võimalused kõikidele ning rõhutada noore erivajadusega arvestamist nii laiemalt hariduse andmisel kui ka õpikeskkonna loomisel (nt „Eesti elukestva õppe strateegia 2020“, „Koolivõrgu programm“).

Valdkonna arendamisel annavad olulisimad suunised noorsootöö strateegilised dokumendid, mis koondavad kokku

teiste põhiliste riiklike dokumentide prioriteedid. 2013. aasta lõpus kiitis Vabariigi Valitsus heaks „Noortevaldkonna arengukava 2014–2020“, enne seda juhitud „Noorsootöö strateegiast 2006–2013“¹.

Aastate 2006–2013 eesmärgiks oli seatud arendada noorsootööd selliselt, et hakataks võtma arvesse noorte tegelikke vajadusi ja kaasataks neid rohkem otsustusprotsessidesse. Veel rõhutati, et noorsootöös tuleb lähtuda eelistest kaalutlustest ja võrdse kohtlemise põhimõttest, soodustades nii ka vähemate võimalustega noorte jaoks huvitegevuse ja hariduse kättesaadavust.

„Noorsootöö strateegia 2006–2013“ rakendusplaani 2011–2013² seati prioriteetseks sihtrühmaks tõrjutuse riskirühma noored, keda peeti vajalikuks kaasata noorsootöö tegevustesse noortevaldkonna meetmete kaudu. Ajendiks oli selliste noorte suurenev arv, kellel ei olnud erinevatel põhjustel võimalik noorsootööst osa saada. 2011. aasta rakendusplaani aruandes tõdeti: „Viimase aasta jooksul on noorsootöötajatel õnnestunud erinevate meetoditega, sh otsiva ehk mobiilse noorsootöö kaudu kaasata tegevustesse 30% noori, kes varasemalt noorsootöös ei ole osalenud, sh peatahelepanu on olnud tõrjutuse riskis noortele“³.

Kokkuvõttes võib öelda, et noorsootöös saavutati aastail 2006–2013 märkimisväärne edu noorsootöö struktuuride, noorte osaluse ja kvaliteedi tagamise esiletõstmise puhul, mistõttu võib strateegia üldeesmärki pidada saavutatuks⁴. Samas ei ole aruandest võimalik välja lugeda, millised olid selle ajavahemiku edusammud just erivajadustega või laiemalt

riskis olevate noorte kaasamisel. Ka uue ajavahemiku üheks prioriteediks seati ebavõrdsete olude mõju vähendamine noore arenguvõimalustele ja tõrjutuse vältimine.

„Noortevaldkonna arengukava 2014–2020“⁵ elluviimiseks on koostatud noortevaldkonna programm 2015–2018⁶, mille kohaselt on järgnevateks aastateks võetud eesmärk tagada noorte avaram eneseteostus ja areng. Selleks on vaja pakkuda neile suuremaid valikuvõimalusi, vähendada nende tõrjutusrisi ja toetada suuremat osalust otsustusprotsessides.

„Noortevaldkonna arengukava 2014–2020“ täpsemad tegevused on kirjas noortevaldkonna rakendusplaanis 2014–2017⁷, kus on ette nähtud toetavad tegevused erineva taustaga noorte kaasamiseks noorsootööstes. Näiteks on plaanis arendada noortega tegelevate inimeste pädevusi ja metoodikat noorsootöös, sh huvihariduses, et kaasata erinevaid noori. Samuti toetatakse noortelt noortele korraldatavate tegevuste kaudu tõrjutusrisi vältimist ning töötatakse välja noorte tervislike erisuste arvestamise põhimõtted (sh puuetega noorte kaasamine) noorsootöös.

„Noortevaldkonna arengukava 2014–2020“ rakendusplaani 2014. a täitmise aruande⁸ kohaselt on võrreldes varasemaga kasvanud noorte kaasatus noorsootöösse. Samuti on suurenenud noorsootööstes osalejate piirkondlik kättesaadavus, mille aluseks on noorte arv huvikoolide ja avatud noortekeskuste kohta. Eri perioodide arengukavades on küll rõhutatud erineva taustaga noorte kaasamist noorsootöösse ja laiemalt noorte võimaluste avardamist, kuid konkreetselt mõõdetavaid näitajaid

⁵ Noortevaldkonna arengukava 2014–2020. https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf.

⁶ Noortevaldkonna programm 2015–2018. https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_programm_2015-18.pdf.

⁷ Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 rakendusplaan 2014–2017. https://www.hm.ee/sites/default/files/rakendusplaan_nak_uuendus_2508_allkirjastamiseks.xlsx.

⁸ Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 rakendusplaani 2014–2017 täitmise aruanne. https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/nak_rakendusplaani_2014_detailne_taitmine_ja_rahastamine.pdf.

erivajadustega noorte paremaks kaasamiseks ei ole arengukavade täitmise aruannetes esitatud. Samas on olnud toetavaid meetmeid, näiteks noortega tegelevate inimeste koolitamine (erivajadustega noortega töötamiseks) ning kohalike omavalitsuste toetus kvaliteetse noorsootöötajate rajamisele ja teenuste korraldamisele (nt füüsilise ligipääsetavuse tagamine).

Vaadates lähitulevikku, on Haridus- ja Teadusministeerium sõnastanud prioriteetsete tegevustena noortevaldkonnas kolm teemaringi⁹. Esiteks korraldatakse 2016. aastaks ümber avatud noortekeskuste ja noorteühingute toetamise süsteem. Avatud noortekeskuste puhul hakatakse senisest rohkem võtma arvesse kohaliku tasandi noorsootööstes ja -programme. Üleriigiliste noorteühingute toetuste süsteemi täiendatakse koostöös Eesti Noorteühenduste Liiduga noorteühenduste ettepanekutest lähtudes. Teiseks pakutakse noortevaldkonna töötajatele pikaajalisi koolitusprogramme, temaatilisi koolitusi ning selliseid koolitusi, mis toetavad piirkondlikku arengut ja rahvusvahelist koostööd. Kolmandaks alustatakse tervikliku tugiteenuste paketi väljatöötamist ligikaudu 8600-le kõige raskemates oludes olevale noorele – neile, kes ei õpi ega tööta. Kaks viimast teemaringi on väga otseselt seotud ka erivajadustega noortele mõeldud noorsootööstes osalejate kättesaadavuse parandamisega.

2.1. Metoodika ja valim

Käesoleva noorsootööstes osalejate kättesaadavust käsitleva uurimise siht on selgitada välja, kas ja kuidas on erivajadustega noored kaasatud Eestis noorsootöösse. Andmed põhinevad noortevaldkonna spetsialistide hinnangutel ja annavad esmase ülevaate sellest valdkonnast, samuti panevad need aluse edasistele põhjalikumatele uuringutele. Küsimustiku koostamisel eeldati, et kui vastaja otsustab vastata kogu KOVi kohta, on ta selleks pädev ja tal on ülevaade kogu KOVi noorsootöö korraldusest. Kui vastajal puudus

⁹ Haridus- ja Teadusministeerium (2015). Tähtsamad tegevused 2015/2016. õppeaastal. https://www.hm.ee/sites/default/files/2015-2016-oppeaasta.tegevused_loplik2.pdf.

ülevaade kogu KOVist, oli tal võimalik vastata ainult oma asutuse seisukohalt lähtuvalt.

Küsitluses käsitletakse erivajadustega noortena nii puuetega kui ka hariduslike erivajadustega noori.

Andmed koguti laiapõhjalise veebiküsitluse teel ajavahemikul 21.09.–02.10.2015 ja järelküsitlus tehti kuni 07.10.2015, hõlmates erinevaid teenusepakkujate sihtrühmi. Valimi moodustasid noorsootööstes osalevad pakkujate asutuste esindajad ja KOVide noortevaldkonna eest vastutavad spetsialistid (noorsootöötajad ja KOVi ametnikud).

Küsimustik oli seega koostatud kahele sihtrühmale: 1) KOVi noortevaldkonna eest vastutavatele spetsialistidele¹⁰ (saamaks ülevaadet KOVi noorsootöö korraldusest) ja 2) KOVis tegutsevatele noorsootööstes osalejate pakkujate asutustele, mille esindajad vastasid oma asutuse kohta. Suurimat tähelepanu pöörati nende KOVidele, kus erivajadustega noorte osakaal on suurem. Samuti jälgiti nende maakondade puhul, kus erivajadustega noorte osakaal on üldiselt suurem, et oleks tagatud võimalikult suur KOVide esindatus valimis.

Analüüs põhineb peamiselt KOVi kohta antud vastustel, sest noorsootööstes osalejate osalusaktiivsus oli väike ning seetõttu ei ole võimalik esitada nende kohta esinduslikke tulemusi ega üldistusi. Siiski on analüüsis kasutatud noorsootööstes osalejate avatud vastuseid (nt takistavate tegurite puhul, arvamuste puhul selle kohta, kuidas paremini kaasata erivajadustega noori, ja koolitusvajaduse puhul).

Siinne uuring oli seega ülevaadet andev eeluurimise, et saada teada, kas ja kuidas erivajadustega noored on kaasatud KOVi noorsootöösse. Uuring põhineb noortevaldkonna spetsialistide hinnangutel. Küsitluses osales 147 KOVi 213st, seega oli vastamismäär 69%. Ühtegi vastust ei laekunud 32 KOVist (15%) ning 34 KOVi (16%) puhul saadi vastused üksnes asutustelt, see oli aga ebapiisav KOVi olukorra kirjeldamiseks.

¹⁰ Kui KOVis ei olnud noortevaldkonna spetsialisti, kaasati teiste valdkondade (sotsiaal-, haridus-, kultuur) spetsialiste, kellel oli ülevaade noorsootöö korraldusest KOVis.

Tabel 1. Noorsootööteenused¹¹

Noorsootööteenus	Selgitus
Huvitegevus	Lühiajaline süsteemne juhendatud tegelemine valitud huvialaga. Selleks korraldatakse ringe, tunde ja treeninguid koolides, klubides, spordiklubides, noortekeskustes jm
Huviharidus	Pikaajaline süsteemne juhendatud tegelemine valitud huvialaga vaba tahte alusel tasemeõppes ja tööst vabal ajal, et omandada sel alal süvendatud teadmised ja oskused. Huviharidusega tegelemise võimalused on loonud eelkõige huvikoolid.
Avatud noorsootööteenus	Noortekeskused ja -toad, kus pakutakse mitmesuguseid arendavaid tegevusi. Noor saab osaleda töötubades, koolitustel, ringides, keskuse igapäevategevuses ja üritustel ning korraldada üritusi teistele noortele
Noorsootöö koolis	Üldharidus- ja kutsekoolides tehtav noorsootöö, mis toetab kooli õppekava eesmärkide saavutamist, põhineb tunnivälisel tegevusel ning mida korraldavad huvijuht ehk noorsootöötaja koolis, kooli õpilasesindus ja ringijuhid
Noorte osalus noorteühingutes ja osalus-kogudes	Noorte osalus on nende võimalus rääkida ühiskonnaelus kaasa, väljendada oma mõtteid ja arvamusi ning seista koos kaaslastega mõne tähtsa põhimõtte eest. Seda saab teha erinevate organisatsioonide ja esinduste kaudu, nt noorteühingutes, õpilas- ja üliõpilasesinduses, maakondlikus noortekogus ja KOVi noortevolikogus
Noortelaager ehk noorte püsilaager	Äriregistrise, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrise või usuliste ühenduste registrise kantud isiku, riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riiklikusse registrise kantud asutuse või avalik-õigusliku juriidilise isiku laager, mida peetakse noortelaagri põhimääruse ning valdkonna eest vastutava ministri antud noortelaagri tegevusloa alusel ning mille ühe vahetuse pikkus on vähemalt kuus ööpäeva ja mis tegutseb aastas üle 60 päeva
Noorte projektlaager	Äriregistrise, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrise või usuliste ühenduste registrise kantud isiku, riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riiklikusse registrise kantud asutuse või avalik-õigusliku juriidilise isiku laager, mida peetakse valla- või linnavalitsuse loal ning mille ühe vahetuse pikkus on vähemalt kuus ööpäeva ja mis tegutseb aastas kuni 60 päeva
Õpilasmalev, töömalev, töö- ja puhkelaager	Õpilas- või töömalev on noortelaager, kust noor saab töökogemuse ja iseseisvalt teenitud taskuraha. Neil on seal võimalik pärast tööpäeva lõppu koos ka midagi põnevat teha. Õpilasmalevates on enamasti noored vanuses 13–19 aastat

¹¹ Teenuste selgitus põhineb järgmistel allikatel: noorsootöö seadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/112072014104>; Haridus- ja Teadusministeerium, <https://www.hm.ee/et/tegevused/noortevaldkond/noorsootoo>; noorsootöö õpik, http://www.entk.ee/sites/default/files/Noorsootoo_opik_veebi.pdf; Eesti Noorsootöö Keskus, http://www.entk.ee/teavitamine/teenuste_selgitus.

Noorsootööteenus	Selgitus
Vabatahtlik tegevus	Vabatahtliku tegevuse käigus aidatakse teisi või tegutsetakse ühiskonna heaks oma vabast ajast, ilma sunnita ja tasu saamata. Näiteks on selline tegevus mõne ürituse korraldamisel abiks olemine, lastekodus või vanadekodus abiks käimine, talgutel, sügiskoristusel või keskkonnareostuse kõrvaldamises osalemine jpm. Oma pereliikmete abistamist ei loeta vabatahtlikuks tegevuseks
Noorteprojekt	Noorteprojekt on kindla algus- ja lõppkuupäevaga tegevus noortele, millel on konkreetne eesmärk, tulemus ja eelarve. See võib olla nii täiskasvanute poolt noortele korraldatud sündmus kui ka noorte endi korraldatud tegevus
Rahvusvaheline noortevahetus	Rahvusvaheline noortevahetus on erinevatest Euroopa riikidest pärit noorterühmade kohtumine, mille käigus käsitletakse noorte jaoks huvitavaid ja olulisi teemasid ning saadakse teadmisi kultuuridevahelistest erinevustest
Teavitamine ja nõustamine noorsootööteenuste teemal, noorteinfo	Noorte teavitamine on aja- ja asjakohase, kvaliteetse ja kättesaadava teabe tagamine noortele. Noorte nõustamine on nõustamisteenuste tagamine noortele, et võimaldada neil langetada nende elu puudutavaid otsuseid. Noorteinfo eesmärk on suurendada noortele kättesaadavaid valikuvõimalusi, pakkudes avaliku elu kohta otsest või kaudset teavet ning võimaldades neil lihtsamini teha iseseisvaid valikuid oma elu korraldamisel

Järgnevalt analüüsitakse iga maakonna puhul esmalt strateegilisi eesmärke maakonna arengukavade põhjal ning seejärel antakse uuringu alusel vastused järgmistele küsimustele (tuleb silmas pidada, et KOVide vastused on esitatud üldistatud kujul maakonna kohta).

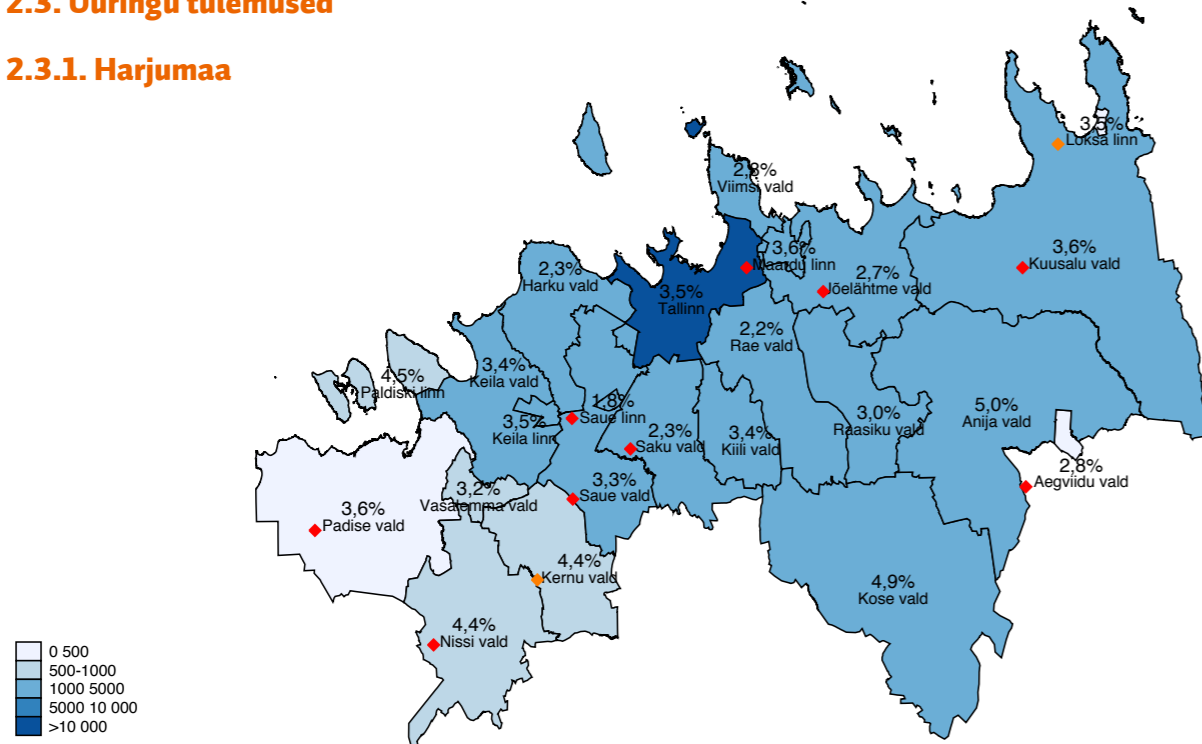
- 1) Milliseid noorsootööteenuseid KOVis noortele üldse pakutakse?
- 2) Millistes noorsootööteenustes on erivajadustega noored osalenud viimase aasta jooksul?
- 3) Kas noorsootööteenuseid kujundades on KOVis arvestatud erivajadustega noorega?
- 4) Kas ja milliseid noorsootööteenuseid KOVis pakutakse spetsiaalselt erivajadusega noorele?
- 5) Mis on soodustanud või takistanud erivajadustega noorte osalust noorsootöös?

- 6) Millised on noorsootöötajate koolitusvajadused seoses eesmärgiga kaasata erivajadustega noored noorsootöösse?
- 7) Kuidas parandada erivajadustega noorte osalust noorsootöös?

Iga maakonna tulemuste juures on näha maakonna kaart, kus on esitatud noorte arv ja puuetega ja/või töövõimetusega noorte osakaal maakonna noorte seas. Kuigi küsitlusega selgitati välja kõigi erivajadustega noorte ligipääs noorsootööteenustele, kajastub kaartidel ainult Sotsiaalkindlustusameti statistika. Selle ameti ning Haridus- ja Teadusministeeriumi andmed kattuvad osaliselt, mistõttu ei olnud võimalik üheselt eristada erivajadustega noorte koondarvu.

2.3. Uuringu tulemused

2.3.1. Harjumaa

Joonis 1. Harjumaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOV noorte seas¹²

Taust

Harju maakonnas vastas küsitlusele 23 KOVist 12 (vt joonis 1), mis teeb vastamismääraks 52%. Seetõttu tuleks uuringu põhjal esitatud tulemustesse suhtuda teatava ettevaatusega.

Harjumaa oli 1. jaanuari 2015. aasta seisuga 122 284 noort,

¹² Puuetega ja/või töövõimetusega noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusameti statistikal. Punase märgistusega on kaardil KOVID, kust ei saadud ühtegi vastust, ja oranžiga need, kust saadi ainult noorsootöös osatuse vastus.

mis on kõikidest Eesti noortest 42,9%. Puuetega noori oli 4156 ehk 4,2% maakonna noortest. Kõige suurem puuete ja/või töövõimetusega noorte osakaal KOV noorte seas oli Anija ja Kose vallas (vastavalt 5 ja 4,9%), absoluutarvudes on selliseid noori kõige rohkem Tallinnas (3018 inimest).

Harju maakonna arengustrateegias 2025¹³ on ühe prioriteedina kirjas laste ja noorte huvihariduse kättesaadavuse parandamine, samuti on eesmärgiks seatud hariduslike erivajadustega seotud võrgustikutööle alusepanek (varase märkamise kompetentsikeskus) maakonna tasandil.

¹³ Harju maakonna arengustrateegia 2025. http://harju.maavalitsus.ee/documents/182179/4163295/Arengustrateegia_2025.Pohitekst.pdf/89c6dc64-cb51-4465-894b-830fae5702a5.

Tallinna linna arengukavas 2009–2027¹⁴ on noorsootöö üks kuuest peaesmärgist. Arengukava kohaselt suunatakse senisest veelgi rohkem vahendeid kodaniku kasvatamisele, millel on tähtis roll nii huvihariduses ja -tegevuses kui ka noorsootöös. Tegevustena on ette nähtud näiteks noortekeskuste võrgustiku väljaarendamine, noorsootöötajate täienduskoolitused, erivajadustega noorte kaasamine linnellu projektide ja programmide kaudu ning taristu renoveerimine.

Tallinna linna noorsootöö arengukavas 2012–2016¹⁵ on ühe nõrga küljena nimetatud, et taristu (ligipääs noorsootöötajate pakkuvatele asutustele) ei loo soodsaid tingimusi erivajadustega noorte kaasamiseks. Nende paremaks kaasamiseks on esile toodud järgmised prioriteedid:

1. „tagatakse sotsiaalsete erivajadustega ja puuetega noortele juurdepääs mitmekesisele noorsootöö tegevusele;
2. Tallinn pöörab noorsootöö arendamisel tähelepanu vähemustele, nagu vähemusrahvused, erivajadustega noored, riskikäitumisega noored, tõrjutud noored (kõik osalised);

3. senisest enam soodustatakse vene keelt emakeelena kõnelevate noorte ja erivajadustega noorte kaasamist õpilasmalevasse.“

Noorsootöötajate üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Harjumaa pakutakse noortele kõige rohkem tegevusi noortekeskustes, huvitegevust ja -haridust, noorsootööd koolis ja osalemist noorte osaluskogus. Vähem nimetasid KOVID noortehingute tööd ja rahvusvahelisi tegevusi.

Enamik KOVIDest vastas, et erivajadustega noortel on mõningaid võimalusi osaleda noorsootöötajate tegevustes, kuid neid võiks olla rohkem. Analüüsisid erivajadustega noorte osalemise aktiivsust KOVIDe hinnangul, saab öelda, et nad osalevad kõige rohkem noortekeskuste tegevustes, huvitegevuses ja -hariduses ning kooli noorsootöös (vt tabel 2). Kõikide nende teenuste puhul peale noortekeskuste teenuste vastasid vähemalt pooled KOVID, et erivajadustega noored osalevad neis regulaarselt. Harvem täheldasid KOVID erivajadustega noorte osalemist rahvusvaheliste teenuste puhul.

Tabel 2. Erivajadustega noorte osalemine noorsootöös Harjumaa

Noorsootöötajad, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVIDest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Noortekeskus	
Huvitegevus	✓
Huviharidus	✓
Noorsootöö koolis	✓

¹⁴ Tallinna linna arengukava 2009–2027. <http://www.tallinn.ee/g737s43268>.

¹⁵ Tallinna linna noorsootöö arengukava 2012–2016. <http://www.tallinn.ee/est/Tallinna-noorsootoo-arengukava-2012-2016.pdf>.

Noorsootöteenuse kujundamine

Enamik KOVidest vastas, et arvestab noorsootöteenuseid kujundades erivajadustega noortega. Näiteks toodi, et info noorte vajaduste ja soovide kohta jõuab noorsootöteenuste kujundajani läbi otsese kontakti noortega, samuti haridus-asutustega võrgustikutöö ja suhtlemise kaudu.

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Takistustena nimetati füüsilist ligipääsetavust hoonetele, vähest nõudlust teenuse järele, erivajadustega noortele kohandatud keskkondade (nt lauad) puudumist ja puuduvaid tugiteenuseid. Soodustavate teguritena mainiti transpordivõimaluste olemasolu teenuse tarbimiseni jõudmiseks, KOVi rahastust ja koostööd teiste organisatsioonidega. Avatud vastustes toodi takistustena esile nii ligipääsetavus hoonetele ja napp koostöö erinevate asutuste vahel kui ka personali vähene valmisolek ja teadlikkus tegeleda erivajadustega noortega.

Noorsootöötajate koolitusvajadus

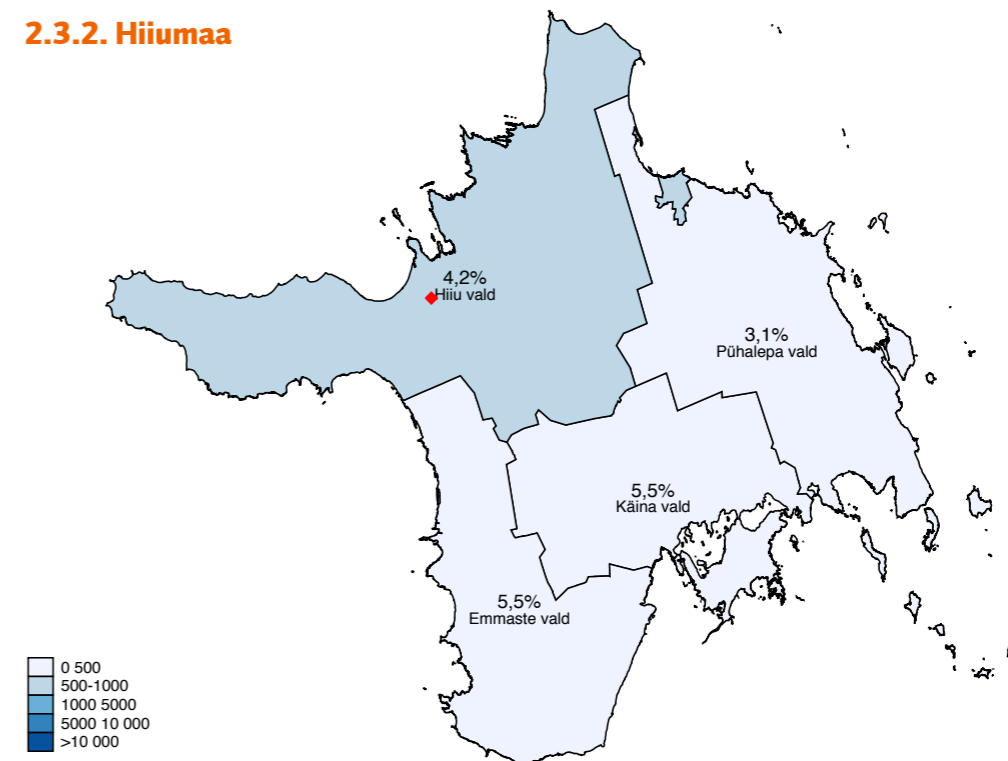
Veidi vähem kui pooled KOVid vastasid, et viimase aasta jooksul pole nende noorsootöötaja osalenud erivajadustega noorte teemat käsitlenud koolitusel, kuid tõdeti, et see oleks jätkuvalt vajalik. Veerand vastanutest ei osanud selles küsimuses seisukohta võtta, lisaks ei pidanud veerand vastanutest koolitusi vajalikuks.

Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

Harjumaal pakuti erivajadustega noorte paremaks kaasamiseks välja järgmisi lahendusi:

1. personali koolitamine – näiteks „Eelkõige personali kompetentsuse tõstmine“, „tõsta noorsootöötajate teadlikkust ja valmisolekut“;
2. keskkonna kohandamine erivajadustega noortele sobivaks – näiteks „Rohkem rahalisi ressursse. Noortekeskuste kohandamist erivajadustega noortele sobivamaks. Sotsiaalkeskuse loomist“, „Tagada kõikidesse avalikesse ruumidesse ligipääs“;
3. koostöö parandamine – näiteks „on algatatud noortekeskuse eestvedamisel ümarlaud, kus teemaks on puuetega noortele suunatud arendavad tegevused ning kus on koos need asutused ja organisatsioonid, kellel on midagi pakkuda ja kellel on selleks ka soovi ja oskusi/võimalusi“.

2.3.2. Hiiumaa

Joonis 2. Hiiumaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOV noorte seas¹⁶

Taust

Hiiumaa maakonnas vastas neljast KOVist kolm (vt joonis 2), st vastamismäär on 75%.

Hiiumaal oli 1. jaanuari 2015. aasta seisuga 1861 noort (vanuses 7–26 a), kes moodustavad 0,7% kõikidest Eesti

noortest. Puuetega ja/või töövõimetusega noori oli 83 ehk 4,5% Hiiumaa noortest. Kõige rohkem noori, sh puuetega, elab Hiiumaa vallas (884 inimest), nendest 4,2%-le on määratud töövõimetus ja/või puue.

Kvaliteetne noorsootöö on „Hiiumaa Arengustrateegias 2020+“¹⁷ kirjas ühe osana olulisimatest alusväärtusest, mille kohaselt on elanikud maakonna väärtuslikem ressurs. Kvaliteetset huviharidust tähtsustatakse üldhariduse kõrval kõrgelt. Aastail 2015–2017 on kavas teha huviharidusreform

¹⁶ Puuetega ja/või töövõimetusega noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusameti statistikal. Punase märgistusega on kaardil KOVid, kust ei saadud ühtegi vastust.

¹⁷ Hiiumaa Arengustrateegia 2020+. <http://hol.hiiumaa.ee/wp-content/uploads/2013/06/Hiiumaa-2020+17062013.pdf>.

ja luua Hiiumaa huvikool¹⁸, mis hakkab korraldama huvihariduse andmist üle maakonna. Samuti on arengukavas nimetatud, et juba tehtud tegevuste tulemusel (aluseks ka strateegiadokument „Hiiumaa 2010“) on välja arendatud kogu maakonda hõlmav noortekeskuste võrgustik ja kohalikke noori ühendab noortekogu Ankur.

Noorsootööd koordineerib Hiiumaal Hiiumaa Teavitamis- ja Nõustamiskeskus HUPS. Visioonina aastaks 2020 on arengukavas kirjas, et koostöö noorsootöötajate, lapsevanemate, ettevõtjate ja kohalike omavalitsuste vahel sujub ning tegijad on motiveeritud (see on ühtlasi kvaliteetsete noorsootöötajate tagamise oluline tegur). Hariduslike erivajadustega laste ja noorte märkamise, sekkumise ja toetamine toimub samuti HUPSi kaudu.

Noorsootöötajate üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Noorsootöötajatest on Hiiu maakonna noortele kõige rohkem pakutud tegevusi noortekeskustes, huvitegevusi, noorsootöötajate koolis, osalemist noorte osalus- ja noortekogus ning noorte projektlaagrites, kohalikes noortealgatustes ja osalusprojektides. Teenused, mida KOVID vähem nimetasid,

olid noorteühing, noorte püsilaagrid ja rahvusvahelised noortealgatused.

Erivajadustega noorte võimalusi osaleda noorsootöötajate hinnati valdavalt heaks. Peamiselt oldi arvamisel, et kõik KOVID pakutavad noorsootöötajate teenused on kättesaadavad ka erivajadustega noortele. Osalemisaktiivsuse põhjal antud detailsemas hinnangus ilmnes, et üle poole teenustest on sellised, mida ühes või teises KOVID olid kasutanud ka erivajadustega noored. Üksnes noortekeskuse tegevuste kohta ütles enamik omavalitsusi, et erivajadustega noored osalevad neis regulaarselt (vt tabel 3). Noorsootöötajate, mille puhul ükski KOVID ei täheldanud erivajadustega noorte osalemist, olid näiteks huviharidus, noorte osalusprojekt, rahvusvaheline noortevahetus ja vabatahtlik töö.

Üldhinnanguna selgitasid Hiiumaa KOVID, et erivajadustega noortel on piisavalt võimalusi osaleda noorsootöötajate teenustes, ning ainult üks KOVID oli seisukohal, et võimalused KOVID on väga piiratud. Samuti ilmnes, et konkreetset erivajadustega noortele mõeldud noorsootöötajate teenuste pakutakse vaid üks KOVID näiteks keraamikaringi, mida pakutakse peale oma valla erivajadustega noorte ka kõigile teistele maakonna erivajadustega noortele.

Tabel 3. Erivajadustega noorte osalemine noorsootöös Hiiumaal

Noorsootöötajate teenused, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVIDest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Noortekeskus	✓
Huvitegevus	
Noorsootöö koolis	
Noorte projektlaager	
Kohalik noortealgatus	
Kohalik noorte osalusprojekt	
Noorteinfo	

¹⁸ Hiiumaa Arengustrateegia 2020+ tegevuskava. <http://hol.hiiumaa.ee/wp-content/uploads/2015/02/Hiiumaa-2020+-lisa-2-Tegevuskava.pdf>.

Noorsootöötajate kujundamine

Hiiu maakonnas on noorsootöötajate kujundades enamasti arvestatud erivajadustega noorte vajadusi. Ühe näitena nimetati kultuuritöötajat kui vahelüli suhtluses erivajadustega noortega, kuna huviringide korraldamise kaudu jõuab noorte tagasiside ka teenuste kujundajateni.

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Teguriks, mis takistab erivajadustega noorte võimalust osaleda noorsootöös, pidasid kõik KOVID eelkõige vähest nõudlust ehk väikest arvu erivajadustega noori. Seetõttu on ka vajadus nende teenuste järele ja pakutavate teenuste hulk väiksem. Veel toodi takistavate teguriteks esile noorte vähene informeeritus pakutavatest teenustest ja erivajadustega noortele kohandamata keskkond. Soodustavateks teguriteks hinnati KOVID rahastus, transpordivõimalused, füüsiline ligipääsetavus hoonetele, tugiteenuste olemasolu ja personali pädevus töötada erivajadustega noortega.

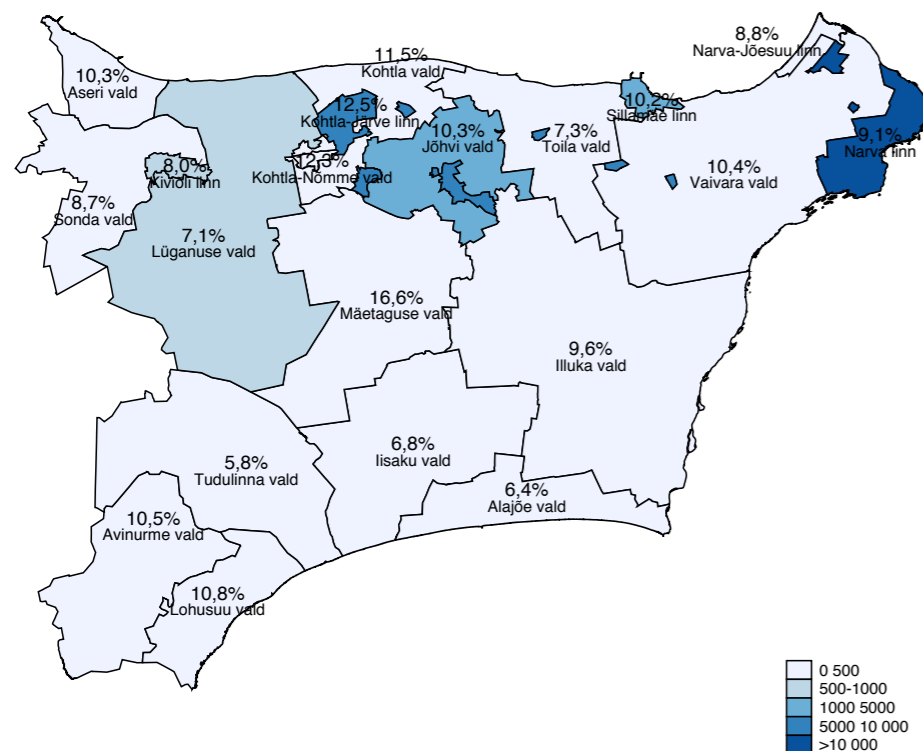
Noorsootöötajate koolitusvajadus

Ilmselt seetõttu, et Hiiumaal on erivajadustega noori vähe, ei ole enamik KOVID noorsootöötajaid viimase aasta jooksul osalenud selliste noorte noorsootöösse kaasamist käsitlevatel koolitustel. Selle asjaolu peapõhjuseks nähti vajaduse puudumist.

Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

Erivajadustega noorte paremaks kaasamiseks pakuti järgmisi võimalikke lahendusi: „rohkem informatsiooni erivajadustega noorte olemasolust (me teame hästi haridusliku erivajadusega noori, kuid mitte raske vm puude astmega noori), sooviksime saada maakonna tasandil rohkem informatsiooni“, „oleks vaja maakondlikul tasandil pakkuda rohkem tuge just erivajadustega noorte vanematele ning kaasata ka neid noorsootöösse, vastavate teenuste väljaarendamise protsessi, diskussioonidesse“ ja „erivajadusega noorele on noorsootöötajate kättesaadavad üldjuhul vaid siis, kui tema vanem on nendesse kaasatud“.

2.3.3. Ida-Virumaa

Joonis 3. Ida-Virumaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOV noorte seas¹⁹

Taust

Ida-Viru maakonnast on uuringus esindatud kõik 20 KOVi (vt joonis 3).

Ida-Virumaal oli 1. jaanuari 2015. aasta seisuga 27 783 noort, kes moodustavad 9,7% kõikidest Eestist noortest. Kõige rohkem elab neid Narvas (11 046 noort). Erivajadustega

¹⁹ Puuetega ja/või töövõimetusega noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusametist statistikast.

noorte osakaal KOVi noorte seas on suurim Mäetaguse ja Kohtla-Nõmme vallas ning Kohtla-Järve linnas (vastavalt 16,6; 12,3 ja 12,5%), väikseim aga Tudulinna, Alajõe ja Iisaku vallas (vastavalt 5,8; 6,4 ja 6,8%). Absoluutarvudes on puuetega ja/või töövõimetusega noori kõige rohkem Narvas ja Kohtla-Järvel.

Ida-Viru Maavalitsuse 2013. aasta aastaraamatu²⁰ kohaselt on maakonnas korraldatud avalikke projektikonkurse avatud noortekeskuste projektide toetuseks eesmärgiga

²⁰ Ida-Viru Maavalitsuse aastaraamat 2013. http://axis.ivmv.ee/mv_kodulehe_failid/failid/2213945/Ida-Viru%20Maavalitsus%20-%20Aastaraamat.pdf.

aktiveerida noorsootööd KOVides. 2013. aasta maakondliku konkursi prioriteetidid olid kogukonna kaasamine noortekeskuste tegevustesse, noortekeskuste, haridusasutuste ja lastevanemate koostöö toetamine ning noortekeskuste omavahelise koostöö (ka väljaspool maakonda) toetamine. Seega püütakse üha rohkem kaasata noorsootööteenuste pakkumisse erinevaid osapooli.

Ida-Virumaal on aktiivne noortekogu, mis võimaldab noortel osaleda otsustusprotsessides ning annab võimaluse kaasa rääkida ja olla rohkem kaasatud selliste otsuste tegemisse, mis puudutavad noorte elu, omada võrdseid võimalusi ning osaleda aktiivsemalt ühiskonnas ja ühiskonnaelus. Noortekogu osaleb veel mitmesuguste komisjonide töödes ning kogub noorte käest tagasisidet ja seisukohti kõikvõimalikes küsimustes. Iga-aastaseks tavaks on saanud osaluskohvikud²¹, kus käsitletakse aktuaalseid teemasid.

Ida-Viru maakonna arengukavas 2014–2020²² on seatud ka noortevaldkonna suunised, kuid eraldi noorsootöö arengukava pole. Üks oluline suunis on arengukavas teenuste parem pakkumine, mille mõõdik on huvihariduses osalejate arv. Samuti soovitakse tagada noortele mõeldud tugiteenuste

mitmekesisus ja jätkusuutlikkus. Avatud noortekeskuste projektikonkursil osalejate arvu suurendamise teel soovitakse tagada jätkusuutlik toimiv kodanikualgatus. Seega on arengukavas üldised prioriteetidid sellised, mis toetavad ka erivajadustega noori, kuid eraldi selliste noortele mõeldud noorsootööteenuseid nimetatud pole.

Noorsootööteenuste üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Ida-Virumaal mainiti noortele pakutavatest teenustest kõige sagedamini noortekeskuste tegevustes osalemist, huvitegevust, kohalikke noortevalgatusi ja noorsootööd koolis. Vähem pakutakse noortele püsilaagrites osalemist, rahvusvahelisi noortevalgatusi ja rahvusvahelisi noorte osalusprojekte.

Enamik vastanuid leidis, et erivajadustega noortel on selles KOVis võimalik noorsootööteenustes osaleda. Rohkem oli neid KOVe, kes arvasid, et osaleda on võimalik mõnes teenuses, ning vähem neid, kes vastasid, et kõik teenused on kättesaadavad ka erivajadustega noortele. Kaks KOVi teatas, et neil ei ole erivajadustega noortel võimalik osaleda üheski pakutavas noorsootööteenuses.

Tabel 4. Erivajadustega noorte osalemine noorsootöös Ida-Virumaal

Noorsootööteenused, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVidest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Noortekeskus	
Huvitegevus	✓
Huviharidus	
Noorsootöö koolis	
Noorteinfo	

²¹ <http://idavirumaanoortekogu.blogspot.com/2015/11/osaluskohvik-2015.html>.

²² Ida-Viru maakonna arengukava 2014–2020. http://axis.ivmv.ee/mv_kodulehe_failid/failid/204749/Ida-Viru%20maakonna%20arengukava%202014-2020.pdf.

Kui vaadata erivajadustega noorte osalemist pakutavates teenustes ja analüüsida, milliseid teenuseid nad viimase aasta jooksul kasutasid, siis nimetasid KOVID kõige rohkem noortekeskuste tegevusi, huvitegevust ja -haridust, noorsootööd koolis ning noortefot (vt tabel 4). Samas märkisid vähemalt pooled KOVID erivajadustega noorte regulaarse osalemise ainult huvitegevuse puhul. KOVID täheldasid erivajadustega noorte osalemist harvem sellistes teenustes nagu vabatahtlik töö, rahvusvaheline noortevahetus, kohalik või rahvusvaheline osalusprojekt, kohalik või rahvusvaheline noortealgatus, noortemalevad ja noorte osaluskogud.

Üle poole KOVIDest hindas, et nende KOVID on erivajadustega noortel mõningaid võimalusi osaleda noorsootöotegevustes, kuid neid võiks olla rohkem. Ligikaudu veerand omavalitsusi leidis, et erivajadustega noortel on piisavalt võimalusi osaleda noorsootöös. Samas väljendas paar KOVID arvamust, et neil on selliste noorte osalemine noorsootöoteenustes väga piiratud, sest seda takistavad füüsiline ligipääsetavus hoonetele ja personali puudulikud teadmised erivajadustega noortega tegelemisest.

Kolmandik KOVIDest vastas, et neil pakutakse ka spetsiaalselt erivajadustega noortele mõeldud noorsootöoteenuseid (nt päevakeskus, noortelaagrid, huvitegevus ja teenused, mida pakuvad näiteks Füüsiliste Puuetega Laste Ühendus Pääsuke, MTÜ Laste Päevakeskus LAD).

Noorsootöoteenuse kujundamine

Rohkem kui pooled KOVID vastasid, et on noorsootöoteenuseid kujundades erivajadustega noortega arvestanud. Selle kohta toodi järgmisi näiteid: „lapsevanemate kaudu jõuab info ehk nemad on noorte esindajad; läbi kooli ja sotsiaaltöötaja või sotsiaalpedagoogi; konkreetne noor ise esindab end ja päevakeskusest saadakse infot nende olukorra kohta; vaimupuue ja liikumispuue – nende eest räägivad tugiisikud ja vanemad; noorteesindused on erivajadustega noorte hääletoru; läbi kooli, õpetajate ja aktiivsemate lapsevanemate; noortel on võimalik läbi noorteparlamendi osaleda linnas erinevate küsimuste lahendamisel.“

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Takistavate teguritena nimetati kõige sagedamini riikliku alarahastust ja personali vähest kompetentsust töötada erivajadustega noortega. Samuti mainiti, et nõudlus sellise teenuse järele pole praegu suur (KOVIDes, kus erivajadustega noorte osakaal on väike). Avatud vastusena esines veel järgmisi põhjuseid: „erinevad asjad jäävad transpordi ja juhendaja puudumise taha“, „erivajadustega noored ei oma teavet teenustest alati, seda eriti üle-eestilises kontekstis, eelkõige keele tõttu“, „huvitegevus, noortemalev (füüsiline/vaimne puue); tegevused, mis ealiselt ei sobi jne“. Erivajadustega noortele noorsootöoteenuste pakkumist soodustavate teguritena mainiti peamiselt KOVID rahalist toetust ja füüsilist ligipääsetavust hoonetele.

Noorsootöötajate koolitusvajadus

Ligikaudu pooled vastanud teatasid, et nende KOVID noorsootöötajad on viimase aasta jooksul osalenud koolitustel või sooviksid seda teha. Ainult üksikud vastanud leidsid, et koolitusi pole vaja.

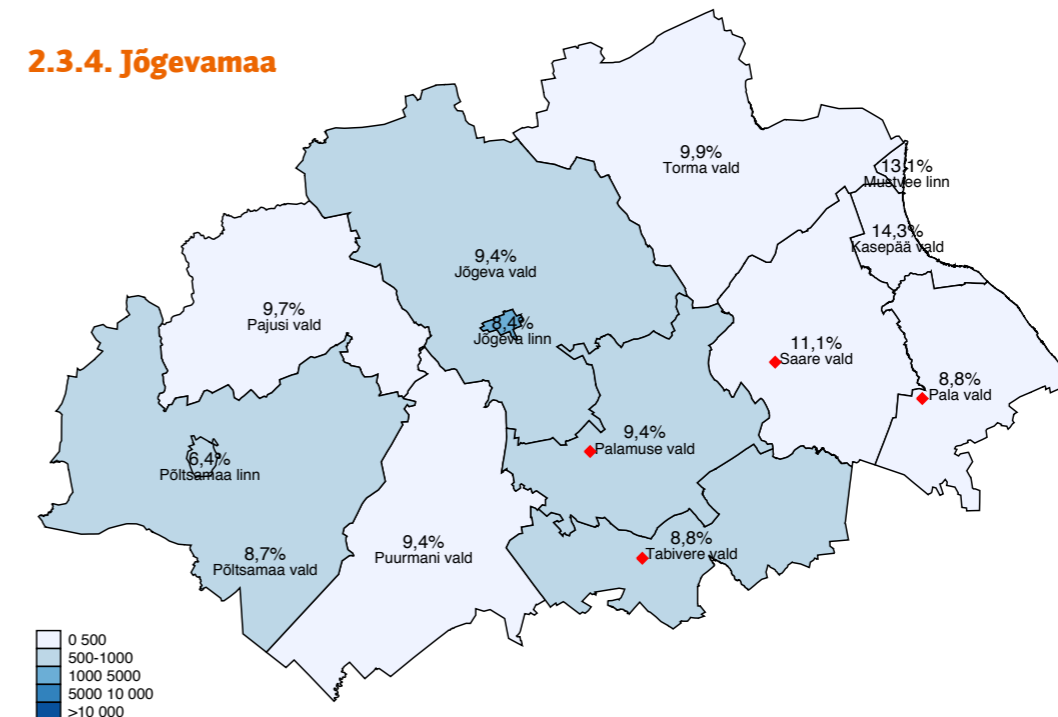
Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

Avatud vastustes pakuti välja järgmised võimalikud lahendused erivajadustega noorte paremaks kaasamiseks: „Vaja oleks statsionaarseid eriala spetsialiste ning teenusepakujaid, kes sooviksid maal elada ja töötada“, „Tuleks ka riigi tasandil teadvustada rohkem, et noorsootöö puudutab ka erivajadusega noori. Täna on erivajadustega noortele teenuste osutamine ja arendamine jäänud sotsiaalvaldkonna ülesandeks ning täna pakutavad teenused on sotsiaalteenused – igapäevaeltu toetamine, toetatud elamine, tugiisikuteenus jne. Ilmselt tuleb teha ka selgitustööd kohalikul tasandil“, „Töötajate ettevalmistus, koolitamine ning erivajadustega noorte ligipääsetavuse tagamine kõikidesse asutustesse“, „Eelarvesse vastavaid summasid, et oleks piisavalt tugiteenuseid ja õppinud personali, koolitust, transpordi organiseerimist jne“, „Hetkeolukorra korralik

kaardistamine, tegevussuundade vajalikkuse põhjendatus ja nende väljatöötamine. Lastevanemate teadlikkuse tõstmine, et noortele suunatud olemasolevad ja hetkel toimivad noorsootöotegevused on ka mõeldud nende lastele“ ning „Tugivõrgustik – antud noorega tegelemiseks on vaja väga tugevat koostööd erinevate organisatsioonide vahel,

füüsilise ligipääsetavuse parandamine, vajalikud abi- ja õppevahendid, personali kompetentsuse parandamine erivajadustega noortega töötamiseks, partnerite kaasamine erivajadustega noortega töötamiseks“. Seega jäi kõige tugevamalt kõlama personali koolitamine, koostöö erinevat osapoolte vahel ja riiklikul tasandil suurem rahastamine.

2.3.4. Jõgevamaa

Joonis 4. Jõgevamaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOVID noorte seas²³

Taust

Jõgeva maakonna 13 KOVIDist on uuringus esindatud üheksa (vt joonis 4), mis teeb vastamismääraks 69%.

Jõgevamaal oli 2015. aasta 1. jaanuari seisuga 7014 noort vanuses 7–26 aastat, kellest 1299 elas Jõgeva linnas. Jõgevamaa noored moodustavad kõikidest Eesti noortest

²³ Puuetega ja/või töövõimetusega noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusameti statistikal. Punase märgistusega on kaardil KOVID, kust ei saadud ühtegi vastust.

2,5%. Puuetega ja/või töövõimetusega noorte osakaal KOVi noorte seas on suurim Kasepää ja Saare vallas ning Mustvee linnas (vastavalt 14,3; 11,1 ja 13,1%). Keskmiselt on Jõgevamaal puuetega noori 9,1% maakonna kõigist 7–26aastastest noortest. Absoluutarvudes on puuetega noori kõige rohkem Jõgeva linnas.

Jõgevamaa uuendatud arengustrateegia 2020+ tegevuskavas²⁴ on seatud eesmärgiks toetada ja arendada mitmekülgset huviharidust ja -tegevust. Selleks nähakse ette maakonna noorsootööd koordineeriva keskuse loomist ja rakendamist ning Peipsi piirkonna noorte- ja kaitseorganisatsioonide multifunktsionaalse keskuse loomist. Erivajadustega noorte noorsootöösse kaasamist arengukavas eraldi kirjas pole. Samas rõhutatakse Jõgevamaa aastaraamatus 2014²⁵, et noorsootöösse tuleb kaasata kõik noored ning on vaja püüda leida võimalusi, kuidas iga noore jaoks oleks noorsootöö kättesaadav ja jõukohane.

Noorsootöötajate üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Jõgevamaal on kõige sagedamini pakutavad noorsootöötajate teenused huvitegevus, noorte projektlaagrid ja noorteühingud, mida nimetas enamik vastanud KOVidest. Vähem pakutakse selliseid teenuseid nagu noorte püsilaager, noortemalev ja rahvusvaheline noortevahetus.

Kõik vastanud KOVid leidsid, et erivajadustega noortel on mõningaid võimalusi osaleda noorsootöötajate tegevustes, kuid neid võiks olla rohkem. Vastanud rõhutasid, et sõltuvalt erivajaduse liigist ei ole võimalik noortel kõikides tegevustes alati osaleda, sest puuduvad vastavad tingimused ja/või personal.

²⁴ Jõgevamaa uuendatud arengustrateegia 2020+ tegevuskava. <https://jogeva.maavalitsus.ee/documents/182803/6665835/J%C3%B5gevamaa+uuendatud+arengustrateegia+2020%2B%20tegevuskava.pdf/2d270ef1-2ba2-4770-a0ef-d3ae1fc920c5>.

²⁵ Jõgevamaa aastaraamat 2014. <https://jogeva.maavalitsus.ee/documents/182803/1103622/j%C3%B5gevamaa+aastaraamat+2014.pdf/6697d774-615b-4d4d-9253-1c31af7b8db6>.

Hinnates osalusaktiivsuse põhjal, millised noorsootöötajate teenused on erivajadustega noortele kõige paremini kättesaadavad, ilmnes, et maakonna tasandile üldistatuna osaleti kõige rohkem huvitegevuses ja projektlaagrites, järgnesid noortekeskuse tegevused, huviharidus, noorteinfo, noorteühing ja koolis pakutav noorsootöötajate teenus (vt tabel 5). Seejuures tõdesid vähemalt pooled KOVid ainult huvitegevuse puhul, et erivajadustega noored osalevad selles regulaarselt.

Noorsootöötajate teenused, mille puhul ei täheldanud erivajadustega noorte osalemist mitte ükski KOV, olid noorte osaluskogud, noortemalev ja osalusprojekt.

Samuti ilmnes, et Jõgevamaa omavalitsustes valdavalt puuduvad spetsiifilised, üksnes erivajadustega noortele mõeldud noorsootöötajate teenused, v.a ühe KOVi puhul, kes nimetas sellistena tugirühmi ja huvitegevust.

Noorsootöötajate kujundamine

Rohkem kui pooled KOVid vastasid, et noorsootöötajate kujundades arvestavad nad erivajadustega noortega. Näiteks toodi, et noortekeskuses tehakse küsitlusi projektide või ürituste raames, noorsootöötajad annavad tagasisidet, samuti saadakse infot noorte probleemide ja soovide kohta noortega otse suheldes, mis on väikese omavalitsuse puhul võimalik ja tõhus. Selliselt kogutud tagasisidet on võimalik kasutada edasise planeerimisel.

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Erivajadustega noortele noorsootöötajate pakumist soodustava tegurina nimetati kõige rohkem KOVi rahalist toetust ning takistava tegurina riiklikku alarahastust ja personali vähest kompetentsust töötada erivajadustega noortega. Samuti mainiti, et piirkonnas on vähe erivajadustega noori ehk nõudlus sellise teenuse järele pole KOVis suur. Avatud vastustes pakuti takistuste ületamiseks lahendustena välja tugisüsteemide ja -võrgustiku loomine KOVide ja kohalike asutuste vahel, tugisüsteemide parem kaasamine, parem valdkondadevaheline koostöö ning riiklik abi nii keskte koolituste kui ka finantstoetuse näol.

Tabel 5. Erivajadusega noorte osalemine noorsootöös Jõgevamaal

Noorsootöötajate teenused, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVidest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Huvitegevus	✓
Projektlaager	
Noortekeskus	
Huviharidus	
Noorteinfo	
Noorteühing	
Noorsootöö koolis	

Noorsootöötajate koolitusvajadus

Ligikaudu pooled KOVid leidsid, et nad vajaksid koolitusi selleks, et täiendada oma teadmisi erivajadustega noortega töötamise kohta. Põhjenduseks toodi kõnealuste noorte arvu kasv. Rõhutati, et erivajadus ei pruugi olla silmaga nähtav, mistõttu ei ole noorsootöötaja alati kohe teadlik noore erivajadusest, kuid peab oskama igas olukorras toime tulla. Märjiti ka vajadust sellise koolituse järele, mille tõukejõuks on noorsootöö tegeva inimese vähene kogemus valdkonnas. Kokkuvõttes jäi koolituste puhul kõlama keskne mõte, et selleks, et noortega töötavad inimesed oleksid erivajadustest teadlikumad ja sel alal pädevad, tuleks neil järjepidevalt õppida kasutama uudseid tõendus põhiseid meetodid ning end arendada.

Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

Ettepanekud ja mõtted, mis tekkisid Jõgeva maakonnas küsitluses osalejatel teemal, kuidas kaasata erivajadustega noori noorsootöötajate kasutamisse paremini, võib jagada kaheks:

- 1) koostöö parandamine – näiteks mainiti, et vaja oleks luua toimiv võrgustik KOVide ja kohalike asutuste vahel ning teha valdkondade vahel tihedamat koostööd;
- 2) parem ja süsteemsem info kättesaadavus nii noorte kui ka teenusepakujate jaoks – erivajadustega noortele teenuse pakumiseks tuleb rohkem teadvustada nende noorte olemasolu ja teiselt poolt viia teenuste info noorteni süsteemsemalt.

2.3.5. Järva maakond

Joonis 5. Järvamaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOV noorte seas²⁶

Taust

Järva maakonnas vastas küsitlusele 12 KOVist kümme (vt joonis 5), mis teeb vastamismääraks 83%.

²⁶ Puuetega ja/või töövõimetusega noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusametis statistikal. Punase märgistusega on kaardil KOVID, kust ei saadud ühtegi vastust.

Järvamaal oli 1. jaanuari 2015. aasta seisuga 6679 noort, kes moodustavad kõikidest Eesti noortest 2,3%. Puuetega noori oli neist 495 ehk 7,4% maakonna noortest. Kõige rohkem noori elab Türi vallas ja Paide linnas (vastavalt 1991 ja 1799). Kõige suurem puuetega noorte osakaal KOVi noorte seas on Kolgi ja Roosna-Alliku vallas ning Paide linnas (10,7; 8,9 ja 8,2%). Absoluutarvudes on kõige rohkem puuetega noori Paide linnas ja Türi vallas.

Järvamaa noorsootöö arengukava 2012–2017²⁷ kohaselt on Järvamaa noorsootöö missioon pakkuda noortele parimaid tingimusi ja arengutuge. Seda toetavate tegevustena on esile toodud näiteks sotsiaalselt tõrjutud ning murelike laste ja noorte märkimine ning nende suunamine erispetsialistide juurde, samuti selliste uute inimeste väljakoolitamine, kes suudaksid juhendada noorte huvitegevust. Lisaks soovitakse teha iga aasta lõpus maakonna noortevaldkonna hetkeseisu ja vajaduste uuring.

Noorsootöteenuste üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Järva maakonnas on kõige sagedamini pakutavad noorsootöteenused huvitegevus, noortekeskuste tegevused, noorte osaluskogud, noortemalevad, noorsootöö koolis, noorteühingu tegevused ja projektlaagrid. Vähem pakutakse rahvusvahelisi noorteprojekte.

Erivajadustega noorte osalemist noorsootöteenustes hinnati väga erinevalt. Neli KOVi arvas, et neil noortel on piisavalt palju võimalusi osaleda noorsootöös, ent sama palju oli KOVIDes vastanuid, kes leidsid, et võimalusi võiks olla rohkem. Üks KOV hindas, et erivajadustega noorte osalemine noorsootöös on väga piiratud, ning üks KOV vastas,

et neil noortel puudub täiesti võimalus osaleda noorsootöteenustes.

Analüüsides erivajadustega noorte noorsootöteenustes osalemise aktiivsust, mainisid KOVID kõige rohkem osalemist noortekeskuste tegevustes, huvitegevuses, koolis toimivas noorsootöös ja noorte projektlaagrites (vt tabel 6). Kõikide teenuste puhul vastasid vähem kui pooled KOVID, et erivajadustega noored osalevad nendes regulaarselt. Seevastu sellised noorsootöteenused, mille puhul ükski KOV ei märkinud erivajadustega noorte osalemist, olid mitmesugused rahvusvahelised tegevused.

Enamik KOVIDest märkis, et nad ei paku spetsiaalselt erivajadustega noortele mõeldud teenuseid; ainult üks KOV vastas, et neil pakutakse erivajadustega noortele näiteks seikluskasvatust ja projektlaagrit.

Noorsootöteenuste kujundamine

Rohkem kui pooled KOVID leidsid, et nad arvestavad noorsootöteenuseid kujundades erivajadustega noortega. Selle näiteks toodi koostöö ja mitmesuguste võrgustike kaudu saadav info, millest lähtudes tegevusi planeeritakse.

Tabel 6. Erivajadustega noorte osalemine noorsootöös Järvamaal

Noorsootöteenused, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVIDest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Noortekeskus	
Huvitegevus	
Noorsootöö koolis	
Noorte projektlaager	

²⁷ Järvamaa noorsootöö arengukava 2012–2017. <https://jarva.maa-valitsus.ee/documents/119580/199571/Noorsootöö%20arengukava+2012-2017.pdf/dcb30764-640c-40dc-a3c0-1f22248b9694>.

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Takistavatest teguritest nimetati kõige sagedamini erivajadustega noortele kohandatud keskkonna puudumist, näiteks hooneid ja füüsilisi tingimusi (lauad, toolid jm). Soodustavatest teguritest mainiti kõige rohkem partnerite kaasamist, koostööd teiste organisatsioonidega ja kompetentse personali olemasolu noortega töötamisel.

Noorsootöötajate koolitusvajadus

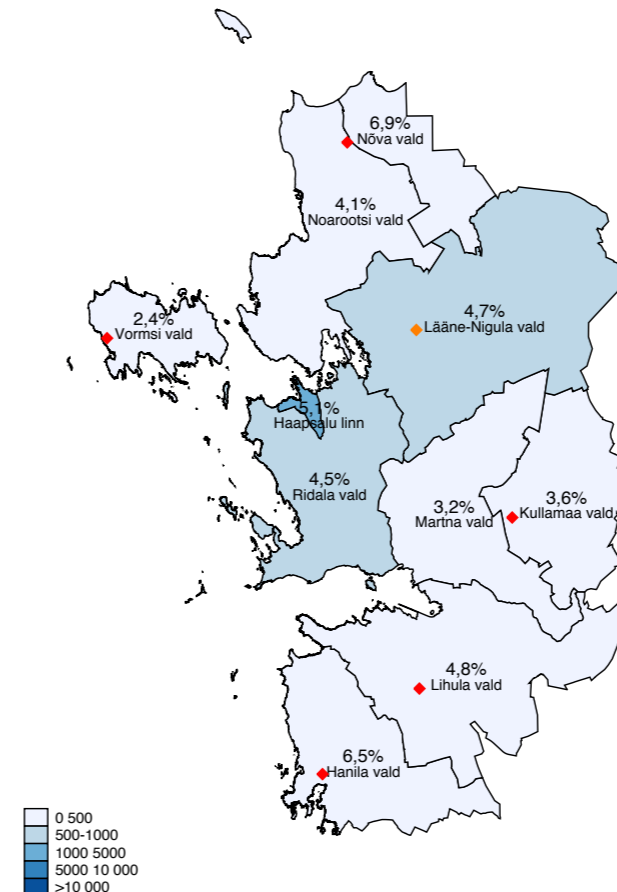
Veidi rohkem oli neid KOVe, kes vastasid, et nende noorsootöötajad on viimasel aastal käinud erivajadustega noori puudutavatel koolitustel (nt seoses riskilaste ja -noorte programmiga). Ligikaudu kolmandik vastas, et nende töötajad ei ole sellistel koolitustel osalenud, sest ei ole seda vajalikuks pidanud, ning üks KOV vastas, et ei osalenud, kuid vajadus selleks on olemas. Selliste koolituste tähtsust põhjendades tõdeti, et erivajadustega noorte paremaks kaasamiseks noorsootöösse on vaja oma teadmisi täiendada, sest see töö nõuab erioskusi.

Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

Erivajadustega noorte paremaks kaasamiseks pakuti Järva- ja Võrumaal välja peamiselt kolm võimalust:

- 1) parandada koostööd, sh lapsevanematega – näiteks pakuti, et „vajalik oleks teada, kes on erivajadusega noor või milles seisneb tema erivajadus, sest kui lapsevanem sellest ei räägi, pole võimalik ka noorsootöötajal seda teada“;
- 2) täiendada rahastuskeeme – näiteks vastati, et „oleks vaja finantsmehhanisme, millega saaks lahendada nii personali arendamise (palgata mehi noorsootööl) kui ka arendada keskkonda“;
- 3) hetkeolukorra analüüs – näiteks toodi, et „oleks vaja kaardistada ja selgeks teha, kes ja kui paljud on erivajadustega. Tänapäeval on ehk olulisem rõhku panna hariduslike erivajadustega noortele ja käitumishäiretega noortele nende sotsialiseerimiseks“.

2.3.6. Lääne maakond

Joonis 6. Läänemaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOV noorte seas²⁸

²⁸ Puuetega ja/või töövõimetusega noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusameti statistikal. Punase märgistusega on kaardil KOVID, kust ei saadud ühtegi vastust, ja oranžiga need, kust saadi ainult noorsootöös osalemise vastust.

Taust

Läänemaa noortest kümnest KOVist on siinses uuringus esindatud neli (vt joonis 6) ehk vastamismäär on 40%. Seetõttu tuleb uuringu põhjal esitatud tulemustesse suhtuda ettevaatusega.

Läänemaal elas 2015. aasta 1. jaanuari seisuga 5137 noort vanuses 7–26 aastat, kellest 40% oli koondunud Haapsalu linnale. Läänemaa noored moodustavad kõigist Eesti noortest 1,8%. Keskmiselt on Läänemaa noorte seas 4,9% neid, kellele on määratud puue ja/või töövõimetuse, keskmisest rohkem elab puuetega noori Hanila ja Nõva vallas (vastavalt 6,5 ja 6,9%). Absoluutarvudes on kõige rohkem puuetega noori Haapsalu linnas (110 inimest).

Läänemaa noorsootöö valdkonna arengukava aastateks 2015–2020²⁹. Selles on esitatud ka 2015. aasta seisuga väljaselgitatud arenguvajadused ja probleemid maakonna noorsootöös, näiteks puudub osas omavalitsustes noorsootöötajate ametikoht ning Läänemaa eri omavalitsuste noorsootöötajate vahel ei ole regulaarset ja tõhusat koostöövõrgustikku. Samuti on tuvastatud noorte vähenemine omavalitsuste noorsootöös ning noorsootööd puudutavate otsuste vastuvõtmine ilma, et neid kooskõlastataks noortega.

Mainitud probleemide põhjustena nähti peale noorteesinduste vähenemise huvi ja andmebaaside puudumise ka noorsootöötajate passiivsust ning koostöövõrgustiku puudumist. Seepärast on Läänemaa visioon aastaks 2020 noorsootöö valdkonnas sõnastatud järgmiselt: „Aastal 2020 on Läänemaa KOVIDes olemas noorsootöötajad, kelle vahel on välja kujunenud toimiv koostöövõrgustik. Noorsootöö on suures osas noorte omaalgatusel põhinev ja noorsootöoga seotud otsustusteni jõutakse KOVIDe ja noorte koostöös. Noorsootöö alane informatsioon on süstematiseeritud ja kõigile kergesti kättesaadav.“ Erivajadustega noortega

²⁹ <https://laane.maaavalitsus.ee/documents/182526/466529/arengukava+noorsootoo2015.pdf/8535fbba-63d0-4dfb-8c2a-3d1ee61f7327?version=1.0>.

tehtava noorsootöö kohta antud ülevaates on esile tõstetud Haapsalu linn: seal on ligipääs huviharidusele tagatud ka liikumispuuetega noortele, samuti pakub Haapsalus asuv Viigi kool erivajadustega noortele mitmesuguseid võimalusi huvitegevuseks ja noorsootöoks. Teiste KOVide puhul on tõdetud, et erivajadustega noored on kaasatud noortekeskuste igapäevatoösse, nad saavad neid keskusi külastada ja osalevad aktiivselt üritustel.

Läänemaa üldhariduse arengukavast 2012–2018³⁰ ilmneb, et aastal 2013 on ellu viidud õpetajatele mõeldud erikoolitusi, et täiendada nende teadmisi ja oskusi hariduslike erivajaduste teemal.

Noorsootöötajate üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Läänemaal elavatele noortele pakutavatest noorsootöötajatest nimetati kõige sagedamini tegevusi noortekeskustes, mitmesuguseid huvitegevusi, noorsootööd koolis

ning osalemist noorteühingus (sh noorteühenduses), noorte osaluskogus ja noortekogus. Vähem toodi esile noortemalevat ja noorte püsilaagreid.

Hinnangutes selle kohta, kas erivajadustega noortel on võimalik osaleda KOVi pakutavates noorsootöötajates, ilmnes, et omavalitsused jagunevad kaheks. Ühed KOVid arvasid, et kuigi osaleda on võimalik, puudutab see siiski ainult mõningaid teenuseid, teise rühma KOVide hinnangul saavad erivajadustega noored osaleda aga kõikides KOVi noorsootöötajates.

Maakonna tasandil vaadatuna ja erivajadustega noorte noorsootöötajates osalemise aktiivsust aluseks võttes ilmnes, et kõige paremini on erivajadustega noortele kättesaadavad noortekeskustes pakutavad teenused, huvitegevused ja koolis pakutav noorsootöö. Seejuures olid kõigi nimetatud teenuste puhul vähemalt pooled KOVid esile toonud, et erivajadustega noored osalevad neis regulaarselt (vt tabel 7).

Tabel 7. Erivajadustega noorte osalemine noorsootöös Läänemaal

Noorsootöötajad, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVidest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Noortekeskus	✓
Huvitegevus	✓
Noorsootöö koolis	✓

Noorsootöötajad, milles KOVide hinnangul erivajadustega noored üldse ei osale, olid noorte osaluskogud, noortemalev, kohalikud noortealgatused, rahvusvaheline noortevahetus, vabatahtlik töö ja noorteinfo. Samas oli enamik omavalitsusi, kes küsitluses osales, oma üldhinnangus seisukohal, et erivajadustega noortel on piisavalt võimalusi osaleda KOVi noorsootöötajates, ning pooled KOVid vastasid, et sellistele noortele pakutakse ka just neile mõeldud teenuseid (nt mitmesuguseid huvitegevusi).

Noorsootöötajate kujundamine

Noorsootöötajate kujundamise küsimuses olid kõik vastanud KOVid ühel meelel, et selles protsessis arvestatakse erivajadustega noortega. Ühe näitena toodi esile sotsiaalnooruse tihe seotus noortekeskuse ja koolidega, sest tema kaudu jõuab vajalik info ka teenuste kujundamise juurde. Samuti toodi näiteid erivajadusteta noortele mõeldud teenuste kohandamisest nii, et neis oleks võimalik osaleda ka erivajadustega noortel. Samas tõdeti, et vald ei ole teatud juhtudel piisavalt informeeritud selliste noorte hulga nende täpsetest vajadustest, mistõttu on noorsootöötajate kujundades nendega keerulisem arvestada.

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Erivajadustega noorte noorsootöötajates osalemist soodustavate teguritena leidsid Läänemaal mainimist KOVi rahastus, füüsiline ligipääsetavus hoonetele,

erivajadustega noorte kaasamist reguleerivad õigusaktid, vajalike õpivahendite olemasolu ja info jagamine pakutavate noorsootöötajate kohta. Sealjuures toodi füüsiline ligipääsetavus hoonetele välja ka kui takistav tegur ja seda rohkemates KOVides kui soodustavate tegurite puhul. Samuti olid pooled küsitluses osalenud KOVidest seisukohal, et takistavaks teguriks on väikesest erivajadustega noorte arvust tulenev väike nõudlus kõnealuste teenuste järele.

Noorsootöötajate koolitusvajadus

Pooled KOVid vastasid, et viimase aasta jooksul ei ole nad küll osalenud erivajadustega noorte noorsootöösse kaasamist käsitleval koolitusel, kuid tõdesid, et näevad selleks vajadust.

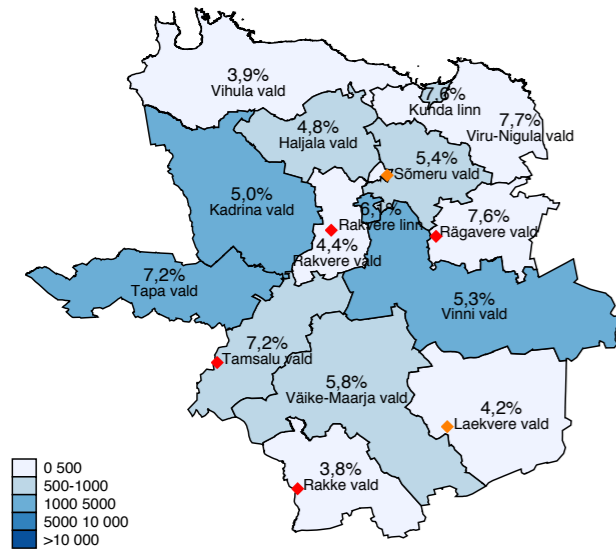
Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

KOVide ettepanekud selle kohta, kuidas paremini kaasata erivajadustega noori Läänemaal, hõlmasid peamiselt füüsilise ligipääsetavuse tagamist hoonetele, noorsootöötajate oskuste ja teadmiste täiendamist, toetust ressursside näol ja uue noortekeskuse loomist: „hooned on kohati sellisest ajastust, mis ei võimalda ratastooliga juurdepääsude ehitamist“, „tihti jääb puudu oskusest suhelda konkreetse erivajadusega noorega“, „noortekeskuse loomine veel ühte piirkonda“.

³⁰ <http://laane.maavalitsus.ee/documents/182526/466529/%C3%9CLDHARIDUSE+ARENGUKAVA.pdf/53c59588-0ca0-470b-ada6-310e068ba092?version=1.0>

2.3.7. Lääne-Viru maakond

Joonis 7. Lääne-Virumaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOV noorte seas³¹

Taust

Lääne-Viru maakonnas vastas 15 KOVist üheksa (vt joonis 7), mis teeb vastamismääraks 60%.

Lääne-Virumaal oli 1. jaanuari 2015. aasta seisuga 13 290 noort, kes moodustavad 4,7% kõikidest Eesti noortest. Kõige rohkem noori elas Rakvere linnas ning Tapa, Kadrina ja Vinni vallas (vastavalt 3383, 1711, 1173 ja 1156 inimest). Puuetega noori oli Lääne-Virumaal 788 ehk 5,9% Lääne-Virumaa noortest. Kõige suurem puuetega noorte osakaal omavalitsuste noorte seas

³¹ Puuetega ja/või töövõimetusega noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusameti statistikal. Punase märgistusega on kaardil KOVid, kust ei saadud ühtegi vastust, ja oranžiga need, kust saadi ainult noorsootöös osatuse vastus.

on Viru-Nigula ja Rägavere vallas ning Kunda linnas (vastavalt 7,7; 7,6 ja 7,6%). Absoluutarvudes on kõige rohkem puuetega noori Rakveres (u 200) ja Tapa vallas (u 120).

Lääne-Viru maakonna aastaraamatus 2014³² võetakse kokku eri valdkondade 2014. aasta olulisimad tegevused, selgitades, et noorsootöö aktiveerimiseks KOVi tasandil korraldatakse igal aastal avatud noortekeskuste projektikonkurss. Lääne-Viru Maavalitsus korraldas koostöös mitme kooli ning tehnika- ja tehnoloogiaringiga 2014. aastal juba kolmandat korda ideede laada. Toimunud on veel noorte aastakonverents ja osaluskohtvik, kus on käsitletud noori huvitavaid teemasid. Maakonna noorsootöö arengukavas 2008–2015³³ on seatud noorsootöö kohta nii taristuga seotud eesmärgid (nt ruumide renoveerimine ja ehitamine, arvestades muu hulgas erivajadustega inimeste ligipääsu nõudeid; noorsootööteenuste osutamist toetava mööbli ja/või kontoritehnika hankimine) kui ka peetud vajalikuks luua toimiv koostöövõrgustik ning teha huviharidus kättesaadavaks kõikidele maakonna noortele, samuti see mitmekesistada. Veel on 2015. aastal kinnitatud Lääne-Virumaa arengustrateegias 2030³⁴ mainitud ühe prioriteedina noortele huvitegevuse võimaldamist kõikjal maakonnas.

Noorsootööteenuste üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Lääne-Viru maakonnas on kõige sagedamini pakutavad noorsootööteenused huvitegevus, noorsootöö koolis ja noorte osaluskogud, huviharidus, noortemalevad, noortekeskuste tegevus, noorteühingus osalemine ja kohalik noortealgatus. Vähem pakutakse rahvusvahelisi noorteprojekte.

Pooled vastanud KOVid leidsid, et erivajadustega noortel on piisavalt võimalusi osaleda noorsootööteenustes, sama

³² Lääne-Viru Maavalitsuse aastaraamat 2014. <http://laane-viru.maa-valitsus.ee/documents/181101/0/L%C3%A4%C3%A4ne-Viru+Maavalitsuse+aastaraamat+2014.pdf/>.

³³ Lääne-Viru maakonna noorsootöö arengukava 2008-2015. <http://www.virol.ee/static/files/068/noorsootoo.arengukava.2007-2015.pdf>.

³⁴ Lääne-Virumaa arengustrateegia 2030. <http://laane-viru.maa-valitsus.ee/arengukavad>.

palju oli aga neid KOVe, kes leidsid, et erivajadustega noortel on küll mõningaid võimalusi teenustes osaleda, kuid neid võiks olla rohkem.

Analüüsid erivajadustega noorte osalemise aktiivsust, nimetasid KOVid kõige rohkem osalemist huvitegevuses ja noortekeskuse töös, koolide noorsootöös ja huvihariduses (vt tabel 8). Ainult huvihariduse puhul vastasid rohkem kui pooled KOVid, et selles teenuses osalevad erivajadustega noored regulaarselt. Täheldati ka erivajadustega noorte harvem osalemist mitmesugustes rahvusvahelistes teenustes.

Neli KOVi märkis, et neil pakutakse spetsiaalselt erivajadustega noortele mõeldud teenuseid, kuid selle all peeti enamasti silmas osalemist koos teiste noortega, näiteks noortekeskuse teenustes, huviringides ja kultuurisündmustel.

Noorsootööteenuste kujundamine

Enamik vastanud omavalitsusi leidis, et neil arvestatakse noorsootööd kujundades erivajadustega noortega. Näideks toodi, et infot erivajadustega noorte vajaduste kohta saadakse noortekeskuse noorsootöötajate ja koolide kaudu, samuti otsesuhtluse kaudu noortega ja lapsevanematelt. Veel kogutakse tagasisidet erivajadustega inimestele mõeldud üritustelt.

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Põhilise takistava tegurina nimetati vähest riiklikku rahastust ning peamiste soodustavate teguritena KOVi rahalist

toetust ja pädevate inimeste olemasolu. Avatud vastuses toodi esile ka see, et väljaspool kooli huviringides käimine (mujal omavalitsustes) on valla erivajadustega noorte jaoks raskendatud, sest see nõuab eritransporti ja ajakulu on suur. Üks vastaja leidis, et „seni kuni noored koolis käivad, siis põhimõtteliselt probleemi veel ei ole. Probleemid võivad tekkida siis, kui kool on läbi ja erivajadustega noored ei leia tööd ning jäävad koju, siis oleks neile vaja teenuseid/tegevusi.“

Noorsootöötajate koolitusvajadus

Kolm KOVi vastas, et nende noorsootöötajad pole viimase aasta jooksul saanud koolitust, kus käsitletakse erivajadustega noorte teemasid, kuid nad näevad selleks vajadust. Koolitusvajaduse põhjendustena nimetati veel näiteks vajadust täiendada erivajadustega noortega töötamiseks vajalikke eriteadmisi. Pooled vastanud ei osanud selles küsimuses seisukohta võtta, mis oli suuresti tingitud ilmselt sellest, et noorsootöötaja ametikoht puudus neis KOVides.

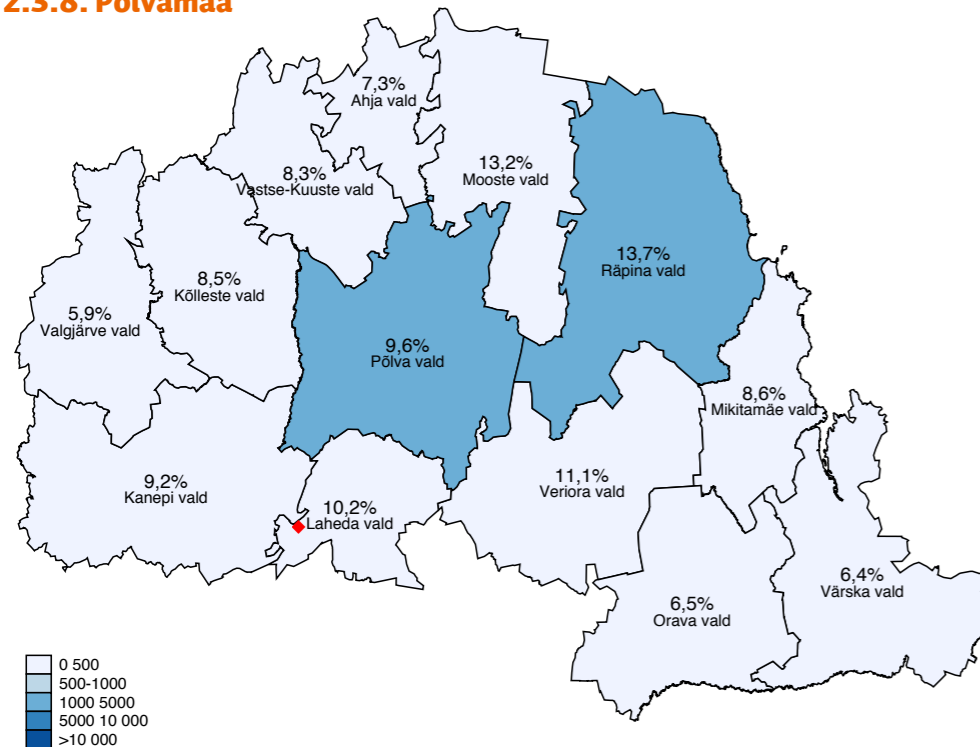
Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

Võimalike lahendustena jäi kõlama koostöö erinevate osapoolte vahel alates koostööst lapsevanematega kuni KOVi ja riigi koostöö tõhustamiseni. Samuti leiti, et tuleks kaasata rohkem inimesi erivajadustega noortega tegelema (nt tugiisikud) ja suurendada rahastamist. Erivajadustega noorte parema kaasamise ühe lahendusena nähti ka paremat teavitustööd nende noorte vanemate seas.

Tabel 8. Erivajadustega noorte osalemine noorsootöös Lääne-Virumaal

Noorsootööteenused, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVidest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Huvitegevus	✓
Noortekeskus	
Huviharidus	
Noorsootöö koolis	

2.3.8. Põlvamaa

Joonis 8. Põlvamaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOV noorte seas³⁵

Taust

Põlva maakonna 13 KOVist vastas küsitlusele 12 (vt joonis 8), mis teeb vastamismääraks 92%.

Põlvamaal oli 1. jaanuari 2015. aasta seisuga 6058 noort,

³⁵ Puuetega ja/või töövõimetusega noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusameti statistikal. Punase märgistusega on kaardil KOVid, kust ei saadud ühtegi vastust, ja oranžiga need, kust saadi ainult noorsootöös osatuse vastust.

kõige rohkem Põlva ja Räpina vallas (vastavalt 2161 ja 1022 inimest). Puuetega noorte osakaal KOVi noorte seas oli suurim Räpina ja Mooste vallas (vastavalt 13,7 ja 13,2%), väikseim aga Valgjärve, Värskas ja Orava vallas (vastavalt 5,9; 6,4 ja 6,5%). Absoluutarvudes elab selliseid noori kõige rohkem Põlva vallas (veidi üle 200).

Põlvamaal on noorsootöös planeeritavad strateegilised tegevused kajastatud nii maakonna arengukavas kui ka Põlvamaa noorsootöö arengustrateegias³⁶, viimases neist

³⁶ Põlvamaa noorsootöö arengustrateegia 2013–2017. [http://www.polvamaa.ee/documents/876469/2280873/Polvamaa+Noorsootoo+Strat eegia+2013-2017+\(3\).pdf/33200135-ccae-4f01-8464-a80671e6887a](http://www.polvamaa.ee/documents/876469/2280873/Polvamaa+Noorsootoo+Strat eegia+2013-2017+(3).pdf/33200135-ccae-4f01-8464-a80671e6887a).

on seatud järgmine visioon: „Põlva maakonna noortel on avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, mis toetab sidusa ja loova ühiskonna kujunemist.“

Noorsootöö arengustrateegias on kajastatud lühidalt hetkeolukord ja peamised kitsaskohad, mis vajavad eelisjärjekorras arendamist. Huvitegevus on Põlvamaal pikaajaliste traditsioonidega – seda pakuvad noortele kõik maakonna noortekeskused ning paljud mittetulundusühingud ja noorteorganisatsioonid. Noori nõustab Põlvamaa karjääri- ja õppenõustamiskeskus. 2010. aastal sai alguse regulaarne küsitlus, mis annab ülevaate maakonna noortest, noorsootöö spetsialistidest, huvijuhtidest ja koolide õpilasesindustest. Maakonna noorsootöötajatele ja huvijuhtidele ning noortele on korraldatud õppe- ja infopäevi, seminare, koolitusi ja õppereise, seda eelkõige noorte ja noorsootöötajate vajadustest lähtuvalt. Igal aastal toimuvad traditsioonilised ülemaakonnalised noortele mõeldud üritused Põlvamaa noortekeskuste suvekool, maakondlik noortekonverents, koolinoorte tantsupäev ja piirkondlik kooliteatrite festival.

Kitsaskohtadena nähakse noorsootöös vähest rahvusvahelist koostööd, nappi infot noorte kohta, kes ei õpi ega tööta, samuti soovitakse parandada koostööd lastevanematega. Probleem on huvihariduse ebaühtlane kättesaadavus piirkonniti ja see, et noortega tegelevad inimesed käivad küll koolitustel, kuid pigem juhuslikult, mitte regulaarselt.

Põlva maakonna arengukavast lähtuvalt on kinnitatud valdkondlikud tegevuskavad, millest üks osa keskendub haridusele ja noorsootööle³⁷. Selles tegevuskavas on eesmärgiks seatud eespool nimetatud kitsaskohtadest lähtuvalt noorsootöö kättesaadavuse parandamine (nt huvikoolide ruumide ja õppekavade arendamine) ning jätkusuutlike noorteorganisatsioonide ja noortekeskuste arendamine (nt Põlvamaa õpilasmaleva tugevdamine, noorteorganisatsioonide ja

³⁷ Valdkondlikud tegevuskavad 2015–2020. <http://www.polvamaa.ee/documents/876469/3214817/Lisa+1.+Valdkondlikud+tegevusk avad+2015-2020.pdf/e51a070f-021b-42d5-b589-940e1b2707ab>.

avatud noortekeskuste tegevuse toetamine ja nõustamine, rahvusvahelise noorsootöö alase koostöö toetamine). Noorsootöö arengustrateegias on prioriteetidena lisaks rõhutatud noortega tegelevate inimeste regulaarset koolitamist (sh õppereise, seminare ja infopäevi) ning mentorlust uutele noorsootöötajatele. Samuti on olulise punktina mainitud valdkonnaülese koostöö arendamine. Erivajadustega noori eraldi strateegilistes dokumentides esile ei tooda, kuid kõik planeeritavad tegevused aitavad kaasa ka nende noorte jaoks mõeldud noorsootöötajate paremale kättesaadavusele.

Noorsootöötajate üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Põlvamaal mainisid KOVid noortele pakutavatest teenustest kõige rohkem noortekeskuse tegevustes osalemist, huvitegevust ja noortefot, järgnesid huviharidus, noorte projektlaagrid, noortemalevad, kohalik noorealatus ja noorte osalusprojekt. Kõige vähem pakutakse rahvusvahelisi noorte osalusprojekte ja noortevahetust.

Pooled vastanud KOVid hindasid, et erivajadustega noortel on piisavalt võimalusi osaleda noorsootöötajate tegevustes ja viis KOVi vastas, et neid võimalusi leidub, kuid võiks olla rohkem. Ainult üks KOV leidis, et erivajadustega noorte ligipääs teenustele on väga piiratud. Põhjuseks, miks erivajadustega noortel pole võimalik neis osaleda, toodi näiteks esile, et „Puuduvad eri ettevalmistuse saanud ringijuhid, kes noortega tegeleksid. Erivajadustega noored vajavad rohkem tähelepanu ja suunamist.“ Samuti selgitati, et puudub ligipääs hoonetele ratastooliga.

Analüüsides erivajadustega noorte osalemise aktiivsust pakutavates teenustes viimase aasta jooksul, nimetasid KOVid kõige sagedamini noortekeskuse tegevusi, huvitegevust, noortefot ja huviharidust (vt tabel 9). Seejuures hindasid vähemalt pooled KOVid erivajadustega noorte osalemise noortekeskuse tegevustes ja huvitegevuses regulaarselt. Täheleandmatusena, et erivajadustega noored osalevad harvem rahvusvahelistes teenustes.

Tabel 9. Erivajadustega noorte osalemine noorsootöös Põlvamaal

Noorsootöteenused, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVIDest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Noortekeskus	✓
Huvitegevus	✓
Huviharidus	
Noorteinfo	

Enamik KOVIDest vastas, et neil ei pakuta spetsiaalselt erivajadustega noortele mõeldud tegevusi, vaid noored osalevad samades ringides ja tegevustes, kus teised noored; alati ei tea KOVID, kas tegu on erivajadustega noorega või mitte.

Noorsootöteenuste kujundamine

Enamiku KOVIDe hinnangul on nad noorsootöteenuseid kujundades erivajadustega noortega arvestanud. Peamiselt saab esile tuua kolm allikat, mille kaudu jõuab vajalik info KOVI: 1) regulaarne tagasiside noortelt (nt regulaarsed uuringud); 2) muul viisil tagasiside (nt „tagasiside noorelt vahetult, noorsootöötaja annab tagasisidet, lapsed on ise avameelsed ja julged“) ja 3) nende erikoolide tagasiside, kus käivad KOVI puuetega lapsed.

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Takistavate teguritena mainiti kõige sagedamini personali vähest kompetentsust töötada erivajadustega noortega ja erivajadustega noorte väikest arvu (nõudlus pole suur). Avatud vastustes selgitati täpsustavalt: „Puuduvad eriettevalmistuse saanud ringijuhid, kes noortega tegeleksid. Erivajadustega noored vajavad rohkem tähelepanu ja suunamist.“ Lisaks vastati, et takistused võivad olla sõltuvalt puude raskusest väga erinevad: „kergem õpiraskus/käitumisprobleem on väga erinev raskest vaimupuudest ja nende laste võimalused erinevates tegevustes osaleda on väga erinevad. Raske vaimupuudega laps vajaks näiteks noortekeskuses olles kindlasti tugiisikut enda kõrvale“.

Erivajadustega noortele noorsootöteenuste pakkumist soodustavate teguritena nimetati kõige rohkem tugiteenuste olemasolu, KOVI rahalist toetust ja füüsilist ligipääsetavust hoonetele.

Noorsootöötajate koolitusvajadus

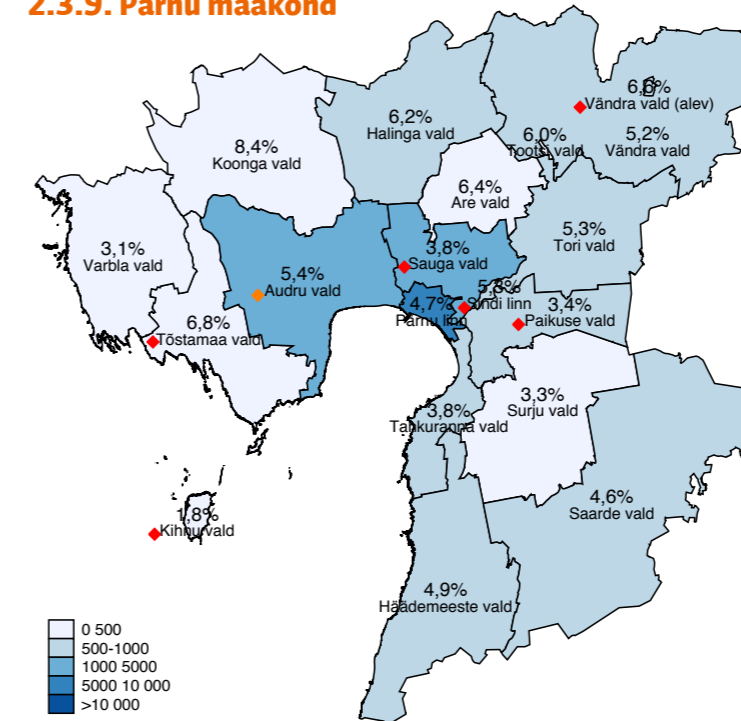
Kolmandik KOVIDest vastas, et nende noorsootöötajad olid käinud viimase aasta jooksul erivajadustega noori puudutavatel koolitustel, kolmandik ei pidanud seda vajalikuks ja ülejäänud ei osanud selles küsimuses seisukohta võtta.

Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

Põlvamaa KOVID pakkusid võimalike lahendustena välja järgmisi: „Väikeses KOVIDes on noortekeskuses tööl üks inimene, vaja on rohkem inimressurssi“; „Füüsiline ligipääsetavus võiks olla kohandatud erivajadustega noorte kaasamiseks“; „Rahalisi vahendeid ja koolitust ning seadusandlust, mis paremini reguleeriks“; „Rahalisi vahendeid juurde, sest puudub transpordivõimalus teenuseni jõudmiseks“; „Informatsioon erivajadusega noore perele ning personal peab olema saanud vajaliku väljaõppe“.

Seega saab kokkuvõtvalt öelda, et erivajadustega noorte kaasamist noorsootöteenustesse saaks parandada personali koolitamise, inimressursi täiendamise, erinevate osapoolte koostöö ja toetussummade suurendamise kaudu.

2.3.9. Pärnu maakond

Joonis 9. Pärnumaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOV noorte seas³⁸

Taust

Pärnu maakonnas vastas 19 KOVist küsitlusele 12 (vt joonis 9) ehk vastamismäär on 63%.

Pärnumaal oli 1. jaanuari 2015. aasta seisuga 18 026 noort vanuses 7–26 aastat, kes moodustavad 6,3% kõikidest Eesti noortest. Kõige rohkem noori oli Pärnu linnas, moodustades

46% Pärnumaa noortest ja kõige vähem Kihnu vallas (0,6%). Puuetega noorte osakaal maakonnas on keskmiselt 5% maakonna noortest. Absoluutarvudes on noori, kellele on määratud puue ja/või töövõimetus, samuti kõige rohkem Pärnu linnas (u 400). Teistes KOVIDes jääb puuetega noorte arv märgatavalt alla 100 noore.

Pärnumaa noorsootöö arengukavas 2015–2023³⁹ on esitatud aastaks 2023 visioon tagada Pärnumaa noortele nende vajadustest lähtuvalt sellised arengu- ja

³⁸ Puuetega ja/või töövõimetusena noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusameti statistikal. Punase märgistusega on kaardil KOVID, kust ei saadud ühtegi vastust, ja oranžiga need, kust saadi ainult noorsootöös osatuse vastus.

³⁹ Pärnumaa noorsootöö arengukava 2015–2023. <http://parnu.maavalitsus.ee/documents/181369/6002533/P%C3%A4rnumaa+Noorsoot%C3%B6%C3%B6%20Arengukava+2015-2023.pdf/dd098905-6dde-4600-bfa6-f68e549f6dcd>.

eneseteostusvõimalused, mida nad sooviksid tulevikus oma lastele. Selle saavutamiseks on ühe tegevussuuna esile toodud kvaliteetse noorsootöö arengu tagamine, mida teostatakse muu hulgas noorsootöö sisu ja vormi uuendamise, noorsootöötajate pädevuste arendamise ning noorsootöö arenguks vajalike uute algatuste (nt mobiilne noorsootöö, noorelt noorele noorsootöö) loomise kaudu.

Tegevussuund „Võimaluste suurendamine noorte loovuse arendamiseks“ hõlmab ka huviringide valiku mitmekesistamist, noortekeskuste võrgustiku väljaarendamist ja koostööd kogukonnas, samuti rahvusvaheliste noorteühenduste ning andekate noorte arengu toetamist. Erivajadustega noortele mõeldud aasta ringi toimivate noorsootööprogrammide puudumist on esile tõstetud Pärnumaa noorsootöö ühe sisemise nõrkusena. Täpsemad tegevusi selle probleemi lahendamiseks nimetatud ei ole, kuid eeldatavasti aitavad sellele kaasa ka juba loetletud tegevused.

Pärnumaa põhisuundumustena noorsootöös aastail 2007–2013 võib esile tuua näiteks järgmised tegevused: kokkulepped, et maaomavalitsuste lapsed saaksid osaleda linna huvikoolides, samuti mobiilse huvihariduse pakumise algatused. Tegevust alustasid ka maakonna noorte osaluskogud ja ülemaakonnalsed noorte osaluskohvikud. Edasiarendamist vajavate valdkondadena Pärnumaa noorsootöös on esile tõstetud noorte osaluskogud, mis on veel vähese kogemusega, samuti noorte vabatahtlik töö ja ettevõtlikkuse edendamine, keskne noorsootöö (koostöö

noortekeskuste, -organisatsioonide ja koolide vahel) ning maakonnaülese koostöö arendamine.

Noorsootöötajate üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Pärnumaa noortele kõige sagedamini pakutavad noorsootöötajate teenused on huvitegevused, noorsootöö koolis, huviharidus ja noortekeskustes pakutavad tegevused. Teenused, mida ei nimetanud ükski küsitluses osalenud KOV, olid valdavalt seotud rahvusvaheliste projektidega – rahvusvaheline noortealgatus ja rahvusvaheline noorte osalusprojekt –, samuti vabatahtlik töö. Vähem pakutatakse noorsootöötajatest kohalike noorte osalusprojekte ja rahvusvahelisi noortevahetust.

Hinnates üldiselt erivajadustega noorte võimalusi osaleda KOVi pakutavates noorsootöötajate teenustes, ilmnes, et KOVide vastused jagunevad kahte rühma: 50% oli arvamusel, et erivajadustega noortel on võimalik osaleda kõikides noorsootöötajate teenustes, ja teine 50% hindas, et nad saavad osaleda ainult osas teenustest. Võttes aga aluseks erivajadustega noorte osalemise noorsootöös, on tulemustest näha, et kõige rohkem on selliste teenustena KOVid nimetanud mitmesuguseid huvitegevusi, noorsootööd koolis, noortekeskusi, huviharidust ja noortemalevaid (vt tabel 10). Seejuures olid üksnes huvitegevused ja noorsootöö koolis sellised teenused, mille puhul olid vähemalt pooled KOVid tõdenud, et erivajadustega noored osalevad neis regulaarselt.

Tabel 10. Erivajadustega noorte osalemine noorsootöös Pärnumaal

Noorsootöötajate teenused, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVidest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Huvitegevus	✓
Noorsootöö koolis	✓
Noortekeskus	
Huviharidus	
Noortemalev	

Rahvusvahelise noortevahetuse puhul ei ilmnenud ühegi KOVi puhul erivajadustega noorte osalemist. Ülejäänud noorsootöötajate teenused, mille puhul märkisid ainult üksikud KOVid erivajadustega noorte osalemist, on noorteühing, noorte osaluskogu, noorte püsilaager, kohalikud noortealgatused ja noorte osalusprojektid, samuti rahvusvaheline noortevahetus ja noorteinfo. Valdav osa Pärnumaa KOVidest oli üldhinnangu andmisel ühel meelel, et erivajadustega noortel on küll mõningaid võimalusi osaleda noorsootöötajate teenustes, kuid neid võiks olla rohkem.

Enamik küsitluses osalenud KOVidest leidis, et neil ei pakuta spetsiifiliselt üksnes erivajadustega noortele mõeldud noorsootöötajate teenuseid. Teisalt olid need teenused kahe omavalitsuse puhul siiski esindatud, näidetena toodi HUKK-AP programmi raames pakutud teenuseid, hariduslike erivajadustega õpilaste huvikoole, huvitegevusi käelise tegevuse edendamiseks ning bändiõpet.

Noorsootöötajate teenuse kujundamine

Uurides erivajadustega noortega arvestamist noorsootöötajate teenuste kujundamisel, ilmnes, et rohkem on Pärnumaal neid omavalitsusi, kes enda hinnangul seda teevad. Näideteks toodi info saamine sotsiaalpedagoogi, õppenõustaja, kooli huvijuhtide ja lapsevanemate kaudu, kes esindavad erivajadustega noorte huve.

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Teguriteks, mis soodustavad erivajadustega noorte osalemist noorsootöötajate teenustes, peeti kõige sagedamini KOVi rahastust, personali kompetentsust ja partnerite kaasamist, sh koostööd teiste organisatsioonidega. Tegurid, mis tundusid

mitmele KOVile erivajadustega noorte osalust pigem takistavatena, olid näiteks ebapiisav riiklik rahastus ja teenuses osalemise tõttu tekkiv lisakulu perele. Samuti tõid rohkem kui pooled vastanud KOVidest esile, et nende omavalitsuses on erivajadustega noortel just nõudlustegurist tingituna vähem võimalusi osaleda noorsootöötajate teenustes.

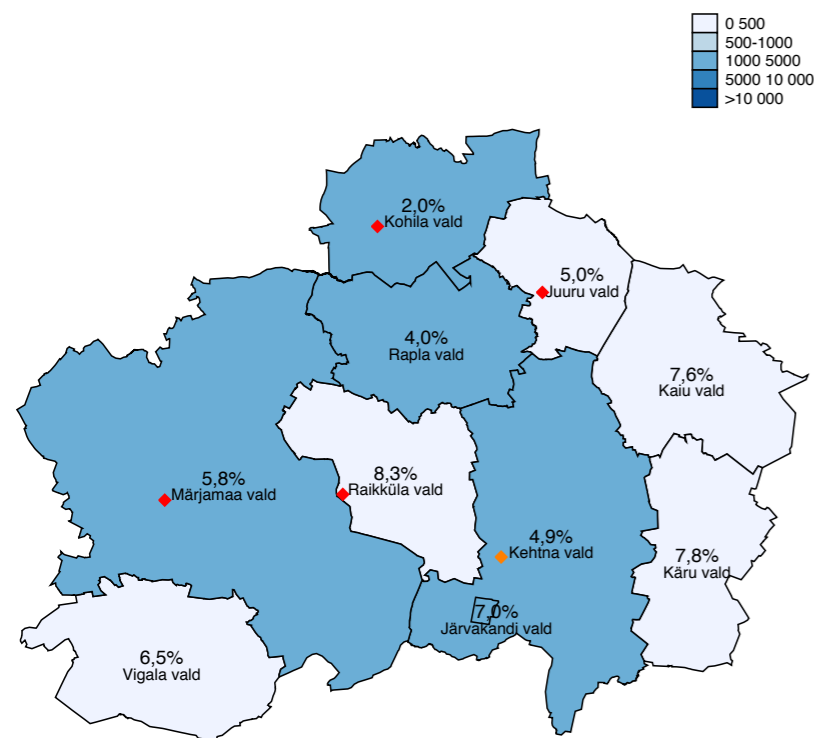
Noorsootöötajate koolitusvajadus

Pärnumaa omavalitsuste seas on rohkem neid KOVe, kes vastasid, et nende noorsootöötaja ei ole viimase aasta jooksul osalenud erivajadustega noori käsitlevatel koolitustel. Võrdväärselt on KOVide seas nii neid, kes ei näe koolituse järele vajadust, kui ka neid, kes seda vajadust tunnetavad. Täpsustusena mainiti, et EMP programmi rahastuse toel on Pärnu võrgustiku liikmeid järjepidevalt ja süsteemselt koolitatud.

Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

Ettepanekutena, kuidas saaks paremini kaasata erivajadustega noori noorsootöötajate teenustesse, pakuti järgmist: „pärast HUKK-AP programmi lõppemist tuleks rahastust kasvatada osaliselt jätkata riigi poolt“, „spetsialistide puuduse või olemasolevate spetsialistide väga suure töökoormuse probleemi lahendamine“, „tihedam transpordihenduse linnaga“, „kaardistada vajadus KOVis ehk kui palju erivajadustega noori soovib osaleda noorsootöös, kuid ei tee seda takistuste tõttu“ ja „noortekeskusesse oleks vaja erivajadustega noortele mõeldud spetsialisti“. Kokkuvõtvalt saab öelda, et vaja oleks suurendada rahastamist, koolitada töötajaid ja koguda asjakohast teavet erivajadustega noorte kohta, et selgitada välja tegelik olukord.

2.3.10. Raplamaa

Joonis 10. Raplamaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOV noorte seas⁴⁰

Taust

Rapla maakonna kümnest KOVist vastas küsitlusele viis (vt joonis 10) ehk vastamismäär on 50%, mistõttu tuleb

⁴⁰ Puuetega ja/või töövõimetusega noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusameti statistikal. Punase märgistusega on kaardil KOVid, kust ei saadud ühtegi vastust, ja oranžiga need, kust saadi ainult noorsootöösutuse vastus.

uuringu põhjal saadud tulemustesse suhtuda ettevaatusega.

Raplamaal oli 2015. aasta 1. jaanuari seisuga 7827 noort vanuses 7–26 aastat, kes moodustavad 2,7% kõikidest Eesti noortest. Neljandik Raplamaa noortest elas Rapla vallas. Puuetega noorte kohta ilmnes, et Kaiu, Käru ja Raikküla vallas on selle noorterühma esindatus proportsionaalselt kõige suurem (vastavalt 7,6; 7,8 ja 8,3%). Absoluutarvudes on kõige rohkem puuetega noori aga Märjamaa ja Rapla vallas. Keskmiselt on Raplomaal puuetega noori 4,7% kõigist 7–26aastastest maakonna noortest.

Raplamaa arengustrateegias aastani 2017⁴¹ on ainult üldiselt nimetatud, et noortevaldkonnas soositakse noorte omaalgatust ning koostöövõrgustike kaasabil luuakse noortele paremaid tingimusi õppe- ja töövälise aja sisukaks veetmiseks, kuid konkreetselt erivajadustega noortega seonduvaid tegevusi kirjas ei ole. Rapla valla puhul on aastateks 2014–2024⁴² kavas parandada hariduslike erivajadustega laste ja noorte õppetingimusi, samuti luua Raplamaa erivajadustega eelkooliealiste laste jaoks Raplasse kompetentsi- ja teenustekeskus.

Ka Rapla valla arengukavas 2013–2025 on seatud üheks eesmärgiks luua toimiv koostöövõrgustik, et tegeleda erivajadustega ja probleemsete lastega.

Noorsootöötreenuste üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Raplamaa noortele on kõige sagedamini pakutavad noorsootöötreenused noorsootöö koolis, mitmesugused

huvitegevused, tegevused noortekeskustes, huviharidus, võimalused osaleda noorte osaluskogus/noortekogus ja noorte projektlaagrites. Vähem mainisid KOVid rahvusvahelisi noortealgatusi, osalusprojekte ja noortevahetusi, samuti võimalusi osaleda noorteühingutes, noortelaagrites ja -malevates ning kohalikes noorte osalusprojektides.

Üldhinnangus erivajadustega noorte osalemisvõimaluste kohta olid küsitletud KOVid ühel meelel selles, et neil on võimalik KOVi pakutavates noorsootöötreenustes osaleda, kuid ainult osa teenuste puhul. Hinnates osalusaktiivsuse põhjal, millised noorsootöötreenused on erivajadustega noortele kõige paremini kättesaadavad, ilmnes, et maakonna tasandile üldistatuna osalesid nad kõige rohkem koolis pakutavates noorsootöötreenustes, huvitegevustes ja huvihariduses (vt tabel 11). Teenused, mille puhul vähemalt pooled KOVid tõdesid, et erivajadustega noored osalevad neis regulaarselt, olid seejuures noorsootöö koolis ja huvitegevused.

Tabel 11. Erivajadustega noorte osalemine noorsootöös Raplomaal

Noorsootöötreenused, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVidest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Noorsootöö koolis	✓
Huvitegevus	✓
Huviharidus	

⁴¹ <http://rapla.maavalitsus.ee/documents/108352/1466809/%C3%95ige+raplamaa+strateegia.pdf/77ddb5a8-28a9-43f8-9d31-a92a-9f70a98e>.

⁴² <http://rapla.maavalitsus.ee/documents/108352/1466809/MAS+TK+SE+Koond5.pdf/ec498d76-3991-4376-9b04-8c2f33b92bb5>.

Noorsootöteenused, mille puhul ükski KOV ei täheldanud erivajadustega noorte osalemist, olid näiteks noorteühing, noorte projektlaager, noortelaager, kohalik noortealgatus ning osalusprojekt ja rahvusvaheline noortevahetus. Raplamaa KOVid olid valdavalt seisukohal, et erivajadustega noortel on mõningad võimalused osaleda noorsootöös, kuid neid võiks siiski rohkem olla; kaks KOVi hindas erivajadustega noorte võimalusi noorsootöteenustes osaleda piisavateks. Samuti ilmnis, et spetsiifilised erivajadustega noortele mõeldud teenused Raplemaal valdavalt puuduvad, v.a ühes KOVis, kes mainis sellistena noorteinfo vahendamist, nõustamist ja laagrite korraldamist.

Noorsootöteenuse kujundamine

Enamik küsitluses osalenud Raplamaa KOVidest oli seisukohal, et noorsootöteenuseid kujundades arvestatakse erivajadustega noortega.

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Erivajadustega noorte osalemist noorsootöteenustes soodustavad KOVide hinnangul sellised tegurid nagu füüsiline ligipääsetavus hoonetele, tugiteenuste olemasolu, partnerite kaasamine (koostöö teiste organisatsioonidega) ja teabe

levitamine teenuste kohta. Takistavate teguritena leidsid peamiselt mainimist väike erivajadustega noorte arv ja puuduvad transpordivõimalused teenuse tarbimiseni jõudmiseks.

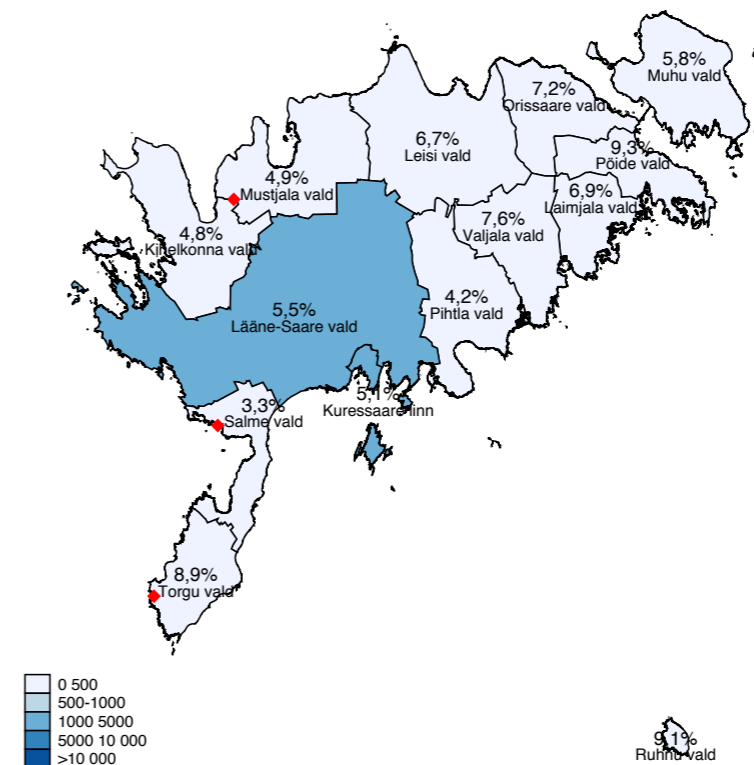
Noorsootöötajate koolitusvajadus

Ligikaudu pooled KOVid vastasid, et nende noorsootöötaja on viimase aasta jooksul osalenud erivajadustega noorte noorsootöösse kaasamist käsitlevatel koolitustel. Samas oli ka KOVe, mille noorsootöötaja ei ole sellistel koolitustel osalenud, kuid kes peavad koolitusi vajalikuks või ei osanud selles küsimuses seisukohta võtta.

Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

Ettepanekud ja mõtted, mis tekkisid küsitluses osalejatel teemal, kuidas kaasata erivajadustega noori paremini noorsootöteenustesse, olid näiteks järgmised: „suuremate keskuste (Kehtna, Rapla ja Türi) suunal võiks transport paremini kaetud olla“, „Üldine lisarahastus, mis võimaldaks kohandada ruume, personali koolitamist ning tugiisikute teenuste sisseostmist“ ning „Suuremat rahastust, mis võimaldaks palgata kompetentsemat personali ja pakkuda rohkemaid võimalusi“.

2.3.11. Saaremaa

Joonis 11. Saaremaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOV noorte seas⁴³

Taust

Saare maakonnas vastas küsitlusele 14 KOVist 11 (vt joonis 11) ehk vastamismäär on 79%.

Saaremaal oli 2015. aasta 1. jaanuari seisuga 6829 noort vanuses 7–26 aastat, kes moodustavad Eesti noortest 2,4%. Saaremaa noortest 40% elab Kuressaare linnas. Keskmiselt on Saaremaa noorte seas 5,6% neid, kellele on määratud puue ja/või töövõimetus. Puuetega noorte osakaal KOV noorte seas on suurem Põide, Ruhnu ja Torgu vallas (vastavalt 9,3; 9,1 ja 8,9%). Absoluutarvudes on kõige rohkem puuetega noori Kuressaares (u 150 inimest).

⁴³ Puuetega ja/või töövõimetusena noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusameti statistikal. Punase märgistusega on kaardil KOVid, kust ei saadud ühtegi vastust.

Saare maakonna arengustrateegias 2020⁴⁴ on küll nimetatud eesmärk muuta Saaremaa noortele atraktiivsemaks, sh pakkuda paremini avatud noortekeskuste teenust, kuid erivajadustega noori pole selles käsitletud.

Noorsootöötajate üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Saare maakonna noortele kõige enam pakutavad noorsootöötajate teenused olid tegevused noortekeskustes, huvitegevused, noorsootöötajate koolis, osalemine noorte osalus- ja noortekogus ning noorte projektlaagrites ja huvihariduses. Vähem nimetati selliseid teenuseid nagu noorteühing, noorte püsilagrid ja rahvusvahelised tegevused – rahvusvaheline noortelalgatus, noorte osalusprojekt ja noortevahetus –, samuti kohalikud noorte osalusprojektid, vabatahtlik töö, noorteinfo ja noortemalevad. Kõige vähem leidis noorsootöötajatest mainimist noortemalev, mille töid pakutavate teenuste kaardistamisel esile ainult kolm KOVi.

Erivajadustega noorte võimaluste hindamisel noorsootöötajate teenustes osalemisel domineeris peamiselt positiivne trend:

valdav osa KOVe oli seisukohal, et kõik KOVis pakutavad noorsootöötajate teenused on ühtlasi kättesaadavad ka erivajadustega noortele. Võttes aga aluseks nende noorte reaalse osalemise, on näha, et kõige rohkem on KOVid nimetanud selliste noorsootöötajate teenustena huvitegevusi, noorsootöö koolis, noortekeskuse tegevusi, noorte projektlaagrite ja noorteinfot (vt tabel 12). Seejuures hindasid vähemalt pooled KOVid ainult huvitegevuse puhul, et erivajadustega noored osalevad selles teenuses regulaarselt. Noorsootöötajate teenused, mille puhul olid väga vähesed KOVid täheldanud erivajadustega noorte osalemist, olid rahvusvaheline noorte osalusprojekt ja rahvusvaheline noortevahetus.

Andes üldhinnangu erivajadustega noorte võimalustele osaleda noorsootöös, jagunesid küsitluses osalenud KOVid võrdse kahte rühma: ühe hinnangul on erivajadustega noortel piisavalt võimalusi ja teine rühm arvas, et neid võimalusi võiks rohkem olla. Samuti ilmnas, et konkreetselt erivajadustega noortele mõeldud noorsootöötajate teenuseid Saaremaal palju ei pakuta, v.a kaks KOVi, kes töid näidetakse projektipõhiseid (laagrid ja väljasõidud) ja huvitegevusi ning õpi-teenuse osutamise noortekeskuses.

Tabel 12. Erivajadustega noorte osalemine noorsootöös Saaremaal

Noorsootöötajate teenused, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVidest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Noortekeskus	
Huvitegevus	✓
Noorsootöö koolis	
Noorte projektlaager	
Noorteinfo	

⁴⁴ Saare maakonna arengustrateegia 2020. <http://saare.maavalitus.ee/documents/180293/1198709/Saare+maakonna+arengustrateegia+2020%2C%20uuend+2015.pdf/135dfc3c-449a-4d2e-872e-908b4e294008>.

Noorsootöötajate kujundamine

Saaremaa KOVide vastused jagunesid valdavalt võrdselt küsimuses, kas erivajadustega noortega on noorsootöötajate teenuseid kujundades arvestatud: osa KOVide hinnangul on seda tehtud ja teised olid vastupidisel arvamusel. Positiivsete näidetena nimetati koostööd peredega ja otsest kontakti noorsootöötajaga, kelle kaudu on võimalik noorte vajadusi paremini tuvastada ja neid teenuste kujundamisel arvesse võtta.

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Erivajadustega noorte noorsootöös osalemist soodustavate teguritena nimetati kõige sagedamini KOVi rahastust, füüsilist ligipääsetavust hoonetele ning kohandatud keskkondade ja tugiteenuste olemasolu. Takistavate teguritena leidsid mainimist riigi ebapiisav või puudulik rahastus, puuduvad transpordivõimalused, erivajadustega noortele kohandamata keskkond ning selliste noorte väikesest hulgast tingitud napp nõudlus noorsootöötajate teenustes osalemise võimaluste järele.

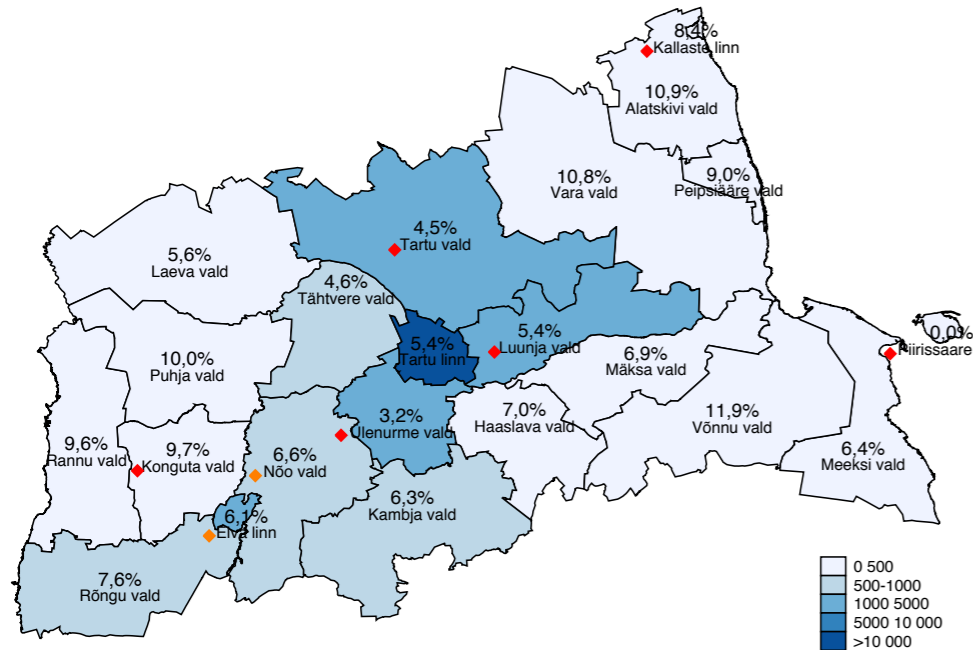
Noorsootöötajate koolitusvajadus

Enamik KOVidest vastas, et nende noorsootöötaja ei ole viimase aasta jooksul osalenud erivajadustega noorte teenuste käsitlevatel koolitustel, küll aga nägid pooled neist selle järele vajadust. Ühe põhjusena, miks koolitust ei peetud vajalikuks, nimetati kõrgema pedagoogilise hariduse olemasolu noorsootöötajal.

Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

Ettepanekutena, kuidas saaks paremini kaasata erivajadustega noori noorsootöötajate teenustesse, pakuti järgmisi: „piisav riigipoolne sihtotstarbeline rahastus“ ja „personali koolitamine maakonnasiseselt“.

2.3.12. Tartumaa

Joonis 12. Tartumaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOV noorte seas⁴⁵

Taust

Tartu maakonnas vastas küsitlusele 22 KOVist 15 (vt joonis 12), mis teeb vastamismääraks 68%.

Tartumaal oli 1. jaanuari 2015. aasta seisuga 37 639 noort, kes moodustavad kõikidest Eesti noortest 13,2%. Puuetega noori oli 2144 ehk 5,7% maakonna noortest. Tartu maakonna noortest 67% elab Tartu linnas (24 812). Puuetega noorte

⁴⁵ Puuetega ja/või töövõimetusega noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusameti statistikal. Punase märgistusega on kaardil KOVid, kust ei saadud ühtegi vastust, ja oranžiga need, kust saadi ainult noorsootöösutuse vastus.

osakaal valla noorte seas on suurim Alatskivi, Vara ja Puhja vallas (vastavalt 10,9; 10,8 ja 10%). Absoluutarvudes on puuetega noori kõige rohkem Tartu linnas (1345 noort), teistes KOVides on puuetega noori alla 80.

Tartu maakonna arengustrateegias 2014–2020⁴⁶ on seatud aastaks 2020 eesmärk luua huvihariduse ja -tegevuse võrgustik, mis tagab enamiku noorte hõivatuse. Samuti soovetakse tagada riskiperedest pärit lastele huvihariduse ja -ringide kättesaadavus ning tagada vähemalt igas põhikooliga asulas noortekeskuse olemasolu. Arengustrateegias on ühe probleemina nimetatud, et „väiksemates asulates on laste vähese

⁴⁶ Tartu maakonna arengustrateegia 2014–2020. http://tartu.maavalitsus.ee/documents/181903/495143/tartumaa_arengustrateegia_aastani.2020.pdf/54973ec3-77bb-49f1-ad85-056d7d4319e0.

arvu ning erialase haridusega juhendajate puudumise tõttu huvitegevuse võimaluste mitmekesisus üldjuhul madal“.

Seatud eesmärkide saavutamiseks nähakse ette järgmisi tegevusi:

- 1) „Riskiperede laste ja noorte huvihariduse omandamiseks ja huvitegevuses osalemiseks toetusskeemide juurutamine ja rahastamine. Riiklik huviringi toetus lastele, et võrdsustada huvitegevuse kättesaadavust;
- 2) Huvikoolide ning üldhariduskoolide huvijuhtide ja noortekeskuste noorsootöötajate koostöövõrgustike arendamine, sh mentorsuhted, külalistunnid, õpilasvahetus;
- 3) Noortekeskuste avamine igas 500 elanikuga asulas, noortetubade rajamine külakeskustes;
- 4) Huvihariduse mitmekesistamine ning sidumine üldhariduse ja eelkuteõppega nii, et nad üksteist vastastikküki täiendaksid;
- 5) Huvikoolide ja huvikeskuste hoonete rekonstrueerimine ja laiendamine.“

Tartu linna arengukavas 2013–2020⁴⁷ on eraldi kirjas noorsootöö arendamise arengusuund, kus nähakse ette järgmisi meetmeid:

- 1) arendavate ja asjakohaste tingimuste loomine noorsootöök (nt toetusmeetmed, noorsootöötajate palgad);
- 2) noorsootöötajate valdkondliku pädevuse arendamine (nt koolitused, mentorlusprogramm, kvisioonid);

3) noorsootöö juhtimise muutmine teaduspõhiseks (nt süstemaatiline tagasiside ja statistika kogumine, projektlagrite ja noorteühingute teenuse kvaliteedi hindamise kriteeriumid);

4) koostöövõrgustike ja kaasamisprotsesside arendamine (valdkonnaüleste võrgustike loomine, rahvusvahelise koostöö suurendamine);

5) noorte tolerantsuse ja ettevõtlikkuse suurendamine (nt sooline võrdõiguslikkus, erivajadustega ja teiste väiksemate võimalustega noorte suurem kaasamine noorsootöösse);

6) noorsootöösutuste rajamine ja renoveerimine (nt kaardistada erivajadustega noorte ligipääsetavus).

Noorsootöötajate üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Tartumaal on enim pakutavad noorsootöötajate teenused noortekeskuse tegevused, huvitegevus, kohalikud noorte osalusprojektid, noorte osaluskojad, huviharidus ja noorsootöö koolis. Kõige vähem nimetati rahvusvahelist noortealgatust ja osalusprojekte ning vabatahtlikku tööd.

Enamik KOVe vastas, et erivajadustega noortel on kas piisavalt võimalusi osaleda noorsootöötajate tegevustes või võiks neid rohkem olla. Vähesed leidsid, et erivajadustega noorte ligipääs noorsootöötajate teenustele on väga piiratud.

Tabel 13. Erivajadustega noorte osalemine noorsootöös Tartumaal

Noorsootöötajate teenused, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVidest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Noortekeskus	✓
Huvitegevus	

⁴⁷ Tartu linna arengukavas 2013–2020. <http://www.tartu.ee/data/Tartu%20Linna%20Arengukava%202013-2020.pdf>.

Analüüsid erivajadustega noorte aktiivsust, mainisid KOVID kõige sagedamini osalemist huvitegevuses ja noortekeskuse tegevustes (vt tabel 13). Ainult noortekeskuste puhul olid rohkem kui pooled KOVID vastanud, et selles teenuses osalevad erivajadustega noored regulaarselt. Noorsootöötajad, mille puhul täheldati kõige vähem erivajadustega noorte osalemist, olid rahvusvahelised tegevused, vabatahtlik töö ja noorteinfo.

Enamik KOVIDest vastas küll, et neil ei pakuta ekstra erivajadustega noortele mõeldud teenuseid, kuid seejuures nimetati kolmes KOVIDis spetsiaalseid tegevusi riskikäitumisele, nt draamaringi ja tantsuteraapiat.

Noorsootöötajate kujundamine

Üle poole vastanutest leidis, et nende KOVIDis arvestatakse noorsootöötajate kujundades erivajadustega noortega. Näitena toodi koostöö kooli, vanemate ja noorsootöötajatega, mille kaudu on võimalik saada erivajadustega noorte kohta infot.

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Takistavatest teguritest nimetati kõige sagedamini vähest riiklikku rahastust ja personali ebapiisavaid teadmisi erivajadustega noortega tegelemiseks. Avatud vastustes toodi veel esile füüsilise ligipääsetavus kui takistav tegur, näiteks vastati järgmiselt: „kui vallas peaks elama ja kohalik koolis käima füüsilise puudega noor, ei pääseks ta noortekeskusse, samas kui hariduslike erivajadustega noorel on vaba ligipääs noortekeskuse tegevustele“. Samuti arvati, et „erivajadustega noortel on keeruline asutusse jõuda, sest pole olemas tugiteenuseid ega ka eraldi selle valdkonna noortega tegelevat spetsialisti/noorsootöötajat“. Soodustava tegurina nimetati kõige rohkem KOVIDi rahastamist.

Avatud vastustes rõhutati ka seda, et noorsootöös on palju projektipõhisust ja KOVIDi tuge, aga riigi panus on kasin: „pole ringijuhitud täiendkoolituse süsteemi, puudub tugiteenuste võimalus õpilastele ja abivahendite hankimise võimalus. Haridus ei saa ega tohi olla projektipõhine! Kui me oleme

need noored oma huviringidesse kutsunud, miks me peame paari aasta pärast neile ära ütlemas, sest projekt lõppes, me ei suuda ringi vabatahtlikega ja vabatahtliku tööga lõputult edasi viia. Vaja oleks huvihariduses märgata, et lisaks muusikale, spordile ning kunstile tegutsevad ka looduse- ja tehnoloogiahuviringid, kuhu tuleb väga palju erivajadustega noori“.

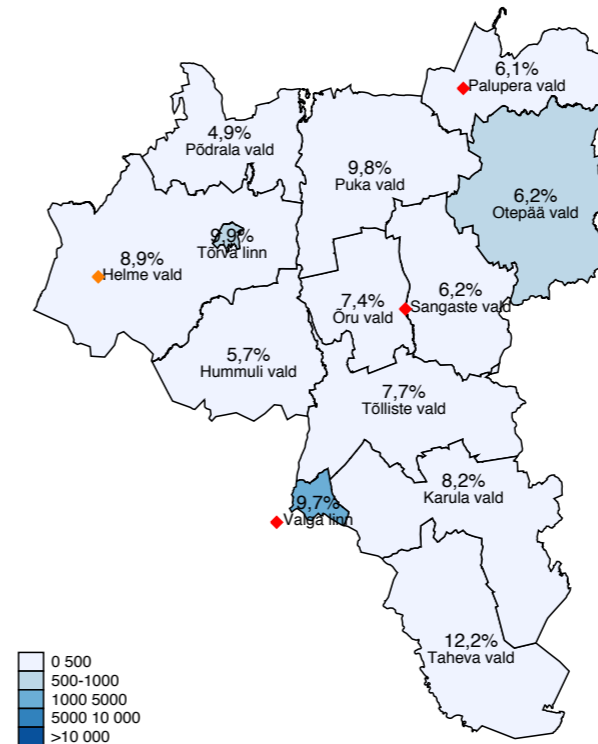
Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

Tartumaal pakuti välja järgmisi võimalikke lahendusi:

1. regulaarne tagasiside kogumine ja nendest lähtuvad tegevused (nt „Probleemide teadvustamist ning analüüsimist, kas meie KOVIDis on vajalik selle teemaga süvitsi tegeleda“; „Läbimõeldud plaan erivajadustega noorte kaasamiseks“);
2. lisarahastus nii personali kui ka õppevahendite jaoks (nt „Suurendada rahastust selleks, et integreerida erivajadustega noori igapäevasesse noorsootöösse; lisapersonali palkamiseks võimalused, kes oleks spetsialist just erivajadustega noortega töötamisel; rohkem sobivaid õppe- ja abivahendeid erivajadustega noortega tegelemisel ja nende suunamisel; väike töötasu ei motiveeri noorsootöötajaid pikalt erivajadustega noortega tegelema“);
3. teavitus ja koostöö (nt „Senisest aktiivsemat teavitustööd noorte hulgas ning üldse erivajadustega noorte kui sihtgrupi teadlikum teadvustamine teenuse pakkujate poolt; rohkem teavet ja abi erivajadustega noortega toimetulekuks“);
4. personali koolitus (nt „Selleks, et töötada erivajadustega noortega on vaja nii koolitusi, kus omandada teoreetilisi teadmisi, kui ka praktilisi kogemusi teistelt, õppides läbi võrgustike“).

Samuti selgitati, et „mitte kõiki erivajadustega noori ei saa integreerida tavaringidesse. Meil on nii positiivseid kui ka negatiivseid kogemusi. Seega teatud tingimustel on vaja ka eraldi grupe just erivajadustega noortele“.

2.3.13. Valgamaa

Joonis 13. Valgamaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOVIDi noorte seas⁴⁸

⁴⁸ Puuetega ja/või töövõimega noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusametis statistikal. Punase märgistusega on kaardil KOVID, kust ei saadud ühtegi vastust, ja oranžiga need, kust saadi ainult noorsootöös osavastust.

Taust

Valga maakonna 13 KOVIDist on uuringus esindatud üheksa (vt joonis 13), mis teeb vastamismääraks 69%.

Valgamaal oli 2015. aasta 1. jaanuari seisuga 6664 noort vanuses 7–26 aastat, kellest ligikaudu 40% elab Valga linnas (2756 noort). Valgamaa noored moodustavad Eesti noortest 2,3%. Suurim noorte arv Valgamaal on Valga ja Tõrva linnas ning Otepää vallas. Erivajadustega noorte osakaal KOVIDi kõikide noorte seas on suurim Taheva ja Puka vallas ning Tõrva ja Valga linnas (vastavalt 12,2; 9,8; 9,9 ja 9,7%). Keskmiselt on Valgamaal puuetega noori 8,6% kõigist maakonna noortest. Absoluut-arvudes on neid kõige rohkem Valga linnas (267 inimest).

Valgamaa noorsootöö arengustrateegia 2009–2020⁴⁹ on esimene noorsootöö põhjalikult eraldiseisva valdkonnana käsitlev arengudokument maakonnas. See sisaldab laiapõhjalist kokkulepet noorsootöö prioriteetide kohta ja nende koostamisel on osalenud eri sihtrühmade esindajad. Arengustrateegias on eesmärgiks seatud suurendada noorte võimusi tegeleda meelepäraste huvialadega ning selleks plaanitakse suurendada noortega tegelevate inimeste teadlikkust piirkonna noorte vajadustest ja parandada erinevate osapoolte koostööd. Valgamaa arengustrateegia 2020 tegevuskava⁵⁰ kohaselt on noorsootöö siht luua võrdsed võimalused, sh tagada noorte sooline võrdõiguslikkus huvihariduses. Soovitakse parandada huviringide kättesaadavust ning toetada noorsootöö osapoolte professionaalset arengut ühiste koolituste ja tegevuste kaudu.

Noorsootöötajate üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Valgamaa noortele on kõige sagedamini pakutavad noorsootöötajate noortekeskuse tegevustes osalemine,

⁴⁹ Valgamaa Noorsootöö Arengustrateegia 2009–2020. [http://www.valgaleader.ee/files/noorsootoo_strateegia%20\(2\).pdf](http://www.valgaleader.ee/files/noorsootoo_strateegia%20(2).pdf).

⁵⁰ Valgamaa arengustrateegia 2020 tegevuskava. <http://valga.maa-valitsus.ee/arengukavad>.

huvitegevus, noorsootöö koolis, huviharidus ja noorte osalus kogudes osalemine. Vähem pakutavad teenused on noorte püsilaagrid, vabatahtlik töö, noorte projektlaagrid ja rahvusvahelised projektid.

Rohkem kui pooled Valgamaa KOVID leidsid, et erivajadustega noortel on piisavalt võimalusi osaleda noorsootöötgevustes. Üks KOV vastas, et neil on mõningaid võimalusi, kuid võiks olla rohkem, ja kaks olid arvamusel, et erivajadustega noorte ligipääs teenustele on väga piiratud.

Hinnates osalusaktiivsuse põhjal, millised noorsootöötreenused on erivajadustega noortele kõige paremini kättesaadavad, ilmnes, et maakonna tasandile üldistatuna osalesid nad kõige rohkem noortekeskuse tegevustes ja huvitegevuses (vt tabel 14). Seejuures tõdesid vähemalt pooled KOVID noortekeskuse tegevustes osalemise puhul, et erivajadustega noored osalevad neis regulaarselt.

Noorsootöötreenused, mille puhul ei täheldatud erivajadustega noorte osalemist mitte üheski KOVIS, olid rahvusvaheline noortevahetus, noortemalev ja osalusprojekt. Samuti ilmnes, et spetsiifilised erivajadustega noortele mõeldud noorsootöötreenused Valgamaa KOVIDES puuduvad. Erivajadustega noori kaasatakse koos teiste noortega, näiteks noorteinfo edastamise, huvitegevuste ja vabatahtliku töö puhul, samuti osalevad nad kultuurielus ja võtavad osa ühisreisidest.

Noorsootöötreenuse kujundamine

Enamik KOVIDest vastas, et noorsootöötreenuseid kujundades arvestatakse erivajadustega noortega. Näideteks

toodi info saamine noorte vajaduste kohta noorsootöötajalt ning kooli tagasiside ja ametnike vahetu suhtlemise kaudu, samuti lapsevanematelt, õpetajatelt ja ringijuhendajatelt.

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Erivajadustega noortele noorsootöötreenuste pakumist soodustava tegurina nimetati kõige rohkem tugiteenuste olemasolu, takistava tegurina mainiti aga kõige sagedamini riigi alarahastamist. Samuti selgitati, et piirkonnas on vähe erivajadustega noori, st nõudlus erivajadustega noortele suunatud teenuse järele pole KOVIS suur, näiteks vastati, et „liikumispuudega noortel ei ole ligipääsu noortetoale. Samas piirkonnas pole selliseid noori, seega puudub ka otsene vajadus hetkel nende loomiseks“.

Noorsootöötajate koolitusvajadus

Enamik vastanutest leidis, et koolitusi pole vaja, või ei osanud selles küsimuses seisukohta võtta. Põhjendustena arvati, et KOVIS puuduvad erivajadustega noored, kes oleksid tõrjutud või kõrvale jäetud, samuti seda, et väike vald suudab oma kogukonda jälgida ja koos hoida.

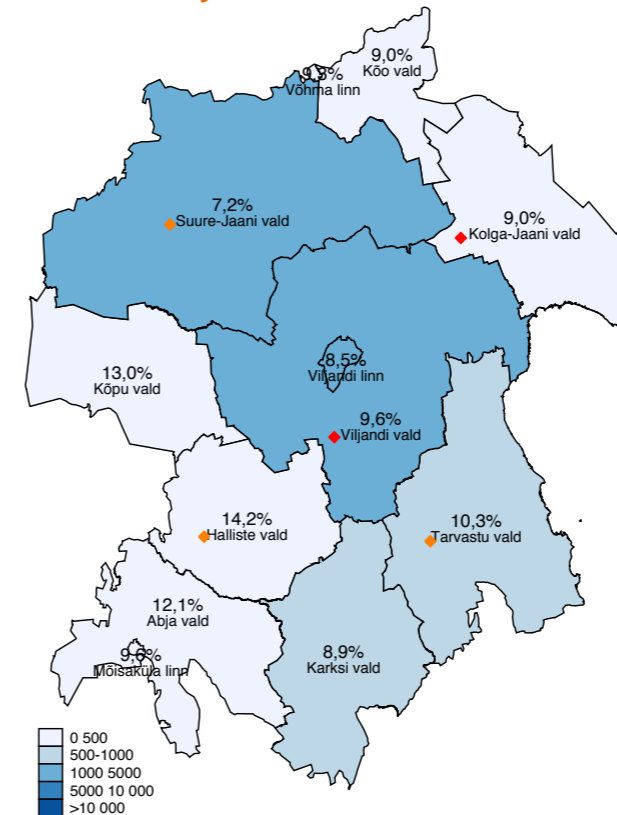
Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

Valgamaal pakuti erivajadustega noorte paremaks kaasamiseks välja järgmised võimalikud lahendused: „Transporditeenuse organiseerimine, mis nõuab lisavahendeid“, „Riigipoolselt finantsilist tuge“, „Koostöö erinevate osapoolte vahel“ ning „Tuleb osata vahet teha vaimse ja füüsilise puudega noore vahel ja leida neile võimete kohast rakendust ning selle läbi neid kaasata noorsootöösse“.

Tabel 14. Erivajadustega noorte osalemine noorsootöös Valgamaal

Noorsootöötreenused, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVIDest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Noortekeskus	✓
Huvitegevus	

2.3.14. Viljandimaa

Joonis 14. Viljandimaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOV noorte seas⁵¹

Taust

Viljandimaal vastas 12 KOVist küsitlusele seitse (vt joonis 14), mis teeb vastamismääraks 58%.

Viljandimaal oli 1. jaanuari 2015. a seisuga 10 561 noort, kõige rohkem Viljandi vallas, Viljandi linnas ja Suure-Jaani vallas. Viljandimaa noored moodustavad kõikidest Eesti noortest 3,7%. Puuetega noorte osakaal KOVi noorte seas oli suurim Halliste, Kõpu ja Abja vallas (vastavalt 14,2; 13 ja 12,1%), väikseim aga Suure-Jaani, Karksi, Kõo ja Kolga-Jaani vallas (vastavalt 7,2; 8,9; 9 ja 9%). Absoluutarvudes on puuetega noori kõige rohkem Viljandi linnas ja vallas (vastavalt 332 ja 210).

Viljandimaa noorsootöö lähiaastate tegevussuunad on kajastatud Viljandi maakonna arengustrateegias⁵² ja selle tegevuskavas⁵³. Arengukava üks olulisi tegevussuundi inimkapital arendamisel on erivajadustega noorte varajane märkamine. Tegevuskavas on täpsustavalt esile toodud, et noorsootöö parandamiseks soovitakse Viljandimaa huvihariduse arengukava koostamise ja selle tegevuste kaudu tagada noortele kvaliteetse huvihariduse kättesaadavust noorte igakülgse arengu huvides. Samuti on kavas parandada õppivatele noortele suvise töötamise võimaluste kättesaadavust, arendada noorte ettevõtlikkust ja luua puuetega inimeste, sh puuetega laste perede nõustamise oskusteabekeskus.

Viljandi maakonna noorsootöö arengukava 2016–2020 on selle uuringu tegemise ajal alles koostamisel.

Maakonna eelmise perioodi (2008–2013) noorsootöö

⁵² Viljandi maakonna arengustrateegia. Viljandimaa – arenev PÄRIS EESTI (2014) <http://viljandi.maavalitsus.ee/documents/37192/5095067/Viljandi+maakonna+arengustrateegia.pdf/92f42c9c-c612-428b-9c22-ed11df41a16c>.

⁵³ Viljandi maakonna arengustrateegia tegevuskava. <http://viljandi.maavalitsus.ee/documents/37192/5095067/Viljandi+maakonna+arengustrateegia+tegevuskava.pdf/f943fded-e308-4227-a68e-841b75cc1e57>.

⁵¹ Puuetega ja/või töövõimetusega noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusameti statistikal. Punase märgistusega on kaardil KOVID, kust ei saadud ühtegi vastust, ja oranžiga need, kust saadi ainult noorsootöös osatuse vastus.

arengukava visioon oli järgmine: „Viljandi maakonnas on noorte vajadustest lähtuv, olemasolevaid ja uuenduslikke võimalusi tõhusalt kasutatav, koostöö põhine ning hästi toimiv noorsootöö“. Tugevate külgedena nimetati aktiveeruvaid noortekogusid ja huvitegevuste rohkust, ühe nõrga küljena aga erivajadustega noorte vähest kaasatust noorsootöö-teenustesse.

Viljandi linna kui maakonnakeskuse arengukavas 2013–2020⁵⁴ on pööratud noorsootööle suurt tähelepanu. Eesmärgiks on seatud, et Viljandi noorsootöö oleks uuenduslik ja süsteemne, laiendada soovitakse erivajadustega noorte huvitegevuse võimalusi ning suurendada huvitegevuses ja -hariduses osalevate laste osakaalu. Selleks on kavas järgmised tegevused: koolivaheaja tegevusprogrammide järjepidevuse tagamine (laagrid, õpilasmalev, erinevad projektid jne), mobiilse noorsootöö arendamine ja süsteemne rakendamine, noorsootöö koostöövõrgustiku tugevdamine, noorte ettevõtlikkuse suurendamine koolituste, toetuste, nõustamiste, projektide ja programmide abil, noorte omalgatuslike projektide toetamine ning õpetajakoolituse võimaldamine erivajaduste (sh andekuse) märkamiseks ja vajalike tegevuste rakendamiseks.

Tabel 15. Erivajadustega noorte osalemine noorsootöös Viljandimaal

Noorsootööteenused, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVIDest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Noortekeskus	✓
Huvitegevus	✓
Noorteinfo	

Noorsootööteenuste üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Viljandimaal nimetati noortele pakutavatest teenustest kõige rohkem noortekeskuse tegevustes osalemist, huvitegevust ja kohalikke noorte osalusprojekte, järgnesid huviharidus, noorteinfo, noorte projektlaagrid, noortemalevad ja kohalik noorealatus. Kõige vähem pakutakse noortele püsilaagreid ja rahvusvahelisi noorte osalusprojekte.

Pooled KOVID leidsid, et erivajadustega noortel on piisavalt võimalusi osaleda noorsootööteenustes, ja sama palju oli neid, kes arvasid, et võimalusi küll on, kuid neid võiks olla rohkem.

Analüüsid hinnangut erivajadustega noorte noorsootööteenustes osalemise aktiivsusele viimase aasta jooksul, nimetasid KOVID kõige rohkem noortekeskuste tegevusi, huvitegevusi ja noorteinfot (vt tabel 15). Seejuures hindasid vähemalt pooled KOVID erivajadustega noorte osalemist noortekeskuse tegevustes ja huvitegevuses regulaarseks, ent rahvusvahelistes teenustes harvaks.

Noorsootööteenuste kujundamine

Kõik vastanud leidsid, et noorsootööteenuseid kujundades on KOVID erivajadustega noortega arvestatud. Näiteks toodi esile tagasiside saamine päevakeskuste ja noorsootöötajate kaudu.

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Takistavate teguritena nimetati enim tugiteenuste puudumist ja transpordivõimaluste puudumist teenuse tarbimiseni jõudmiseks. Samuti leiti, et seoses väikese arvu erivajadustega noortega on vajadus nende teenuste järele pigem väike. Soodustavateks teguriteks peeti KOVID rahastust, koostööd erinevate asutuste vahel ja kohandatud keskkonna olemasolu.

Noorsootöötajate koolitusvajadus

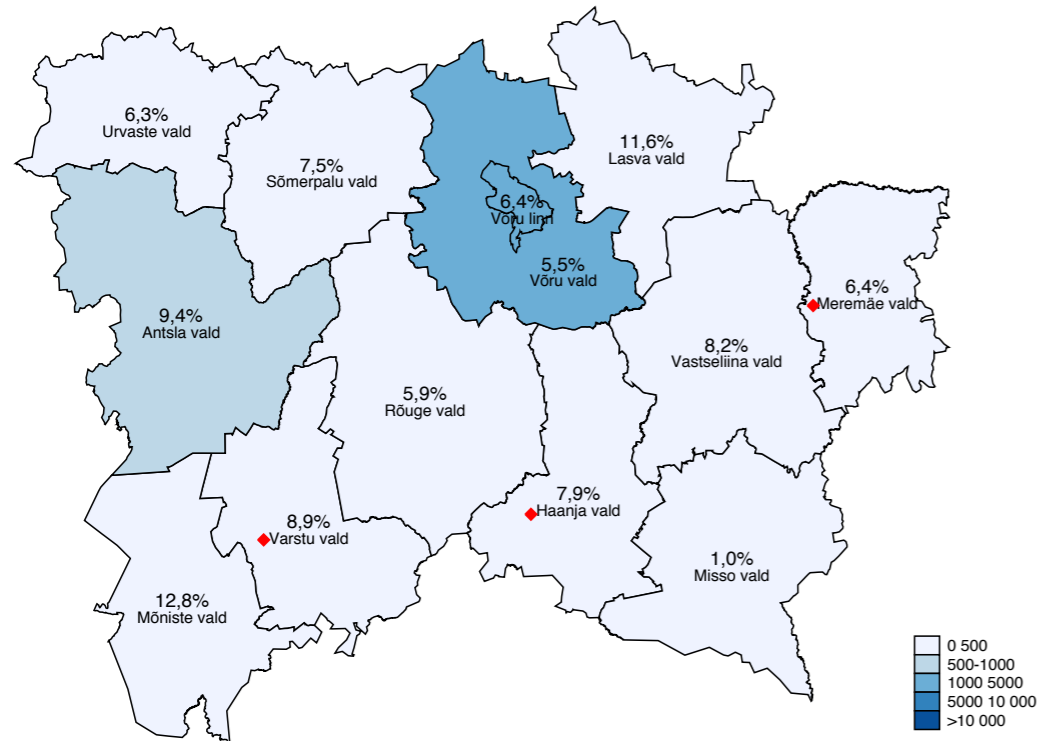
Enamik KOVIDest vastas, et nende noorsootöötaja ei ole viimase aasta jooksul erivajadustega noori käsitlevatel koolitustel käinud, kuid nad peavad seda vajalikuks. Kommentaarides selgitati, et „koolitustel on käidud, kuid varem kui viimase aasta jooksul. Alati tuleb kasuks teadmisi uuendada ja uusi mõtteid koguda“.

Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

Avatud vastustes pakuti võimalikke lahendusi erivajadustega noorte paremaks kaasamiseks: „Noorte transportimist peaks toetama. KOVID rahastusest piisab teenuse osutamiseks (piiratud ulatuses)“; „Tugiisikuid oleks vaja rahastada“; „Rohkem spetsiifilisi koolitusi, kursuseid“; „Lisarahastus mitmekülgsema huvitegevuse pakkumiseks ja hoone kohandamiseks“ ja „Keskkonna parandamine noortekeskuses – rohkem ruumi ja avarust, vajalike arendavate mängude võimaldamine, tugiisikute võimaldamine“. Seega võib näha kaht peamist teemaringi: rahastamine, mille kaudu saab parandada füüsilist ligipääsetavust, palgata tugiisikuid ja kasutada transporti teenuseni jõudmiseks, ning noortega tegelevate inimeste koolitamine.

⁵⁴ Viljandi linna arengukava 2013–2020. <https://www.viljandi.ee/documents/36926/488500/Vm28.lisa.pdf/2720f458-1f2a-4e78-8e46-4d04fe56f86f>.

2.3.15. Võrumaa

Joonis 15. Võrumaa noorte arv ja puuetega noorte osakaal KOV noorte seas⁵⁵

Taust

Võrumaa 13 KOVist oli uuringus esindatud 10 (vt joonis 15) ehk vastamismäär on 77%.

Võru maakonnas oli 1. jaanuari 2015. aasta seisuga 7503

⁵⁵ Puuetega ja/või töövõimetusega noorte arv põhineb Sotsiaalkindlustusameti statistikal. Punase märgistusega on kaardil KOVid, kust ei saadud ühtegi vastust, ja oranžiga need, kust saadi ainult noorsootöös osatuse vastus.

noort vanuses 7–26 aastat, kes moodustavad 2,6% Eesti noortest. Keskmiselt on Võrumaa noortest 7,1% neid, kellele on määratud puue ja/või töövõimetus. Proportsionaalselt tundub rohkem on puuetega noori Mõniste ja Lasva vallas, vastavalt 12,8 ja 11,6% (absoluutarvudes 24 ja 45). Tuginedes üksnes absoluutarvudele, on kõige rohkem puuetega noori Võru linnas: 173 inimest.

Võru maakonna arengustrateegia 2014–2025⁵⁶ näeb haridusvaldkonna strateegilise eesmärgi „Võrumaalt saab

⁵⁶ <http://voru.maavalitsus.ee/documents/181637/6358001/V%C3%95ru+maakonna+arengustrateegia.1.06.2015.pdf/9664d76f-3f62-4186-81fe-8fc5045ba8c2>.

väärtuspõhise hariduse“ ühe arendusfookusena ette õpilaste võimetekohasusega arvestamist ning nende aktiivset toetamist, mis tagab, et tähelepanu ja vajalikku tuge saavad ka erivajadustega lapsed ja noored. Samuti on arengukavas mainitud, et nüüdisaegne tervishoid ja sotsiaalhoolekanne toetavad konkurentsivõimelist haridust laste erivajaduste märkamise ning vajalike tugiteenuste pakkumise kaudu. Täpsemad tegevussuundi seoses erivajadustega noortega arengukavas sõnastatud pole. Üksnes ühe indikaatorina on kaasava ja kestliku kogukonna valdkonna mõõdikute seas sätestatud, et aastaks 2020 peab igas KOVis olema vähemalt üks avatud noortekeskus ja noorsootöö eest vastutav isik (2014. aastal oli 13 KOVist noortekeskus olemas 11-s).

Noorsootöteenuste üldine pakkumine ja erivajadustega noorte osalemine nendes

Noortele pakutavatest noorsootöteenustest mainisid Võrumaa KOVid kõige sagedamini noortekeskustes pakutavaid teenuseid, huvitegevusi, noorte osaluskoogu, noortekogu ja -infot. Vähem nimetati noortemalevat ja rahvusvahelisi projekte (rahvusvahelist noortealgatust, noortevahetust ja noorte osalusprojekti).

Hinnangute puhul erivajadustega noorte võimaluste kohta osaleda KOVid pakutavates noorsootöteenustes ilmnis, et valdavalt ollakse seisukohal, et neil noortel on võimalik osaleda teatud hulgas, kuid mitte kõigis teenustes. Kui analüüsiti erivajadustega noorte ligipääsu noorsootöteenustele osalemisaktiivsuse põhjal, ilmnis, et kõige rohkem on

Võrumaal sellele noorterühmale kättesaadavad järgmised teenused: noortekeskustes pakutavad tegevused, huvitegevused, huviharidus ja koolis pakutav noorsootöö (vt tabel 16). Samas ei leidunud mitte ühegi nimetatud teenuse puhul sellist, mille kohta oleksid vähemalt pooled KOVid nimetanud erivajadustega noorte regulaarset osalemist.

Noorsootöteenused, milles KOVide hinnangul erivajadustega noored üldse ei osale, olid näiteks noorte osaluskoogu, noortekogu ja -malev ning rahvusvahelised projektid (rahvusvaheline noortealgatus, rahvusvaheline noortevahetus ja rahvusvaheline noorte osalusprojekt).

Ka KOVi üldhinnangust erivajadustega noorte kaasatusele noorsootöteenustesse ilmnis, et valdavalt nähakse, et neil on mõningad võimalused osaleda teenustes, kuid tõdeti, et võimalusi võiks olla rohkem. Kaks KOVi oli seisukohal, et kõnealused võimalused on väga piiratud.

Kolme KOVi vastustest ilmnis, et erivajadustega noortele pakutakse ka spetsiaalselt neile mõeldud teenuseid, muude KOVide hinnangul sellised teenused puudusid või ei osatud hinnangut anda. Tõdeti, et kuigi eraldi erivajadustega noortele mõeldud teenuseid ei ole, on olemasolevaid noorsootöteenuseid kohandatud nii, et kõigil oleksid võrdsed võimalused neis osaleda. Spetsiaalselt erivajadustega noortele mõeldud teenustest nimetati projektlaagrit, noorsootööd koolis, huvitegevust, noortekeskuse ringe, Rajaleidja keskuse pakutavaid teenuseid, loovusringe ja spordivõistlusi.

Tabel 16. Erivajadustega noorte osalemine noorsootöös Võrumaal

Noorsootöteenused, mille puhul nimetati kõige rohkem erivajadustega noorte osalemist	Teenused, mille puhul vähemalt 50% KOVidest mainis erivajadustega noorte regulaarset osalemist
Noortekeskus	
Huvitegevus	
Huviharidus	
Noorsootöö koolis	

Noorsootöötreenuse kujundamine

Noorsootöötreenuste kujundamise küsimuses leidis kuus KOVi kümnest, et erivajadustega noortega arvestatakse teenuseid kujundades. Ülejäänud vastused jagunesid pooleks: üks osa KOVe vastas, et selle noorterühma vajadusi ei võeta arvesse, ja teine osa ei osanud hinnangut anda. Näidena, kuidas erivajadustega noortega noorsootöötreenuseid kujundades arvestatakse, mainiti noortekogu, mis esindab kõikide noorte huve, koolis töötavaid sotsiaalpedagooge ja nende antavat tagasisidet, erivajadustega noorte pere liikmeid, meditsiinidokumente ja väiksemates valdades ka inimeste omavahelist vahetumat suhtlust.

Noorsootöös osalemist takistavad ja soodustavad tegurid

Erivajadustega noorte noorsootöös osalemist soodustavate teguritena toodi kõige rohkem esile KOVi rahastust, erivajadustega noortele kohandatud keskkonda, abi- ja õppevahendeid ning tugiteenuseid. Noorsootöös osalemist takistavate teguritena leidsid peamiselt mainimist puudulik füüsiline ligipääsetavus hoonetele, personali ebapiisav

kompetentsus erivajadustega noortega töötamiseks ning erivajadustega noorte väike hulk KOVis, mistõttu ei ole olnud võimalik rohkemaid võimalusi luua.

Noorsootöötajate koostöövajadus

Kuus Võrumaa KOVi kümnest vastas, et viimase aasta jooksul ei ole osaletud erivajadustega noorte noorsootöösse kaasamist käsitlevatel koolitustel. Üksnes kaks KOVi neist tõdes, et näeb sellise koolituse järele vajadust.

Kuidas kaasata erivajadustega noori paremini?

Võimalike lahendustena erivajadustega noorte paremaks kaasamiseks pakuti järgmist: „üldine noorsootöö arendamine ja plaanitavatesse tegevustesse erivajadustega noorte kaasamine“, „füüsilise ligipääsetavuse tagamine hoonetele“, „riigipoolne tugi rahastamisel ning tasuta koolitused“, „erivajadustega noorte noorsootöötreenustes osalemisega kaasnevate kulude kompenseerimine perele“ ning „tugispetsialistide olemasolu“.

Kokkuvõte

Nii riiklikes strateegiates kui ka enamikus maakondade strateegiadokumentides on võrdsete võimaluste loomine kõikidele noortele ja noorsootöötreenuste kättesaadavuse parandamine eri sihtrühmade jaoks üks läbivaid teemasid. Tegevustena nähakse selleks ette füüsilise ligipääsetavuse parandamist, töötajate süsteemset koolitamist, koostöö parandamist erinevate osapoolte vahel, teadlikkuse parandamist ja info jagamist erivajadustega noortega seonduva kohta.

Käesoleva küsitluse põhjal ilmnes, et ligikaudu 40% KOVi-d hindab erivajadustega noorte võimalusi osaleda noorsootöös piisavaks. Samas leidsid pooled KOVi-d, et neid võimalusi võiks rohkem olla, ja veidi rohkem kui kümnendik arvas, et kõnealused võimalused on väga piiratud või puuduvad üldse.

Peamiste takistustena erivajadustega noorte osalemisele noorsootöös nimetati järgmisi põhjuseid:

- 1) füüsiline ligipääsetavus hoonetele;
- 2) õpperuumide ja -vahendite mittedobivus erivajadustega noorte jaoks;
- 3) noorsootöötajate vähene valmisolek ja napid teadmised erivajadustega noortega tegelemiseks;
- 4) ebapiisav või puudulik rahastamine, sh liigne projektipõhisus (sh näiteks lisapersonali kaasamiseks, et lõimida erivajadustega noori igapäevasesse noorsootöösse);
- 5) vähene koostöö organisatsioonide vahel;
- 6) puudub süsteemne infokogumine erivajadustega noorte kohta ja sellest järelduste tegemine.

Erivajadustega noorte paremaks kaasamiseks pakuti ennekõike välja järgmisi võimalusi:

- 1) parandada rahastamissüsteemi (nt transpordi tagamiseks teenuseni jõudmiseks, tugipersonali palkamiseks,

projektipõhisuse vältimiseks, lisatoetuste andmiseks juhul, kui erivajadustega noori kaasatakse noorsootöösse);

- 2) koolitada noorsootöötajaid süsteemset, et tagada nende valmisolek ja teadmised erivajadustega noortega tegelemiseks, samuti koostöövõrgustike tekke soodustamine ja omavahelise kogemuse jagamine;
- 3) tagada erivajadustega noortele füüsiline ligipääs noorsootöötreenust pakkuvatele asutustele;
- 4) selgitada süsteemset välja erivajadustega noorte olemasolu ja nende vajadused;
- 5) kaasata paremini lapsevanemad ja teha nendega koostööd;
- 6) kasutada erinevaid võimalusi jõudmaks rohkemate noorteni (nt mobiilne noorsootöö, info süsteemsem ja läbimõeldum jagamine noortele ning vabatahtlike kaasamine).

Kõige tugevamalt jäi uuringust kõlama, et erivajadustega noorte kaasamine sõltub suuresti noore erivajadusest: kergema puude või erivajaduse korral on võimalik ta kaasata tavarühma, nii nagu seda toetab ka riiklik poliitika kaasava hariduse põhimõtte kaudu. Raskema puudega noore kaasamine tähendab seevastu paratamatult lisaressurssi nii inimeste kui ka raha näol, sest vaja on juurde tugipersonali või tuleb kohandada nii füüsilist ligipääsetavust kui ka ruumide sisustust erivajadustega noore jaoks.

Samuti mainiti sageli info puudumist erivajadustega noorte ja nende vajaduste kohta, sest sellist infot ei koguta ning olukorrast ei tehta ülevaadet süsteemset. Teisalt on erivajadustega noorte olukorra väljaselgitamine juba osa nii riiklikest kui ka maakonna strateegilistest dokumentidest. Suurema kitsaskohana nähti ka noortega tegeleva personali vähest väljaõpet, teadlikkust ja kogemust erivajadustega noortega tegelemisel; seda probleemi saaks lahendada

noorsootöötajate koolitamise, praktiliste kogemuste jagamise ja üksteiselt õppimise teel.

Kokkuvõttes võib tõdeda, et erivajadusega noorel on küll võimalik osaleda noorsootöötreenustes, kuid neid võimalusi võiks olla palju rohkem, eriti raskema puudega noore jaoks.

Kasutatud allikad

Arengustrateegia „Raplamaa aastani 2027“. <http://rapla.maavalitsus.ee/documents/108352/1466809/%C3%95ige+raplamaa+strateegia.pdf/77ddb5a8-28a9-43f8-9d31-a92a9f70a98e>.

Arengustrateegia “Raplamaa aastani 2027” tegevuskava. <http://rapla.maavalitsus.ee/documents/108352/1466809/MAS+TK+SE+Koond5.pdf/ec498d76-3991-4376-9b04-8c2f33b92bb5>.

Eesti Noorsootöö Keskus. <http://www.entk.ee/valitsusan-dishinnangu%20noorsoot%C3%B6%C3%B6saavutustele>.

Haridus- ja Teadusministeerium. <https://www.hm.ee/et/tegevused/noortevaldkond/noorsootoo>.

Haridus- ja Teadusministeerium 2015. Tähtsamad tegevused 2015/2016. õppeaastal. https://www.hm.ee/sites/default/files/2015-2016-oppeaasta-tegevused_loplik2.pdf.

Harju maakonna arengustrateegia 2025. http://harju.maavalitsus.ee/documents/182179/4163295/Arengustrateegia_2025_Pohitekst.pdf/89c6dc64-cb51-4465-894b-830fae5702a5.

Hiiumaa arengustrateegia 2020+. <http://hol.hiiumaa.ee/wp-content/uploads/2013/06/Hiiumaa-2020+17062013.pdf>.

Hiiumaa arengustrateegia 2020+ tegevuskava. <http://hol.hiiumaa.ee/wp-content/uploads/2015/02/Hiiumaa-2020+-lisa-2-Tegevuskava.pdf>.

Ida-Viru maakonna arengukava 2014–2020. http://axis.ivmv.ee/mv_kodulehe_failid/failid/204749/Ida-Viru%20maakonna%20arengukava%202014-2020.pdf.

Ida-Viru Maavalitsuse aastaraamat 2013. http://axis.ivmv.ee/mv_kodulehe_failid/failid/2213945/Ida-Viru%20Maavalitsuse%20-%20Aastaraamat.pdf.

Ida-Virumaa Noortekogu. <http://idavirumaanoortekogu.blogspot.com.ee/2015/11/osaluskohvik-2015.html>.

Jõgevamaa aastaraamat 2014. <https://jogeva.maavalitsus.ee/documents/182803/1103622/j%C3%B5gevamaa+aastaraamat+2014.pdf/6697d774-615b-4d4d-9253-1c31af7b8db6>.

Jõgevamaa uuendatud arengustrateegia 2020+ Lisa 1. <https://jogeva.maavalitsus.ee/documents/182803/6665835/J%C3%B5gevamaa+uuendatud+arengustrateegia+2020%2B%20tegevuskava.pdf/2d270ef1-2ba2-4770-a0ef-d3ae1fc920c5>.

Järvamaa noorsootöö arengukava 2012–2017. <https://jarva.maavalitsus.ee/documents/119580/199571/Noorsoot%C3%B6%20arengukava+2012-2017.pdf/dcb30764-640c-40dc-a3c0-1f22248b9694>.

Lääne maakonna noorsootöö arengukava 2015–2020. <https://laane.maavalitsus.ee/documents/182526/466529/arengukava+noorsootoo2015.pdf/8535fbb4-63d0-4dfb-8c2a-3d1ee61f7327?version=1.0>.

Läänemaa üldhariduse arengukava 2010–2018. <http://laane.maavalitsus.ee/documents/182526/466529/%C3%9CLDHARIDUSE+ARENGUKAVA.pdf/53c59588-0ca0-470b-ada6-310e068ba092?version=1.0>.

Lääne-Viru Maavalitsuse aastaraamat 2014. <http://laane-viru.maavalitsus.ee/documents/181101/0/L%C3%A4%C3%A4ne-Viru+Maavalitsuse+aastaraamat+2014.pdf/>

Lääne-Viru maakonna noorsootöö arengukava 2008–2015. http://www.virol.ee/static/files/068/noorsootoo_arengukava_2007-2015.pdf.

Lääne-Virumaa arengustrateegia 2030. <http://laane-viru.maavalitsus.ee/arengukavad>.

Noorsootöö strateegia 2006–2013. https://www.hm.ee/sites/default/files/noorsootoo_strateegia_0.pdf.

Noorsootööstrateegia 2006–2013 lõpparuanne. https://www.hm.ee/sites/default/files/noorsootoo_strateegia_lõpparuanne_vv_parandatud_noortearv.pdf.

Noorsootöö strateegia 2006–2013 rakendusplaan 2011–2013. <http://www.entk.ee/sites/default/files/Noorsootoo%20strateegia%20rakendusplaan%202011-2013.pdf>.

Noorsootöö õpik 2013. http://www.entk.ee/sites/default/files/Noorsootoo_opik_veebi.pdf.

Noortevaldkonna arengukava 2014–2020. https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf.

Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 rakendusplaan 2014–2017. https://www.hm.ee/sites/default/files/rakendusplaan_nak_uuendused_2508_allkirjastamiseks.xlsx.

Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 rakendusplaani 2014–2017 täitmise aruanne. https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/nak_rakendusplaani_2014_detailne_taitmine_rahastamine.pdf.

Noortevaldkonna programm 2015–2018. https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_programm_2015-18.pdf.

Põlva maakonna arengukava 2015–2020 valdkondlikud tegevuskavad 2015–2020. <http://www.polvamaa.ee/documents/876469/3214817/Lisa+1.+Valdkondlikud+tegevuskavad+2015-2020.pdf/e51a070f-021b-42d5-b589-940e1b2707ab>.

Põlvamaa noorsootöö arengustrateegia 2013–2017. [http://www.polvamaa.ee/documents/876469/2280873/Polvamaa+Noorsootoo+Strateegia+2013-2017+\(3\).pdf/33200135-ccae-4f01-8464-a80671e6887a](http://www.polvamaa.ee/documents/876469/2280873/Polvamaa+Noorsootoo+Strateegia+2013-2017+(3).pdf/33200135-ccae-4f01-8464-a80671e6887a)

Pärnumaa noorsootöö arengukava 2015–2023. <http://parnu.maavalitsus.ee/documents/181369/6002533/P%C3%A4rnumaa+Noorsoot%C3%B6%C3%B6%20Arengukava+2015-2023.pdf/dd098905-6dde-4600-bfa6-f68e549f6dcd>.

Riigi Teataja 2010. Noorsootöö seadus, RT I, 12.07.2014, 104, <https://www.riigiteataja.ee/akt/112072014104>.

Saare maakonna arengustrateegia 2020. <http://saare.maavalitsus.ee/documents/180293/1198709/Saare+mmaakonna+arengustrateegia+2020%2C%20uuend+2015.pdf/135dfc3c-449a-4d2e-872e-908b4e294008>.

Tallinna linna arengukava 2009–2027. <http://www.tallinn.ee/g737s43268>.

Tallinna linna noorsootöö arengukava 2012–2016. <http://www.tallinn.ee/est/Tallinna-noorsootoo-arengukava-2012-2016.pdf>.

Tartu linna arengukavas 2013–2020. <http://www.tartu.ee/data/Tartu%20Linna%20Arengukava%202013-2020.pdf>.

Tartu maakonna arengustrateegia 2014–2020. http://tartu.maavalitsus.ee/documents/181903/495143/tartumaa-arengustrateegia-aastani_2020.pdf/54973ec3-77bb-49f1-ad85-056d7d4319e0.

Valgamaa arengustrateegia 2020 tegevuskava. <http://valga.maavalitsus.ee/arengukavad>.

Valgamaa noorsootöö arengustrateegia 2009–2020. [http://www.valgaleader.ee/files/noorsootoo_strateegia%20\(2\).pdf](http://www.valgaleader.ee/files/noorsootoo_strateegia%20(2).pdf).

Viljandi linna arengukava 2013–2020. https://www.viljandi.ee/documents/36926/488500/Vm28_lisa.pdf/2720f458-1f2a-4e78-8e46-4d04fe56f86f.

Viljandi maakonna arengustrateegia. Viljandimaa – arenev PÄRIS EESTI. <http://viljandi.maaavalitsus.ee/documents/37192/5095067/Viljandi+maakonna+arengustrateegia.pdf/92f42c9c-c612-428b-9c22-ed11df41a16c>.

Viljandi maakonna arengustrateegia tegevuskava. <http://viljandi.maaavalitsus.ee/documents/37192/5095067/Viljandi+maakonna+arengustrateegia+tegevuskava.pdf/f943fded-e308-4227-a68e-841b75cc1e57>.

Võru maakonna arengustrateegia 2014–2025. http://voru.maaavalitsus.ee/documents/181637/6358001/V%C3%B5ru+maakonna+arengustrateegia_1.06.2015.pdf/9664d76f-3f62-4186-81fe-8fc5045ba8c2.

**ERIVAJADUSTEGA
NOORTE
VÕIMALUSED
OSALEDA EESTI
HARIDUSSÜSTEEMIS**

ERIVAJADUSTEGA NOORTE VÕIMALUSED OSALEDA EESTI HARIDUSSÜSTEEMIS

Hanna-Stella Haaristo

Poliitikauuringute Keskus Praxis

Igäihel on õigus haridusele¹ ning kaasava hariduse idee kohaselt peavad kõikidele Eesti inimestele olema tagatud nende võimetele ja vajadustele vastavad õpivõimalused². Selliste põhimõtete järgi on Eesti hariduspoliitika kujundatud ja neile tuleks tugineda ka uute algatuste loomisel.

Inimeste õigust haridusele toonitavad ka kõik rahvusvahelised inimõigusi ja puuetega inimeste õigusi käsitlevad olulised dokumendid, millega Eesti on ühinenud. Neist peamine, puuetega inimeste õiguste konventsioon³, sätestab, et riikidel tuleb tagada puuetega inimestele diskrimineerimiseta ja teistega võrdsetel alustel juurdepääs üldisele kolmanda taseme haridusele, kutseharidusele, täiskasvanuharidusele ja elukestvate õppele; selle eesmärgi saavutamiseks tagavad riigid mõistlike abinõude olemasolu puuetega inimeste jaoks. Euroopa Liidu liikmesriigina viib Eesti ellu ka Euroopa Komisjoni puutealast strateegiat aastateks

2010–2020⁴, milles on tähtsal kohal võrdne juurdepääs kvaliteetsele haridusele ja elukestvate õppele. Euroopa Eripedagoogika ja Kaasava Hariduse Agentuuri liikmesriigid on otsustanud järgida ühtset kokkuleppelist kaasava hariduse põhimõtet, mille kohaselt tähendab kaasav haridus elukohajärgses haridusasutuses sellise kvaliteetse hariduse tagamist, milles arvestatakse kõigi õppurite akadeemilisi ja sotsiaalseid vajadusi⁵.

Järgnevas peatükis võetakse luubi alla erivajadustega noored Eesti formaalharidussüsteemis. Kõigepealt antakse statistika põhjal ülevaade nende osalemisest erinevatel haridustasemetel, vaadeldakse neile pakutavaid õppimisvõimalusi ning ettevalmistust ja toetust tööturule siirdumiseks pärast õpingute lõppu. Analüüsitakse Eesti hariduspoliitika peamisi küsimusi, arengusuundi, prioriteete ja meetmeid erivajadustega noorte hariduses osalemise toetamisel. Lõpuks antakse

¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002>.

² Eesti elukestva õppe strateegia 2020. <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>.

³ Puuetega inimeste õiguste konventsioon ja fakultatiivprotokoll. <https://www.riigiteataja.ee/akt/204042012006>.

⁴ Euroopa puutealane strateegia 2010–2020. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6287&langId=et>.

⁵ Juhtpõhimõtted kaasava hariduse kvaliteedi arendamisel. Soovitused poliitikakujundajatele. <https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education.key-principles-ET.pdf>.

soovitusi tähtsaimate info- ja juhendmaterjalide kohta, mille abil saab end teemaga paremini kurssi viia. Artikkel tugineb Poliitikauuringute Keskuse Praxis uuringule „Terviseseisundist või puudest tingitud erivajadustega noorte siirdumine koolist tööle“⁶, mille tellis Eesti Töötukassa 2015. aastal.

3.1. Erivajadustega õppijad õigusaktides

Erivajadustega õppijad üldhariduses

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse⁷ järgi peavad riik, koolide pidajad ja koolid õppe korraldamisel lähtuma põhimõttest, et kvaliteetne üldharidus oleks võrdväärselt kättesaadav kõigile isikutele, sõltumata nende hariduslikust erivajadusest. Hariduslik erivajadus (edaspidi HEV) on sama seaduse kohaselt õpilasel, „kelle andekus, õpiraskused, terviseseisund, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õppes eemalviibimine või kooli õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses, õppekeskkonnas (nagu õppevahendid, õpperuumid, suhtluskeel, sealhulgas viipekeel või muud alternatiivsed suhtlusvahendid, tugipersonal, spetsiaalse ettevalmistusega õpetajad), taotletavates õpitulemustes või õpetaja poolt klassiga töötamiseks koostatud töökavas“.

Haridus- ja Teadusministeeriumis on koostatud hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse kontseptsioon⁸, milles täpsustatakse HEV õpilase mõistet ja liigitatakse hariduslikud erivajadused kahte kategooriasse:

- HEV₁ õpilased on need, kes vajavad seoses ajutiste või spetsiifiliste õpiraskustega (õpiraskus, düsleksia, düs-

graafia, käitumisprobleemid jne) õppekavas ettenähtud õpitulemuste saavutamiseks tavakoolis lisatugiteenuseid ja -tingimusi;

- HEV₂ õpilased on need, kes vajavad seoses puude või muu häirega (nägemis-, kõne- ja kuulmispuuded, intellektipuue, liikumispuue kaasuva puudega, tundeelu- ja käitumishäire, kasvatuse eritingimusi vajavad õpilased) spetsiifilist õppekorraldust ja väga ressursimahukaid lisatugiteenuseid.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse kohaselt kasutatakse haridusliku erivajaduse väljaselgitamisel pedagoogilis-psühholoogilist hindamist, õpilase käitumise korduvat ja täpsemat vaatlust erinevates tingimustes, õpilast ja tema kasvukeskkonda puudutava lisateabe koondamist ning õpilase meditsiinilisi ja logopeedilisi uuringuid⁹. Seejärel võetakse kasutusele vajalikud tugimeetmed: õpilasele peab olema vajaduse korral tagatud eripedagoogi, psühholoogi või sotsiaalpedagoogi teenuse kättesaadavus; enimlevinud esmased kooli poolt rakendatavad tugimeetmed on diferentseeritud õpetamine klassis, abistamine väljaspool õppetunde, eripedagoogiline või logopeediline abi õpiabi-rühmas ja individuaalse õppekava koostamine¹⁰.

Üks olulisimaid põhimõtteid on, et üldjuhul õpib haridusliku erivajadusega õpilane elukohajärgse kooli tavaklassis. Õppe paremaks korraldamiseks võib koolis moodustada erinevaid rühmi ja klasse, et luua vajalikud tugiteenused õpilastele, kellele ei ole võimalik neid tagada tavaklassis¹¹. Õpilastele, kes vajavad väga spetsiifilist eriõppekorraldust ja ressursimahukaid tugiteenuseid (enamasti HEV₂ õpilased), luuakse ka võimalused õppeks erikoolis. Lõpliku otsuse, kas õpilane õpib tava- või erikoolis, langetab lapsevanem.

⁹ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410?leiaKehtiv>.

¹⁰ Haridus- ja Teadusministeerium. <https://hm.ee/et/tegevused/alus-pohi-ja-keskharidus/hariduslike-erivajadustega-opilane>.

¹¹ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410?leiaKehtiv>.

Hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse kontseptsioon annab kokkuvõtlikult ülevaate peamistest põhimõtetest, millest lähtuda HEV õpilastele parimate õppevõimaluste tagamisel:

- HEV õpilaste õppekorralduses lähtutakse rahvusvaheliselt tunnustatud ja Euroopa Liidu liikmesriikides heakskiidetud kaasava õppe suundumustest;
- HEV õpilased õpivad üldjuhul elukohajärgses koolis ja neile on loodud vajalikud tingimused;
- vajaduse korral luuakse HEV₂ õpilastele võimalused õppeks erikoolis või eriklassis;
- erikoole HEV₂ õpilastele peab üldjuhul riik ning vajaduse korral rahastab kohaliku omavalitsuse või eraomandis olevaid erikoole õppetöö elluviimisel;
- valiku elukohajärgse kooli ja erikooli vahel teeb lapsevanem.

Erivajadustega õppijad kutsehariduses

Kutsehariduses on erivajadustega õppurite õpe ja toetamine korraldatud kutseõppeasutuse seaduse alusel haridus- ja teadusministri määrusega¹². Määruse tähenduses mõistetakse erivajadusega isikuna õpilast, kelle „eriline andekus, õpiraskused, terviseseisund, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õppetööst eemalviibimine või õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses ja/või õppekeskkonnas“.

Määruse järgi tuleb õppeasutustel koostöös kooli pidaja, riigi ja õpilase elukohajärgse valla või linnaga luua erivajadusega õpilasele tingimused kutseõppeks, arvestades ressurside piisavust ja õppekorralduse optimaalsust ning võimaluste piires õpilase soove ja erivajaduse spetsiifikat. Selleks võib kool teha muudatusi õppeajas, -sisus ja meetodikas, hindamises, õppekorralduses ja -keskkonnas, kuid õpiväljundid

¹² Erivajadusega isikute kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord. <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052014004>.

peavad kattuma kooli õppekavas kirjas olevatega¹³. Lisaks peab kool koostöös kooli pidajaga tagama erivajadusega õpilasele tugiteenuste, sh karjääriteenuse, õpiabi, eri- ja sotsiaalpedagoogilise ja psühholoogilise teenuse kättesaadavuse ning rakendama vajaduse korral tema toetamiseks järgmisi hariduslikke tugimeetmeid:

- 1) individuaalse õppekava koostamine ja rakendamine;
- 2) individuaalse üleminekuplaani koostamine;
- 3) õpe väikerühmas (4–12 õpilast);
- 4) mõõdukas või põhjalik pedagoogiline sekkumine;
- 5) eesti keele lisaõpe õpilastele, kes pole suutelised alustama õpet eesti keeles.

Määruse järgi tuleb kutseõppeasutuses määrata ka töötaja või tugirühm, kes vastutab õpilase erivajaduse tuvastamise, tema kompetentside ja vajaduste hindamise, vajalike tugimeetmete määramise, nende rakendamise ja tulemuslikkuse jälgimise eest ning koordineerib neid tegevusi.

Erivajadustega õppijad kõrghariduses

Erinevalt üld- ja kutseharidusest pole kõrgharidustasandil erivajadustega õppijate õppekorraldus reguleeritud ning hariduslik erivajadus pole ka defineeritud. Mõningaid viiteid leiab siiski peamistest alusdokumentidest. Nii ülikooliseadus¹⁴ kui ka rakenduskõrgkooliseadus¹⁵ mainivad erivajadustega õppijaid kolmes kontekstis: õpingutele vastuvõtmise, õppekulude hüvitamise ja akadeemilise puhkuse võtmise puhul. Nimelt on õppeasutuse nõukogul eespool viidatud seaduste kohaselt õigus rühmitada isikuid õppekohtade täitmisel nende eelneva kvalifikatsiooni või erivajaduse alusel ning kehtestada eri rühmadele erinevad sisseastumisnõuded.

¹³ *Ibid*.

¹⁴ Ülikooliseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015282>.

¹⁵ Rakenduskõrgkooliseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015270>.

Seadustega on sätestatud, et kõrgkoolil on õigus nõuda üliõpilaselt õppekulude hüvitamist juhul, kui ta langeb osakoormusega õppesse või kui ta pole eelnevatel semestritel kumulatiivselt täitnud õppekaval nõutud ainepunktide mahtu. Seevastu keskmise, raske või sügava puudega õppijatelt sellistes olukordades seaduste kohaselt tasu nõuda ei tohi. Samamoodi ollakse erivajadusega õppija suhtes paindlikud akadeemilise puhkuse puhul: kui muidu on üliõpilasel keelatud akadeemilise puhkuse ajal õppetöös osaleda ja ainepunkte koguda, siis keskmise, raske või sügava puudega üliõpilasel on see lubatud.

Kõrgharidusstandard¹⁶ mainib erivajadustega õppijaid varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise kontekstis, tuues esile, et selle eesmärk on suurendada isikute, sealhulgas erivajadustega isikute hariduslikku ja tööalast mobiilsust ning avardada elukestva õppe võimalusi.

3.2. Erivajadustega õppijad Eestis arvudes

Üldharidus

2014/2015. õppeaastal oli 25 716-le üldhariduskooli õpilasele märgitud Eesti Hariduse Infosüsteemis (edaspidi EHIS) erineva tunnusega hariduslik erivajadus. Neist valdav osa (87%) õppis tavakoolis ja 12% HEV õpilaste koolis (erikoolis), 1% oli koduõppel (vt joonis 1). Tavakoolide HEV õpilastest moodustasid suurema osa tavaklassis õppijad (19 260 õpilast), eriklassides õppis 2450 HEV õpilast ja see arv on viimase viie õppeaasta jooksul pidevalt kasvanud (vt joonis 2). Tavakooli tavaklassi eriõppekaval õppis 452 HEV õpilast, see näitaja on varasemate õppeaastate võrdluses püsinud peaaegu muutumatuna.

Erikoolide HEV õpilaste arv on olnud pideva langustrendiga: kui 2007/2008. õa õppis neis peaaegu 4000 HEV õpilast, siis 2014/2015. õppeaastal 3211 õpilast (joonis 2). Õpilaste koguarvust moodustab erikoolides või eriklassides eriõpet vajavate õpilaste arv umbes 4%.

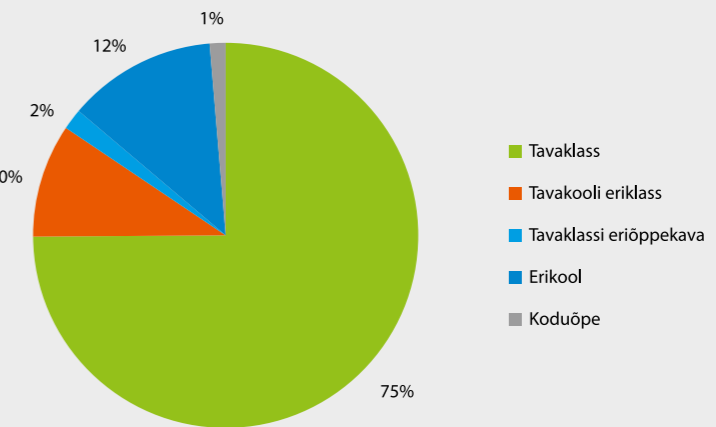
Eestis oli 2014/2015. õppeaastal 38 HEV õpilaste kooli, millest 20 olid riigikoolid, 13 munitsipaalkoolid ja 5 eramanduses erikoolid. Riigile kuuluvates erikoolides käis samal õppeaastal 1564 õpilast, munitsipaalkoolides 1575 ja erakoolides 121 õpilast. Suurima HEV õpilaste arvuga koolid on riigi omandis olevatest Tartu Hiie Kool (342 õpilast) ja Haapsalu Viigi Kool (133 õpilast), munitsipaalkoolidest Ristiku Põhikool (274 õpilast), Tartu Herbert Masingu Kool (268 õpilast) ja Lasnamäe Põhikool (266 õpilast), erakoolidest on enim HEV õpilasi Käo Põhikoolis. Kõik erikoolid pakuvad haridust põhihariduse tasemel. Gümnaasiumiastmel on võimalik õppida ainult Tartu Herbert Masingu Koolis ja Tallinna Heleni koolis.

Vaadeldes erikoolide paiknemist õpilaste arvu järgi maakondades (vt joonis 3), on näha, et kõige rohkem on erikoolis õppivaid HEV noori Harju- (41%) ja Tartumaal (24%). Ülejäänud maakondade võrdluses paistavad silma Lääne-Viru, Viljandi ja Lääne maakond kui suurema erikoolides õppivate HEV õpilastega piirkonnad.

Kutseharidus

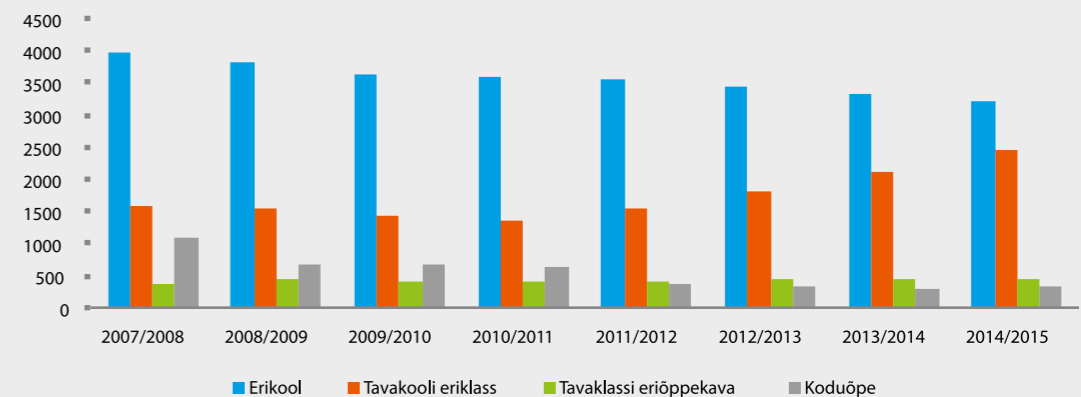
Kutsehariduses oli 2014/2015. õppeaastal haridusliku erivajadusega õpilasi 800, mis moodustas kõikidest kutsehariduse omandajatest 3% (vt joonis 4). HEV õppurite arv on viimase kaheksa õppeaasta jooksul märgatavalt muutunud. Kui näiteks 2008/2009. õppeaastal oli neid veidi alla 600, siis 2011/2012. õppeaastaks oli see arv peaaegu kahekordistunud (1059), moodustades kõikidest kutsehariduse omandajatest 4%. Seejärel on erivajadustega õppijate arv kutsehariduses taas vähenenud.

¹⁶ Kõrgharidusstandard. <https://www.riigiteataja.ee/akt/131072015005>.

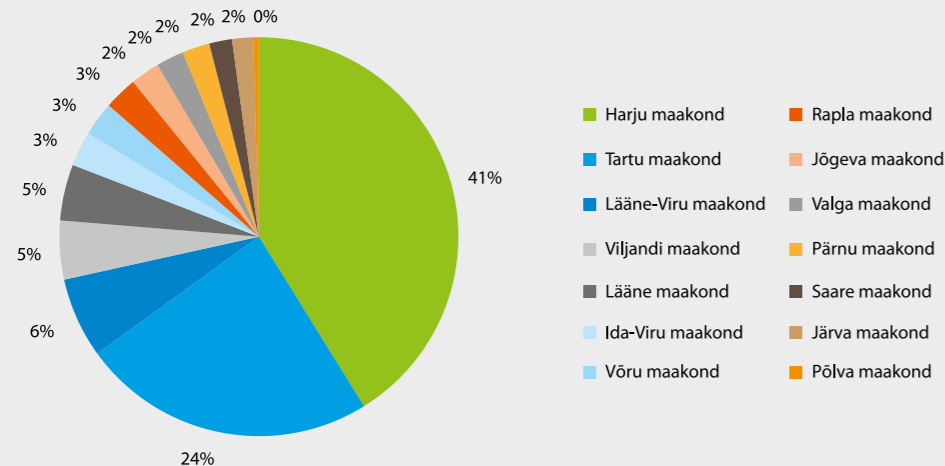
Joonis 1. Hariduslike erivajadustega õpilaste jaotumine üldharidusõppes õppeliikide alusel 2014/2015. õa

Allikas: EHIS.

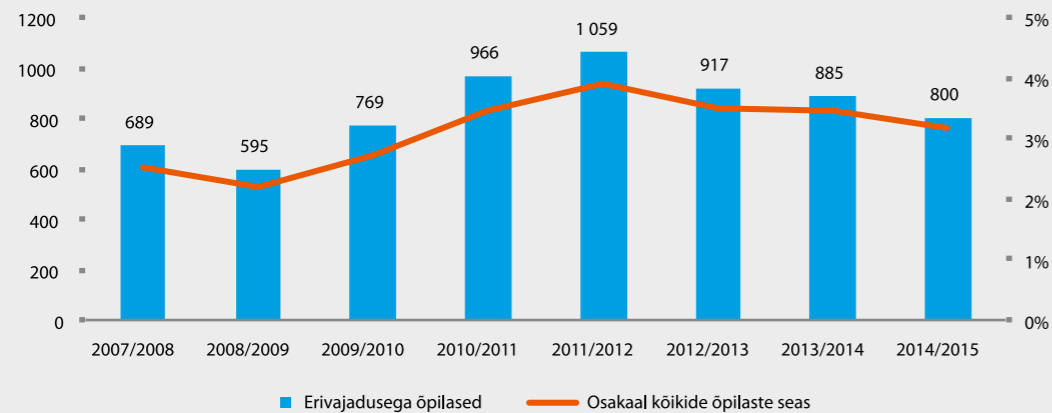

Joonis 2. Hariduslike erivajadustega õpilaste arv üldharidusõppe eri õppevormides 2007/2008. kuni 2014/2015. õa

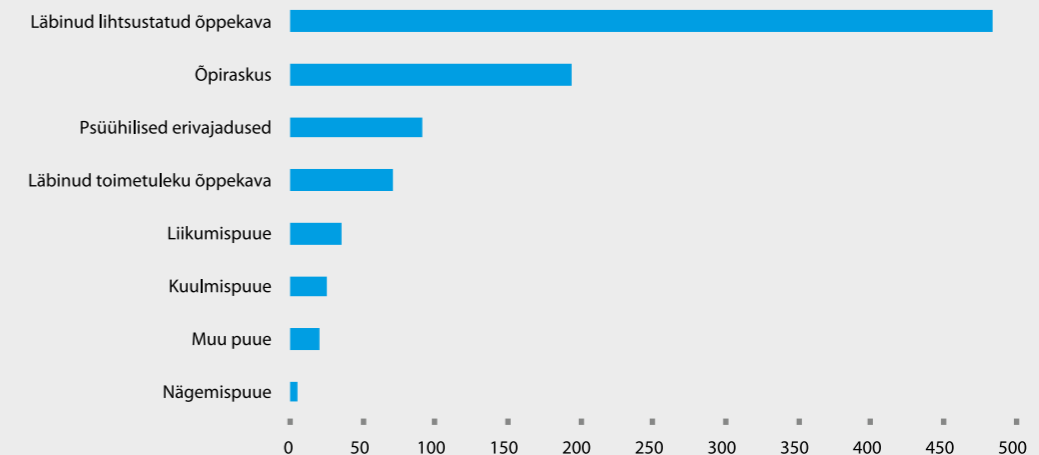
Allikas: EHIS.

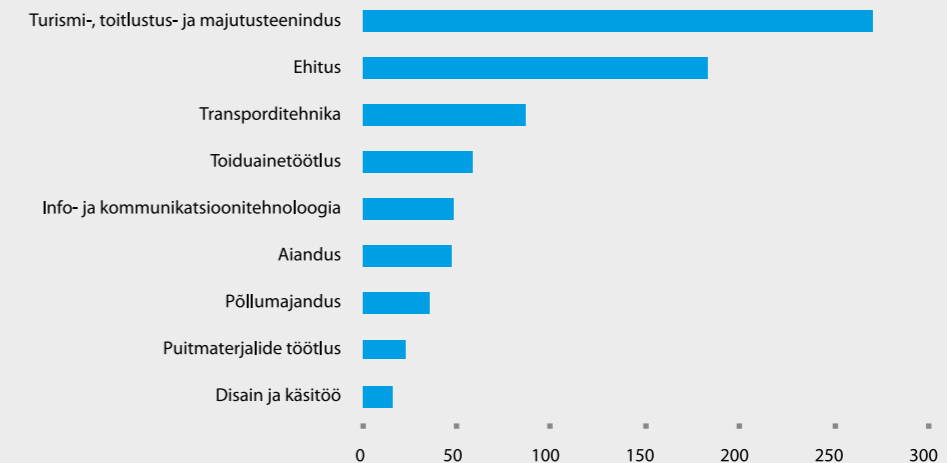
Joonis 3. Erikoollides õppivate hev õpilaste jagunemine maakonniti 2014/2015. õa
Allikas: EHIS.

Joonis 4. Hariduslike erivajadustega õppurite arv kutsehariduses 2007/2008. kuni 2014/2015. õa
Allikas: EHIS, autori arvutused.

Joonis 5. Hariduslike erivajadustega õppurite arv kutsehariduses erivajaduse liigi alusel 2014/2015. õa
Allikas: EHIS.

Joonis 6. Hariduslike erivajadustega õppurid kutsehariduses õppekavarühmade alusel 2014/2015. õa
Allikas: EHIS

Kutsehariduse statistikas ei eristata HEV₁ ja HEV₂ õppureid, kuid jooniselt 5 on näha, et üle poole HEV tunnusega õpilastest on läbinud põhikoolis lihtsustatud õppekava ja veerandil on erivajadusena märgitud õpiraskused. Liikumis-, kuulmis- või nägemispuudega õpilaste osakaal on kõikide kutseharidust omandavate HEV õpilaste seas veidi alla 10%.

EHISe andmetel õpib valdav osa erivajadustega noortest kutsekeskharidusõppe tasemel. 2014/2015. õa oli kõige rohkem erivajadustega õppureid Haapsalu Kutsehariduskeskuses (97 õpilast), Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskoolis (94) ning Tartu Kutsehariduskeskuses (86). Õppekavarühmade alusel õppis enim erivajadustega õppureid turismi-, tootlustus- ja majutusteeninduse (270) ja ehituse (183) õppekavadel (joonis 6).

Kui keskmiselt on kõikide kutseõppurite seas naisi peaaegu sama palju kui mehi (2014/2015. õa 46%), siis erivajadustega õppijate seas on naisi vähem (2014/2015. õa 37%). Teisalt peegeldab see hästi soolist jaotust HEV noorte hulgas üldiselt: 40% on naissoost. Vanuselises jaotuses on õppeaastate võrdluses aeglaselt kasvanud vanemate õpilaste osakaal (vt joonis 7). Vene õppekeelega õppurite osakaal on aja jooksul vähenenud: kui 2007/2008. õa moodustasid nad 13%, siis 2014/2015. õa ainult 6%.

Õpingud katkestanud HEV noorte osakaal on aastate jooksul aeglaselt kasvanud: kui 2007/2008. õa katkestas kutseharidusõpingud 14%, siis 2013/2014. õa juba 22% kõikidest erivajadustega õppuritest. Samal ajal ei erine see keskmisest kutseharidusõpingute katkestajate osakaalust.

Kõrgharidus

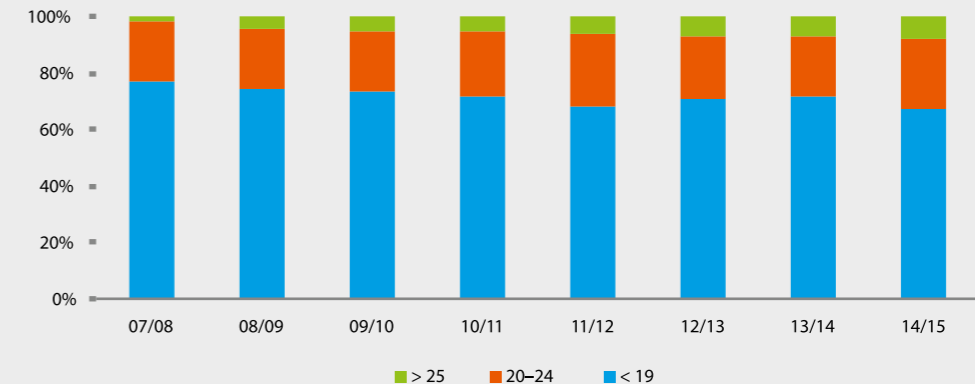
Kuna kõrghariduses pole üliõpilaste hariduslik erivajadus defineeritud ja õppeasutustel pole kohustust (ega otsest võimalust) koguda HEV õppurite kohta statistikat, puudub selge ülevaade sellest, kui palju HEV noori Eesti kõrgkoolides õpib ning mis nende õpingute käiku iseloomustab. EHISesse tekib märge üliõpilase erivajaduse kohta ainult juhul, kui üliõpilane ise ühel või teisel põhjusel enda erivajadusest õppeasutusele teada annab (näiteks mõne toetuse või tugiteenuse saamiseks õpingutes osalemiseks ja õppe edukaks läbimiseks). Õpiraskuste ja psüühiliste erivajaduste tunnust üliõpilaste puhul ei kasutata.

EHISe andmetel õppis 2014/2015. õppeaastal kõrgkoolides 180 erivajadustega üliõpilast (0,3% üliõpilaste koguarvust), neist 111 olid alla 26-aastased noored. Neist 38% oli liikumis- ja 26% muu puudega (sh ilmselt ka psüühiliste erivajadustega), 24% kuulmis- ja 14% nägemispuudega. Kuid nagu viidatud, ei peegelda need andmed kindlasti tegelikku olukorda, kuivõrd koolidel pole kohustust neid andmeid koguda ega üliõpilastel kohustust oma erivajadusest märku anda.

Üks võimalus saada veidi täpsemini teada erivajadustega õppijate hulka kõrghariduses on vaadelda 2013. aastal Eestis tehtud üliõpilaste eluolu uuringu „EUROSTUDENT V“¹⁷ andmeid¹⁸. Selles märkis 13,5% küsitluses osalenud üliõpilastest, et neil on mõni terviseprobleem või muu erivajadus, mis segab õppetööd. Seejuures tunnistas õppetööd segava kroonilise haiguse olemasolu 5%, psüühilisi probleeme 3%, õpiraskusi (nt hüperaktiivsus, ärevushäired, düsleksia) 3%, mõne muu õppetööd segava terviseprobleemi või erivajaduse

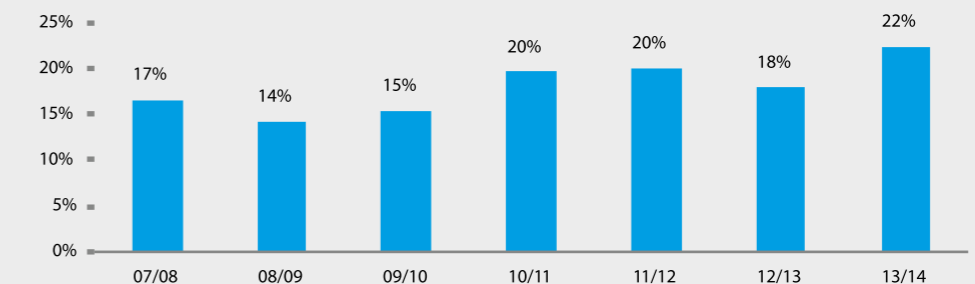
¹⁷ Espenberg, K., Beilmann, M., Sammul, M., Nahkur, O., Lees, K., Vahaste, S., Varblane, U., 2013. Eesti üliõpilaste eluolu 2013. Rahvusvahelise üliõpilaste uuringu EUROSTUDENT V Eesti analüüs. <http://primus.archimedes.ee/sites/default/files/EurostudentV.l6pparuanne.pdf>

¹⁸ Käesolevas artiklis on kasutatud „EUROSTUDENT V“ uuringu käigus kogutud andmeid, mida ametlikus uuringuaruandes pole otseselt kajastatud, kuid mis on küsijale kättesaadavad uuringu rahastanud ESFi programmi Primus kaudu.

Joonis 7. Hariduslike erivajadustega õppurid kutsehariduses, vanuseline jaotus 2007/2008. kuni 2014/2015. õa

Allikas: EHIS

Joonis 8. Hariduslike erivajadustega õppurid kutsehariduses, katkestanute osakaal 2007/2008. kuni 2013/2014. õa

Allikas: EHIS, autori arvutused.

olemasolu 3% ja nägemis- või kuulmispuuet 2% üliõpilastest. Kõige sagedamini nimetasid selles küsitluses oma terviseprobleemi või muud õppetööd segavat erivajadust Eesti Infotehnoloogia Kolledži (25,5%), Arvutikolledži (20,3%) ning Majanduse ja Juhtimise Instituudi (18,6%) üliõpilased (vt joonis 9).

Üldiselt paistab nende andmete põhjal, et rakenduskõrgkoolides õppijate hulgas on rohkem teatud liiki erivajadustega õppijaid. Suurt erinevust erivajadustega üliõpilaste osakaalus õppeasutuste vahel võib püüda selgitada mitmeti. Üks võimalus on, et nende suurema osakaaluga õppeasutustes on parem ligipääs haridusvõimalustele või sobivamad õppekavad, mida erivajadustega noored eelistavad. Teisalt tuleb silmas pidada, et uuringus küsiti erivajaduste kohta, mis õppetööd segavad – on võimalik, et need erivajadustega õppijad, keda kool (või mõni teine üksus) õpingutes paremini toetab, ei tunnetata enam, et nende erivajadus õppetööd segaks, ning seetõttu jätsid nad küsitluses oma erivajaduse nimetamata.

Erivajadustega üliõpilastest õppis 43% bakalaureuseõppes, 30% rakenduskõrgharidusõppes, 15% magistriõppes, 7% integreeritud õppes ja 5% doktorantuuris. Erivajadust tunnistavatest üliõpilastest 62% on naised, mis peegeldab üldjoontes soolist jaotuvust kõrghariduses üldiselt (2013/2014. õa olid EHISE andmetel 58% üliõpilastest naised). Uuringu „EUROSTUDENT V“ andmetel õppis 91% erivajadustega üliõpilastest täiskoormusega ja 9% osakoormusega õppes, seejuures kolmveerand erivajadustega üliõpilastest osales statsionaarses ja veerand kaugõppes. 30% erivajadustega üliõpilastest maksis 2012/2013. õppeaastal oma õpingute eest õppeteenustasu (EHISE andmetel õppis sel õppeaastal riigieelarvevälisel kohal 45% kõikidest üliõpilastest).

Uuringus paluti erivajadustega üliõpilastel hinnata, mil määral takistavad nende terviseprobleemid/erivajadused õpinguid. Kui teatud määral takistavaks pidasid seda peaaegu kõik uuringus osalenud erivajadustega üliõpilased (87%),

siis tugevaks pidas takistust 28%. Vastanutest 69% leidis, et nad ei vaja või ei tahagi, et õppeasutus pakuks neile erivajadusega toimetulekuks õppekorralduslikke eritingimusi või tugimeetmeid. Samal ajal leidis umbes 13% vastanutest, et õppekorralduses ei arvestata üldse nende terviseprobleemi või erivajadust. Põhjuseid sellise rahulolematuse taga võib olla hulk, nimetatud uuringus neid lähemalt ei vaadeldud. Võib oletada, et üks probleem on asjaolu, et kõrgkoolid täpselt ei tea, kas, kes ja missuguse erivajadustega õppijad neil üliõpilaskonnas on, ning seetõttu ei oska nad ka olla valmis pakkuma tuge või paindlikkust õppekorralduses. Oma erivajadusest kõrgkoolile teadaandmist on viimastel aastatel mõjutanud erivajadustega üliõpilastele makstava stipendiumi taotlemise kord¹⁹, mis seab üheks eelduseks, et üliõpilase kohta on EHISEs haridusliku erivajaduse märged. See tähendab, et erivajadustega üliõpilased peavad stipendiumi saamiseks oma erivajadusest õppeasutusele teada andma, mis võimaldab seejärel õppeasutusel teha samme nende paremaks toetamiseks.

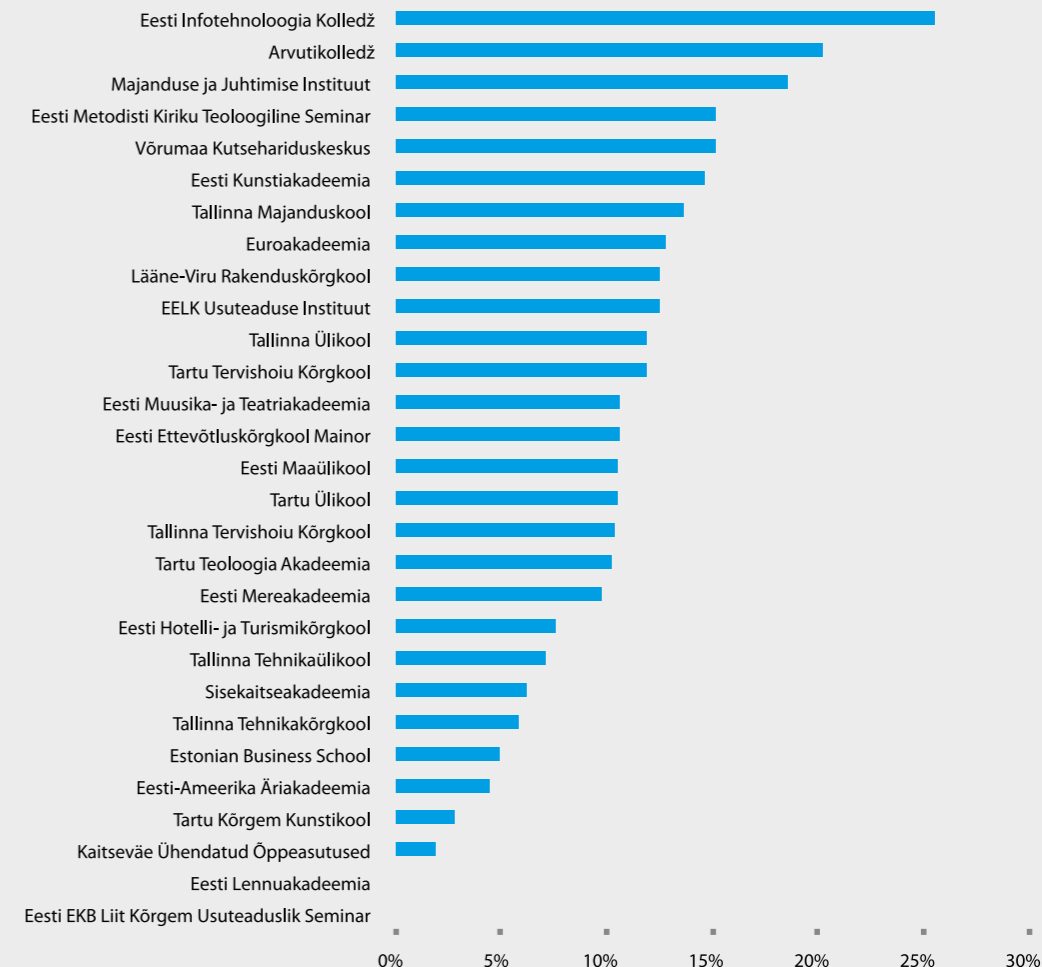
Haridusest ja tööturul eemal olevad erivajadustega noored

Kuigi käesolevas peatükis on keskendutud formaalhariduses osalevatele erivajadustega noortele, on juba esitatud näitajate kõrval oluline esile tuua ka see osa erivajadustega noortest, kes mingil põhjusel ei õpi ega osale tööturul.

Eestis on 39 000 noort, kes ei õpi ega tööta – see on peaaegu Pärnu linna jagu inimesi. Neist umbes 16 000 on arvel töötuna ja 23 000 on tööturul mitteaktiivsed, ent kui paljud neist on erivajadusega, ei ole võimalik olemasoleva statistika järgi öelda. Küll on aga teada, et tööturul mitteaktiivsete mitteõppivate ja -töötavate noorte hulgas on umbes 3500 inimest, kes on tööturul eemal just haiguse või töövõimetuse tõttu.²⁰

¹⁹ <http://archimedes.ee/stipendiumid/siseriiklikud-stipendiumid/erivajadusega-uliopilaste-toetamine/>.

²⁰ <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2015/02/Teemapaber-tookate-puudusest.pdf>.

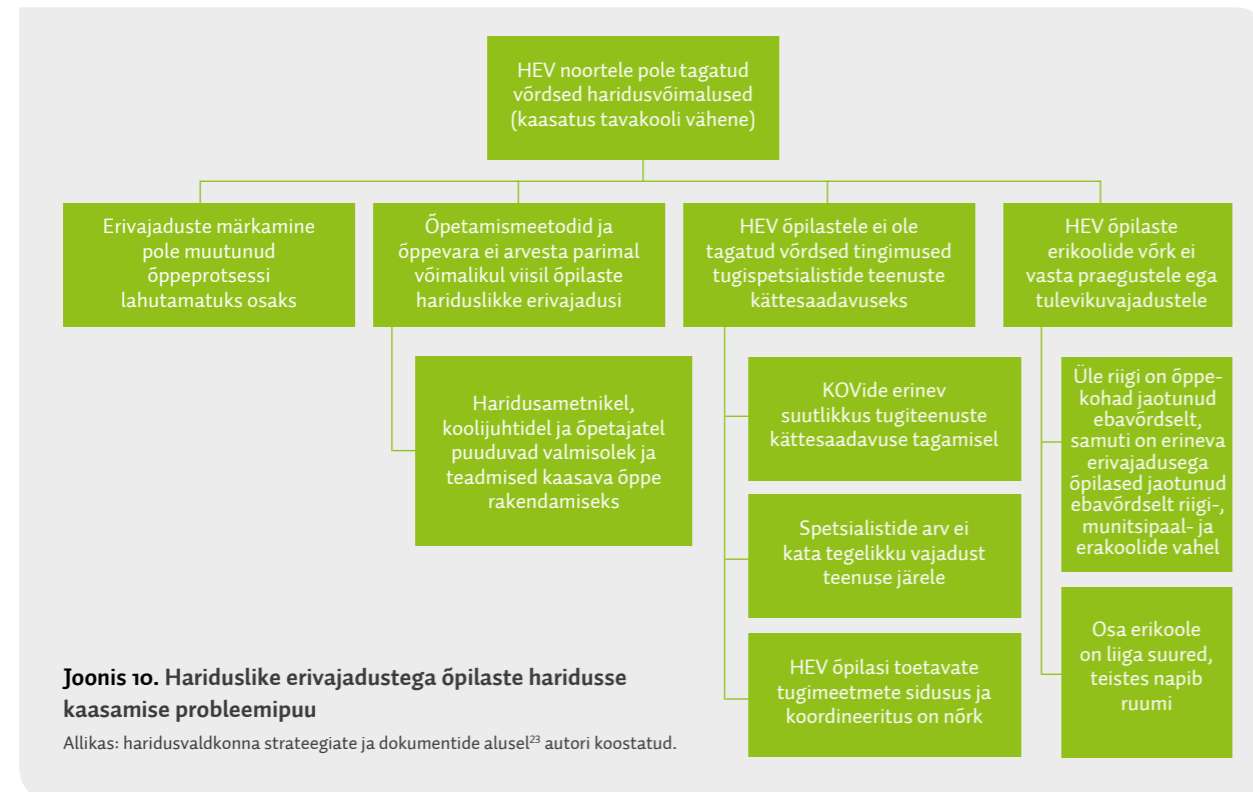
Joonis 9. Erivajadustega üliõpilaste osakaal õppeasutustes 2012/2013. õa

Allikas: „EUROSTUDENT V“, autori arvutused.

3.3. Erivajadustega õppijad Eesti hariduspoliitilistes suundumustes

HEV õpilaste õppekorralduse riiklikult koordineeritud arendustegevuse suundumused on kirjas 2013. aastal vastu võetud hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse kontseptsioonis²¹. Selles on kirjeldatud senise õppekorralduse põhipuudusi, millega tuleks Eestis järgnevatel aastatel

kindlasti tegeleda. Ka teistes tähtsamates hariduspoliitika dokumentides („Elukestva õppe strateegia 2020“ ja selle alla kuuluvad programmid²²) on HEV õpilaste haridusse kaasamise teemale tähelepanu pööratud ja kirjeldatud peamisi eesmärgi. Joonisel 10 kujutatud probleemipuu toobki esile erinevate dokumentide põhjal erivajadustega õpilaste hetkeolukorra peamised probleemid ja ülesanded Eestis.

²¹ https://www.hm.ee/sites/default/files/hev_kotseptsioon.pdf.

²² <https://www.hm.ee/et/elukestva-oppe-strateegia-2020>.

²³ Aluseks võetud dokumendid „Eesti elukestva õppe strateegia 2020“ ja selle rakendamiseks koostatud programmid, „Hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse kontseptsioon“, Haridus- ja Teadusministeeriumi arengukava „Tark ja tegus rahvas“.

Peamine proovikivi on asjaolu, et kaasava hariduse põhimõtte juurutamise püüdlustest hoolimata pole HEV õpilastele jätkuvalt tagatud võimalused osaleda hariduses teistega võrdväärselt. Mitmes dokumendis on viidatud, et HEV noorte kaasatus haridusse on Eestis teiste Euroopa ja põhjamaade riikidega võrreldes väiksem²⁴. Selle põhipõhjustajad võib jagada neljaks keskseks probleemivaldkonnaks, mis on seotud (1) erivajaduste varajase märkamise vajadusega, (2) olemasolevate õppemeetodite ja -varaga, (3) tugiteenuste kättesaadavuse ning (4) koolivõrgu ebaefektiivsusega.

Elukestva õppe strateegias ja selle rakendamiseks loodud üldharidusprogrammis nimetatakse haridussüsteemi ühe nõrkusena asjaolu, et õppijate eri tüüpi andekuse väärtustamine ja erivajaduste märkamine ei ole muutunud õppeprotsessi lahutamatuks osaks. Digipöörde programmis tõstetakse olulisena esile õpetamise meetodid ja õppevara, mis ei arvesta õppijate eripära piisavalt. Õpetamise meetodid on aga tihti seotud nii õpetajate kui ka koolijuhtide teadlikkuse ja valmisolekuga kaasata erivajadustega õppijad võimalikult edukalt – praegu peetakse kaasatust veel ebapiisavaks²⁵.

Kõige suuremat tähelepanu on erivajadustega õppurite puhul haridusvaldkonna dokumentides saanud tugiteenuste kättesaadavuse küsimus. HEV õpilaste õppekorralduse kontseptsioonis tuuakse peamise probleemina esile, et HEV õpilased ei saa tavakoolis piisavalt vajalikku tuge ja neile ei ole tagatud võrdsed tingimused tugispetsialistide teenuste kättesaadavuseks, sest kohalikel omavalitsustel on väga erinev suutlikkus rakendada tugispetsialistide teenuseid ning HEV₂ õpilasi toetavate haridus-, tervishoiu- ja sotsiaalvaldkonna tugimeetmete sidusus ja koordineeritus on nõrk²⁶. Samasugustele küsimustele osutatakse õppe- ja karjäärinõustamise programmis²⁷.

²⁴ Special Needs Education Country Data 2012. <https://www.european-agency.org/publications/ereports/sne-country-data-2012/sne-country-data-2012>.

²⁵ https://www.hm.ee/sites/default/files/hev_kotseptsioon.pdf.

²⁶ https://www.hm.ee/sites/default/files/hev_kotseptsioon.pdf.

²⁷ <https://www.hm.ee/et/oppe-ja-karjäärinoustamise-programm>.

Neljas oluline teemadring on seotud koolivõrguga: HEV õpilaste õppekorralduse kontseptsioon on suurima probleemina nimetanud asjaolu, et HEV õpilaste erikoolide võrk ei vasta ei praegustele ega ka tulevikuvajadustele, sest erikoolid paiknevad piirkonniti, puude liiki ja omandivormi arvestades ebaproportsionaalselt. Sarnaseid küsimusi loetletakse koolivõrgu programmis²⁸: et õpilaste arv riigi omanduses olevates erikoolides on märgatavalt vähenenud, on koolihooned sageli liiga suured – osas koolides on 200 m² õpilase kohta, samas kui teistes napib ruumi. Veel nimetatakse selles programmis probleemina, et õppekohad on jaotunud üle riigi ebahõltselt, nagu ka erineva haridusliku erivajadusega õpilased riigi-, munitsipaal- ja erakoolide vahel. Näiteks tuuakse olukord, kus intellektipuudega õpilaste spetsiifilisem osa (toimetuleku- ja hooldusõppe õpilased) õpib suuresti munitsipaal- ja erakoolides, lihtsustatud õppel õpilased käivad aga riigikoolides – see ei ole kooskõlas HEV õpilaste õppekorralduse kontseptsiooniga²⁹.

Kuidas riik neid probleeme lahendada plaanib? Haridus- ja Teadusministeeriumi arengukavas³⁰ on seatud eesmärgiks, et kõigile Eesti inimestele peavad olema loodud nende vajadustele ja võimetele vastavad õpivõimalused kogu elukaare jooksul, et tagada neile isiksusena väärika eneseteostuse võimalused ühiskonnas, töö- ja pereelus. Kõikidele võrdsete võimaluste loomine õppes osalemiseks on seatud ka Eesti elukestva õppe strateegia üheks viiest strateegilisest eesmärgist³¹. Seejuures on rõhutatud, et inimeste erivajaduste arvestamine õppetöö korralduses ja õpikeskkonnas on elukestva õppe süsteemi arendamise üks keskne põhimõte. Strateegia elluviimiseks loodud programmis „Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid“ on seatud

²⁸ <https://www.hm.ee/et/koolivorgu-programm>.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala arengukava „Tark ja tegus rahvas“ 2015–2018. <https://www.hm.ee/sites/default/files/tark-ja-tegus-rahvas-2015-2018-final.pdf>.

³¹ Eesti elukestva õppe strateegia 2020. <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>.

eesmärk, et tänu õpetajate, õppejõudude ja haridusasutuse juhtide õpetamispädevuse paranemisele parenevad ka õppijate õpitulemused, õpetajate kasutatavad õppemethodid toetavad õppijate individuaalset arengut, loovust, ettevõtlikkust ja innovaatilisust, kaasava hariduse põhimõtete rakendumist ning HEV õpilaste paremat toimetulekut koolis kõigil haridustasemetel ja -liikides.

HEV õpilaste õppekorralduse kontseptsioonis on nimetatud kuus suundumust, mille poole püüelda:

1. haridus-, sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna teenused HEV₂ õpilastele õppe ja arengu toetamisel on sidustatud ning arvestavad õppurite vajadusi;
2. HEV õpilaste riiklikes õppekavades ettenähtud kohustusliku õppe tagamiseks eraldatud riiklik haridustoetus arvestab õpilaste eripära ja vajadusi ning toetab kaasava hariduse rakendamist;
3. tugispetsialistide ja õppenõustamise teenus on koolidele kättesaadav olenemata piirkonnast või kooli suuruselt;
4. HEV₂ õpilastele loodud erikoolide võrk vastab ühiskonna ootustele, arvestab õpilaste erivajadusi ning on optimaalselt ja tõhusalt ressursse kasutatav üldhariduskoolide võrgu osa;
5. koolijuhtide, õpetajate ja tugispetsialistide pädevus HEV õpilaste õppekorralduses on suurenenud;
6. HEV õpilaste toetamiseks on õpetajatel tänapäevased juhendmaterjalid ja õppurite vajadustele vastav õppevara.

Kuna kaasava hariduse põhimõtte rakendamine tähendab seda, et üha rohkem erivajadustega noori õpib tavakoolis, on ka kontseptsioonis seatud selle kohta prognoositavad sihid: kui praegu õpib HEV₁ õpilastest umbes 86% tavaklassis, 7% eriklassis ja 6% erikoolis, siis aastaks 2020 peaksid nad kõik õppima tavakooli tava- või eriklassis. Kui praegu õpib HEV₂ õpilastest 8% tavaklassis, 20% eriklassis ja 72% erikoolis, siis aastaks 2020 on seatud eesmärk saavutada olukord, kus 35% neist õpib tava- ja 65% erikoolis.

Sellest, mida täpsemalt plaanitakse teha eespool kirjeldatud eesmärkide saavutamiseks, annab aimu järgnev ülevaade elukestva õppe strateegia elluviimiseks loodud meetmete³² põhitegevustest, mis on aastani 2020 plaanitud Eestis HEV õppijatele võrdväärsete haridusvõimaluste pakkumiseks. Paljud neist tegevustest on aga küllalt üldised ja ei anna selget pilti, mida konkreetselt soovitakse saavutada, kuid põhisuuna näitavad need siiski ära. Need tegevused on järgmised.

- Üld- ja kutsehariduse omandamiseks vajaliku digitaalse õppevara kättesaadavuse tagamine – vaja on selgitada välja sihtrühmad, õppeteemad, õpitulemused ja/või pädevused, mida aitab paremini saavutada/omandada just digitaalne õppevara. On väga tähtis näha ette õppevara ka HEV õppijate õpingute toetamiseks (digipöörde programm).
- Eelduste loomine digikultuuri lõimimiseks õppetöösse – koos koolide ja nende pidajatega on vaja töötada välja toetussüsteem õppijaile, kellel käib isikliku digiseadme soetamine üle jõu või kellel on puudest tulenev erivajadus erinõuetele vastava digiseadme järele (digipöörde programm).
- Kutseõppe võimaluste tutvustamine ja populariseerimine – teavitustegevuste kavandamisel arvestatakse kutseõppe erinevaid sihtrühmi, sh HEV õpilasi (tööturu ja õppe tihedama seostamise programm).
- HEV õpilaste koolidesse investeerimine (koolivõrgu programm).
- Kaasava hariduse edendamiseks põhikoolide ja kutsekoolide taristu arendamine (koolivõrgu programm).
- Karjääri- ja õppenõustamisteenuste osutamine lastele ja noortele, selle koordineerimine ning teenuste kättesaadavuse tagamine. Õppenõustamisteenused,

³² Elukestva õppe strateegia 2020 programmid. <https://www.hm.ee/et/elukestva-oppe-strateegia-2020>.

maakondlike nõustamiskomisjonide töö korraldamine, üleriigilise nõustamisteenuse pakkumine nägemis-, kuulmis- ja kõnepuudega õpilastele vastava spetsiifika erivajadustega õpilaste ainukoolide pädevuskeskuste toel; Rajaleidja keskustes osutatakse ka I tasandi eripedagoogi (sh logopeedi) ja psühholoogi teenust koolidele ja koolieelsetele lasteasutustele (õppe- ja karjääri-nõustamise programm).

- Luuakse ja toetatakse õpikäsituse rakendamist toetavaid koostöövorme – rakendatakse HEV õpilaste õppekorralduse kontseptsioonis kirjeldatud kaasava hariduse põhimõtete juurutamist. Toetatakse kaasavate koolide võrgustiku loomist. Koostöös praktikutega töötatakse välja ja katsetatakse koolikorraldusmudeleid, mis toetavad HEV õpilaste (eelkõige lihtsustatud õppel ja psüühikahäiretega õpilaste) kaasamist tavakooli. Korraldatakse kogemusseminare, koostatakse juhendmaterjale, toetatakse uuenduslike koolikorralduslike mudelite rakendamist kohaliku omavalitsuse ja kooli tasandil (üldharidusprogramm).
- Kaasava hariduse kontseptsiooni elluviimise seire ja uuendamine (üldharidusprogramm).
- Erivajadustega inimestele kutseõppe pakkumisel on moodapääsmatu koostöö ja kompleksne lähenemine riigi tasandil – koostöö sotsiaalsfääriga, haridusliikide ülene koostöö ning Haridus- ja Teadusministeeriumi tihedam koostöö Sotsiaalministeeriumiga (kutseharidusprogramm).
- Üliõpilastele õppes osalemiseks paremate tingimuste loomine – läbivalt toetatakse erivajadustega ja asendus-kodust pärit üliõpilaste ligipääsu kõrgharidusele sihtotstarbeliste stipendiumide abil (kõrgharidusprogramm).

Kõrvutades dokumentides loetletud tegevusi eelkirjeldatud valdkonna probleemistikuga, võib näha, et peamiste murekohtadega tegeletakse – on tegevusi nii koolivõrgu

korraldamiseks, tugiteenuste pakkumiseks kui ka õpikäsituse ja õppevara uuendamiseks. Teisalt on need tegevused sageli üldsõnaliselt kirjas ning dokumendid ei võimalda hinnata, mida ja kuidas täpselt tegema hakatakse ning mis võiks olla nende tegevuste võimalik mõju suurte sihtide saavutamisel.

Mida aga dokumentides loetletud tegevustest üldse ei leia, on vastus küsimusele, mida teha, et suurendada erivajaduste varajast märkamist erinevatel kooliastmetel. Kutse- ja kõrgkoolide esindajad toovad vestlustes sageli esile tõsiasja, et neil puudub info ja ülevaade nende kooli õppima asuvate noorte erivajadustest. Selline info ei tule tihti eelmiselt haridustasemelt kaasa, mistõttu on õppeasutustel seda keerulisem kavandada võimalikke individuaalseid tugi-meetmeid ja paindlikke võimalusi õppekorralduses. Kuna erivajaduse märkamine on kõikide muude tegevuste eeldus, on poliitikakujundajatelt oodatud ideed ja lahendused, kuidas suurendada erivajaduse varast märkamist erinevatel haridusastmetel. See võimaldaks paremini vältida haridusliku erivajaduse süvenemist ning erivajadustega noorte koolist ja tööturult väljalangemist, lisaks hõlbustada HEV noorte ligipääsu haridusele.

3.4 Erivajadustega noorte üleminek koolist tööturule

Kui erivajadustega noortele on tagatud võimalused ja tugi kutse- või kõrgharidusõpingute edukaks läbimiseks, kerkib üles küsimus sellest, mis saab neist edasi pärast õpingute lõpetamist. Haridussüsteemist tööturule minevad noored on seal üks haavatavamaid ühiskonnarühmi, sest neil puudub töökogemus, mida tööandjad sageli eeldavad. Samuti võivad noorte töötusimisoskused olla vähesed ja töö leidmist toetav sotsiaalne võrgustik alles kujunemisejärgus, samuti vajavad nad tihti oma terviseseisundi tõttu töö otsimisel ja töö käimisel lisaabi.

Poliitikauuringute Keskus Praxis tegi 2015. aastal Eesti Töötukassa tellimisel uuringu „Terviseseisundist või puudest

tingitud erivajadustega noorte siirdumine koolist tööle³³. Selle üks eesmärk oli selgitada välja, millised on peamised takistused erivajadustega noorte jaoks, kui nad otsivad kutse- või kõrgharidusõpingute järel tööd. Need takistused on kokkuvõetult järgnevad.

- Karjääriplaneerimine ja -võimalused haridussüsteemis – erialavalikute tegemiseks peab noorel olema selge ülevaade oma oskustest ja võimetest ning võimalustest, mida eriala (samuti hilisem erialane ametikoht) võiks neile pakkuda ning kuidas see võiks sobituda tema oskuste ja võimetest. Põhikooli lõpetav erivajadusega noor ei pruugi olla aga veel valmis selliseid valikuid tegema, eriti juhul, kui karjääriõpe ja -nõustamine pole põhikoolis olnud väga põhjalik. Kuigi vormiliselt on justkui kõik erialad erivajadustega õppijatele avatud (n-õ tavarühmas õppimiseks), on tegelikkuses nende võimalused sobiv eriala valida piiratud, sest neile sobivad ja suunatud õpperühmad on olemas pigem üksikute erialadel (näiteks kodumajandus, puhastusteenindus, abikokk).
- Individuaalse koolist tööle ülemineku toetamine – õpetajad ja teised koolis töötavad spetsialistid on kõige lähemalt kursis koolis õppiva noore individuaalsete hariduslike erivajadustega ning näevad kõrvalt, kuidas ta erinevates (töö)olukordades, sh praktikal, toime tuleb. Noore jaoks on vajalik, et see info ei läheks õpingute lõppedes kaduma, vaid jõuaks koolist töödandjani (või vähemalt noore tööelu korraldava rakendusasutusse). Koolid näevadki seega enesel ülesannet koguda neile teadaolev info iga noore eelduste, oskuste ja tööturul tekkida võivate raskuste kohta kokku ning anda see tema kooli lõpetamise järel talle kaasa individuaalsete üleminekuplaanide näol. Kahjuks pole kutsekoolidel sageli

piisavalt võimekust ja ressursse koostada kõikidele HEV õpilastele selline plaan.

- Noorte motivatsioon ja nende erivajadustest tulenevad väljakutsed – ühest küljest on proovikiviks erivajadusega noore motivatsioon, teadlikkus ja aktiivsus tööturul, teisalt aga otseselt erivajadusest tulenevad raskused (aeglus, ebaefektiivsus), mis teeb keerukamaks teistega võrdselt konkureerimise avatud tööturul. Seejuures võivad õpitud oskused erivajadusega noorel väga kiiresti kaduda, eriti siis, kui ei ta ei leia pärast õpinguid kiirelt rakendust.
- Tugiteenuste süsteemi olemasolu ja paindlikkus – töö otsimine, leidmine ja töökohal edukalt püsimine eeldab erivajadusega noorelt, et ta on võimeline piisavalt hästi iseseisvalt hakkama saama. See ei tähenda mitte ainult füüsilist juurdepääsu õppeasutustele ja praktika- või töökohtadele, vaid ka erivajadusele vastava ja ligipääsetava elukoha olemasolu ja sobivaid transpordivõimalusi (ennekõike talvel), samuti tugiisiku abi. Seejuures tekib küsimus, kes toetab erivajadusega noort tööturul pärast õpingute lõppu, sest õppeasutus ei ole kohustatud seda tegema, samas ei pruugi noor olla iseseisvalt jõudnud Eesti Töötukassasse.
- Tööturu võimalused ja töödandjate teadlikkus – töödandjad ei ole sageli teadlikud erinevate erivajaduste eripärast, vahel puudub neil ka info tööle kandideeriva või tööle võetud noore erivajaduse kohta. Seetõttu ei oska töödandja vastavalt käituda või luua ja pakkuda sobivaid ametikohti ja töökeskkonda. Erivajadusega noorele sobiks esmajoonel osakoormusega töö ning mõni kodu- või kaugtöö vorm, kuid neid töödandjad väga sageli ei paku. Samuti nimetati tihti seda, et töödandjatel puudub ülevaade, millistelt erialadelt erivajadustega noored tulevad ja millised oskused neil on. Teisalt ei ole ka noortel endal head ülevaadet, kuhu neil oma eriala ja oskustega oleks võimalik tööle minna.

- Koostöö erinevate osapoolte vahel – uuringu intervjuudes nimetati koolide ja ettevõtete vähest koostööd praktika- ja töökohtade pakkumisel; vähest koostööd ja tegevuste koordineeritust näiteks Eesti Töötukassa, Sotsiaalkindlustusameti ja kohaliku omavalitsuse vahel; vähest koostööd õppeasutuste ja Eesti Töötukassa vahel (koolidel on hea ülevaade HEV noore oskustest ja kogemustest, mis peaks ka Eesti Töötukassani jõudma); mainiti ka vajadust suurendada koordineeritust poliitikakujundamises Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Sotsiaalministeeriumi vahel ning vajadust, et neis jõutaks ühistele arusaamadele.

Kokkuvõtteks

Eesti hariduspoliitika tugineb kaasava hariduse põhimõttele, mille kohaselt peavad kõikidele Eesti inimestele olema tagatud nende võimetele ja vajadustele vastavad õpivõimalused. Erivajadustega noortele võrdväärsete võimaluste arendamisega nii hariduses kui ka tööturul on Eestis mitmeti tegeldud, kuid endiselt tuleb silmitsi seista mitmesuguste kitsaskohtadega. Need valdkonnad, mis vajavad veel pühendumist, võib kokku võtta järgmiste märksõnadega: teadlikkus, märkamine, kättesaadavus ja koostöö.

Teadlikkus tähendab nii õpetajate, koolijuhtide, tugispetsialistide kui ka töödandjate teadlikkust erivajadusest, valmisolekut nendega toime tulla, arusaama, missugust tuge erinevate vajadustega noortele individuaalselt pakkuda ning kuidas õppe- ja töökeskkonda erivajaduste alusel kohendada.

Märkamine tähendab lapse või noore eri tüüpi andekuse ja erivajaduse varajast äratundmist ja väärtustamist, et sellega oleks võimalik varakult arvestada ja seda parimal moel toetada. See eeldab aga ka erivajaduse selgemat defineerimist ja piiritlemist.

Kättesaadavus tähendab erivajadustega noorte võrdväärset ligipääsu kvaliteetsele haridusele ja tugiteenustele, et muu hulgas tagada noorte põhjalik teadlikkus karjäärivalikutest, vältida nende varajast väljalangemist haridusest ning samal

ajal tagada neile võimalused hariduses ja tööturul osalemiseks (elukoht ja transpordivõimalused).

Koostöö tähendab seda, et erivajadustega noorte mured ja võimalused peaksid hõlmama nii haridus-, tervishoiu- kui ka sotsiaalvaldkonda, kus planeeritavate tegevuste eest vastutavad sageli väga erinevad osapooled. Vaja on sidusat koostööd ja koordineeritust õppeasutuste, kohalike omavalitsuste, Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Sotsiaalministeeriumi, Eesti Töötukassa ja töödandjate vahel. Ainult nii saab tagada erivajadusega noorele kvaliteetsed ja võrdväärsed võimalused osaleda hariduses ja tööelus.

Haridus- ja Teadusministeerium on järgnevateks aastateks planeerinud hulga tegevusi, et nimetatud probleeme lahendada ning erivajadustega noorte kaasatust haridussüsteemi suurendada. Suurt rõhku pannakse õpikäsituse, õppemeetodite ja -vara uuendamisele, karjääri- ja õppenõustamisteenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamisele, koolivõrgu ümberkorraldamisele ning koostöövormide loomisele ja toetamisele, et paremini juurutada kaasava hariduse põhimõtted. Teisalt on kirjeldatud tegevused siiski küllalt üldisõnalised. Need ei võimalda hinnata, mida ja kuidas täpsemalt tegema hakatakse ning mis võiks olla nende tegevuste võimalik mõju suurte sihtide saavutamisel.

Et erivajaduse märkamine on kõikide muude tegevuste eeldus, ootame poliitikakujundajatelt ka ideid ja lahendusi, kuidas suurendada erivajaduse varast märkamist eri haridusastmetel. See võimaldaks paremini vältida haridusliku erivajaduse süvenemist, samuti erivajadustega noorte väljalangemist koolist ja tööturul.

Info ja juhendmaterjalid

Eestis on koostatud hulk juhendmaterjale ja koondatud infot veebilehtedele, mis on mõeldud nii HEV õpilastele endile kui ka neid toetavatele inimestele. Alljärgnev loetelu ei ole kindlasti ammendav, kuid huvitatuile hea algus end teemaga kursiviimiseks.

³³ Haaristo, Hanna-Stella, Masso, Märt, Veldre, Vootele, 2015. Terviseseisundist või puudest tingitud erivajadusega noorte siirdumine koolist tööle. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. <http://www.praxis.ee/tood/terviseseisundist-voi-puudest-tingitud-erivajadustega-noorte-siirdumine-koolist-toole/>.

- Eesti Puuetega Inimeste Koda on koostanud **käsiraamatu sotsiaal- ja haridustöötajatele**³⁴ selle kohta, kuidas kaasata puudega inimesi. Selles räägitakse HEV õppijate toetamisest ja kaasamisest nii üld- kui ka kutse- ja kõrghariduses, peale selle kirjeldatakse häid kogemusi haridusvaldkonnast.
- SA Innove** on koostanud ja oma veebilehel avaldanud³⁵ hulgaliselt **juhendeid ja õppematerjale** hariduslike erivajaduste märkamise ja sekkumise ning HEV õpilaste õppe korraldamise kohta kutsehariduses.
- HEV koduleht**³⁶ koondab infot HEV õpilaste õppe, õppevara, projektide, ürituste, täiendusõppekursuste ja teemakohase kirjanduse kohta. Kodulehe eesmärk on teha seni killustatud info võimalikult paljudele kasutajatele ühest kohast lihtsalt kättesaadavaks.
- Liikumisvabaduse veebileht**³⁷ on mõeldud liikumispuuetega inimestele info saamiseks ühiskondlikele objektidele ligipääsetavuse kohta nii suuremates linnades kui ka mujal Eestis.
- SA Innove on 2009. aastal andnud välja trükise **„Karjääriinfo erivajadusega noorele“**³⁸, mis on mõeldud nii karjäärispetsialistidele kui ka HEV noore pereliikmetele. Selle eesmärk on aidata orienteeruda erivajadusega inimestele vajalikus infotulvas.
- Kõrgkoolide koostöös on loodud üliõpilaste **infoportaal Tudengiveeb**³⁹, kust saab praktilisi nõuandeid nii sisseastuja, üliõpilane, vilistlane kui ka ettevõtja, lisaks

vahendatakse töötajatele praktika- ja tööpakkumisi. Seal leidub artikleid, mis on mõeldud just HEV üliõpilastele ja nende toetamisele. Eraldi rubriik koondab soovitusi ja nippe üliõpilastele, kuidas minna tööturule.

- Programmi Primus raames koostatud **juhend „Takistusteta kõrgkooliõpe“**⁴⁰ on mõeldud nii HEV üliõpilastele, nende õppejõududele ja tugitöötajatele kui ka kõrgkoolidele üldisemalt, et kohendada õpikeskkonda ja toetada HEV õppijat. Juhend annab ülevaate sellisele üliõpilasele mõeldud toetustest ning keskendub peamiselt sellele, kuidas kõrgkoolid saaksid paremini arvestada HEV õppija vajadusi – selgitada välja olukord ning kavandada ja arendada teavitust- ja tugisüsteeme.

Kasutatud allikad

Eesti elukestva õppe strateegia 2020. <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>.

Eesti Puuetega Inimeste Koda 2012. Heade praktikate kogumik. http://www.epikoda.ee/wp-content/uploads/2012/03/Heade_praktikate_kogumikEPIK2012.pdf.

Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove. 2009. Karjääriinfo erivajadusega noorele. http://www.rajaleidja.ee/public/Suunaja/Karjaariinfo_erivajadusega_noorele_Innove2009.pdf.

Elukestva õppe strateegia 2020 programmid. <https://www.hm.ee/et/elukestva-oppe-strateegia-2020>.

Espenberg, K., Beilmann, M., Sammul, M., Nahkur, O., Lees, K., Vahaste, S., Varblane, U., 2013. Eesti üliõpilaste eluolu 2013. Rahvusvahelise üliõpilaste uuringu EUROSTUDENT V Eesti analüüs. http://primus.archimedes.ee/sites/default/files/EurostudentV_l6pparuanne.pdf.

Euroopa puuetealane strateegia 2010–2020. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6287&langId=et>.

⁴⁰ <http://primus.archimedes.ee/takistusteta/avaleht.html>.

Haaristo, H-S; Kirss, L; Kupts, M. jt. Valimised 2015. Teemapaber tööjõu olukorrast. Poliitikauuringute Keskus Praxis. <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2015/02/Teemapaber-tookate-puudusest.pdf>.

Haaristo, H-S; Masso, M; Veldre, V, 2015. Terviseseisundist või puudest tingitud erivajadusega noorte siirdumine koolist tööle. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. <http://www.praxis.ee/tood/terviseseisundist-voi-puudest-tingitud-erivajadustega-noorte-siirdumine-koolist-toole/>.

Haridus- ja Teadusministeerium. <https://hm.ee/et/tegevused/alus-pohi-ja-keskharidus/hariduslike-erivajadustega-opilane>.

Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala arengukava „Tark ja tegus rahvas“ 2015–2018. https://www.hm.ee/sites/default/files/tark_ja_tegus_rahvas_2015_2018_final.pdf.

Hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse kontseptsioon. https://www.hm.ee/si.tes/default/files/hev_kotseptsioon.pdf.

Juhtpõhimõtted kaasava hariduse kvaliteedi arendamisel. Soovitused poliitikakujundajatele. https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education_key-principles-ET.pdf.

Koolivõrgu programm. <https://www.hm.ee/et/koolivorgu-programm>.

Kikkas, K; Koit, K; Kukk, K, jt. Takistusteta kõrgkooliõpe. <http://primus.archimedes.ee/takistusteta/avaleht.html>.

Riigi Teataja 1992. Eesti Vabariigi põhiseadus, RT I, 15.05.2015, 2, <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002>.

Riigi Teataja 2014. Erivajadusega isikute kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord, RT I, 15.05.2014, 4, <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052014004>.

Riigi Teataja 2008. Kõrgharidusstandard, RT I, 31.07.2015, 5, <https://www.riigiteataja.ee/akt/131072015005>.

Riigi Teataja 2006. Puuetega inimeste õiguste konventsioon ja fakultatiivprotokoll, RT II, 04.04.2012, 6, <https://www.riigiteataja.ee/akt/204042012006>.

Riigi Teataja 2010. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, RT I, 23.03.2015, 72, <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410?leiaKehtiv>.

Riigi Teataja 1998. Rakendus kõrgkooliseadus, RT I, 23.03.2015, 270, <https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015270>

Riigi Teataja 1995. Ülikooliseadus, RT I, 23.03.2015, 282, <https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015282>.

SA Archimedes. <http://archimedes.ee/stipendiumid/siseriiklikud-stipendiumid/erivajadusega-uliopilaste-toetamine/>.

SA Innove. <http://www.innove.ee/et/kutseharidus/oppija-toetamine-kutseoppes/hev-kutseoppes>.

Special Needs Education Country Data 2012. <https://www.european-agency.org/publications/ereports/sne-country-data-2012/sne-country-data-2012>.

Tudengiveeb. <https://tudengiveeb.ee/>.

Õppe- ja karjääriinõustamise programm. <https://www.hm.ee/et/oppe-ja-karjaarinouustamise-programm>.

³⁴ http://www.epikoda.ee/wp-content/uploads/2012/03/Heade_praktikate_kogumikEPIK2012.pdf.

³⁵ <http://www.innove.ee/et/kutseharidus/oppija-toetamine-kutseoppes/hev-kutseoppes>.

³⁶ <http://www.hev.edu.ee/>.

³⁷ <http://www.liikumisvabadus.invainfo.ee/>.

³⁸ http://www.rajaleidja.ee/public/Suunaja/Karjaariinfo_erivajadusega_noorele.Innove2009.pdf.

³⁹ <https://tudengiveeb.ee/>.

**RISKINOORTE
KAASAMINE
NOORSOOTÖÖSSE**

Teadusministeeriumiga välja huvitegevuse toetussüsteemi kontseptsiooni, milles nähakse keskse probleemina vajadust ühtlustada huvitegevuse kättesaadavus³. Riiklikul tasandil soovitaksegi huvitegevuse toetussüsteemi kontseptsiooni kaudu suurendada huvitegevuse ja huvihariduse kättesaadavust ja mitmekesisust ning parandada selle kvaliteeti⁴. Peale selle on mitmete programmide ja projektide abil püütud parandada erineva taustaga noorte kaasatust noorsootöösse. Järgnevalt antakse ülevaade Euroopa Majanduspiirkonna toetuste programmi „Riskilapsed ja -noored“⁵ mõnedest tegevusest kui ühest näitest, mille kaudu soovitakse parandada noorte kaasamist noorsootöösse ning tagada võrdsed võimalused.

4.1. Programm „Riskilapsed ja -noored“⁶

Alates 2013. aastast on Eestis ellu viidud Euroopa Majanduspiirkonna toetuste programmi „Riskilapsed ja -noored“, mille eesmärgiks on käsitleda riskis olevate laste ja noorte temaatikat süsteemsemalt, aidates eelkõige riske ennetada. Samuti on soov töhustada süsteemi, et vajadusel oleks võimalik õigeaegselt sekkuda kasutades toimivaid ja/või teiste riikide juba elluviidavaid meetodeid. Süsteemne lähenemine toetab ka riskis olevate noortega kokku puutuvate osapoolte omavahelist koostööd.

Programmi raames rahastatavad tegevused on väga mitmekesised. Sotsiaalministeerium ja Justiitsministeerium kujundavad ühtset lähenemist riskis olevate laste ja noorte heaolu parandamiseks. Samuti viiakse ellu kahte tõendus- põhise programmi – vanemlusprogramm „Imelised aastad“ (Incredible Years) ning tõsiste käitumisprobleemidega

noorte ja nende perede toetamiseks mõeldud programmi mitmedimensiooniline pereteraapia (MDFT). Sotsiaalkindlustusameti juurde on loodud piirkondlikud tugiüksused kohalike omavalitsuste nõustamiseks laste ja perede toetamisel.⁷ Tellitud uuringud on võimaldanud saada parema ülevaate kinnises asutuses viibivate laste kognitiivsete ja isiksuslike omaduste ning vaimse tervise, sõltuvuskäitumise ja sotsiaalse tausta osas⁸ ning annavad ülevaate ka kohalike omavalitsuste võimekusest noorte hälbiva käitumise ja kuritegevuse ärahoidmisel.⁹ Mitmeid samme on tehtud ka kaasava hariduskorralduse edendamiseks, näiteks Lastekaitse Liit viib ellu projekti, mis toetab tõendus- põhise, riskikäitumist ennetava metoodika “Kiusamisest vaba lasteaed ja kool” kasutuselevõttu koolides ja edasiarendamist lasteaedades¹⁰. Noorsootöö valdkonnas rahastatud tegevused on pakkunud võimalusi riskis olevate laste ja noorte kaasamiseks. Tegevused on jõudnud kümnete tuhandete noorteni, arendatud on nendega töötavate spetsialistide pädevusi ning algatatud on nii riiklikul kui kohaliku omavalitsuse tasandil mitmeid uusi ettevõtmisi. Programmi tegevustesse on kaasatud üle Eesti 92 kohaliku omavalitsust.

Programmi tegevused on suurendanud noorte sotsiaalset võimekust ja sidusust. Näiteks Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus (EANK) on alates 2014. aastast pakkunud läbi 86 noortekeskuse noortele varasemast enam võimalusi enesearenguks ja sotsiaalsete oskuste avardamiseks. Noortele on pakutud võimalusi osaleda huvitegevuses, saada osa laagritest ning osaleda mobiilses noorsootöös. Mitmete teiste seast saab hea näitena välja tuua Türi Noortekeskust, kes on suutnud mobiilses noorsootöös abil kaasata noori ka

teistesse tegevustesse. Samal ajal on paranenud noorsootöötajate ja valdkonnaga seotud spetsialistide pädevus riskis olevate noortega töötamisel, koolituste teemad on ulatunud mobiilses noorsootöö rakendamise teadlikkuse tõstmisest kuni draamavahendite kasutamise tutvustamiseni ning kohaliku tasandi võrgustikutööd tehakse mitmetes piirkondades senisest teadlikumalt. Erinevates noorsootöö tegevustes on olnud üle 67 000 osaluskorra.¹¹ EANK viib täiendavalt ellu ka projekti „Murdepunkt“¹², mis on võimaldanud 12 maakonnas üle Eesti luua 20 noortekeskuse juurde mobiilsed 2-liikmelised meeskonnad, kes pakuvad alaealistele õigusrikkujatele või õigusrikkumise riskis olevatele noortele ennetuslikku sotsiaalset programmi. Programm julgustab noori kaasa rääkima nende isiklikku elu mõjutavate otsuste tegemisel ning katsetama eakaaslaste grupis uusi käitumisviise, mis toetavad noore eneseväljendust ja on vastuvõetavad laiemale kogukonnale.

Programmi raames on kaasavate praktikate arendamisel näidanud eeskuju üles ka noored ise. Nimelt on Eesti Noorteühenduste Liit algatanud projekti „Ühised Noored“, mille raames pakuvad 8 noorteühingut¹³ tegevusi, mis toetavad 7–17 aastaste riskis olevate noorte ettevõtlikust, edendavad tervisekäitumist ning arendavad noorte sotsiaalseid oskuseid. Näiteks Eesti Arstiüliõpilaste Selts, Eesti LGBT Ühing ja Eesti Kurtide Noorte Organisatsioon on ühiselt tõstnud noorte teadmisi seksuaalkasvatuse valdkonnas. Erinevatesse noorteühingute poolt pakutavatesse tegevustesse on tänaseks olnud kaasatud 828 noort.¹⁴ Suureks lisandväärtuseks on olnud ka noorteühingute võimekuse ja teadlikkuse tõus tegelemaks riskis olevate noortega.

¹¹ <http://www.ank.ee/avaleht/index.php/riskinoorte-toetusprogramm-noortekeskustes/tegevuskava>.

¹² <http://www.ank.ee/avaleht/index.php/murdepunkt/projekti-kirjeldus>.

¹³ AIESEC Eesti, Eesti LGBT ühing, Eesti Skautide ühing, Sild Ettevõtlike Noorte Tulevikku, Eesti Kurtide Noorte Organisatsioon, Eesti Gaidide Liit, Eesti Väitlusselts, Eesti Arstiteadusüliõpilaste Selts.

¹⁴ <http://www.enl.ee/et/EMP-Uhised-Noored/Projekt>.

Iga toimunud tegevuse taga on suured individuaalsed võidud, sest noorte kaasamisega on kaasnud alati ka väljakutseid. Valdkondade ülene koostöö ja ühised pingutused on toonud tulemusi. Noorsootöö pakub mitmekesiseid võimalusi noorte kaasamiseks.

4.2. Projekt „Huvikoolide kaasamise ja arenguprogramm“¹⁵

Huviharidusstandardi¹⁶ järgi on huvihariduse eesmärk luua võimalusi isiksuse mitmekülgeks arenguks ja toetada noore kujunemist hästi toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Huvihariduses töötavad õpetajad ja noorsootöötajad on tihti rõhutanud nende pädevuste väärtust, mida noored omandavad huvihariduse kaudu. Need on näiteks loovus, julgus, koostöö- ja probleemilahendusoskus, teadmised tervislikest eluviisidest ning sotsiaalsed oskused.

Eesti huviharidus on laiaulatuslik ja kvaliteetne ning võimaldab suurel hulgal noortel saada paremaks inimeseks. Paraku on Eestis palju ka selliseid noori, kes huviharidust väga vajaksid, kuid kellele see on kättesaamatu. Takistuseks võivad olla nii nende noorte erivajadused kui ka perekondlikud ja majanduslikud võimalused. Probleemidele lahenduste leidmiseks ja otsuste tegemiseks on vaja selgitada välja hetkeolukord ja kitsaskohad. Statistikaameti kogumiku „Laste heaolu“ (2013)¹⁷ andmetel jääb ligikaudu kümnendik noortest kõrvale nii huviharidusest ja -tegevusest kui ka kõigist teistest noorsootöötreenustest.

Üle-eestilise projekti „Huvikoolide kaasamise ja arenguprogramm“ (HUKK-AP) eesmärk oli luua tingimused riskinoorte süsteemseks kaasamiseks ja osalemiseks, tekitada

¹⁵ Projekti rahastatakse Euroopa Majanduspiirkonna toetuste programmi „Riskilapsed ja -noored“ avatud taotlusvoorust „Noorte- ja noorsootööorganisatsioonide võime kaasata riskilapsi ja noori on paranenud“.

¹⁶ Huviharidusstandard, <https://www.riigiteataja.ee/akt/12809661>.

¹⁷ Laste heaolu, Statistikaamet (2013), <http://www.stat.ee/65395>.

³ Kultuuriministeerium. 2015. <http://www.kul.ee/et/uudised/kultuuriministeerium-annab-ulevaate-huvitegevuse-toetussusteemi-valjatootamisest>.

⁴ Kultuuriministeerium. 2015. <http://www.kul.ee/et/huvitegevuse-toetuste-kontseptsioon>.

⁵ Eesti Noorsootöö Keskus, www.entk.ee/riskilapsedjanoored.

⁶ Põhineb Eesti Noorsootöö Keskuse andmetel.

⁷ <https://www.entk.ee/riskilapsedjanoored/eeldefineeritud-projekt/>.

⁸ http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/loplik_aruanne_luhi_1.pdf.

⁹ <http://www.centar.ee/uus/wp-content/uploads/2014/05/Kuriteoenetus-kohalikul-tasandil-raport-EST.pdf>.

¹⁰ <http://kiusamisestvabaks.ee/>.

uusi meetodeid ning arendada juhendajate oskusi. Projektiga sooviti luua eeldused ja toimivad lahendused selleks, et riskinoored oleksid huvitegevusse kaasatud võrdselt teiste noortega. Lisaks sooviti, et projekti jooksul algatatud tegevused, mis osutuvad tulemuslikuks, läheksid samas või väiksemas mahus edasi. HUKK-AP partnerid olid Tartu Linnavalitsus, Pärnu Linnavalitsus, MTÜ VitaTiim ja MTÜ Urban Style (täpsemalt JJ Street tänavatantsukool). Välismaa partneritest tehti tihedat koostööd MTÜga Evrópa unga fólksins Islandilt.

Projekti põhipartnerite kõrval kaasati koolitusprogrammide kaudu tegevustesse ka kohalikke omavalitsusi, mittetulundusühinguid, huvi- ja üldhariduskooli ning noortekeskusi üle kogu Eesti – kokku ligi 74 asutust ja organisatsiooni, millest 38 pakub noortele huviharidust ja tegevust. Projekti ressursid olid jagatud põhiliselt noortega töötavate inimeste pädevuste arendamiseks vajalike koolitustegevuste ja riskinoortele mõeldud huvitegevuse ja huvihariduse vahel. Kuus kuud enne projekti lõppu oli huvitegevuse ja huvihariduse osalemise võimaluse saanud ligikaudu 1600 riskinoort.

HUKK-AP kontekstis tähistab termin riskinoored noori vanuses 7–17 aastat, kes on võrreldes oma eakaaslastega ebasoodsamas olukorras ja kelle elus puuduvad praegu huvitegevuse võimalused. Põhjused võivad olla väga erinevad alates füüsilise ligipääsu puudumisest, noore vähesest emotsionaalsest valmisolekust, terviseprobleemidest, info- või ressursipuudusest, huvikooli õpetajate või teiste noorsootöötajate vähesest valmisolekust ja/või hoiakutest kuni tingimuste puuduseni noore elukohas või mõne muu noorest endast või keskkonnast tuleneva takistuseni.

Järgnevalt kirjeldatakse HUKK-AP projekti kolme partneri kogemusi Pärnust, Kehtnast ja Tartust, et jagada vahetuid muljeid ning julgustada ka teisi omavalitsusi kaasama noorsootöösse noori, kes on sellest erinevatel põhjustel eemale jäänud. Samuti on võimalik leida sellest peatükist muudetud kujul – seostamata neid ühegi koha või nimega – lugusid noortest, kes on üle Eesti projekti käigus huvitegevuses ja huvihariduses osalenud, ja sellest kuidas see projekt on neid mõjutanud.

Ühe noore lugu¹⁸

Teegu on noorega, keda võis veel aasta tagasi iseloomustada järgmiselt: hobid puuduvad, sõpru pole, näeb maailma mustades toonides, soovib jääda koolis märkamatuks, kuigi hinded on korras, kõik tegevused tunduvad talle mõttetud, maailm näib tema jaoks olevat masendav koht, vaikne, kinnine.

Õpetaja ja vanema koostöös otsiti lahendusi, kuidas tuua sellise noore ellu soov tegutseda, kuuluda kuhugi, leida sõpru ja areneda väljaspool igapäevast õppetööd. Esialgu neid ei leitud. Kuid, nagu vahel juhtub, tulevad lahendused meie juurde ise ning siis tuleb neist vaid kinni haarata. HUKK-AP raames välja pakutud muusikaring oli see, mis seda noort köitis ja milles ta otsustas kaasa lüüa. Muutusi noore käitumises ei pidanud kaua ootama: peagi muutus ta jutukamaks ja avatumaks, suhtles rohkem. Tema silmi tuli tagasi sära. Noor tundis, et ta kuulub kuhugi. Nii noor kui ka lapsevanem tundsid rõõmu edusammudest, mille oli kaasa toonud huviringis osalemine.

Seega piisab vahel väikestest sammudest – tuleb anda võimalus ja täiskasvanu toetus, mille abil on võimalik parandada noore elukvaliteeti. Tuleb lihtsalt osata märgata, kaasata ja suunata noor õigel ajal tegevuste juurde, mis teda huvitavad ja paeluvad. Tuleb olla järjekindel ja kannatlik ning anda piisavalt aega.

4.2.1. Pärnu HUKK-AP kogemus¹⁹

Pärnu HUKK-AP projekt kasvas välja kahest varasemast projektist. Üks neist oli Euroopa Sotsiaalfondi toel ellu viidud programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ raames

¹⁸ Põhineb HUKK-AP projekti käigus kirjutatud edulugudel.

¹⁹ Põhineb intervjuul Pärnu Linnavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonna noorsoonõuniku Reine Tapiga (03.11.2015).

toimunud pilootprojekt „Noorsootöö võimekuse suurendamine tegelemaks põhihariduseta, koolikohustuslikus eas olevate koolikohustuslastest noortega“ (alates 2011 kevadest), mille puhul keskenduti Pärnus koolist väljalangemise vältimisele. Teine tõuke andnud programm oli Pärnu tugi-programm „Kooliraskustes noorte kaasamine huviharidusse“ (liituti 2012), mille käigus koolide sotsiaalnoortetöötajad kaasasid huvikoolidesse või -tegevusse noori, kes ei olnud veel oma huviala leidnud ja vajasid toetust.

Seega oli juba enne HUKK-AP projekti tekkinud tugispetsialistide (sotsiaalnoortetöötajad ja psühholoogid), huvikoolide õpetajate ja teiste spetsialistide võrgustik, kes olid eelmiste projektide käigus kaasanud koolidest riskirühmas olevaid noori, kes olid eri põhjustel huvitegevusest ja huviharidusest seni kõrvale jäänud. Mitu HUKK-AP projektis osalenut rõhutas just seda, et võrgustiku olemasolu on oluline selleks, et paremini noorteni jõuda.

HUKK-APi raames võeti uue tegevusena ette erivajadustega noorte kaasamine eraldi rühmadena, milleks loodi munitsipaalhuvikoolide juurde väikerühmad (4–6 õpilast) või võimaldati individuaalõpet (kuni 2 õpilast). HUKK-AP sihtrühmas olid 1.–9. klassi noored, kes olid juba varem olnud Pärnu projektide fookuses (2011. a pilootprojektis keskenduti 1.–9. kl õpilastele, järgnevatel programmides jäeti sihtrühm samaks).

Pärnus kaasati projekti kõik kohalikud munitsipaalhuvikoolid (Pärnu Kunstikool, Pärnu Kunstide Maja, Pärnu Spordikool, Pärnu Muusikakool ja Pernova Hariduskeskus), erivajadustega noortele haridust pakuvad koolid (Pärnu Vanalinna Põhikooli õpikeskus, Pärnu Kuninga Tänav Põhikool, Pärnu Tammsaare Kool (viimase kahe endine nimi on vastavalt Pärnu Vene Gümnaasium ja Pärnu Ülejõe Põhikool) ning Pärnu Õppenõustamiskeskuse tugispetsialistid (koolide sotsiaalnoortetöötajad ja psühholoogid). Noortele pakutavateks tegevusteks olid nii luule- ja näiteringid, pillimängutunnid, lauatennis ja kunstiringid kui ka loodushariduse ning tehnika- ja elektroonikaringid.

HUKK-AP kogemus põhineb praeguseks rohkem kui aastasel tegutsemisel ja seatud eesmärgid on suuresti ületatud. 2015. aasta sügiseks kogutud info põhjal on selgunud, et projekti käigus on pakutud nädalas keskmiselt 63 tundi huvitegevust väikerühmades ja individuaalõppena ning sellega on olnud hõivatud 17 huvikoolitöötajat. Kokku osales 56 rühmas või väikerühmas (sh individuaalõpet pakkuvates) 183 noort, kellel on füüsiline puue, kerge vaimne alaareng, liitpuue või psüühikahäirest tingitud erivajadus. Üldjuhul oli huvitegevus lõimitud õpilaste tunniplaani. Noorte vahetus tagasisidet ja emotsioone hinnates saab tõdeda, et just huvitegevus oli sageli tund, kust neil oli raske lahkuda ja kuhu sooviti alati tagasi tulla.

Pärnus nähti ka võimalust pakkuda HUKK-AP kaudu oma huvikooli töötajatele ja teistele võrgustiku liikmetele koolitust, õppevisiite, kogemusseminare, individuaalseid ja rühmas korraldatud supervisioone ning omavahelisi kokkusaamisi, et kasvatada teadlikkust ja oskusi tulla toime erivajadustega noortega. Vähene teadlikkus ja napp kogemus, samuti vähene valmisolek tegeleda erivajadustega noortega olidki projekti alguses kõige suuremad raskused, sest huvikoolide personalil oli teatav kartus tegelda erivajadustega õpilastega ja hirm toimetuleku ees. Juba paar kuud pärast projekti algust esialgsed kõhklused kadusid. Abiks olid kindlasti toetatavad koolitused, kus huvikoolide töötajad said kogemusi vahetada, nõu küsida, soovitusi jagada ja olla üksteisele juhendajaks.

Peale selle korraldati igal kuul võrgustiku koolitust ja kohtumisi, kus osalesid erineva tausta ja kogemusega võrgustiku liikmed (huvikoolitöötajad, tugispetsialistid, üldhariduskoolide esindajad, koolide juhtkondade liikmed ja linnavalitsuse esindajad). Selliseid kohtumisi ja koolitust võib pidada HUKK-AP projekti õnnestumise üheks võtmeteguriks, sest ühelt poolt said asjassepuutuvad inimesed tekkinud vajadustest lähtuvalt koolitust ning teiselt poolt jagasid võrgustiku liikmed koolitusel omandatud teadmiste lisaks kogemusi ka mitteformaalselt ja vahetult, osalesid aruteludel ja lahendasid esilekerkinud probleeme. Seega toimus

võrgustikus pidev üksteiselt õppimine, mis tugevdas nii võrgustikku kui ka toetas igapäevast tööd erivajadustega noortega tegelemisel.

Ootused, mis Pärnu seadis endale HUKK-AP projektiga, on suudetud täita ja ületada nii indikaatorite puhul (kaasatud noorte ja koolituste arv) kui ka vahetu tagasiside näol noortelt ja nendega töötavalt spetsialistidelt. Nüüdseks on Pärnus kaasatud projekti rohkem noori, kui algul ette nähti, ning algatatud uusi tegevusi. Ajavahemikul september kuni detsember 2015 katsetati mobiilset huvikooli, mille käigus kolm Pärnu huvikooli õpetajat külastas Pärnumaa äärealasid, pakkudes kohapeal kord nädalas huvitegevust. Ka sellesse projekti on praeguseks kaasatud juba 50 noort, kuigi algne eesmärk oli jõuda 20 nooreni.

Kokkuvõttes saab Pärnu näite puhul öelda, et noorsootöötajate kättesaadavuse suurendamiseks on oluline noortega tegelevate spetsialistide valmisolek ja koolitus. Regulaarset koolitusvajadust on rõhutanud nii noorsootöötajad ise kui ka nende tööandjad juba varasemates uuringutes²⁰. Riiklikult tasandil on läbi Euroopa Sotsiaalfondi rahastuse ette nähtud noorsootöötajate koolituse arendamine aastatel 2015–2018, mille raames on kavas nii pikaajalised arengu- ja tegevusprogrammid, temaatilised koolitustegevused kui ka piirkondlikku arengut toetavad koolitused²¹.

4.2.2. Kehtna HUKK-AP kogemus²²

Kehtnas sai noorte huvitegevusse kaasamise algatajaks ja eestvedajaks Kehtna Kunstide Kooli direktor, kellelt tuli idee pakkuda noortele muusika huviringi. Välja valiti käsikellade

ring. Huvitegevuse sihtrühmas olid 1.–4. klassi noored, kes ühel või teisel põhjusel (majanduslikud võimalused, õpikud, tõrjutus, pikk vahemaa kodust kooli) ei osalenud üheski huviringis. Huviring toimus Kehtna Põhikooli ruumides ja andis kümnele noorele võimaluse olla kaasatud huvitegevusse.

Käsikellade ring oli Kehtna Põhikoolis uudne tegevus ja ringis käijatel oli esmakordne võimalus käsikelladel mängimine selgeks saada. Seega alustasid kõik noored eelteadmisteta ning õppisid üksteist toetades mängima nii käsikellasid kui ka tegema meeskonnatööd, üksteisega arvestama ja suhtlema. Ringis omandatud oskusi näidati 2014. aasta jõulukontserdil ning vastuvõtt oli väga positiivne. Esinemistest saadi juurde julgust ja enesekindlust, mis on samuti noorte jaoks oluline. Seega oli üks oluline eesmärk sel viisil täidetud – anda noorele peale formaalharidusest saadavate teadmiste ka uusi oskusi ja kogemusi.

Kui ühelt poolt oli projekti eesmärk kaasata riskis noori huvitegevusse, siis teiselt poolt sooviti suurendada ka noortega tegelevate spetsialistide koostööd, et tagada huvitegevuse parem kvaliteet ja kättesaadavus. Noori kaasates on tähtis anda neile esimene hea kogemus, et nad oleksid motiveeritud oma valitud huvialal tegutsema. Selles oli suur roll juhendajal. Kehtna Põhikooli käsikellade ringi juhendaja pani noored ühise eesmärgi nimel pingutama, oli väga toetav ja mõistev ning viis noored selleni, et neil tekkis harjumus ja soov kord nädalas ringitöös osaleda. Selle tulemusena soovisid kõik noored, kes esimesel aastal projektis osalesid, osaleda huvitegevuses ka teisel aastal.

Projekti käigus edenes koostöö erinevate osapoolte vahel. Kui esimesel aastal saadi toetust HUKK-AP projekti kaudu, siis 2015. aastal toetasid algatust rahaliselt nii Kehtna Põhikool kui ka vallavalitsus ning huviringis osalemine on noortele endiselt tasuta.

Kehtna huviring on näide ainult kümnest noorest, kes toodi huvitegevuse juurde, kuid sellised väikesed sammud

annavad oma panuse sellesse, et jõuda rohkemate noorteni ja saavutada laiemalt riiklikult seatud eesmärgid. Huvi ja harjumuse tekitamine on noorte kaasamisel ja nende noorsootöövõimevõttesse püsima jäämisel tähtis. Tänu projektile on paranenud ka noorte suhted kaaslastega, mis veel kord näitab, et huvitegevus ei anna mitte ainult võimalust omandada uusi oskusi mingis konkreetses valdkonnas, vaid arendab noori ka sotsiaalselt.

Ühe noore lugu²³

Ta on särasilmne suhtlemisaldis noor, kes õpib lihtsustatud õppekava järgi. Tema ema on päeval tööl ja noore enda jaoks on päris keeruline tulla toime kõigega, mis puudutab huvikooli minekut ja sealt tulekut, näiteks õigeks ajaks (ja üldse) kohalejõudmine, huvikoolist bussipeatusse ja õige bussi peale minek, kellaegadega arvestamine. See oligi olnud takistuseks, miks noor polnud ühessegi huviringi läinud. Tal on raskusi selliste igavate asjade meeldejätmisega nagu seda on tänav, kus peab vasakule või paremale pöörama, või mõne koha aadress, kuhu peab minema.

Seevastu haarab ta lennult kõike, mis puudutab kunsti, ning juba mõne hetke pärast on ta nii tegevuse sees ja keskendunud, et on valmis nägema töö kallal tundide kaupa vaeva. Tema suust ei kuule naljalt, et ta on tüdinud või väsinud. Kui jõuab kätte kojumineku aeg, vastab ta pigem üle öla „Oota veel natuke!“ ja sukeldub tagasi loomemaailma.

HUKK-AP projekti kaudu avanes võimalus pakkuda talle huvikooli minekuks tuge. Esimesed retked kunstiringi nägid välja üsna ühesugused: koolimajast õue astudes ja suure tee peale jõudes vaatasime ringi, otsides orientiire. Ta on ülimalt jutukas, mistõttu tuli nii mõnigi kord jutt katkestada, et ta

suudaks keskenduda teekonna meeldejätmisele. Praegu veel kestab teekonna õppimine ning me loodame, et ühel hetkel saab ta kunstikoolis käimisega iseseisvalt hakkama. Seni aga, kuni ta õpib jälgima kellaeguga, planeerima oma tegevust ja jätma meelde uusi teekondi, saab ta tunda rõõmu ühistest jalutuskäikudest ja põnevatest jutuajamistest.

Noor on väga uhke oma tööde üle kunstiringis. Ka õpetaja on öelnud, et tal on kaasasündinud anne märgata detaile ja segada värve. Mõni inimene peab käima aastaid kunstikoolis, et saada need asjad selgeks, tema aga lihtsalt võtab pintli kätte ja imelised värvikombinatsioonid sünnivad justkui iseenesest.

4.2.3. Tartu HUKK-AP kogemus²⁴

Tartus kaasati projekti laiemalt riskis noori, näiteks riskikäitumisega, sotsiaalselt vähekindlustatud ja andekaid noori. Huviringide spekter, mida pakuti, oli lai alates muusika-, kunsti-, loodus- ja spordiringidest kuni andekatele noortele mõeldud tarkuse õpikodadeni välja. Muusika- ja kunstiringides pakuti ka individuaalõpet.

Teiste omavalitsuste kogemused on näidanud, et huvitegevust pakkuvatel organisatsioonidel on algul kõhklusi, kas saadakse hakkama ja osatakse erivajadustega noortega toime tulla, samamoodi oli Tartus. Küsimus oli esmajoones selles, kas noortega töötavate spetsialistide teadmised ja pädevused on piisavad (seevastu ei olnud eelhoiakut mitte tahta sihtrühmaga tegelda). Projekti kulg on näidanud, et kõik, kes alustasid, jätkavad tegevusi, kuigi on ka asutusi, kellel puudus kogemus tööga erivajadustega noortega.

Projekti õnnestumises oli suur roll huvitegevust pakkuvatel asutustel, kellel on olnud suurepärane koostöö ja kelle

²⁰ Eesti noorsootöötaja, tema pädevused ja koolitusvajadused. Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut (2010). <http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/41048/Noored.Noorsootoo.pdf>.

²¹ Haridus- ja teadusministri 29.06.2015 a käskkirj nr 278 <https://dok.hm.ee/et/document.html?id=4b773392-a73f-4915-9775-0eb7813fe224>.

²² Põhineb intervjuul Kehtna Põhikooli sotsiaalpedagoogi Kristel Põhjalaga (05.11.2015).

²³ Põhineb HUKK-AP projekti käigus kirjutatud edulugudel.

²⁴ Põhineb intervjuul Tartu Linnavalitsuse kultuuriosakonna noorsooteenistuse peaspetsialisti Laura Kalausega (06.11.2015).

koolitustele on antud väga head tagasisidet. Koolitustelt ja ühistegemistest on juhendajad saanud kasulikke praktilisi näiteid ja julgust ning näha on selge edasimineku valmiduses tegeleda ja tulla toime erivajadustega noorega. Nüüd julgetakse erivajadustega noori rohkem kaasata ja pole enam nii palju hirmu, kuidas tunniga toime tulla – loodud on platvorm erivajadustega noortega töötamiseks. Noorte kaasamisel oli põhiroll huvitegevust pakkuvatel ühingutel, kes tõid oma kontaktide kaudu erivajadustega noori huvitegevusse, ja koostöö erikoolidega, kus käidi huviringe tutvustamas. Edukat kaasamist näitab arvuliselt seatud sihtide ületamine. Tartus on HUKK-AP projekti raames huvitegevusse olnud kaasatud eri perioodidel keskmiselt 164 noort.

Projekt on olnud hea tõuge kaasata erivajadustega noori ning selle abil on teadvustatud kitsaskohti. On selgeks saanud, et kaasav haridus on eesmärk, mille poole liikuda, ning et erivajadustega noori tuleb püüda lõimida tavarühmadesse. Viimane võib olla keeruline noorte suure erinevuse tõttu (nt mõnel noorel on sügav puue): nad ei pruugi leida teistega ühist keelt ning võivad vajada teistmoodi lähenemist, juhendaja paremaid teadmisi või rohkem aega. Põhjuseks võib olla ka lapsevanema ja huviringi juhendaja vähene koostöö, näiteks lapsevanem ei julge või ei taha avada oma lapse eripära ringi juhendaja ees (nt võib punane värv last ärritada), kuigi see aitaks ära hoida ootamatuid olukordi ja aidata juhendajal paremini noort mõista. Samas on projekt pannud hulga asju kiiremini liikuma ning uued huvitegevuse pakkujad on näidanud valmisolekut kaasata ka erivajadusega noori.

Võib öelda, et Tartu partnerorganisatsioonid on valmis kaasama erivajadustega noori edaspidigi ning et HUKK-AP on jätnud oma jälje Tartu huvitegevuse rahastamisse. Tartu linn toetab Tartusse sissekirjutatud noorte huvitegevust pearahapõhiselt huvitegevuse ühingute kaudu, valides seejuures välja eelisvaldkonnad, mida rahastatakse 1,5 koefitsiendiga. Tänu HUKK-AP projektile on 1,5 koefitsiendiga huvitegevuste valdkond täienenud nüüd erivajadustega noortega ja laiemalt riskis noortega. See on üks väga konkreetne Tartus saavutatud muudatus ja mõju.

Statistika näitab, et erivajadusega noorte arv suureneb, mistõttu tuleb neid senisest rohkem märgata ja arvestada ning anda neile võimalus osaleda huvitegevuses. Tartu kogemuse põhjal on selleks vajalikud sobiva väljaõppega juhendajad, neile pakutavad koolitused, kogemuste jagamine ja üksteiselt õppimine, seda eriti raskemate puuetega õpilaste korral.

Kokkuvõte

Eespool toodud „Riskilaste ja -noorte“ programmi üldisemate näidete ja HUKK-AP projekti kolme kaasamisnäite põhjal on võimalik nimetada järgmisi tegevusi, mis soodustavad (erivajadustega) noorte kaasamist noorsootöösse:

- 1) noortega tegelevate inimeste vajaduspõhine koolitus;
- 2) toimiv tugivõrgustik ja koostöö erinevate institutsioonide vahel nii formaalselt kui ka mitteformaalselt eesmärgiga jagada edulugusid ja leida lahendusi kitsaskohtadele;
- 3) õnnestumisi ja ebaõnnestumisi teadvustades jõutakse väiksemate projektide kaudu süsteemsemate lahendusteni;
- 4) tagasiside nii noortelt kui ka nendega tegelevatelt spetsialistidelt ning nendest järelduste tegemine ja õppimine;
- 5) noorsootöö mitmekesistamine, nt mobiilse noorsootöö kasutamine;
- 6) koostöö tihendamine lapsevanematega.

Nii laiemalt „Riskilaste ja -noorte“ programmi kui ka HUKK-AP projekti alusel saab öelda, et riskinoori on võimalik ja jätkuvalt vajalik kaasata noorsootöösse. Oluline on seejuures noorsootööd pakkuva asutuse meeskonna valmisolek ning võimalus toetada tegijate pädevusi.

HUKK-AP projekti koolitustegevustes osalenud ja riskinoortega tööle asunud huviharidusspetsialistid tõid kõige rohkem esile, et viimaste aastatega on neil tekkinud usk riskinoorte kaasamise võimalikkusse, mis on muutnud nende mõttemaailma – riskinoorte kaasamisest on saanud tavatöö osa. Leidub huvikoolitõtajaid, kes ütlevad, et nad ei olnud

näinud nii palju pühendumist ja huvi laste hulgas enne, kui nad asusid tööle uute sihtrühmadega.

Kindlasti on nii „Riskilaste ja -noorte“ programmi kui HUKK-AP projekti tähtis tulemus ka see, et kogetud pole mitte ainult õnnestumisi, vaid ka takistusi ja ebaõnne. Mõne sihtrühma kaasamine nõuab palju lisaressursse ja osa noorte jaoks ei ole sel eluhetkel noorsootöö see, mida nad vajavad. Mõni koostöövõrgustik vajab rohkem sissetöötamisega ja õnnestumisi. On ka selliseid tegevusi, mida ei saa jätkata, sest puuduvad vajalikud inimesed või ressursid.

Küll on aga kinnitust saanud tõsiasi, et noorsootöös leidub palju võimalusi, motiveeritud inimesi ja potentsiaali, et kaasata veelgi rohkem erivajadustega ja vähemate võimalustega noori. Programmi erinevate tegevuste kaudu on jõutud järeldusele, et takistused, mis noort noorsootööst eemal hoiavad, on ületatavad. Tuleb arendada noortega töötavate inimeste pädevusi, analüüsida noorsootöö tegevuste sisu ja kättesaadavust noorte (eri)vajaduste alusel ning võimaldada lisaressursse neile tegevustele, mis toetavad riskinoorte jõudmist huvialani ja selle juures püsimist. Peale selle on vaja leida noortega töötavate inimeste kõrvale muudest valdkondadest koostööpartnereid, kelle eesmärk on samuti parandada riskinoorte eluolu.

Kasutatud allikad

Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus. Projekt „Murdepunkt“. <http://www.ank.ee/avaleht/index.php/murdepunkt/projekti-kirjeldus>.

Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus. Riskinoorte toetusprogramm noortekeskustes. <http://www.ank.ee/avaleht/index.php/riskinoorte-toetusprogramm-noortekeskustes/toetusprogrammi>.

Eesti Noorsootöö Keskus, www.entk.ee/riskilapsedjanoored.

Eesti Noorteühenduste Liit. Projekt „Ühised Noored“. <http://www.enl.ee/et/EMP-Uhised-Noored/Projekt>.

Haridus- ja teadusministri 29.06.2015 a käskkirj nr 278 <https://dok.hm.ee/et/document.html?id=4b773392-a73f-4915-9775-0eb7813fe224>.

Kiusamisest vabaks. <http://kiusamisestvabaks.ee/>.

Kultuuriministeerium. 2015. <http://www.kul.ee/et/uudised/kultuuriministeerium-annab-ulevaate-huvitegevuse-toetus-susteemi-valjatootamisest>.

Kultuuriministeerium. 2015. <http://www.kul.ee/et/huvitegevuse-toetuste-kontseptsioon>.

Laste heaolu. Statistikaamet. 2013. <http://www.stat.ee/65395>.

Luuk, A., Tiko, A., Luuk H. jt 2014. Kinnises asutuses viibivate laste kognitiivsete ja isiksuslike omaduste ning vaimse tervise, sõltuvuskäitumise ja sotsiaalse tausta uuringu lõpparuanne http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/loplik-aruanne_luhi_1.pdf.

Luuk, E., Järve, J., Kaska, M. 2014. Kuriteoennetus ja jätkutugi kohalikul tasandil. Eesti Rakendusuuringu Keskus Centar. <http://www.centar.ee/uus/wp-content/uploads/2014/05/Kuriteoennetus-kohalikul-tasandil-raport-EST.pdf>.

Murakas, R (toim.). 2010. Eesti noorsootõtaja, tema pädevused ja koolitusvajadused. Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut.

http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/41048/Noored_Noorsootoo.pdf.

Noortevaldkonna arengukava 2014-2020. https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf.

Riigi Teataja 2007. Huviharidusstandard, RTL 2007, 27, 474, <https://www.riigiteataja.ee/akt/12809661>.

JÄRELDUSED JA SOOVITUSED

Eestis on palju räägitud võrdsetest võimalustest, kaasavast haridusest ning sellest, et iga noor on väärtus ja seepärast peaks igähele olema tagatud ligipääs nii haridusele selle kõige laiemas tähenduses kui ka tööturule. Formaalhariduse kaudu saab noor vajalikud pädevused suundumaks ühelt haridusastmelt teisele või tööturule. Noorsootöötajate abil toetatakse formaalhariduses õpitud ja luuakse tingimused noore isiksuse mitmekülgseks arenguks. Milline on aga Eestis olukord erivajadusega noortele võrdväärsete võimaluste pakkumisel? Käesoleva aastaraamatu keskne teema ongi erivajadustega noorte osalemine nii noorsootöötajate kui ka formaalhariduses – missugused on peamised kitsaskohad ja võimalikud lahendused nende noorte paremaks kaasamiseks?

Nii siinses aastaraamatus kajastuvates kui ka varasemates uuringutes ja uuringuaruannetes noorsootöötajate ja/ või erivajadustega noorte teemal laiemalt on valdkonna kitsaskohtadena^{1,2,3} esile toodud järgmist:

- 1) hariduse, noorsootöötajate ja vajalike tugiteenuste kättesaadavus, mitmekesisus ja kvaliteet on piirkonniti väga erinev;
- 2) noorsootöötajatel, õpetajatel ja kooli juhtidel on vähe kogemusi nii erivajaduste varajase märkamisega kui ka erivajadustega noortega töötamisega ning nad on nimetatud valdkondadest vähe teadlikud;
- 3) noorsootöötajate kohta on teavet ülemäära palju, see on killustunud ja selle edastamine noortele ei toimu piisavalt süsteemselt;
- 4) alati pole tagatud füüsiline ligipääsetavus noorsootöötajate pakkuvatele asutustele;
- 5) osapooled teevad omavahel vähe koostööd, sh lapsevanematega;
- 6) napib raha ning see on suuremal või vähemal määral läbivalt seotud eespool nimetatud viie kitsaskohaga.

Erineva tausta ja erivajadusega noorte täielik kaasamine nii haridusse kui ka noorsootöösse ei pruugi alati olla kohe võimalik, kuid järk-järgult saab selleks vajalikke samme kindlasti astuda.

Kultuuriministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös koostatakse praegu noorte huvitegevuse toetuste kontseptsiooni, mis peaks osaliselt rakenduma aastal 2017 ning täies mahus aasta hiljem. See toetuskeem peaks lahendama ühe nimetatud kitsaskoha: muutma kättesaadavamaks huvihariduse ja -tegevuse kui noorte seas kõige populaarsemad noorsootöötajad. Samuti on riikliku

¹ Õiguskantsler. 2015. Eesti Vabariigi õiguskantsleri raport ÜRO lapse õiguste konventsiooni täitmisest. http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/eesti_vabariigi_oiguskantsleri_raport_uro_lapse_oiguste_konventsiooni_taitmisest.pdf.

² Eesti noorsootöötaja, tema pädevused ja koolitusvajadused. 2010. Kokkuvõte uuringutulemustest. Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/41048/Noored_Noorsootoo.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

³ Noored ja sotsiaalne kaasatus. Noorteseire aastaraamat 2012. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. <http://www.noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlSgZmIjAyMDEzLzA1LzE3LzEyXzI4XzQ1XzUyN-F9BYXNOYXJhYW1hdDIwMTIucGRm/12.28.45.524.Aastaraamat2012.pdf>.

rahastuse kaudu võimalik suurendada huvihariduse valikute mitmekesisust ja parandada nende kvaliteeti. Kontseptsioonid rõhutatakse veel seda, et rohkem saavad tähelepanu erivajadustega ja eriti võimekad noored⁴. Huvihariduse ja -tegevuse ebaühtlasele kättesaadavusele on viidanud ka õiguskantsler. Ta on teinud riigile ettepaneku kaaluda iga õpilase puhul vähemalt ühe koolivälise hobi või harrastusega tegelemise toetamist.⁵

Uuringust, mis kajastab noorsootöötajate kättesaadavust erivajadustega noorte jaoks (2. ptk), ilmses, et väga paljud sellised noored ei osale rahvusvahelistes noorsootöötajate teenustes ja on noorteühingutes väheaktiivsed. Ei ole teada, kas erivajadustega noored ei soovigi neist teenustest osa saada või pole see mingil põhjusel võimalik. Seepärast ongi tarvis selgitada täpsemalt välja nende noorte vajadused ja võimalused lähtuvalt puudest ja erivajadusest. Näiteks Haridus- ja Teadusministeerium on küll võtnud üheks eesmärgiks suurendada noorte osalust just rahvusvahelistes noorsootöötajate teenustes⁶, kuid kas see puudutab ka erivajadustega noori ning kas neil noortel on üldse soovi kõnealustes teenustes osaleda, selle kohta on info puudulik.

Kui noorte tegeliku olukorra kohta kohati infot napib, siis erivajadustega noorte noorsootöötajate kättesaadavuse uuringust ilmses, et laiemalt noorsootöötajate teabe puhul on tegu pigem info killustatuse ja üleüldisega ning seda infot edastatakse noortele süsteemilt. Ehkki igas maakonnas on olemas noorteportaal, ei jõua kogu info ilmselt siiski noorteni. Seepärast on oluline uurida välja,

milliseid infokanaleid noored kõige meelsamini kasutavad, ning leida nii riiklikul kui ka omavalitsuse tasandil lahendused info süsteemsemaks ja paremaks edastamiseks noortele.

Aastaraamatu aluseks olevatest uuringutest selgus, et mitmesuguste tegevuste puhul nähakse suurt kasutegurit teiste kogemusest õppimises, sest see võimaldab kaasata rohkem erivajadustega noori. Kui noorsootöötaja ei ole varem erivajadustega noortega töötanud, ei julge ta sageli ka esimest sammu astuda. Sellest lähtuvalt tuleks nii riigi kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil pakkuda noortega tegelevatele inimestele erivajadustega noorte teemal koolitusi süsteemsemalt ja vajaduspõhisemalt. Samuti on vaja toetada tugivõrgustike tööd, mille kaudu saaks nad õppida ja kogemusi jagada. Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 rakendusplaanis 2014–2017 ongi seatud sihiks suurendada aastaks 2017 noorsootöötajate koolitustes osalemise osakaalu praegusest 10%-lt 12,5%ni⁷. Veel on kavas kasvatada nende professionaalsust tasemehariduse ja täiendkoolituse arendamise kaudu ning teha pädevuse seiret. Juba ellu kutsumatud tegevustena on läbi Euroopa Sotsiaalfondi rahastuse ette nähtud noorsootöötajate koolituse arendamine aastatel 2015–2018, mille raames on kavas nii pikaajalised arenguprogrammid, temaatilised koolitustegevused kui ka piirkondlikku arengut toetavad koolitused⁸.

Seega on Haridus- ja Teadusministeerium eespool loetletud kitsaskohti silmas pidades juba astunud mõnegi olulise sammu – seire ja tagasisidestamise kaudu on võimalik tagada tegelikest vajadustest lähtuv koolitus. Samas saab nii käesolevas aastaraamatus kajastuvate kui ka varasemate uuringute⁹ põhjal öelda, et kuigi noorsootöötajatele

⁷ Ibid.

⁸ Haridus- ja teadusministri 29.06.2015 a käskkiri nr 278 <https://dok.hm.ee/et/document.html?id=4b773392-a73f-4915-9775-0eb7813fe224>.

⁹ Eesti noorsootöötaja, tema pädevused ja koolitusvajadused. 2010. Kokkuvõtte uuringutulemustest. Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut. <http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/41048/Noored.Noorsootoo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

pakutakse koolitusvõimalusi, jääb koolitusel osalemine sageli aja- või rahapuuduse, ebasobiva toimumisaja või -koha taha. Seepärast tuleks peale koolituste pakkumise läbi mõelda ka muud toetuskeemid, mis võimaldaksid noorsootöötajatel koolitustel osaleda.

Et tagada taustast ja erivajadusest sõltumata kõikidele noortele ligipääs noorsootöötajatele ning jõuda ka nende noorteni, kes on neist teenustest mingil põhjusel üldse eemale jäänud, on vaja parandada noorsootöötajate pädevusi, teha koostööd sidusvaldkondadega, kaasata kogukond ja teavitada avalikkust. Haridus- ja Teadusministeerium on juba mainitud rakendusplaanis ette näinud koostöövõrgustike töö tõhustamise ning noortepoliitika ja noorsootöö mõju parema esiletoomise, samuti eri osapoolte, sh lapsevanemate teadlikkuse suurendamise. Milliseid konkreetseid tegevusi selleks tehakse, ei ole kirja pandud. Nagu ka uuringutest välja tuli, on just erivajadustega noorte puhul lapsevanema ja noorsootöötajate koostöö äärmiselt vajalik, sest tänu sellele osatakse paremini arvestada noore eripära ja kaasata ta paremini igapäevasesse noorsootöösse. Seega tuleks mõelda välja erinevaid võimalusi, kuidas suunata nii lapsevanemaid kui ka teisi sidusrühmi rohkem tegutsema selle nimel, et noorsootöösse oleks kaasatud üha rohkem erivajadustega noori.

Ühe arengusuunana on nimetatud vajadus muuta noorsootöötajate pakkuvad asutused erivajadusega noortele paremini ligipääsetavaks. See on eesmärgina keskel kohal nii riiklikul kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil. Füüsiline ligipääsetavus on aasta-aastalt muutunud paremaks, kuigi siingi on veel arenguruumi.

Ka formaalhariduses on järgnevateks aastateks planeeritud hulk tegevusi, et lahendada eelnimetatud probleeme ja suurendada erivajadustega noorte kaasatust haridussüsteemi. Suurt tähelepanu pööratakse õpikäsituse, õppemeetodite ja -vara uuendamisele, karjääri- ja õppenõustamisteenuste kättesaadavuse suurendamisele ja kvaliteedi parandamisele,

samuti koolivõrgu ümberkorraldamisele ning koostöövõrkude loomisele ja toetamisele nii, et saaks paremini juurutada kaasava hariduse põhimõtteid. Teisalt on kirjeldatud tegevused siiski küllalt üldisemad ega võimalda hinnata, mida ja kuidas täpsemalt tegema hakatakse ning mis võiks olla nende tegevuste võimalik mõju suurte sihtide saavutamisel. Sellegipoolest on üks oluline proovikivi, mis paistab olevat jäänud tagaplaanile ka seniste plaanide tasemel – see on noorte erivajaduste varajane märkamine. Sageli puudub õppeasutusel info õppima asuva noore eripära kohta ning teadmatuses võib olla ka noorsootöötaja, kes ei oska seetõttu oma teenuste pakkumisel noore erinevaid vajadusi arvestada.

Kuna erivajaduse märkamine on kõigi muude tegevuste eeldus, on poliitikakujundajatelt oodatud ideed ja lahendused, kuidas suurendada erivajaduste varast märkamist erinevatel haridusastmetel. See võimaldaks paremini hoida ära haridusliku erivajaduse süvenemist ning erivajadustega noorte koolist ja tööturul väljalangemist, samuti saaks nii suurendada nende noorte ligipääsu haridusele ja noorsootöötajatele.

Kasutatud allikad

Eesti noorsootöötaja, tema pädevused ja koolitusvajadused. 2010. Kokkuvõtte uuringutulemustest. Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut. <http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/41048/Noored.Noorsootoo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Haridus- ja Teadusministeerium. 2015. Pressiteade. <https://www.hm.ee/et/uudised/minister-ossinovski-riik-peab-taiendavalt-toetama-noorte-huvitegevust>.

Haridus- ja teadusministri 29.06.2015 a käskkiri nr 278 <https://dok.hm.ee/et/document.html?id=4b773392-a73f-4915-9775-0eb7813fe224>.

⁴ Haridus- ja Teadusministeerium. 2015. Pressiteade. <https://www.hm.ee/et/uudised/minister-ossinovski-riik-peab-taiendavalt-toetama-noorte-huvitegevust>.

⁵ Õiguskantsler. 2015. Eesti Vabariigi õiguskantsleri raport ÜRO lapse õiguste konventsiooni täitmisest. http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/eesti_vabariigi_oiguskantsleri_raport_uro_lapse_oiguste_konventsiooni_taitmisest.pdf.

⁶ Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 rakendusplaani 2014–2017. https://www.hm.ee/sites/default/files/rakendusplaani_nak_uuendus_2508_allkirjastamiseks.xlsx.

Noored ja sotsiaalne kaasatus. Noorteseire aastaraamat 2012. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. <http://www.noorteseire.ee/system/resources/jAyMDEzLzA1LzE3LzEyXzI4XzQ1XzUyNF9BYXNOYXJhYW1hdDIwMTIucGRm/12.28.45.524.Aastaraamat2012.pdf>.

Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 rakendusplaan 2014–2017. https://www.hm.ee/sites/default/files/rakendusplaan_nak_uuendused_2508_allkirjastamiseks.xlsx.

Õiguskantsler. 2015. Eesti Vabariigi õiguskantsleri raport ÜRO lapse õiguste konventsiooni täitmisest. http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/eesti_vabariigi_oiguskantsleri_raport_uro_lapse_oiguste_konventsiooni_taitmisest.pdf.

NOORTESEIRE AASTARAAMATU AUTORID

Gerttu Aavik

Eesti Noorsootöö Keskuse kaasatuse ja konkurentsivõime üksuse suunajuht
Gerttu.Aavik@entk.ee

Gerttu Aavik on omandanud Tallinna Ülikoolis bakalaureuse- ning magistrikraadi sotsiaaltöö erialal. Ta on tegutsenud viimased 9 aastat noorte valdkonnas erinevatel ametikohtadel nii kohalikul, regionaalsel kui ka riiklikul tasandil. Alates 2013. aastast töötab ta Eesti Noorsootöö Keskuses laste ja noorte heaolu parandamisele suunatud Euroopa Majanduspiirkonna toetuste programmis "Riskilapsed ja -noored" ning käesoleval hetkel on samas asutuses kaasatuse ja konkurentsivõime üksuses suunajuht.

Valentina Batueva

Poliitikauuringute Keskuse Praxis majanduspoliitika programmi nooremanalüütik
valentina@praxis.ee

Valentina Batueval on Tartu Ülikooli bakalaureusekraad majandusteaduse erialal ja praegu omandab ta samas ülikoolis magistrikraadi. Sügisel 2010 asus ta Poliitikauuringute Keskuse Praxis tööle majanduspoliitika programmi assistendina ja alates 2013. aastast on ta nooremanalüütik. Valentina on kogu Praxises töötamise aja olnud otseselt seotud noorteseire projektiga, hallates noorteseire indikaatorite ja uuringute andmebaasi ning aidates projektijuhti igapäevategevustes. Tal on teadmised erinevatest statistilise analüüsi meetoditest ja ta on koostanud mitme projekti jaoks statistilisi ülevaateid.

Marit Kannelmäe-Geerts

SA Archimedes noorteagentuuri noortepoliitika üksuse juht
marit.kannelmae-geerts@archimedes.ee

Marit Kannelmäe-Geerts on akadeemilised teadmised ja oskused omandanud Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö eriala bakalaureuseõppes ja Hollandis Utrechti Ülikooli sotsiaalpoliitika magistriõppes. Ta peab oluliseks ka lugematuid algatusi ja mitteformaalseid koolitusi, kus ta on pädevusi omandanud. Marit on noortevaldkonda panustanud alates 1998. aastast, esialgu vabatahtlikuna ning hiljem huvihariduse ja rahvusvahelise noorsootöö valdkonnas. 2004. aastast töötab ta SA Archimedes noorteagentuuris (endine Euroopa Noored Eesti büroo), kus ta on vastutanud nii Euroopa vabatahtliku teenistuse, noortepoliitika kui ka sotsiaalse kaasatuse teemade eest. Ta toimetab 2009. aastast noorsootöö ajakirja Mihus ja seisab 2013. aastast koos Peaasi.ee portaali meeskonnaga noorte vaimse tervise teemade tõhusama käsitlemise eest Eestis. Oma töö eesmärgiks ja ühtlasi oma tugevaks küljeks peab Marit sotsiaalse kaasatuse teema sidumist noorsootöösse selleks, et erivajaduste ja vähemate võimalustega noored oleksid võrdselt teistega tavaline noorsootöö sihtrühm.

Hanna-Stella Haaristo

Poliitikauuringute Keskuse Praxis hariduspoliitika programmijuhi kohusetäitja, analüütik
HannaStella.Haaristo@praxis.ee

Hanna-Stella Haaristo on Praxisse hariduspoliitika analüütik alates 2011. aastast ja praegu ka programmijuhi kohusetäitja. Ta on lõpetanud Tartu Ülikooli magistriõppe sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika erialal ning töötanud varem Eesti Üliõpilaskondade Liidu sotsiaalpoliitika nõunikuna. Praxisse analüütikuna on ta osalenud haridusvaldkonna analüüsise koostamisel. Ta on kuulunud ka rahvusvaheliste haridusuuringute uurimismeeskondadesse, sealhulgas üliõpilaste olukorda käsitleva uuringu „Eurostudent“ konsortsiumisse. See on andnud Hanna-Stellale peale metodoloogia- ja analüüsioskuste ning rahvusvahelise kõrghariduspoliitika teadmiste ka võrgustikutöö kogemuse.

Kersti Kõiv

Poliitikauuringute Keskuse Praxis hariduspoliitika programmi analüütik
Kersti.Koiv@praxis.ee

Kersti Kõiv on Praxisse hariduspoliitika analüütik alates 2015. aastast. Ta on lõpetanud Tartu Ülikooli magistriõppe sotsioloogia erialal ning töötanud kümme aastat Haridus- ja Teadusministeeriumis nii kutse- kui ka kõrghariduse peaekspertina. Samuti on ta olnud õppejõud ja projektijuht Tartu Ülikoolis ja Kaitseväge Ühendatud Õppeasutustes, andes muu hulgas nii uurimistöö koostamist ja kirjutamist kui ka hariduslikku ebavõrdsust käsitlevaid kursusi. Tema peamised uurimisteemad on olnud hariduslik kihistumine ja ebavõrdsus, hariduse mõju uurimine inimese eluteele ning juhtimisvaldkond.

Cenely Leppik

Poliitikauuringute Keskuse Praxis hariduspoliitika programmi nooremanalüütik
Cenely.Leppik@praxis.ee

Cenely Leppik on Praxisse nooremanalüütik hariduse ning töö- ja sotsiaalvaldkonnas. Tema senised uurimisteemad on peamiselt olnud seotud tööturu, vaesuse ja ebavõrdsusega. Cenelyl on mitmekesine kogemus andmete analüüsimisel, milles ta on kokku puutunud erinevate statistiliste analüüsimeetodite ja ökonomeetriliste mudelitega. Oma bakalaureusetöös uuris ta noorte tööturuseisundit kujundavaid tegureid Euroopa riikide näitel ning magistritöös keskendus ta riiklikult rahastatava lasteaiateenuse mõjule Eesti vaesus- ja ebavõrdsusnäitajatele. Et Cenely on erialaselt spetsialiseerunud majanduse modelleerimisele, on tema Tartu Ülikoolis tehtud lõputööde keskmes olnud mitmesuguste mudelite ja meetodiliste küsimuste uurimine.

VALIK 2014–2015. A VALMINUD NOORTE ELUOLUSSE PUUTUVAID UURINGUID JA ANALÜÜSE

1. **Alaealiste komisjonide 2013. aasta ülevaade Eesti Hariduse Infosüsteemi andmete põhjal.** Autorid: Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Noorsootöö Keskus, 2014.
2. **Alaealiste komisjonide 2014. aasta ülevaade Eesti Hariduse Infosüsteemi andmete põhjal.** Autorid: Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Noorsootöö Keskus, 2015.
3. **Dialoogi olulisusest töös riskikäitumisega noortega. Alaealiste komisjonide näitel (About Significance of Dialogue in Work with Risk Behaving Youth: Based on Example of Juvenile Committees).** Doktoritöö. Autor: Ilona-Evelyn Rannala. Juhendajad: Anne Tiko, Karmen Toros. Tallinna Ülikool, 2014.
4. **Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuring. 2013/2014. Õppeaasta.** Autorid: Katrin Aasvee, Jaana Rahno. Tervise Arengu Instituut, 2015.
5. **Eesti kõrgkoolide 2012. aasta vilistlaste uuring.** Autorid: Mihkel Laan, Andres Kuusk, Herko Sunts, Jaan Urb. Haridus- ja Teadusministeerium, 2015.
6. **Eesti noorte seksuaalervis sotsiaalses kontekstis: kooli seksuaalhariduse ja noorte nõustamiskeskuste roll.** Doktoritöö. Autor: Kai Part. Juhendajad: Helle Karro, Mati Rahu. Tartu Ülikool, 2015.
7. **Eesti põhikooli- ja gümnaasiumivõrgu analüüs aastaks 2020.** Autorid: Kaire Pöder, André Veski, Laura Kirss, Triin Lauri (SA Poliitikauuringute Keskus Praxis). Tellija: Haridus- ja Teadusministeerium, 2014.
8. **Eesti Vabariigi õiguskantsleri raport ÜRO lapse õiguste konventsiooni täitmisest.** Õiguskantsler, 2015.
9. **Eesti õpilaste probleemilahendusoskus: PISA 2012 arvutipõhise probleemilahendustesti tulemused.** Autor: Kristina Lindemann. Tallinna ülikool, 2014
10. **Konfliktid ja nende lahendamise viisid lapse- ja teismeeas.** Doktoritöö. Autor: Anni Tamm. Juhendaja: Tiia Tulviste. Tartu Ülikool, 2015.
11. **Kõrgkooliõpingute katkestamise põhjused ja ennetamise võimalused Euroopa Liidu riikide näitel.** Autorid: Kerly Espenberg, Merli Aksen, Mai Beilmann, Sille Vahaste, Terje Loogus, Uta Kührt (Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusauuringute keskus RAKE). Tellija: Haridus- ja Teadusministeerium, 2014.
12. **Lapsest täiskasvanuks Eestis. ELITKU 1998–2015.** Toimetajad: Jaanus Harro, Evelyn Kiive, Piret Orav, Toomas Veidebaum. Tartu Ülikool, 2015.

13. **Laste internetisõltuvus: levimus- ja sekkumisuuring (DIGILAPS).** Autorid: Tervise Arengu Instituut, Tartu Ülikool, 2015.
14. **Laste ja noorte osalus ja kaasamine koolis.** Autorid: MTÜ Lastekaitse Liit, 2014
15. **Muusikateadvus, muusikakäitumine ning noortekultuur kui koolinoorte elustiili väljendavad ja kujundavad tegurid (Music-Consciousness, Music-Behaviour and Youth Culture as Expressive and Formative Factors in the Lifestyle of School Youth).** Doktoritöö. Autor: Marit Koit. Juhendaja: Airi Liimets. Tallinna Ülikool, 2015.
16. **Noorsootöö tulemuslikkuse hindamine. Noorteseire aastaraamat 2013.** Autorid: Liia Araste, Valentina Batueva, Lauri Peterson, Piret Talur, Marti Taru (SA Poliitikauuringute Keskus Praxis). Tellija: Eesti Noorsootöö Keskus, Haridus- ja Teadusministeerium, 2014.
17. **Rahvusvaheline vaade õpetamisele ja õppimisele OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2013 tulemused.** Autorid: Ülle Übius, Kairit Kall, Krista Loogma, Meril Ümarik. Haridus- ja Teadusministeerium, SA Innove, 2014.
18. **Tallinna noorsootöötajate arvamusuuring 2015.** Autor: Tallinna Spordi- ja Noorsooamet, 2015.
19. **Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonna vilistlasuuring 2009–2013.** Autorid: Kerly Espenberg, Aivi Themas (Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusauuringute keskus RAKE). Tellija: Tartu Ülikooli filosoofiateaduskond, 2014.
20. **Tõsiste käitumisprobleemidega lastele ning nende peredele suunatud tõenduspõhiste programmide võrdlev uuring.** Autorid: Kerly Espenberg, Inga Karton, Tarmo Puolokainen, Elvo Themas (Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusauuringute keskus RAKE). Tellija: Justiitsministeerium, 2014.
21. **Uuring vaimupuudega noorte osalemisest tööturul.** Autor: OÜ InCase. Tellija: Tallinna Tehnikaülikooli õiguse instituut, 2014.
22. **Vajaduspõhise õppetoetuse analüüs.** Autorid: Hanna-Stella Haaristo, Cenely Leppik (Poliitikauuringute Keskus Praxis). Tellija: Haridus- ja Teadusministeerium, 2015.
23. **Ülevaade lastele ja noortele suunatud kuriteoennetusprogrammidest.** Autor: Eesti Rakendusauuringute Keskus CentAR. Tellija: Justiitsministeerium, 2014.
24. **Üliõpilaste tagasiside Eesti kõrgkoolides.** Autor: Hanna-Stella Haaristo (Poliitikauuringute Keskus Praxis). Tellija: Eesti Üliõpilaskondade Liit, 2014.

